

's-Gravenhage, 13 februari 1960.

Hierbij doe ik U toekomen de „Nota betreffende Lichamelijke Vorming en Sport” (met bijlage), die ik bij de behandeling van hoofdstuk VI van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1960 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in het vooruitzicht heb gesteld.

Bij deze nota heb ik gevoegd de publikatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek „De sportaccommodatie in Nederland 1 september 1959”, naar welke publikatie in de nota herhaaldelijk wordt verwezen.

Van laatstbedoelde publikatie heb ik op de griffie van Uw Kamer nog 160 exemplaren laten bezorgen ter uitreiking aan de overige leden van Uw Kamer. De dan nog resterende exemplaren zijn bestemd voor de griffie en de bibliotheek.

*De Minister van Onderwijs, Kunsten
en Wetenschappen,
J. CALS.*

*Aan
de Heer Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal*

NOTA
BETREFFENDE
LICHAMELIJKE VORMING
EN SPORT

INHOUD

TITEL I		HOOFDSTUK 4		blz.
Algemene beschouwingen		Lichamelijke vorming bij het voortgezet onderwijs		
HOOFDSTUK 1		§ 1. Algemeen		13
Inleiding	5	§ 2. De huidige situatie		
HOOFDSTUK 2		a. Voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs		14
Algemene beschouwingen over lichamelijke vorming en sport	6	Materiële voorzieningen		
HOOFDSTUK 3		Gymnastieklokalen		14
Taak van de overheid inzake lichamelijke vorming en sport	6	Oefenplaatsen en speelterreinen		15
TITEL II		Zweminrichtingen		15
Lichamelijke vorming in schoolverband		Overige gegevens over de materiële voorzieningen		15
HOOFDSTUK 1		Personeel		15
Inleiding	7	b. 1. Nijverheidsonderwijs		15
HOOFDSTUK 2		Materiële voorzieningen		
Lichamelijke vorming bij het kleuteronderwijs		Gymnastieklokalen		15
§ 1. Algemeen	7	Overige gegevens over de materiële voorzieningen		16
§ 2. De huidige situatie en de te treffen voorzieningen ..	8	Personeel		16
De aan geleide lichamelijke oefening bestede tijd ..	8	b. 2. Sociaal-pedagogisch onderwijs		16
Materiële voorzieningen	8	Scholen voor maatschappelijk werk		16
Personeel	8	Instituten voor de opleiding van leiders en leidsters voor de jeugdvorming		16
§ 3. De opleiding van kleuterleidsters	8	Instituten voor de opleiding van gezinsverzorgsters		17
§ 4. Taak van de inspectie van het kleuteronderwijs	9	c. Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs ..		17
HOOFDSTUK 3		Materiële voorzieningen		
Lichamelijke vorming bij het basis-onderwijs		Gymnastieklokalen		17
§ 1. Algemeen	9	Overige gegevens over de materiële voorzieningen		17
§ 2. De huidige situatie	10	Personeel		18
Materiële voorzieningen	10	§ 3. Noodzakelijke voorzieningen		18
Gymnastieklokalen	10	a. Materieel		18
Oefenplaatsen en speelterreinen	10	b. Personeel		18
Zweminrichtingen	10	§ 4. De opleiding		19
Overige gegevens over de materiële voorzieningen ..	10	a. De akte m.o. lichamelijke oefening		19
Personeel	10	b. De opleiding voor de lagere akte lichamelijke oefening voor bezitters van een onderwijsbevoegdheid voor het lager nijverheidsonderwijs ..		20
§ 3. Noodzakelijke voorzieningen	11	§ 5. Taak van de inspecties van het voortgezet onderwijs		20
Materieel	11	HOOFDSTUK 5		
Personeel	11	Lichamelijke vorming bij het buitengewoon onderwijs ..		20
§ 4. De opleiding	12	TITEL III		
a. De kweekscholen	12	Taak van de universiteiten en hogescholen met betrekking tot de lichamelijke vorming en de sport		
b. Cursussen voor onderwijzers voor het geven van leiding bij het schoolzwemmen	1	HOOFDSTUK 1		
c. De lagere akte lichamelijke oefening	13	Lichamelijke vorming en sportbeoefening bij het hoger onderwijs		21
§ 5. Taak van de inspectie van het lager onderwijs	13	HOOFDSTUK 2		
		Wetenschappelijke benadering van met de lichamelijke vorming en de sport samenhangende problemen en academische vorming van specialisten op het gebied van de lichamelijke vorming		22

	blz.		blz.
TITEL IV			
Lichamelijke vorming buiten schoolverband			
HOOFDSTUK 1			
Inleiding	23	d. Niet-overdekte sportaccommodaties (excl. zweminrichtingen)	31
HOOFDSTUK 2		e. Conclusies	33
Vormingsinstituten	23	f. Accommodaties ten behoeve van de watersport	34
HOOFDSTUK 3		HOOFDSTUK 6	
HOOFDSTUK 4		Financiën	
Clubhuizen	24	a. Kosten van de sportbeoefening voor de leden van sportverenigingen	34
HOOFDSTUK 5		b. Plaatselijke sportverenigingen en de steun van de gemeentebesturen	34
Kampen en internaten voor sociale jeugdzorg	24	c. Landelijke sportorganisaties en de steun van het Rijk	35
TITEL V		d. Steun van het Rijk bij de bouw en aanleg van sportaccommodaties	36
Sport		e. Sport en fiscus	37
HOOFDSTUK 1		f. Steun aan de sport uit inkomsten van sportprijsvragen	38
Inleiding	24	HOOFDSTUK 7	
HOOFDSTUK 2		Medische sportkeuring	38
Niet-georganiseerde sportbeoefening en aan spel en sport verwante vormen van actieve openluchtrecreatie	25	TITEL VI	
HOOFDSTUK 3		Slotbeschouwingen	
HOOFDSTUK 4		HOOFDSTUK 1	
Georganiseerde sportbeweging	25	Inleiding	38
HOOFDSTUK 5		HOOFDSTUK 2	
Personele voorzieningen		Taak van de overheid	
a. Bestuurs- en andere verenigingsfunctionarissen	26	§ 1. Taak van de gemeentelijke overheid	40
b. Sportinstructeurs	26	§ 2. Taak van de provinciale overheid	40
HOOFDSTUK 5		§ 3. Taak van de rijksoverheid	40
Materiële voorzieningen		HOOFDSTUK 3	
a. Gymnastieklokale en sporthallen	29	Overzicht der maatregelen ter bevordering van de lichamelijke vorming en de sport	40
b. Andere overdekte sportaccommodaties (excl. zweminrichtingen)	30		
c. Zweminrichtingen	30		

De tabellen, kaarten en beeldstatistieken, waarnaar in de tekst van deze nota wordt verwezen, zijn opgenomen in de bijlage.

TITEL I ALGEMENE BESCHOUWINGEN

HOOFDSTUK I

Inleiding

In de Tweede Onderwijsnota¹⁾ hebben de eerste ondergetekende en de toenmalige staatssecretaris van onderwijs, kunsten en wetenschappen, mejuffrouw dr. A. de Waal, medegedeeld, dat zij zich voorstelden aan het vraagstuk van de lichamelijke opvoeding in zijn geheel te zijner tijd een afzonderlijke beschouwing te wijden. Bij de mondelinge behandeling van hoofdstuk VI der rijksbegroting voor het dienstjaar 1955 heeft de eerste ondergetekende de toezegging gedaan in de aangekondigde nota over het vraagstuk van de lichamelijke opvoeding ook de sport te zullen betrekken.²⁾

Sindsdien heeft zowel bij de schriftelijke als de mondelinge behandeling van hoofdstuk VI van de rijksbegrotingen voor de onderscheidene dienstjaren de bedoelde nota punt van bespreking uitgemaakt. Was het aanvankelijk de bedoeling de inhoud der toegezegde nota in het bijzonder toe te spitsen op de behandeling van het vraagstuk der lichamelijke vorming in en buiten schoolverband en werden daarom in het eerste stadium van voorbereiding vooral op dit terrein de nodige gegevens verzameld, geleidelijk kwam, ook in de discussies in de Staten-Generaal de wenselijkheid naar voren dat daarnaast ook de sport in ten minste even sterke mate de aandacht zou dienen te hebben. Zoals bekend is, kon bij de behandeling van hoofdstuk VI van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1957³⁾ worden medegedeeld, dat een concept van de toegezegde nota grotendeels gereed was, doch in verband met de sindsdien opgetreden bestedingsbeperking achtten de eerste ondergetekende en de staatssecretaris, mr. R. G. A. Höppener, het weinig opportuun de bedoelde nota aan de Staten-Generaal toe te zenden.⁴⁾ Wel werd door staatssecretaris Höppener bij de mondelinge behandeling van hoofdstuk VI van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1958 in de Eerste Kamer der Staten-Generaal⁵⁾ medegedeeld, dat hij stappen zou ondernemen om tot een zo volledig mogelijke landelijke inventarisatie van de voor sportdoeleinden beschikbare accommodatie te komen.

In de memorie van antwoord op het voorlopig verslag van de Tweede Kamer betreffende hoofdstuk VI van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1959⁶⁾, alsmede bij de daarop volgende mondelinge behandeling in de Tweede Kamer⁷⁾, is de verdere gang van zaken uitvoerig geschetst.

Het is na alle moeilijkheden die aan de voorbereiding van de onderhavige nota verbonden zijn geweest, voor de ondergetekenden een bijzonder genoegene deze thans aan de Staten-Generaal te kunnen aanbieden.

Zoals bij lezing der nota zal blijken, is voor de samenstelling ervan zeer veel werk verzet. Ook buiten het departement hebben verschillende instanties ertoe bijgedragen door het verstrekken van inlichtingen en door andere daadwerkelijke medewerking een zo volledig mogelijk beeld te geven van de situatie van de lichamelijke vorming en de sport in Nederland.

¹⁾ Gedrukte stukken II, zitting 1954—1955—2233, nr. 4, blz. 6, voetnoot 5.

²⁾ *Handelingen* Tweede Kamer, zitting 1954—1955, blz. 2525.

³⁾ Memorie van antwoord, *Gedrukte stukken* II, zitting 1956—1957—4500, nr. 13.

⁴⁾ Memorie van toelichting bij hoofdstuk VI der rijksbegroting voor het dienstjaar 1958 (*Gedrukte stukken* II, zitting 1957—1958—4900, nr. 2, blz. 17) en memorie van antwoord (*Gedrukte stukken* II, zitting 1957—1958—4900, nr. 15, blz. 33).

⁵⁾ *Handelingen* I, zitting 1957—1958, blz. 2289, linkerkolom.

⁶⁾ *Gedrukte stukken*, zitting 1958—1959—5300, blz. 23.

⁷⁾ *Handelingen* II, zitting 1958—1959, blz. 2381—2385 en blz. 2400.

In het bijzonder ten aanzien van de inventarisatie der sportaccommodatie hebben het Nederlandsch Olympisch Comité en sinds haar oprichting de Nederlandse Sport Federatie, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Landelijke Contactraad voor de Gemeentelijke Bemoeiingen met de Lichamelijke Opvoeding en de Sport, de Rijksdienst voor het Nationale Plan en het Centraal Bureau voor de Statistiek belangrijke diensten verleend. De enquête zelf werd uitgevoerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat de volledige resultaten ervan heeft neergelegd in een publikatie, die tegelijkertijd met de onderhavige nota verschijnt en waarnaar, waar dit nodig bleek, wordt verwezen. Het zou niet mogelijk zijn geweest deze publikatie samen te stellen, indien niet alle geënquêteerde gemeenten hun volle medewerking hadden verleend aan het zo volledig mogelijk invullen van de enquête-formulieren.

Ten slotte willen de ondergetekenden erop wijzen, dat aan de meningsvorming over de met de lichamelijke vorming en de sport samenhangende problemen in belangrijke mate is bijgedragen door talrijke in de laatste jaren verschenen publikaties. Zij denken in dit verband onder andere aan het rapport van de Dr. Wiardi Beckman Stichting „Sport en Maatschappij” (1956), de „Sportnota 1958” van het Nederlandsch Olympisch Comité, de door de Nederlandse Christelijke Sport Unie uitgegeven brochure „Spel en Sport in onze maatschappij door de christen bedreven” (1958), het rapport „Overheid en Sport” van het Centrum voor Staatkundige Vorming (1959) en de kortgeleden door de Nederlandse Sport Federatie aan de regering aangeboden nota.

De ondergetekenden hebben zich bij de opzet van deze nota uiteraard moeten beperken. Zij hebben echter ernaar gestreefd alle belangrijke vraagstukken, waarmede de overheid op het gebied van de lichamelijke vorming en de sport in aanraking komt, althans in grote lijnen te behandelen.

Allereerst geven zij in de volgende hoofdstukken van deze titel een korte omschrijving van de begrippen lichamelijke vorming en sport en van de betekenis dezer activiteiten in onze hedendaagse samenleving (hoofdstuk 2). Daarna wordt een korte beschouwing gewijd aan het vraagstuk der verantwoordelijkheden op dit terrein, waarbij met name de taak van de overheid terzake wordt besproken (hoofdstuk 3).

In titel II volgt dan een meer gedetailleerde behandeling van de *lichamelijke vorming in schoolverband*, waarbij achtereenvolgens voor het kleuteronderwijs (hoofdstuk 2), het basis-onderwijs (hoofdstuk 3), het voortgezet onderwijs (hoofdstuk 4) en het buitengewoon onderwijs (hoofdstuk 5) wordt nagegaan, hoe de huidige situatie is en welke voorzieningen op personeel en materieel gebied noodzakelijk zijn.

De lichamelijke vorming en de sport bij het *hoger onderwijs* worden in hoofdstuk I van titel III behandeld. In het tweede hoofdstuk van deze titel wordt afzonderlijk ingegaan op de wetenschappelijke benadering van de problemen op dit gebied.

Titel IV behandelt de *lichamelijke vorming buiten schoolverband*, in het bijzonder in de vormingsinstituten voor de leerplichtvrije jeugd, het jeugdwerk, de clubhuizen en de kampen en internaten voor sociale jeugdzorg.

Titel V is geheel gewijd aan *de sport*. Na een algemene inleiding wordt een overzicht gegeven over de georganiseerde en de niet-georganiseerde sportbeweging, waarna de personeel en materiële voorzieningen alsmede de financiële aspecten worden besproken.

In titel VI wordt een *slotbeschouwing* gegeven, waarbij de taken van de gemeentelijke, de provinciale en de rijksoverheid worden samengevat. Deze titel eindigt met een overzicht der maatregelen op het gebied van lichamelijke vorming en sport, die in de nota worden vermeld.

HOOFDSTUK 2

Algemene beschouwingen over lichamelijke vorming en sport

Ten einde de materie, waarop deze nota betrekking heeft, duidelijk te omlijnen, achten de ondergetekenden het noodzakelijk aan te geven, wat zij onder de termen lichamelijke vorming en sport verstaan.

De opvoeding van de jeugdige mens, waaronder, naar het oordeel der ondergetekenden, moet worden begrepen: het leiding geven aan de jeugdige bij zijn groei naar volwassenheid, is gericht op de ontwikkeling van diens gehele persoon. Van deze opvoeding is de *lichamelijke vorming* een essentieel en onmisbaar bestanddeel.

Deze lichamelijke vorming bestaat in leiding aan onvolwassenen, welke, als onderdeel der opvoeding, gericht is op de doelmatige ontwikkeling en beheersing van de lichamelijke vermogens. Zij is niet — zoals de opvoeding — totaal, maar benadert de mens onder het opzicht van zijn lichamelijkeheid. Haar doel is dus beperkt. Daarom geven de ondergetekenden hier de voorkeur aan de term „vorming”, terwijl zij de term „opvoeding” uitsluitend zouden willen gebruiken ter aanduiding van de leiding bij de totale persoonlijkheidsvorming. Ondanks haar beperkte doel moet bij de lichamelijke vorming, evenals bij andere partiële vormen, zoals de verstandelijke vorming, de esthetische vorming e.d., rekening worden gehouden met de eisen van de opvoeding. Dit houdt in, dat de lichamelijke vorming binnen de opvoeding een harmonische plaats dient in te nemen en aangepast behoort te worden aan de individualiteit van de jeugdige, zowel in geestelijk als lichamenlijk opzicht.

Ook ten aanzien van volwassenen kan over lichamelijke vorming worden gesproken in zoverre de doelmatige beheersing en ontwikkeling van de lichamelijke vermogens al dan niet onder leiding verder worden voortgezet.

Bij de discussies, die de laatste jaren over het begrip *sport* zijn gehouden, is duidelijk gebleken, dat het uitermate moeilijk is dit begrip op algemeen aanvaardbare wijze te definiëren. De ondergetekenden bepalen zich in deze nota daarom tot het aanduiden van de voornaamste elementen, die in het begrip sport, zoals zij dat in deze nota bezigen, kunnen worden onderkend.

Vooreerst achten zij het beoefenen van sport een recreatieve bezigheid, waarvan het spel-element een wezenlijk bestanddeel vormt. Door het gebruik van de term recreatief willen de ondergetekenden tot uitdrukking brengen, dat, wil van sport sprake zijn, de beoefening daarvan mede het karakter van ontspanning moet dragen.

Een ander element is de gerichtheid op lichamelijke activiteiten. De ondergetekenden beperken zich in deze nota tot de sport, die op lichamelijke activiteiten is gericht en laten derhalve activiteiten als schaken, dammen, kaarten, die men wel denksporten noemt, buiten beschouwing.

Voorts treedt bij de sport het prestatie-element naar voren, hetgeen niet mag worden verward met het wedstrijd-element, al komt in de wedstrijd het prestatie-element op bijzondere wijze tot uiting.

De ondergetekenden menen in het bovenstaande voldoende duidelijk te hebben aangegeven, hetgeen zij in deze nota onder lichamelijke vorming en sport verstaan. Naar hun mening hebben de sportbeoefening en de lichamelijke vorming de gerichtheid op de ontwikkeling en de beheersing van lichamelijke vermogens gemeen, doch zij onderscheiden zich in zoverre van elkander, dat de sportbeoefening mede de recreatie ten doel heeft.

De *beroepssport*, welke slechts in enkele takken van sportbeoefening en dan nog op beperkte schaal voorkomt, mist het recreatieve karakter, dat aan sport eigen is.

In deze nota, die behalve de lichamelijke vorming de sport in eigenlijke zin behandelt, menen de ondergetekenden de beroepssport in het algemeen buiten beschouwing te kunnen laten. Wel zijn zij van oordeel, dat het op de weg van de overheid ligt de ontwikkeling van de beroepssport nauwkeurig te volgen, ten einde mogelijke uitwassen tijdig te onderkennen en zich te beraden, op welke wijze hiertegen doeltreffend kan worden opgetreden.

Beoefening van de beroepssport door jeugdigen wijzen de ondergetekenden uitdrukkelijk af, omdat de jeugdigen nog onvolgroeid zijn. Afgezien van de vraag of zij de lichamelijke vorming wel ten goede komt, brengt de beoefening van beroepssport door jeugdigen hun alzijdige en evenwichtige vorming in gevaar.

De waarde van de lichamelijke vorming en de sport is niet het minst hierin gelegen, dat zij, die eraan deelnemen, hun lichamelijke vermogens op een doelmatige wijze leren gebruiken. Behalve om redenen van biologische aard zijn de lichamelijke vorming en de sport tevens waardevol, omdat zij compensatie kunnen bieden tegen invloeden van eenzijdige arbeid.

Zeer velen zoeken in de sport bevrediging van de menselijke drang tot spelen. De aan sportbeoefening eigen spanning prikkelt tot een lichamelijke en geestelijke krachtsinspanning, waardoor de sportbeoefening, indien bij de beoefenaar de juiste instelling aanwezig is, kan bijdragen tot de ontwikkeling van eigenschappen als volharding, vindingsrijkheid, moed en uithoudingsvermogen.

Voorts kan als een voordeel van de sport worden beschouwd, dat de beoefenaar ervan zich aan spelregels leert te onderwerpen, terwijl hij tevens kan leren zich fair te gedragen en een goed verliezer te zijn. Ook daardoor kan de sportbeoefening goede resultaten afwerpen voor enkeling en gemeenschap.

De sportbeoefening door jeugdigen vindt — evenals hun lichamelijke vorming — haar regel en maatstaf in de eisen van de opvoeding en verschilt in dit opzicht van de sportbeoefening door volwassenen. De sportbeoefening door jeugdigen dient aangepast te zijn aan het niveau van hun lichamelijke en geestelijke ontwikkeling, terwijl gewaakt dient te worden tegen de zucht naar prestaties, die de lichamelijke en geestelijke groei kunnen schaden.

HOOFDSTUK 3

Taak van de overheid inzake lichamelijke vorming en sport

De verantwoordelijkheid voor de opvoeding in haar totaliteit berust in de eerste plaats bij de *ouders*, ook wanneer aan bepaalde aspecten van de opvoeding door anderen, op wier hulp de ouders een beroep doen, de nodige zorg en aandacht wordt besteed. Dit brengt met zich mede, dat de ouders erop moeten toezien, dat de vorming van hun kinderen, welke door anderen wordt verzorgd, in overeenstemming met hun verlangen plaatsvindt en dat zij over de mogelijkheid beschikken zich in die zin te laten gelden.

Een belangrijk deel van de opvoeding hebben de ouders van oudsher aan de *school* gedelegeerd, nl. de verstandelijke vorming. Aanvankelijk zag men de taak van de school te uitsluitend als het overdragen van kennis, kunde en vaardigheid. „Door het groeiend besef van de beperkte waarde van kennis zonder meer”, aldus de nota-Rutten¹⁾, „en onder invloed van de veranderde maatschappelijke verhoudingen, waaronder de ouders hun kinderen moeten opvoeden, valt in het begrip „onderwijs” een accentverschuiving te constateren. Wanneer men thans over onderwijs spreekt, omvat dat woord méér dan een eeuw geleden. De vorming, die de onvolwassene als individueel persoon en als gemeenschapswezen behoeft, om zich te ontwikkelen tot een goed lid van de maatschappij, gaat de huidige kracht van het gezin in het alge-

¹⁾ Nota betreffende onderwijsvoorzieningen (*Gedrukte stukken*, zitting 1950—1951—2233, nr. 2, blz. 2, linker kolom).

meen te boven en wel meer dan dat een halve eeuw geleden het geval was. Het opvoedende element heeft in het onderwijs een grotere plaats gekregen".

In toenemende mate wordt aldus de noodzaak, voortvloeiende uit de aard van de opvoeding als een geheel, erkend, dat de school bij de vervulling van haar specifieke onderwijstaak rekening houdt met de eisen van de totale persoonlijkheidsvorming der jeugdigen en dat zij derhalve ook de lichamelijke vorming daarop afstemt.

Ook redenen van praktische aard hebben ertoe geleid aan de school de verzorging van een belangrijk deel der lichamelijke vorming toe te vertrouwen. Daar de kinderen immers een aanzienlijk deel van de dag op de school verblijven, leent zij er zich bij uitstek toe voortdurend aandacht te besteden aan de individuele ontwikkeling van het kind in de onderscheidene levensfasen en kan zij dat doen op pedagogisch verantwoorde wijze. Zij schept waarborgen voor continuïteit; zij bereikt bovendien alle kinderen tot een bepaalde leeftijd.

Ook het *jeugdwerk* heeft een taak op het gebied van de lichamelijke vorming, omdat een deel van de opvoedende taak der ouders door hen aan de leiding van het jeugdwerk wordt toevertrouwd, waarbij de primaire verantwoordelijkheid der ouders onverlet blijft.

Voor wat betreft de *sportbeoefening* door jeugdigen gelden dezelfde maatstaven als hiervoor bij de school en bij het jeugdwerk zijn aangegeven. Wordt de sport door volwassenen beoefend, dan is het vanzelfsprekend, dat zij daarvoor de volledige verantwoordelijkheid dragen.

De lichamelijke vorming en de sport kunnen, gelijk uit het voorafgaande is gebleken, in hoge mate bevorderlijk zijn voor de ontwikkeling van de menselijke persoon. Dienovereenkomstig heeft de *overheid*, belast met de zorg voor het algemeen welzijn der burgers, tot taak voor dezen de mogelijkheid te scheppen tot een zo doelmatig mogelijke lichamelijke vorming en sportbeoefening.

Onder eerbiediging van de eigen verantwoordelijkheid der individuen en groepen moet de overheid het particulier initiatief beschermen en stimuleren. Deze eigen, zij het beperkte verantwoordelijkheid van de overheid houdt in, dat zij bij haar algemene beleidslijn rekening houdt met de belangen van de lichamelijke vorming en sportbeoefening en hieraan rechtstreeks steun verleent o.a. door subsidies. Voorzover het algemeen belang dit toelaat, zal daarbij gestreefd worden naar decentralisatie en bevordering van de zelfstandigheid der gemeenten en provincies.

Wat de lichamelijke vorming in schoolverband betreft, is de taak van de rijksoverheid en lagere overheden, in het bijzonder van de gemeenten, analoog aan die welke zij hebben met betrekking tot de verstandelijke vorming in de school. Dit houdt in, dat zij ook op dit terrein de grondwettelijk gewaarborgde onderwijsvrijheid moet inacht nemen en een positieve taak heeft ten aanzien van het openbaar onderwijs.

Op het gebied van de sportbeoefening zal de taak van de rijksoverheid zich in het bijzonder richten op het verlenen van financiële steun aan landelijke organisaties, die op het terrein van de sport werkzaam zijn en op het bevorderen en financieel mogelijk maken van de oprichting en instandhouding van opleidingen voor sport- en spelers.

Voor de lagere overheden zijn de taken uiteraard gericht op de verbetering van de regionale en lokale voorzieningen, waarbij vooral gedacht wordt aan het verlenen van directe of indirecte steun aan regionale en plaatselijke organisaties, onder meer door het verlenen van medewerking bij de totstandkoming van de nodige accommodatie.

Voor de verdere uitwerking van de taak der overheid wordt verwezen naar titel VI, hoofdstuk 2, van deze nota.

TITEL II

LICHAMELIJKE VORMING IN SCHOOLVERBAND

HOOFDSTUK 1

Inleiding

In titel I, hoofdstuk 3, hebben de ondergetekenden uiteengezet, dat naar hun mening de school mede-verantwoordelijkheid draagt voor de lichamelijke vorming van haar leerlingen.

In het kader van haar doelstelling dient de school zich bewust te zijn van deze verantwoordelijkheid voor de lichamelijke vorming van de aan haar toevertrouwde jeugd. Dit impliceert, dat allen, die in schoolverband met verantwoordelijkheid zijn bekleed, hun aandeel moeten leveren aan het verwezenlijken van de doelstelling van dit aspect der opvoeding. De resultaten van de lichamelijke vorming zijn allereerst afhankelijk van de belangstelling en de medewerking van de leiding en het gehele docentencorps en van de sfeer van de school. Men denke in dit verband aan de vorming van het waarde-oordeel van de leerlingen ten aanzien van de lichamelijke oefening (en de sportbeoefening) en aan het bijbrengen van kennis over de onderscheidene aspecten ervan.

De doelstellingen der lichamelijke vorming kunnen worden nagestreefd door middel van onderwijs, gewinning en oefening. Deze oefening zal erop gericht moeten zijn een goede houding en beweging te bevorderen, het lichamen uithoudingsvermogen te ontwikkelen en de geschiktheid te vergroten tot het verrichten van prestaties, waarin de lichamelijke vermogens een belangrijk aandeel hebben. Het ligt voor de hand, dat om deze goed tot haar recht te doen komen, voldoende *tijd* daarvoor beschikbaar moet zijn.

In verband met de specifieke eisen, welke in de onderscheidene levensfasen aan de lichamelijke vorming moeten worden gesteld, zullen de *leerplannen* voor de verschillende takken van onderwijs met die eisen in overeenstemming moeten zijn. Tevens dienen de leerplannen te zijn afgestemd op de eigen aard en de doelstelling van het schooltype waarop zij betrekking hebben.

Uiteraard kan de lichamelijke vorming in schoolverband slechts dan tot haar recht komen, indien daarvoor *leraren* aanwezig zijn, die voldoende op hun taak zijn voorbereid en die volledig op de hoogte zijn van de pedagogische situatie, welke bij die onderscheidene takken van onderwijs wordt aange troffen.

Het is vanzelfsprekend, dat de school ook voor dit deel van de opvoeding over de daartoe nodige accommodatie dient te kunnen beschikken. De gedachte dat een school, welke daarover niet beschikt, niet als een complete school kan worden beschouwd, dient, voor zover dit nog niet het geval is, gemeengoed te worden.

Voor zover de school in overleg met de ouders aanleiding ziet tot het verlenen van medewerking en steun aan de sportbeoefening van de leerlingen in de vrije tijd (oprichting van school-sportclubs, organiseren van school-sportwedstrijden, ook in interscolair verband), kan zij een belangrijke bijdrage leveren tot de verdere lichamelijke vorming van de leerlingen en tot een juiste waardering van de sport als een ook pedagogisch waardevol recreatiemiddel.

HOOFDSTUK 2

Lichamelijke vorming bij het kleuteronderwijs

§ 1. Algemeen

Ervaringsfeiten en wetenschappelijk inzicht liggen ten grondslag aan de in brede kring heersende opvatting, dat in de fase waarin het kind de kleuterschool bezoekt, de lichamelijke vorming van bijzonder belang moet worden geacht. Dit inzicht komt in een reeks activiteiten van het moderne kleuteronderwijs tot uiting.

Aangezien het element „beweging” in deze ontwikkelingsfase inherent is aan vrijwel alle kinderlijke activiteit, ligt het voor de hand dat de resultaten der lichamelijke vorming worden bepaald door het gehele complex van de ervaringen, welke door het kind in de kleuterschool worden opgedaan.

De zeer sterke drang naar beweging is typerend voor het normale gezonde kind van deze leeftijd. Het is dan ook vanzelfsprekend dat in het speel- en werkplan van de kleuterschool een grote plaats dient te worden ingeruimd voor activiteiten, die in relatief sterke mate tegemoetkomen aan de bedoelde bewegingsdrang. Aan de leerlingen van de kleuterscholen behoort op ruime schaal gelegenheid te worden geboden tot vrij spelen, tot het deelnemen aan in spelvorm aangeboden oefeningen en tot gewenning aan maatregelen, die bevorderlijk zijn voor de hygiënische gewoontevorming. Deze activiteiten kunnen belangrijk bijdragen tot behoud en ontwikkeling van de natuurlijke houding en beweging en tot de ontwikkeling van het uitdrukkingsvermogen.

§ 2. De huidige situatie en de te treffen voorzieningen

Kort geleden is met medewerking van de inspectie van het kleuteronderwijs een onderzoek ingesteld naar de situatie van de speellokalen, de speelwerklokalen en de speelplaatsen waarover de hier te lande gevestigde kleuterscholen beschikken. Tevens is nagegaan hoeveel tijd gemiddeld per dag en per klasse in het speel- en werkplan van de kleuterscholen is uitgetrokken voor tot de lichamelijke oefening te rekenen activiteiten (geleid spel en kleutergymnastiek).

De hier bedoelde gegevens zijn verstrekt door 3942 kleuterscholen en hebben betrekking op in totaal 10500 klassen.

De aan geleide lichamelijke oefening bestede tijd

In het hiernavolgende overzicht zijn enkele gegevens opgenomen betreffende de gemiddeld per dag en per klasse aan de lichamelijke oefening bestede tijd ¹⁾.

Aan geleide lichamelijke oefening bestede tijd	Minder dan 30 min.	30—60 min.	Meer dan 60 min.	Tijd onbekend
Aantal klassen (totaal 10 500)	1 423	5 279	3 424	374
Procenten van het totaal aantal klassen .	13,6	50,3	32,6	3,5

De ondergetekenden zijn van oordeel, dat ernaar gestreefd moet worden per schooltijd voor elke klas tijd uit te trekken voor een les in de lichamelijke oefening, waarvan de duur, met het oog op de leeftijd der leerlingen, naar de ondergetekenden menen, ongeveer twintig minuten zal kunnen bedragen.

Materiële voorzieningen

Ten einde de lichamelijke vorming van de kleuters op een passende wijze tot haar recht te doen komen, dient de kleuterschool te kunnen beschikken over de daartoe nodige doelmatig ingerichte speel- en oefenruimten. Daartoe behoren één of meer speellokalen of speelwerklokalen van voldoende afmetingen en een speelgelegenheid in de openlucht.

De bovenvermelde tabellen geven tevens een overzicht van de per provincie verwerkte gegevens betreffende de op 1 januari 1959 beschikbare accommodatie.

Uit deze gegevens blijkt, dat van de 3942 kleuterscholen er 565 (d.i. 14,3 %) op de peildatum beschikten over één of meer speellokalen en één of meer speelwerklokalen; bij 1273 scholen (d.i. 32,3%) bleken één of meer speellokalen aanwezig; 1585 scholen (d.i. 40,2%) bleken over één of meer speelwerklokalen te kunnen beschikken, terwijl bij 519 scholen (d.i. 13,2%) geen speellokaal of speelwerklokaal aanwezig was.

De totale aantallen speellokalen en speelwerklokalen die bij de kleuterscholen in gebruik waren, bedroegen respectievelijk 2192 en 4140.

¹⁾ Per provincie gerangschikte gegevens zijn opgenomen in de tabellen 1 en 2 van de bij deze nota gevoegde bijlage.

De afmetingen van de bij de kleuterscholen in gebruik zijnde speellokalen en speelwerklokalen voldoen in vele gevallen niet aan de richtlijnen die thans bij nieuwbouw van deze lokalen worden aangehouden. Dit neemt echter niet weg, dat vele van deze lokalen toch nog zeer wel bruikbaar zijn. Wat de eventuele vervanging of verbouw van deze lokalen betreft, zal de noodzaak daartoe van geval tot geval dienen te worden beoordeeld.

Naar uit de in de tabellen 1 en 2 verwerkte gegevens blijkt, was op de peildatum slechts bij 217 scholen (d.i. 5,5%) geen speelplaats aanwezig, in welke behoefte naar de ondergetekenden menen, waar mogelijk dient te worden voorzien. Aan 2848 scholen (d.i. 72,3%) stond een speelplaats met een oppervlak van 200 m² of meer ter beschikking, terwijl 679 scholen (d.i. 17,2%) bleken te zijn aangewezen op het gebruik van speelplaatsen met een oppervlak van minder dan 200 m². Ten aanzien van nieuw te bouwen scholen is in het Bouwbesluit kleuteronderwijs (K.B. van 6 september 1957, *Stb.* 361) voor wat het oppervlak van de speelplaatsen betreft een minimum van 250 m² als eis gesteld.

Bij de beoordeling van de bovengeschetste situatie dient er rekening mede te worden gehouden, dat de Kleuteronderwijs-wet eerst met ingang van 1 januari 1956 in werking is getreden, terwijl ook na die datum de beperktheid van het bouwvolume de totstandkoming van nieuwe lokaliteiten voor kleuterscholen ernstig bemoeilijkt. In het Bouwbesluit kleuteronderwijs, dat per 15 september 1957 van kracht is geworden, zijn de eisen waaraan de speellokalen, speelwerklokalen en speelplaatsen moeten voldoen, vastgelegd.

Personeel

In overeenstemming met de aard en de doelstellingen van het kleuteronderwijs dient de zorg voor de lichamelijke vorming in de taak der kleuterleidsters te zijn begrepen.

Gedurende hun opleiding dienen zij zorgvuldig op dit aspect van hun toekomstige werkzaamheid te worden voorbereid en dient de nodige aandacht en tijd te worden besteed aan de theoretische, praktische en didactisch-methodische vorming op dit gebied.

Wat de bevoegdheid der kleuterleidsters betreft, kan worden opgemerkt, dat thans alle kleuterleidsters die in het bezit zijn van een A- of B-bevoegdheid, ook ten aanzien van de lichamelijke vorming als bevoegd worden beschouwd.

Het aantal onbevoegde kleuterleidsters is de laatste jaren sterk verminderd als gevolg van de grote aantallen gediplomeerden die via de opleidingsscholen voor kleuterleidsters ter beschikking zijn gekomen. Terwijl het aantal onbevoegde kleuterleidsters in het cursusjaar 1954—1955 nog circa 1625 (17 % van het totaal aantal) bedroeg, is dit aantal geleidelijk teruggelopen tot 542 in het cursusjaar 1958—1959 (4,7 %).

§ 3. De opleiding van kleuterleidsters

In tabel 3 is een aantal door de opleidingsscholen voor kleuterleidsters verstrekte gegevens verwerkt, die betrekking hebben op de aantallen wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening en de praktijklessen in spel en spelleiding, alsmede op de voor deze lessen ter beschikking zijnde gymnastieklokalen en speellokalen.

Aan deze gegevens kan worden ontleend, dat zowel in de tot de afdeling A als tot de afdeling B van de opleidingsscholen voor kleuterleidsters behorende klassen, in overeenstemming met de in het Besluit opleiding kleuterleidsters ge-

geven aanwijzingen, wekelijks ten minste één les van 50 minuten in de lichamelijke oefening wordt gegeven en dat in de tot de afdeling A behorende klassen gemiddeld ten minste één wekelijkse les aan het onderwijs in spel en spelleiding wordt besteed.

Van de in totaal gegeven 254 lessen in de lichamelijke oefening was voor 243 lessen een gymnastieklokaal en voor 11 lessen slechts een speellokaal beschikbaar.

Van de 135 wekelijkse praktijklessen in spel en spelleiding vonden er 65 plaats in een gymnastieklokaal en 70 in een speellokaliteit. Slechts een viertal lessen in spel en spelleiding bleek wegens het ontbreken van een daarvoor nodige lokaliteit niet te kunnen worden gegeven. Voorts kan nog worden medegedeeld, dat door 19 respectievelijk 14 opleidingsscholen voor de lessen in lichamelijke oefening en de praktijklessen in spel kon worden beschikt over een speelterrein en dat aan een tweetal opleidingsscholen de leerlingen in de gelegenheid werden gesteld tot het ontvangen van zwemonderwijs.

Hoewel de bovengeschetste situatie binnen het raam van de huidige richtlijnen niet onbevredigend kan worden genoemd, menen de ondergetekenden, dat bij de opleidingsscholen voor kleuterleidsters meer tijd aan lichamelijke oefening, spel en spelleiding dient te worden besteed. Zij zijn voornemens te bevorderen, dat voor de A-afdeling twee wekelijkse op de eigen vorming gerichte lessen in de lichamelijke oefening op de lesroosters zullen worden uitgetrokken. Daartoe zal het Besluit opleiding kleuterleidsters (*Stb.* 1957, 29 november, nr. 480) waarin omvang en inhoud van de in de onderscheidene leerjaren voor behandeling in aanmerking komende stof is geregeld, moeten worden gewijzigd.

Gelet op de leeftijds categorie waartoe de leerlingen van de opleidingsscholen behoren, is bij het eerdergenoemde besluit de zorg voor hun eigen lichamelijke oefening opgedragen aan een docent die over de m.o.-bevoegdheid lichamelijke oefening beschikt. Bij onderzoek is gebleken dat 39 van de 47 leerkrachten, die bij de opleidingsscholen met de zorg voor de lichamelijke oefening zijn belast, over de bovenvermelde bevoegdheid beschikken. Een gering aantal niet-bevoegde leerkrachten zal derhalve alsnog geleidelijk door akte m.o.-bezitters moeten worden vervangen. Voorts menen de ondergetekenden, dat de in de afdeling A voor de praktijklessen spel en spelleiding beschikbare tijd als te gering moet worden beschouwd voor het bereiken van een gunstig resultaat.

Wat betreft het onderwijs in de theorie, de didactiek en de methodiek der lichamelijke vorming van kleuters, menen de ondergetekenden, dat de zorg daarvoor dient te worden opgedragen aan een overigens voor deze opleiding bevoegde docente die ervaring heeft als hoofdleidster bij het kleuteronderwijs en van bijzondere aanleg en belangstelling voor dit aspect der kleuteropvoeding heeft blijk gegeven. Deze docente dient door het volgen van een speciale cursus op de hier bedoelde taak te zijn voorbereid. Deze cursussen, waarvan de duur en de inhoud nader zullen moeten worden vastgesteld, zullen door enkele gunstig gelegen opleidingsscholen kunnen worden georganiseerd en met een examen kunnen worden afgesloten.

§ 4. Taak van de inspectie van het kleuteronderwijs

Naar de mening der ondergetekenden is het de taak van de inspectie van het kleuteronderwijs de gemeente- en schoolbesturen, alsmede de hoofden der kleuterscholen de helpende hand te bieden bij het oplossen van de vele vraagstukken welke zich met betrekking tot de lichamelijke vorming in de sector van het kleuteronderwijs voordoen.

Door het leveren van hun bijdrage tot het organiseren van de eerdervermelde cursussen, alsmede door het uitbrengen van adviezen en het geven van voorlichting, zullen de inspectrices en inspecteurs in belangrijke mate aan de gewenste gunstige ontwikkeling van dit onderdeel der opvoeding in de kleuterschool kunnen medewerken.

De ondergetekenden achten het een gunstige omstandigheid, dat twee der inspecteurs van het kleuteronderwijs, die zijn voortgekomen uit het korps consultants voor de lichamelijke opvoeding, naast hun eigen taak, de overige leden van het inspectie-personeel desgewenst van voorlichting kunnen dienen.

HOOFDSTUK 3

Lichamelijke vorming bij het basis-onderwijs

§ 1. Algemeen

De overgang van het gezinsmilieu en de kleuterschool naar de school voor gewoon lager onderwijs betekent voor het kind, zelfs bij de meest gunstige omstandigheden, dat het wordt geplaatst in een situatie welke, uit biologisch oogpunt bezien, weinig adequaat is aan zijn voor deze levensfase kenmerkende behoeften.

Gedurende de gehele schoolperiode, en in het bijzonder gedurende de eerste leerjaren, tonen de leerlingen een sterke drang naar en behoefte aan beweging.

Uit tal van onderzoeken is gebleken, dat het schoolleven de lichamelijke ontwikkeling van het kind nadelig beïnvloedt en dat goed gedoseerde lichamelijke oefening bevorderlijk is voor de normale fysieke en psychische ontwikkeling der leerlingen en de schadelijke invloeden van het schoolleven helpt compenseren.

Voorts wordt in toenemende mate ingezien, dat ook gedurende de lagere-schoolperiode de grondslag wordt gelegd voor de sociale vorming van het individu en dat de lichamelijke vorming in schoolverband tal van mogelijkheden biedt om met name aan dit aspect der opvoeding een waardevolle bijdrage te leveren.

Hoewel de school, in verband met de tijd en de aandacht welke zij dient te besteden aan andere aspecten van opvoeding en onderwijs, bezwaarlijk ten volle kan tegemoet komen aan de eerdervermelde bewegingsbehoefte der leerlingen, dienen toch alle mogelijkheden welke zich hiertoe voordoen, te worden benut. De ondergetekenden zijn van mening, dat er alle reden is om bij het gewoon lager onderwijs grote zorg aan de lichamelijke vorming te besteden, mede omdat de school de gehele jeugd bereikt en omdat zodoende tijdens het lager onderwijs de basis kan worden gelegd voor een gezonde lichamelijke ontwikkeling van geheel ons volk.

Tot de maatregelen welke te dezen kunnen worden getroffen, behoren: doeltreffende onderbreking van het lesprogramma door korte pauzen; het bieden van voldoende gelegenheid tot vrij spelen; het geven van lessen in de lichamelijke oefening, waarin mede begrepen het beoefenen van spel onder leiding en voor zover mogelijk onderricht in het zwemmen; het aankweken van hygiënische gewoonten en het wekken van inzicht en verantwoordelijkheidsgevoel voor de eigen gezondheid.

Verschillende van deze maatregelen lenen zich, zelfs onder ongunstige omstandigheden, voor dagelijkse toepassing. Voor andere, met name voor de in de vorm van afzonderlijke lessen gegeven oefening, is dat onder de huidige omstandigheden niet mogelijk, aangezien de daarvoor nodige voorzieningen niet toereikend zijn.

Vrijwel algemeen staan op de lesroosters der scholen voor g.l.o. twee lessen in de lichamelijke oefening per week per klasse vermeld. De ondergetekenden zullen het toejuichen, indien er zoveel mogelijk naar zal worden gestreefd, dat wekelijks per klasse drie lessen aan het onderwijs in de lichamelijke oefening zullen worden besteed.

Voorts behoort elke school over een leerplan te beschikken, waarin de voor de onderscheidene leerjaren in aanmerking komende oefenstof is vastgelegd. Bij de samenstelling daarvan dient onder andere rekening te worden gehouden met de tussen meisjes en jongens bestaande verschillen in aanleg en constitutie en met de invloeden van de naderende puberteit, welke zich bij vele leerlingen van de hoogste klassen van de lagere school reeds kunnen doen gelden.

Het is de ondergetekenden bekend, dat van verschillende zijden naar verbetering van leerplannen wordt gestreefd, doch dat over de meest wenselijke vorm en inhoud ervan uiteenlopende opvattingen bestaan. Zij zijn voornemens het rijksschooltoezicht op te dragen, in samenwerking met daarvoor in aanmerking komende instanties, richtlijnen voor de samenstelling van leerplannen te ontwerpen, waarnaar gemeente- en schoolbesturen zich desgewenst zullen kunnen oriënteren. Bij het ontwerpen van deze richtlijnen zal uiteraard rekening worden gehouden met de resultaten van reeds gedane pogingen om tot verbetering der leerplannen te geraken.

§ 2. De huidige situatie

Materiële voorzieningen

Wat de voor het onderwijs in de lichamelijke oefening nodige accommodatie betreft, kan aan door de consulenten voor de lichamelijke opvoeding naar de toestand op 1 juli 1958 verstrekte gegevens het navolgende worden ontleend.

Gymnastieklokalen

Op de aangegeven datum kon door de hier te lande bestaande scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs voor het onderwijs in de lichamelijke oefening worden beschikt over 2755 gymnastieklokalen, waaronder 462 noodgymnastieklokalen.¹⁾

Volgens gegevens der consulenten bedraagt het aantal gymnastieklokalen dat nog gebouwd zal moeten worden om twee wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening per klasse in overdekte oefenruimten mogelijk te maken 1439²⁾.

Bij de vaststelling van dit aantal is er rekening mede gehouden, dat in vele gevallen door meer dan één school van hetzelfde gymnastieklokaal kan worden gebruik gemaakt. Voorts zijn in dit aantal begrepen de lokalen die gebouwd zullen moeten worden ter vervanging van de 462 noodgymnastieklokalen; niet daarin begrepen zijn echter de 32 gymnastieklokalen die op 1 juli 1958 in aanbouw waren.

Van de in gebruik zijnde gymnastieklokalen voldoen er 574 naar het oordeel der consulenten niet aan redelijk te stellen eisen, zodat deze te zijner tijd door nieuwe lokalen zullen moeten worden vervangen, dan wel zullen moeten worden verbouwd.

Meer gedetailleerde gegevens, verband houdend met de situatie in de verschillende provincies van de gymnastieklokalen ten dienste van het g.l.o., v.g.l.o. en u.l.o., zijn verwerkt in tabel 4.

Wat betreft de consequenties van de bovengeschetste situatie voor de praktijk van het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de scholen voor *gewoon lager onderwijs*, is gebleken, dat op een totaal van 42 541 klassen, 17 661 klassen (dat is 41,5%) voor alle en 5944 klassen (dat is 14,0%) voor een deel der op de rooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik kunnen maken van een gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal dat aan redelijk te stellen eisen voldoet. Hierbij zij echter opgemerkt, dat het aantal klassen dat les in de lichamelijke oefening in een gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal ontvangt, aanzienlijk groter is dan het bovenvermelde, aangezien in totaal nog 885 lokaliteiten in gebruik zijn, die echter niet aan de gestelde eisen voldoen. Voorts zij er de aandacht op gevestigd, dat in het vermelde totaal aantal klassen tevens zijn opgenomen de klassen die deel uitmaken van geïsoleerd gelegen kleine scholen, waarvoor bezwaarlijk een gymnastieklokaal zal kunnen worden gebouwd.

¹⁾ Aangezien in zeer vele gevallen door de scholen voor g.l.o., v.g.l.o. en u.l.o. van dezelfde gymnastieklokalen wordt gebruik gemaakt, zijn voor deze drie categorieën scholen geen afzonderlijke gegevens te verstrekken.

²⁾ Er is van uitgegaan dat de bouw van een gymnastieklokaal slechts verantwoord is te achten, indien het ten minste voor 15 lessen per week door scholen zal worden gebruikt, met dien verstande dat bij een dergelijk beperkt aantal wekelijkse lessen medegebruik in de avonden door verenigingen is verzekerd.

Meer gedetailleerde gegevens over de situatie bij het g.l.o. in de verschillende provincies, zijn verwerkt in tabel 5.

Oefenplaatsen en speelterreinen

Uit de door de consulenten verstrekte gegevens blijkt, dat op 1 juli 1958 van de 42 541 klassen van scholen voor g.l.o. door 26 482 klassen (dat is 62,3%) voor het onderwijs in de lichamelijke oefening in de openlucht gebruik kon worden gemaakt van een doelmatig verharde oefenplaats. Voorts is gebleken, dat ten behoeve van 12 679 klassen (dat is 29,8%) al dan niet bovendien kon worden beschikt over een groot of klein sport- of speelrein. Het aantal klassen dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening geen gebruik kon maken van openluchtaccommodatie, bedroeg 10 948 (dat is 25,7%).

Daar het naar de mening van de ondergetekenden in principe wenselijk is, dat elke school over een passende oefen- en speelruimte in de openlucht kan beschikken, zal ten behoeve van het laatstvermelde aantal klassen, alsnog voor een zodanige accommodatie moeten worden zorggedragen.

Tabel 6 geeft een gedetailleerd overzicht van de in de verschillende provincies bij het gewoon lager onderwijs met betrekking tot oefenplaatsen en speelterreinen bestaande situatie.

Zweminrichtingen

Volgens de door de consulenten naar de toestand op 1 juli 1958 verstrekte gegevens bedroeg het hier te lande aanwezige aantal zweminrichtingen dat geschikt is te achten voor het schoolzwemonderwijs 315. Van deze zweminrichtingen waren er 45 overdekt en 270 niet-overdekt.

Voor het schoolzwemonderwijs werd door 3444 klassen gebruik gemaakt van overdekte zweminrichtingen; door 3689 klassen werden niet-overdekte zweminrichtingen benut.

Hierbij zij voorts opgemerkt, dat in het algemeen uitsluitend door leerlingen van de hoogste twee klassen van de lagere school aan zwemonderwijs in schoolverband wordt deelgenomen.

Wat de resultaten van het zwemmen in schoolverband betreft, kan slechts worden beschikt over gegevens die zowel betrekking hebben op de leerlingen van scholen voor gewoon lager onderwijs, als op die van scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs. Uit deze gegevens blijkt, dat over de jaren 1955, 1956 en 1957 respectievelijk 56 033, 53 749 en 76 538 (dat is in totaal 186 320) schoolzwemdiploma's aan leerlingen van bovenvermelde scholen werden uitgereikt.

Voor meer gedetailleerde gegevens welke op het zwemmen in schoolverband betrekking hebben, wordt verwezen naar tabel 7.

Overige gegevens over de materiële voorzieningen

Gebleken is, dat per 1 juli 1958 voor 47% van de klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs ($\pm 20\ 000$ klassen) kon worden beschikt over meer dan één voor het onderwijs in de lichamelijke oefening bestemde accommodatie. Voor 21 200 klassen (dat is 50%) kon uitsluitend worden gebruik gemaakt hetzij van een aan redelijk te stellen eisen voldoende lokaliteit, hetzij van een oefengelegenheid in de openlucht, hetzij van een zweminrichting. Slechts voor 1281 klassen (dat is 3%) kon over geen enkele accommodatie voor het onderwijs in de lichamelijke oefening worden beschikt. Nadere gegevens hieromtrent zijn opgenomen in tabel 8.

Personeel

Per 1 juli 1958 waren van de 42 541 klassen 34 539 (dat is 81,2%) voor het onderwijs in de lichamelijke oefening aangewezen op de klasse-onderwijzer en ontvingen 8002 klassen (dat is 18,8%) onderwijs van een vakonderwijzer.

Wat het aantal in functie zijnde vakonderwijzers betreft, kan slechts worden beschikt over gegevens, welke zowel op de scho-

len voor gewoon lager onderwijs als op die voor voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs betrekking hebben. Uit deze gegevens blijkt, dat op de peildatum het totaal aantal vakonderwijzers, verbonden aan de tot de genoemde drie categorieën behorende scholen, 1297 bedroeg.

Meer gedetailleerde gegevens over het personeel zijn opgenomen in tabel 9.

§ 3. Noodzakelijke voorzieningen

Materieel

De ondergetekenden zijn er zich van bewust, dat de huidige situatie van het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de scholen voor gewoon lager onderwijs te wensen overlaat, hoewel zij er tevens van overtuigd zijn, dat in de laatste decennien zeer veel nuttige arbeid ten behoeve van dit onderdeel van het onderwijs is verricht. Wat de materiële voorzieningen betreft, menen zij in dit verband niet onvermeld te mogen laten, dat sinds 1945 tot 1 juli 1959 ten behoeve van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs 573 gemeentelijke vergunningen voor de bouw van gymnastieklokalen zijn verstrekt.

Voorts dient ermede rekening te worden gehouden, dat, hoewel het beginsel van verplicht onderwijs in de lichamelijke oefening in de Lager-onderwijswet 1920 was vastgelegd, krachtens artikel 195 (oud) dier wet tot 1 januari 1941 de bijzondere scholen zonder meer en de openbare scholen onder voorwaarde van ontheffing door Gedeputeerde Staten van de verplichting tot invoering van het onderwijs in dit vak waren vrijgesteld.

Gedurende de oorlogsjaren en in de eerste jaren na de bevrijding zijn de omstandigheden bijzonder ongunstig geweest voor het treffen van de voor het onderwijs in de lichamelijke oefening noodzakelijke materiële voorzieningen; factoren die ook in later jaren de mogelijkheden voor het bouwen van gymnastieklokalen ongunstig hebben beïnvloed, zijn, zoals bekend mag worden verondersteld, het tekort aan materialen, arbeidskrachten en financiën.

Het aantal gymnastieklokalen, dat jaarlijks zal kunnen worden gebouwd, zal in de komende jaren in sterke mate afhankelijk zijn van het beschikbare bouwvolume. Rekening houdend met het bestaande tekort aan gymnastieklokalen, de wenselijkheid van vernieuwing van lokalen, die niet aan redelijk te stellen eisen voldoen, en de noodzakelijke bouw dezer lokalen ten behoeve van nieuw te bouwen scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs, streven de ondergetekenden ernaar, dat in een tijdvak van 15 tot 20 jaar in de behoefte aan gymnastieklokalen zal worden voorzien.

Onder verwijzing naar de in § 2 geschetste situatie van de voor het onderwijs in de lichamelijke oefening in de openlucht beschikbare oefen- en speelruimte menen de ondergetekenden, dat de aandacht van gemeente- en schoolbesturen en van de onderwijsinspectie bij voortdurende dient te zijn gericht op een verbetering daarvan. Veelal zal het afhangen van de plaatselijke omstandigheden, hoe het meest efficiënt in de behoefte aan openluchtaccommodatie kan worden voorzien.

Het geschikt maken voor het beoogde doel van eventueel reeds bestaande speelplaatsen, het aanleggen van doelmatig verharde oefenplaatsen en medegebruik van op niet te grote afstand van de school gelegen speelterreinen behoren in dit verband tot de mogelijkheden.

De ondergetekenden menen voorts, dat het de voorkeur verdient waar mogelijk te streven naar zodanige oplossingen, dat in de directe nabijheid der scholen voor het onderwijs geschikte oefen- en speelruimte ter beschikking zal komen, die tevens kan worden benut om de schoolgaande jeugd, gedurende de schoolpauzen en eventueel ook in de schoolvrije uren, ruime mogelijkheid te bieden tot veilig en ongestoord spelen. Dit laatste dringt te meer, nu door het sterk toegenomen verkeer de straat hoe langer hoe meer tot een voor de jeugd ongeschikte, ongewenste en gevaarlijke verblijfplaats is geworden.

Ter vervanging van de in 1947 gepubliceerde Richtlijnen voor de bouw en inrichting van gymnastieklokalen en voor de aanleg van oefenplaatsen en speelterreinen, heeft een daartoe ingestelde adviescommissie enige jaren geleden nieuwe richtlijnen ontworpen. Daarbij is behalve met de belangen van de lichamelijke vorming in schoolverband, tevens rekening gehouden met die van de gymnastiek- en sportverenigingen, die op medegebruik van gymnastieklokalen zijn aangewezen. Nu inmiddels is gebleken, dat deze nieuwe richtlijnen in de praktijk goed voldoen, zal binnenkort tot publikatie ervan worden overgegaan.

In het Bouwbesluit lager onderwijs (K.B. van 10 juni 1959, *Stb.* 200) zijn de artikelen, die betrekking hebben op de bouw van gymnastieklokalen, reeds aan deze nieuwe richtlijnen aangepast.

De ondergetekenden achten het een verheugend verschijnsel, dat leerlingen van de hogere klassen van de lagere school en van de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs gedurende de laatste jaren in toenemende mate in de gelegenheid zijn gesteld tot het ontvangen van zwemonderwijs in schoolverband.

Helaas moet worden vastgesteld, dat het aantal en de spreiding der hier te lande bestaande zweminrichtingen niet zodanig zijn, dat bij het lager onderwijs algemeen tot invoering van het schoolzwemmen, als onderdeel van lichamelijke oefening, kan worden overgegaan.

De totstandkoming van nieuwe, ook voor het schoolzwemmen geschikte zweminrichtingen en van zweminstructiebassins dient zoveel mogelijk te worden bevorderd. Het zal echter nog geruime tijd vergen alvorens ten volle in de hier te lande bestaande behoefte aan zweminrichtingen zal zijn voorzien.

Bij de bouw van nieuwe inrichtingen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de voorwaarden waaraan zij met betrekking tot het schoolzwemmen behoren te voldoen.

Personeel

Over de vraag of bij het gewoon lager onderwijs de leiding van het onderwijs in de lichamelijke oefening al dan niet dient te worden toevertrouwd aan de klasse-onderwijzer, wordt verschillend gedacht.

De mening, dat een goede lichamelijke oefening van de schooljeugd inschakeling van speciaal daartoe opgeleide leerkrachten vereist, is de ondergetekenden niet onbekend. Naar de mening dergenen, die deze opvatting zijn toegedaan, beschikken in het algemeen slechts vakleerkrachten over de geschiktheid, bekwaamheid, belangstelling en ambitie, welke nodig zijn om de lichamelijke oefening op passende wijze tot haar recht te doen komen.

Ook naar het oordeel van de ondergetekenden is het in het algemeen aannemelijk te achten, dat de lessen in de lichamelijke oefening, op vaktechnisch meer verantwoorde wijze zullen kunnen worden verzorgd door specialisten dan door alzijdig gevormde klasse-onderwijzers. Niettemin menen zij er de voorkeur aan te moeten geven, dat bij het gewoon lager onderwijs de klasse-onderwijzer in principe óók wordt belast met de zorg voor de lichamelijke oefening.

Tegen inschakeling van vakspecialisten bij het gewoon lager onderwijs is naar hun mening als bezwaar aan te voeren, dat de integratie van de lichamelijke vorming in het geheel der opvoeding — een integratie waarvan de wenselijkheid overigens ook door de voorstanders van de inschakeling van vakspecialisten wordt erkend — minder goed tot haar recht komt. Naar het oordeel van de ondergetekenden moet de lichamelijke vorming bij het gewoon lager onderwijs in onverbreekelijk verband worden gezien met het geheel van dit onderwijs en dient uit pedagogische overwegingen de klasse-onderwijzer ook het onderwijs in de lichamelijke oefening te geven. Geldt dit reeds in het algemeen, in versterkte mate is dit het geval voor de lagere klassen, waarin aansluiting gezocht wordt bij het kleuteronderwijs. De ondergetekenden zijn er zich wel van bewust, dat in het bijzonder voor de oudere onderwijzers het geven van lessen in de lichamelijke oefening bezwaarlijk kan

len voor gewoon lager onderwijs als op die voor voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs betrekking hebben. Uit deze gegevens blijkt, dat op de peildatum het totaal aantal vakonderwijzers, verbonden aan de tot de genoemde drie categorieën behorende scholen, 1297 bedroeg.

Meer gedetailleerde gegevens over het personeel zijn opgenomen in tabel 9.

§ 3. Noodzakelijke voorzieningen

Materieel

De ondergetekenden zijn er zich van bewust, dat de huidige situatie van het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de scholen voor gewoon lager onderwijs te wensen overlaat, hoewel zij er tevens van overtuigd zijn, dat in de laatste decennien zeer veel nuttige arbeid ten behoeve van dit onderdeel van het onderwijs is verricht. Wat de materiële voorzieningen betreft, menen zij in dit verband niet onvermeld te mogen laten, dat sinds 1945 tot 1 juli 1959 ten behoeve van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs 573 gemeentelijke vergunningen voor de bouw van gymnastieklokalen zijn verstrekt.

Voorts dient ermede rekening te worden gehouden, dat, hoewel het beginsel van verplicht onderwijs in de lichamelijke oefening in de Lager-onderwijswet 1920 was vastgelegd, krachtens artikel 195 (oud) dier wet tot 1 januari 1941 de bijzondere scholen zonder meer en de openbare scholen onder voorwaarde van ontheffing door Gedeputeerde Staten van de verplichting tot invoering van het onderwijs in dit vak waren vrijgesteld.

Gedurende de oorlogsjaren en in de eerste jaren na de bevrijding zijn de omstandigheden bijzonder ongunstig geweest voor het treffen van de voor het onderwijs in de lichamelijke oefening noodzakelijke materiële voorzieningen; factoren die ook in later jaren de mogelijkheden voor het bouwen van gymnastieklokalen ongunstig hebben beïnvloed, zijn, zoals bekend mag worden verondersteld, het tekort aan materialen, arbeidskrachten en financiën.

Het aantal gymnastieklokalen, dat jaarlijks zal kunnen worden gebouwd, zal in de komende jaren in sterke mate afhankelijk zijn van het beschikbare bouwvolume. Rekening houdend met het bestaande tekort aan gymnastieklokalen, de wenselijkheid van vernieuwing van lokalen, die niet aan redelijk te stellen eisen voldoen, en de noodzakelijke bouw dezer lokalen ten behoeve van nieuw te bouwen scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs, streven de ondergetekenden ernaar, dat in een tijdvak van 15 tot 20 jaar in de behoefte aan gymnastieklokalen zal worden voorzien.

Onder verwijzing naar de in § 2 geschetste situatie van de voor het onderwijs in de lichamelijke oefening in de openlucht beschikbare oefen- en speelruimte menen de ondergetekenden, dat de aandacht van gemeente- en schoolbesturen en van de onderwijsinspectie bij voortdurende dient te zijn gericht op een verbetering daarvan. Veelal zal het afhangen van de plaatselijke omstandigheden, hoe het meest efficiënt in de behoefte aan openluchtaccommodatie kan worden voorzien.

Het geschikt maken voor het beoogde doel van eventueel reeds bestaande speelplaatsen, het aanleggen van doelmatig verharde oefenplaatsen en medegebruik van op niet te grote afstand van de school gelegen speelterreinen behoren in dit verband tot de mogelijkheden.

De ondergetekenden menen voorts, dat het de voorkeur verdient waar mogelijk te streven naar zodanige oplossingen, dat in de directe nabijheid der scholen voor het onderwijs geschikte oefen- en speelruimte ter beschikking zal komen, die tevens kan worden benut om de schoolgaande jeugd, gedurende de schoolpauzen en eventueel ook in de schoolvrije uren, ruime mogelijkheid te bieden tot veilig en ongestoord spelen. Dit laatste dringt te meer, nu door het sterk toegenomen verkeer de straat hoe langer hoe meer tot een voor de jeugd ongeschikte, ongewenste en gevaarlijke verblijfplaats is geworden.

Ter vervanging van de in 1947 gepubliceerde Richtlijnen voor de bouw en inrichting van gymnastieklokalen en voor de aanleg van oefenplaatsen en speelterreinen, heeft een daartoe ingestelde adviescommissie enige jaren geleden nieuwe richtlijnen ontworpen. Daarbij is behalve met de belangen van de lichamelijke vorming in schoolverband, tevens rekening gehouden met die van de gymnastiek- en sportverenigingen, die op medegebruik van gymnastieklokalen zijn aangewezen. Nu inmiddels is gebleken, dat deze nieuwe richtlijnen in de praktijk goed voldoen, zal binnenkort tot publikatie ervan worden overgegaan.

In het Bouwbesluit lager onderwijs (K.B. van 10 juni 1959, *Stb.* 200) zijn de artikelen, die betrekking hebben op de bouw van gymnastieklokalen, reeds aan deze nieuwe richtlijnen aangepast.

De ondergetekenden achten het een verheugend verschijnsel, dat leerlingen van de hogere klassen van de lagere school en van de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs gedurende de laatste jaren in toenemende mate in de gelegenheid zijn gesteld tot het ontvangen van zwemonderwijs in schoolverband.

Helaas moet worden vastgesteld, dat het aantal en de spreiding der hier te lande bestaande zweminrichtingen niet zodanig zijn, dat bij het lager onderwijs algemeen tot invoering van het schoolzwemmen, als onderdeel van lichamelijke oefening, kan worden overgegaan.

De totstandkoming van nieuwe, ook voor het schoolzwemmen geschikte zweminrichtingen en van zweminstructiebassins dient zoveel mogelijk te worden bevorderd. Het zal echter nog geruime tijd vergen alvorens ten volle in de hier te lande bestaande behoefte aan zweminrichtingen zal zijn voorzien.

Bij de bouw van nieuwe inrichtingen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de voorwaarden waaraan zij met betrekking tot het schoolzwemmen behoren te voldoen.

Personeel

Over de vraag of bij het gewoon lager onderwijs de leiding van het onderwijs in de lichamelijke oefening al dan niet dient te worden toevertrouwd aan de klasse-onderwijzer, wordt verschillend gedacht.

De mening, dat een goede lichamelijke oefening van de schooljeugd inschakeling van speciaal daartoe opgeleide leerkrachten vereist, is de ondergetekenden niet onbekend. Naar de mening dergenen, die deze opvatting zijn toegedaan, beschikken in het algemeen slechts vakleerkrachten over de geschiktheid, bekwaamheid, belangstelling en ambitie, welke nodig zijn om de lichamelijke oefening op passende wijze tot haar recht te doen komen.

Ook naar het oordeel van de ondergetekenden is het in het algemeen aannemelijk te achten, dat de lessen in de lichamelijke oefening, op vaktechnisch meer verantwoorde wijze zullen kunnen worden verzorgd door specialisten dan door alzijdig gevormde klasse-onderwijzers. Niettemin menen zij er de voorkeur aan te moeten geven, dat bij het gewoon lager onderwijs de klasse-onderwijzer in principe óók wordt belast met de zorg voor de lichamelijke oefening.

Tegen inschakeling van vakspecialisten bij het gewoon lager onderwijs is naar hun mening als bezwaar aan te voeren, dat de integratie van de lichamelijke vorming in het geheel der opvoeding — een integratie waarvan de wenselijkheid overigens ook door de voorstanders van de inschakeling van vakspecialisten wordt erkend — minder goed tot haar recht komt. Naar het oordeel van de ondergetekenden moet de lichamelijke vorming bij het gewoon lager onderwijs in onverbrekelijk verband worden gezien met het geheel van dit onderwijs en dient uit pedagogische overwegingen de klasse-onderwijzer ook het onderwijs in de lichamelijke oefening te geven. Geldt dit reeds in het algemeen, in versterkte mate is dit het geval voor de lagere klassen, waarin aansluiting gezocht wordt bij het kleuteronderwijs. De ondergetekenden zijn er zich wel van bewust, dat in het bijzonder voor de oudere onderwijzers het geven van lessen in de lichamelijke oefening bezwaarlijk kan

zijn, doch zij menen, dat in de meeste gevallen onder de aan een school voor gewoon lager onderwijs verbonden onderwijzers andere, jongere krachten aanwezig zullen zijn om, waar nodig, in plaats van oudere collega's de lessen te verzorgen. Men zou tegen deze oplossing kunnen aanvoeren, dat dan niet de klasse-onderwijzer het onderwijs geeft; daar staat echter tegenover, dat de vervangende onderwijzer bekend is met de sfeer van de betrokken school en in het algemeen ook de klassen en de leerlingen die voor de lichamelijke oefening aan zijn zorgen worden toevertrouwd, in voldoende mate zal kennen.

Voorts dient men zich te realiseren, dat inschakeling van vakleerkrachten, in verband met het voor elke school beperkte aantal der door hen te verzorgen lessen, veelal met zich brengt, dat zij hun werkzaamheden ten behoeve van meer dan één school dienen te verrichten, willen zij van een volledige werkkring verzekerd zijn. Vormt de daarmee samenhangende aandachtsverdeling op zichzelf reeds een bezwaar van niet te onderschatten betekenis, men stuit bovendien, vooral ten plattelande, op vaak niet te ondervangen moeilijkheid, dat combinatie van betrekkingen bij verschillende scholen niet mogelijk is. Ook om redenen van praktisch-organisatorische aard dient derhalve aan de klasse-onderwijzer de voorkeur te worden gegeven.

Op grond van de bovenstaande overwegingen menen de ondergetekenden, dat de zorg voor de lichamelijke vorming bij het gewoon lager onderwijs in de taak der klasse-onderwijzers dient te zijn begrepen. Dit impliceert, dat zij gedurende hun opleiding zorgvuldig op dit aspect van hun toekomstige werkzaamheid dienen te worden voorbereid.

De ondergetekenden zijn voorts van mening, dat de in de praktijk werkzame klasse-onderwijzers, voor zover hun kennis, inzicht en praktische ervaring op het onderhavige gebied niet toereikend zijn, op basis van vrijwillige deelneming in de gelegenheid behoren te worden gesteld tot het volgen van applicatiecursussen.

De vraag kan worden gesteld of er, gezien het hierboven uiteengezette standpunt, nog reden zou zijn het onderwijzend personeel te stimuleren tot het behalen van de lagere akte lichamelijke oefening. De ondergetekenden menen, dat dit inderdaad het geval is. Zij achten het wenselijk, dat zoveel mogelijk onderwijzers, verbonden aan een school voor gewoon lager onderwijs, over een bredere kennis van zaken en meer aan de praktijk georiënteerde ervaring met betrekking tot de lichamelijke oefening beschikken dan de kweekschool haar abiturienten kan verschaffen. Daarmede zal niet slechts de kwaliteit van het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de lagere school in het algemeen gunstig worden beïnvloed, doch zullen tevens in voorkomende gevallen deze leerkrachten, door hun ruimere kennis van zaken, hun collega's die de lagere akte lichamelijke oefening niet bezitten, tot steun kunnen zijn.

Hoewel de klasse-onderwijzer in het algemeen de voorkeur verdient, zal de mogelijkheid tot het aanstellen van speciale vakleerkrachten niet moeten worden ontnomen aan de besturen, die dit wensen. De ondergetekenden denken in dit verband met name aan de in de praktijk voorkomende gevallen waarin de samenstelling van het aan een lagere school verbonden onderwijzerscorps zodanig is, dat de meeste onderwijzerskrachten wegens hun leeftijd, of om andere redenen, niet in staat zijn het onderwijs in de lichamelijke oefening op een verantwoorde wijze voor hun rekening te nemen. Het zal in die gevallen van de schoolleiding afhangen, of de gewenste integratie van de lichamelijke opvoeding tot haar recht zal komen.

De ondergetekenden menen, dat in de hier bedoelde gevallen de voorkeur dient te worden gegeven aan de aanstelling van een vakonderwijzer in het bezit van de lagere akte lichamelijke oefening boven de aanstelling van een vakleerkracht, die in het bezit is van de middelbare bevoegdheid (akte P), omdat de bezitter van de lagere akte tevens onderwijzer is. Zij menen echter ook de mogelijkheid tot aanstelling van bezitters van de middelbare bevoegdheid bij het gewoon lager onderwijs te moeten openlaten.

§ 4. De opleiding

a. De kweekscholen

Zoals reeds werd opgemerkt, dient gedurende de opleiding tot onderwijzer in voldoende mate rekening te worden gehouden met zijn toekomstige taak ten aanzien van de lichamelijke vorming. In de urentabel voor de eerste vier leerjaren van de kweekscholen voor onderwijzers behoren naar de mening van de ondergetekenden zoveel lessen voor dit onderdeel der opleiding te zijn uitgetrokken, dat het mogelijk is, behalve aan de noodzakelijke persoonlijke lichamelijke vorming der leerlingen, tevens voldoende aandacht en tijd te besteden aan hun theoretische en didactisch-methodische voorbereiding. Met name denken zij hier mede aan de noodzaak van het scheppen van garanties tot het zoveel mogelijk elimineren van de aan het onderwijs in de lichamelijke oefening voor de leerlingen der lagere school onvermijdelijk verbonden gevaren. In de overtuiging, dat het huidige voor dit deel der onderwijzersopleiding uitgetrokken aantal lessen, dat voor de eerste vier leerjaren respectievelijk 3, 2, 2 en 2 lessen per week bedraagt, ontoereikend is, zijn zij van oordeel, dat bij de kweekscholen enige uitbreiding aan deze aantallen lessen moet worden gegeven en dat voor elk der vermelde leerjaren drie lessen per week voor dit onderdeel der opleiding moeten worden uitgetrokken.

Gezien het recreatieve effect van praktijklessen in de lichamelijke oefening zal de bovenbedoelde uitbreiding van het uren-aantal geen overlading van de leerlingen met zich brengen.

Daarnaast achten zij het gewenst, dat de aan de kweekscholen verbonden leraren in de lichamelijke oefening in de gelegenheid worden gesteld toezicht te oefenen op het hospiteren der leerlingen.

Ten einde te voorkomen, dat de onderwijzers die hun studie voortzetten in de derde leerkring, de met betrekking tot de lichamelijke oefening verworven geschiktheid ten dele zullen verliezen, achten de ondergetekenden het gewenst, dat ook in de derde leerkring enkele lessen in lichamelijke oefening zullen worden gegeven, die er tevens toe zullen bijdragen, dat voor de intellectuele belasting der leerlingen enigermate een compensatie zal worden gevonden.

Bij de benoeming van leraren in de lichamelijke oefening aan de kweekscholen dient naar de mening van de ondergetekenden in het bijzonder in het oog te worden gehouden, dat deze leerkrachten, vergeleken bij hun collega's die bij andere takken van voortgezet onderwijs werkzaam zijn, een dubbele functie vervullen.

Enerzijds immers is het hun taak door middel van de lessen in de lichamelijke oefening een bijdrage te leveren tot de persoonlijke vorming van de toekomstige onderwijzers; anderzijds hebben zij de opgave hun leerlingen voor te bereiden op hun toekomstige didactische taak met betrekking tot de lichamelijke oefening bij het lager onderwijs. Het is derhalve zeer gewenst, dat slechts theoretisch bekwame en in de praktijk ervaren leraren voor een benoeming bij het kweekschool-onderwijs in aanmerking komen.

Uit de door de inspecteur voor de lichamelijke opvoeding in algemene dienst verstrekte gegevens blijkt, dat per 1 juli 1958 aan de 95 bestaande kweekscholen voor onderwijzers in totaal 106 leraren in de lichamelijke oefening waren verbonden, die behoudens in twee gevallen (bezitters van de lagere akte lichamelijke oefening) in het bezit waren van de akte m.o. lichamelijke oefening.

Het aantal tot kweekscholen behorende gymnastieklokalen bedroeg op de peildatum 70, waarvan 9 niet voldeden aan de gestelde eisen, zodat zij te zijner tijd zullen moeten worden verbouwd of door een nieuw lokaal zullen moeten worden vervangen. In 25 gevallen beschikten de kweekscholen niet over een tot de school behorend gymnastieklokaal en waren zij derhalve aangewezen op medegebruik van tot andere scholen behorende lokalen.

Van de 95 kweekscholen beschikten er 36 over een tot de school behorend speelterrein, terwijl 59 scholen voor het onderwijs in de lichamelijke oefening in de openlucht waren aangewezen op niet tot de school behorende en niet in de nabijheid daarvan gelegen speelterreinen.

De ondergetekenden menen, dat op zo kort mogelijke termijn in de bij de kweekscholen bestaande materiële behoeften zal moeten worden voorzien, en zullen bevorderen, dat aan nieuwbouw van gymnastieklokalen ten behoeve van deze scholen zoveel mogelijk voorrang zal worden verleend.

b. Cursussen voor onderwijzers voor het geven van leiding bij het schoolzwemmen

Ten einde personen, die in het bezit zijn van de akte van bekwaamheid als onderwijzer, in de gelegenheid te stellen zich te bekwaamen voor het geven van leiding en het oefenen van toezicht bij het schoolzwemmen zijn de ondergetekenden voornemens speciale cursussen in het leven te roepen. Deze cursussen zullen zodanig worden ingericht, dat de deelnemers, na afgelegd examen, in staat zullen zijn zelfstandig het primaire zwemonderricht zoals dit aan leerlingen van lagere scholen pleegt te worden gegeven, te verzorgen.

c. De lagere akte lichamelijke oefening

Onder verwijzing naar hetgeen terzake reeds is opgemerkt in § 3 van dit hoofdstuk menen de ondergetekenden, dat het deelnemen van onderwijzers aan cursussen voor de lagere akte lichamelijke oefening zoveel mogelijk dient te worden gestimuleerd. Aan de cursisten wordt thans een tegemoetkoming tot 50% der studie- en reiskosten verstrekt, terwijl na een met gunstig gevolg afgelegd examen aan de betrokken onderwijzer een bonus van f 600 wordt uitgekeerd. Deze maatregelen hebben er reeds toe geleid, dat het aantal voor de lagere akte lichamelijke oefening geslaagde kandidaten de laatste jaren blijkens het navolgende overzicht is toegenomen.

Gegevens over het examen voor de lagere akte lichamelijke oefening

Jaar	Aantal geëxamineerde kandidaten	Aantal geslaagde kandidaten
1952	25	16
1953	31	20
1954	32	26
1955	27	16
1956	48	39
1957	46	31
1958	90	61
1959	117	56

Opgemerkt zij voorts, dat het aantal cursussen voor de lagere akte lichamelijke oefening in 1959 23 bedroeg en dat verwacht wordt, dat aan het in 1960 af te nemen examen door ongeveer 200 kandidaten zal worden deelgenomen.

Het in de laatste jaren meermalen geopperde denkbeeld om personen, die niet in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid, in de gelegenheid te stellen de lagere akte lichamelijke oefening te behalen, menen de ondergetekenden niet te moeten overnemen. Zij zijn van oordeel, dat de belangen van het lager onderwijs met de inschakeling van een nieuw type vakleerkracht niet gediend zouden zijn.

Zoals boven is uiteengezet, gaat hun voorkeur uit naar de klasse-onderwijzer en in uitzonderingsgevallen naar vakleerkrachten die in het bezit zijn van de lagere akte lichamelijke oefening, of naar bezitters van de middelbare akte lichamelijke oefening.

§ 5. Taak van de inspectie van het lager onderwijs

De omvang en de aard van de arbeid, welke bij het lager onderwijs ter oplossing van de vele met de lichamelijke vorming samenhangende problemen moet worden verricht, maken inschakeling van een aantal deskundige krachten noodzakelijk. Gemeente- en schoolbesturen, hoofden van scholen en onderwijzend personeel dienen gebruik te kunnen maken van de diensten van tot de inspectie van het lager onderwijs behorende, ter zake van de lichamelijke vorming deskundige, adviseurs. Door het uitbrengen van adviezen inzake personele en materiële aangelegenheden, alsmede door het, waar nodig, geven van voorlichting en het verrichten van stimulerende arbeid leveren de bovenbedoelde ambtenaren, zoals de praktijk reeds duidelijk heeft geleerd, een waardevolle en onmisbare bijdrage aan de opbouw en de ontwikkeling van de lichamelijke vorming bij het lager onderwijs. Een dezer ambtenaren is in de rang van inspecteur voor de lichamelijke opvoeding in algemene dienst toegevoegd aan het college van hoofdinspecteurs van het lager onderwijs en tevens belast met het toezicht op het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de kweekscholen voor onderwijzers.

HOOFDSTUK 4

Lichamelijke vorming bij het voortgezet onderwijs

§ 1. Algemeen

De leerlingen van scholen voor voortgezet onderwijs bevinden zich in een ontwikkelingsfase, welke gekenmerkt wordt door het optreden van ingrijpende veranderingen van psychische en van fysieke aard.

De voor deze periode typische groeiverschijnselen gaan dikwijls gepaard met een tijdelijk verminderde bewegingsbeheersing en toegenomen vermoeibaarheid, in gedeeltelijke samenhang waarmede ook de lichaamshouding der leerlingen veelal een minder gunstig beeld vertoont. In psychisch opzicht lopen de leerlingen in deze periode sterk uiteen; neiging tot afzondering, verhoogde prikkelbaarheid, onevenwichtigheid en in later stadium ook een toegenomen emotionaliteit doen zich in allerlei vormen voor.

In de loop van de puberteitsontwikkeling pleegt zich het tijdelijk verstoorde evenwicht te herstellen, indien wordt voldaan aan de in deze ontwikkelingsfase bestaande behoefte aan het opdoen van ervaring op verschillend terrein en van onderscheidene aard en van bewegingservaring in het bijzonder.

De in dit tijdperk veelal toegenomen gevoeligheid voor lichamen vormende invloeden, de groeiende verstandelijke ontwikkeling en de geleidelijk toenemende neiging der leerlingen tot samenwerking in groepsverband, zijn enkele der factoren die bevorderen, dat vooral in deze ontwikkelingsfase door de lichamelijke vorming in belangrijke mate tot de totale opvoeding der leerlingen kan worden bijgedragen.

De in de lagere school begonnen houdings- en bewegings-scholing, alsmede de opvoering van het prestatieniveau behoren in alle tot de sector van het voortgezet onderwijs te rekenen schooltypen te worden voortgezet. Wat de aan de leerlingen te stellen eisen betreft, dient slechts in zoverre aan de toenemende prestatiedrang te worden tegemoetgekomen, dat de grenzen van het biologisch toelaatbare niet worden overschreden. De zich voor toepassing lenende oefenstof neemt in deze periode, zowel wat niveau als verscheidenheid betreft, geleidelijk toe. Deze toenemende verscheidenheid is in overeenstemming met de meer gedifferentieerde belangstelling der leerlingen en is bovendien met het oog op de sociale vorming gewenst. Met name is er in dit tijdvak van de ontwikkeling alle aanleiding de leerlingen bekend te maken met verschillende vormen van sportbeoefening, wat mede van belang is met het oog op de besteding van de vrije tijd. Het gewenste alzijdige karakter der lichamelijke vorming in de school dient echter nimmer uit het oog te worden verloren.

Het komt de ondergetekenden voor, dat de aan de puberteitsontwikkeling inherente verschijnselen, de noodzaak tot het in sterke mate rekening houden met de biologische ontwikkelingsleeftijd der afzonderlijke leerlingen alsmede het niveau en de verscheidenheid van de voor toepassing in aanmerking komende oefenstof het noodzakelijk maken de zorg voor de lichamelijke vorming bij alle tot het voortgezet onderwijs te rekenen schooltypen aan speciaal daartoe opgeleide vakleraren toe te vertrouwen. Mede op grond van de bovenaangeduide motieven van psychologische en biologische aard, welke voor de gehele categorie van leerlingen in de leeftijd van 12 jaar en ouder in gelijke mate gelden, menen zij, dat de hierbedoelde vakleraren, ongeacht bij welk schooltype zij werkzaam zijn, in principe allen aan dezelfde eisen van vakbekwaamheid behoren te voldoen.

Ten aanzien van het niveau van die vakbekwaamheid merken de ondergetekenden op, dat dit niet zal mogen liggen beneden dat van de huidige middelbare akte lichamelijke oefening. Weliswaar zien de ondergetekenden voor sommige vormen van voortgezet onderwijs de bezwaren in, welke tegen het systeem van vakleraren kunnen worden ingebracht; zij menen echter, dat deze bezwaren voor het onderwijs in de lichamelijke oefening voor de hierbedoelde leeftijdscategorie van leerlingen minder gelden dan voor het onderwijs in andere vakken en dat bovendien de reeds aangehaalde psychologische en biologische motieven hier bijzonder zwaar wegen.

De ondergetekenden zijn er zich van bewust, dat het niet mogelijk zal zijn voor het gehele voortgezet onderwijs op korte termijn de eis te stellen, dat de desbetreffende leraren in het bezit van de middelbare akte lichamelijke oefening zijn. Een ruime overgangstijd zal, vooral in verband met de aantallen beschikbare docenten, waarover in § 3 van dit hoofdstuk nader wordt gesproken, geboden zijn.

In verband daarmee menen de ondergetekenden de bestaande regelingen volgens welke onderwijzers, in het bezit van de lagere akte lichamelijke oefening, bevoegd zijn voor het geven van onderwijs in de lichamelijke oefening aan scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs, uitgebreid lager onderwijs en lager nijverheidsonderwijs en volgens welke bezitsters van de akte Ngy bevoegd zijn voor wat betreft de scholen voor primair nijverheidsonderwijs voor meisjes, te moeten handhaven.

Tevens menen zij, met het oog op de behoefte aan vakleraren bij het lager nijverheidsonderwijs, de mogelijkheid tot het behalen van de lagere akte lichamelijke oefening te moeten openen voor personen, die in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid voor lager nijverheidsonderwijs en deze leraren, indien zij deze akte hebben verworven, in de gelegenheid te moeten stellen, uitsluitend bij deze tak van onderwijs, als vakleraar voor de lichamelijke oefening werkzaam te zijn (zie ook het gestelde bij § 4b van dit hoofdstuk).

De ondergetekenden achten het voorts gewenst dat, waar enigszins mogelijk, de lichamelijke oefening van meisjes wordt geleid door vrouwelijke leerkrachten.

Ten aanzien van de lichamelijke vorming bij het voortgezet onderwijs in het algemeen merken de ondergetekenden op, dat de toenemende verstandelijke ontwikkeling der leerlingen het mogelijk maakt in sterkere mate dan bij het lager onderwijs de gelegenheid te benutten tot het bijbrengen van kennis, inzicht en verantwoordelijkheidsbesef met betrekking tot het behoud van hun gezondheid.

De ondergetekenden vragen zich af, of en in hoeverre het gewenst is de leerlingen der onderscheidene scholen voor voortgezet onderwijs, in verband met hun deelneming aan de lichamelijke oefening, zich aan medische keuring te doen onderwerpen. Zij zijn voornemens zich ter zake te doen voorlichten door een daartoe in te stellen commissie van deskundigen en na ontvangst van het rapport van deze commissie te overwegen welke maatregelen hunnerzijds ter bevordering van het beoogde doel dienen te worden getroffen.

Wat de aan de lichamelijke oefening te besteden tijd betreft, zijn de ondergetekenden van mening, dat ernaar dient te worden gestreefd, dat bij alle scholen voor voortgezet onderwijs op den duur drie lessen per week en per klasse aan het onderwijs in de lichamelijke oefening worden besteed. Dit geldt zowel voor de scholen, waar uitsluitend algemeen vormend onderwijs wordt gegeven als voor die voor beroepsonderwijs (met name nijverheidsonderwijs). De ondergetekenden zijn er zich van bewust, dat in verband met de zowel in personeel als in materieel opzicht bestaande behoeften vooral in de tot de laatstgenoemde onderwijssector behorende scholen in het algemeen voorlopig nog met een geringer aantal wekelijkse lessen genoeg zal moeten worden genomen. Dat alle tot de sector van het voortgezet onderwijs behorende scholen over een verantwoord opgezet en aan het doel van de betrokken schooltypen aangepast leerplan voor de lichamelijke oefening behoren te beschikken, ligt naar de mening van de ondergetekenden voor de hand. Onder verwijzing naar hetgeen daaromtrent bij het lager onderwijs is opgemerkt, zijn zij voornemens het rijkschooltoezicht op te dragen, in samenwerking met daarvoor in aanmerking komende instanties, richtlijnen voor de samenstelling van leerplannen voor de verschillende schooltypen te onderwerpen, waarnaar de daarvoor in aanmerking komende instanties en functionarissen zich zullen kunnen oriënteren. De ondergetekenden verwachten, dat daardoor belangrijk zal kunnen worden bijgedragen tot de voor de lichamelijke vorming gewenste aansluiting en samenhang.

§ 2. De huidige situatie

a. Voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs

Materiële voorzieningen

Voor algemene gegevens betreffende de gymnastieklokalen en zweminrichtingen waarvan door de tot deze takken van onderwijs behorende scholen wordt gebruik gemaakt, verwijzen de ondergetekenden naar hetgeen daaromtrent reeds is opgemerkt onder de hoofden gymnastieklokalen en zweminrichtingen bij § 2 van hoofdstuk 3 van deze titel, alsmede naar de in de tabellen 4 en 7 verwerkte gegevens.

Gymnastieklokalen

Wat betreft de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs is uit de door de consultants verstrekte gegevens gebleken dat per 1 juli 1958 van de 1205 klassen 824 klassen (dat is 68,4%) voor alle en 75 klassen (dat is 6,2%) voor een deel der op de rooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik konden maken van een gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal dat aan redelijk te stellen eisen voldoet. Voor 306 klassen (dat is 25,4%) kon niet over een zodanige lokaliteit worden beschikt.

Bij de scholen voor uitgebreid lager onderwijs konden van de 7328 klassen 5736 klassen (dat is 78,3%) voor alle en 578 klassen (dat is 7,9%) voor een deel der op de rooster voorkomende lessen in de lichamelijke oefening beschikken over een redelijke lokaliteit, terwijl 1014 klassen (dat is 13,8%) niet van een zodanige lokaliteit konden gebruik maken.

Voor beide categorieën scholen geldt echter, evenals bij de scholen voor gewoon lager onderwijs is opgemerkt, dat het aantal klassen waarvoor overdekte oefengelegenheid beschikbaar is, groter dan de bovenvermelde aantallen, aangezien nog gebruik wordt gemaakt van een aantal lokalen, die niet aan de gestelde eisen voldoen.

Meer gedetailleerde gegevens omtrent de situatie bij het voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs in de verschillende provincies, zijn verwerkt in de tabellen 10 en 11.

Oefenplaatsen en speelsterreinen

Van de 1205 klassen van de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs konden op de peildatum 542 klassen (dat is 45,0%) gebruik maken van een doelmatig verharde oefenplaats, terwijl ten behoeve van 508 klassen (dat is 42,1%) al dan niet bovendien kon worden beschikt over een groot of klein sport- of speelsterrein.

Wat de scholen voor uitgebreid lager onderwijs betreft, konden van de 7328 klassen 2708 klassen (dat is 36,9%) gebruik maken van een doelmatig verharde oefenplaats, terwijl ten behoeve van 3686 klassen (dat is 50,3%) al dan niet bovendien over een sport- en speelsterrein kon worden beschikt.

Voorts blijkt uit de beschikbare gegevens dat ten behoeve van 358 klassen van v.g.l.o.-scholen (dat is 29,7%) en 2088 klassen van u.l.o.-scholen (dat is 28,5%) alsnog voor daartoe geschikte oefen- en speelgelegenheden in de openlucht zal moeten worden zorggedragen.

De tabellen 12 en 13 geven een gedetailleerd overzicht van de in de verschillende provincies bij het voortgezet gewoon lager onderwijs en het uitgebreid lager onderwijs met betrekking tot oefenplaatsen en speelsterreinen bestaande situatie.

Zweminrichtingen

Van de 1205 klassen van v.g.l.o.-scholen werd volgens de beschikbare gegevens op 1 juli 1958 door 182 klassen (dat is 15,1%) voor het schoolzwemonderwijs gebruik gemaakt van overdekte zweminrichtingen en door 241 klassen (dat is 20,0%) van niet-overdekte zweminrichtingen.

Van de 7328 klassen van scholen voor uitgebreid lager onderwijs ontvingen respectievelijk 386 (dat is 5,3%) en 1544 (dat is 21,1%) klassen zwemonderwijs in overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen. Hierbij zij opgemerkt, dat aan tal van klassen van deze categorieën scholen geen zwemonderwijs wordt gegeven op grond van de overweging dat vele leerlingen de zwemkunst reeds machtig zijn.

In tabel 7 zijn meer gedetailleerde op het schoolzwemmen betrekking hebbende gegevens verwerkt.

Overige gegevens over de materiële voorzieningen

Uit de door de consulenten verstrekte gegevens is gebleken, dat per 1 juli 1958 van de 1205 klassen van scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs en van de 7328 klassen van scholen voor uitgebreid lager onderwijs respectievelijk 22 klassen (dat is 1,8%) en 66 klassen (dat is 0,9%) over geen enkele accommodatie voor het onderwijs in de lichamelijke oefening konden beschikken.

Voor 425 v.g.l.o.-klassen (dat is 35,3%) en 2666 u.l.o.-klassen (dat is 36,3%) geldt, dat uitsluitend kon worden gebruik gemaakt van een gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal, dat aan redelijk te stellen eisen voldoet, van een oefen gelegenheid in de openlucht of van een overdekte of niet-overdekte zweminrichting.

Nadere gegevens hieromtrent zijn opgenomen in de tabellen 14 en 15.

Personeel

Uit de door de consulenten verstrekte gegevens van de stand van zaken per 1 juli 1958 blijkt, dat 725 van de 1205 klassen van scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs (dat is 60,2%) en 6615 van de 7328 klassen van scholen voor uitgebreid lager onderwijs (dat is 90,2%) onderwijs in de lichamelijke oefening ontvingen van een speciaal daartoe aangestelde vakleraar.

Voor 480 v.g.l.o.-klassen (dat is 39,8%) en 715 u.l.o.-klassen (dat is 9,8%) was derhalve geen vakleraar beschikbaar, hetgeen in hoofdzaak dient te worden geweten aan het voorkomen van tijdelijk niet-ervulbare vacatures en het niet-aan-

stellen van vakleraren wegens het ontbreken van voldoende voor het onderwijs in de lichamelijke oefening nodige accommodatie.

Uit het bovenstaande kan worden afgeleid, dat op de peildatum de behoefte aan vakleraren (berekend naar 30 lessen per week per vakleraar) bij het voortgezet gewoon lager onderwijs 32 en bij het uitgebreid lager onderwijs 48 bedroeg.

Gedetailleerde gegevens betreffende de personele voorzieningen bij het voortgezet gewoon lager onderwijs en het uitgebreid lager onderwijs zijn verwerkt in de tabellen 16 en 17.

b. 1. Nijverheidsonderwijs

Het in artikel 15 van de Nijverheidsonderwijswet bepaalde omtrent de „wenselijkheid, de lichamelijke ontwikkeling der leerlingen te bevorderen” had bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog door verschillende omstandigheden nog maar weinig resultaten opgeleverd. Eerst na 1945 is op ruimere schaal een aanvang gemaakt met de geleidelijke invoering van de lichamelijke oefening bij de dagnijverheidsscholen en met het treffen van de daartoe nodige voorzieningen. Daarbij hebben zich, vooral de eerste jaren na de oorlog, grote moeilijkheden voorgedaan. Niettemin zijn de ondergetekenden van mening, dat de situatie voor het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de dagnijverheidsscholen sinds 1945 zeer aanzienlijk is verbeterd en dat, in het bijzonder in vergelijking met de jaren vóór 1940, de toestand als gunstig kan worden gekwalificeerd. Terwijl voor de oorlog aan slechts enkele dagnijverheidsscholen vakleraren voor de lichamelijke oefening waren verbonden, waren op 1 juli 1958 in totaal bijna 800 vakleraren als zodanig bij deze scholen werkzaam. Ook ontbrak voor 1940 bij vrijwel alle dagnijverheidsscholen de voor het onderwijs in de lichamelijke oefening nodige accommodatie; in totaal bedroeg bij het einde van de oorlog het aantal tot nijverheidsscholen behorende gymnastieklokalen ruim 20. Op 1 juli 1958 daarentegen bedroeg dit aantal gymnastieklokalen 163 en waren er bovendien nog 65 in aanbouw of aanbesteed. Behalve over de snelle gunstige ontwikkeling die uit het bovenstaande blijkt, verheugen de ondergetekenden zich over het verschijnsel, dat in kringen van besturen en directies van nijverheidsscholen vrijwel algemeen de overtuiging leeft, dat het onderrecht in de lichamelijke oefening als een integrerend deel van het onderwijs moet worden beschouwd. Dit leidt ertoe dat, indien een school niet of nog niet beschikt over voldoende oefenruimte, er toch zoveel mogelijk, door toepassing van noodoplossingen en gebruikmaking van tot andere scholen behorende gymnastieklokalen, naar wordt gestreefd de op de roosters uitgetrokken lessen in de lichamelijke oefening te doen plaatsvinden.

Materiële voorzieningen

Gymnastieklokalen

In tabel 18 zijn door de bij het nijverheidsonderwijs werkzame hoofdconsulenten voor de lichamelijke opvoeding verstrekte gegevens verwerkt, die betrekking hebben op de gymnastieklokalen die bij dagnijverheidsscholen in gebruik zijn, naar de toestand op 1 juli 1958.

Daaruit blijkt, dat van 825 dagnijverheidsscholen er 163 over een tot de school behorend gymnastieklokaal konden beschikken en dat op de aangegeven peildatum 65 gymnastieklokalen in aanbouw waren of bereids waren aanbesteed, zodat thans ruim 220 gymnastieklokalen aanwezig zijn. Voorts blijkt, dat door nijverheidsscholen op de peildatum in omvangrijke mate werd gebruik gemaakt van niet tot deze n.o.-scholen behorende gymnastieklokalen; door 433 dagnijverheidsscholen werden voor alle of voor een deel der lessen in de lichamelijke oefening in totaal 462 niet tot n.o.-scholen behorende oefenlokaliteiten benut.

Het aantal lessen in de lichamelijke oefening dat op de peildatum wegens het ontbreken van een gymnastieklokaal niet kon worden gegeven, bedroeg 5384 (dat is 30%).

In verband met de sindsdien gereed gekomen lokalen kan dit aantal lessen thans worden getaxeerd op ruim 3000, zodat bij handhaving van de huidige situatie in zake medegebruik van niet tot n.o.-scholen behorende lokaliteiten, de aan gymnastieklokalen bestaande behoefte waarin zoveel mogelijk *op korte termijn* zal moeten worden voorzien, op ruim 80 kan worden geraamd. Bij deze raming is ervan uitgegaan, dat gemiddeld voor 36 wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening van tot de scholen behorende gymnastieklokalen kan worden gebruik gemaakt.

Aangenomen mag worden, dat de omvang van het op de peildatum geconstateerde medegebruik van niet tot de scholen behorende gymnastieklokalen op den duur niet zal kunnen worden gehandhaafd, aangezien zich ook in andere sectoren van het onderwijs een sterke behoefte aan gymnastieklokalen voordoet. Voor een aantal kleinere nijverheidsscholen zal het echter ook in de toekomst niet mogelijk zijn gymnastieklokalen te bouwen, zodat deze scholen permanent op medegebruik van niet tot deze scholen behorende lokaliteiten zullen zijn aangewezen.

Het aantal lessen dat ook in de toekomst in niet tot de scholen behorende lokalen zal moeten worden gegeven, taxeren de ondergetekenden op omstreeks 2000.

Hiervan uitgaande kan worden gesteld, dat er in de sector van het nijverheidsonderwijs *op langere termijn* en afgezien van de groei van dit onderwijs, zal moeten worden voorzien in de bouw van circa 220 gymnastieklokalen.

Overige gegevens over de materiële voorzieningen

Door 326 scholen (dat is 39,5%) werd op de peildatum voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik gemaakt van een speel- of sportterrein. Van deze 326 scholen waren er 282 die behalve van een speelterrein tevens gebruik konden maken van een gymnastieklokaal. Slechts enkele dagnijverheidsscholen beschikken over een eigen speelterrein.

Door 293 scholen (dat is 35,6%) werd op de peildatum gebruik gemaakt van de aanwezige mogelijkheid om alle of een deel van de leerlingen te doen deelnemen aan zwemonderwijs. Door 116 scholen werd daartoe een overdekte en door 177 scholen een niet-overdekte zweminrichting benut.

In tabel 19 zijn gedetailleerde gegevens betreffende sport- en speelterreinen en zweminrichtingen, welke bij dagnijverheidsscholen in gebruik zijn, opgenomen.

Personeel

Uit de door de bij het nijverheidsonderwijs werkzame hoofdconsulenten verstrekte gegevens blijkt, dat op de peildatum bij de 825 dagnijverheidsscholen 797 vakleraren voor de lichamelijke oefening werkzaam waren. Van deze vakleraren waren er 574 (dat is 72,0%) bevoegd en 223 (dat is 28,0%) onbevoegd.

Van de 574 bevoegde leraren waren er 514 in het bezit van de akte m.o. lichamelijke oefening; 37 beschikten over een na 1942 behaalde lagere akte lichamelijke oefening en 23 leraressen waren in het bezit van de akte Ngy.

Tot de 223 onbevoegde leraren behoorden 91 bezitters van de onderwijzersakte met aantekening voor vak *j*, 39 personen in het bezit van het C.I.O.S.-diploma, 36 houders van een diploma „gymnastiekverenigingsleider” en 57 „overige onbevoegden”.

Het totaal aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat bij de gezamenlijke dagnijverheidsscholen (behoudens uitzonderingen op een basis van twee wekelijkse lessen per klasse) zou moeten worden gegeven, bedroeg 17 931.

Van dit aantal lessen werden 10 235 (dat is 57,1%) geleid door bevoegde en 2 171 (dat is 12,1%) door onbevoegde leraren. Het totaal aantal niet gegeven wekelijkse lessen bedroeg 5525 (dat is 30,8%) waarvan 5384, zoals reeds eerder is vermeld, niet werden gegeven wegens het nog niet kunnen beschikken over een gymnastieklokaal.

Het aantal bevoegde leraren voor het onderwijs in de lichamelijke oefening, dat alsnog bij het dagnijverheids onderwijs zal moeten worden aangesteld, werd, uitgaande van twee wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening per groep, door de hoofdconsulenten berekend op 385, in welk aantal de vervanging van de onbevoegde leraren is begrepen.

Bij de vaststelling van dit aantal is er rekening mee gehouden, dat de bevoegde bij het nijverheidsonderwijs werkzame vakleraren gemiddeld voor het geven van 20 lessen per week aan deze scholen zijn verbonden.

Berekend naar 30 wekelijkse lessen per leraar kan de behoefte aan vakleraren bij het nijverheidsonderwijs waarin alsnog zal moeten worden voorzien, worden gesteld op 257, waarvan er ruim 70 nodig zullen zijn ter vervanging van de per 1 juli 1958 aan de n.o.-scholen verbonden niet-bevoegde leraren.

In dit verband zij er de aandacht op gevestigd, dat bij de dagnijverheidsscholen in het algemeen eerst dan tot aanstelling van een vakleraar voor de lichamelijke oefening wordt overgegaan, indien voor het onderwijs in de lichamelijke oefening kan worden beschikt over een gymnastieklokaal.

Aangezien in de bij het nijverheidsonderwijs nog bestaande behoefte aan nieuwe gymnastieklokalen slechts geleidelijk zal kunnen worden voorzien, zal ook tot de aanstelling van de thans nog ontbrekende bevoegde vakleraren slechts geleidelijk kunnen worden overgegaan.

Gedetailleerde gegevens over de bij het nijverheidsonderwijs bevoegd en niet-bevoegd gegeven lessen in de lichamelijke oefening en de bij deze tak van onderwijs alsnog aan te stellen bevoegde leraren zijn opgenomen in tabel 20.

b. 2. Sociaal-pedagogisch onderwijs

In de hierboven geschetste situatie van het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de dagnijverheidsscholen is geen rekening gehouden met de scholen voor sociaal-pedagogisch onderwijs. Daartoe worden onder andere gerekend de ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde scholen voor maatschappelijk werk, alsmede de ingevolge de Rijksregeling subsidiëring Sociaal-Pedagogische Opleidingen 1955 gesubsidieerde instituten voor de opleiding van leiders en leidsters voor de jeugdvorming en voor de opleiding van gezinsverzorgsters.

De inrichting van het onderwijs aan de bedoelde scholen, en de plaats van de lichamelijke vorming daarbij, maken momenteel een onderwerp van studie uit. De ondergetekenden menen daarom in deze nota te mogen volstaan met het doen van enkele mededelingen, die op de situatie ten aanzien van de lichamelijke vorming bij deze scholen betrekking hebben.

Scholen voor maatschappelijk werk

Van de 15 scholen voor maatschappelijk werk beschikken er 4 over een eigen (hulp)gymnastieklokaal, terwijl de overige erin zijn geslaagd elders de nodige accommodatie te vinden.

De leerplannen der scholen vertonen, soms aanzienlijke, verschillen. Bij sommigen is er sprake van lichamelijke oefening of van spelleiding, bij anderen wordt meer aandacht geschonken aan volksdans, zangspel en ritmisch dansen.

Van de bij deze leervakken betrokken 32 leraren zijn 29 in het bezit van het wettelijk vereiste bewijs van bekwaamheid.

Instituten voor de opleiding van leiders en leidsters voor de jeugdvorming

De drie instituten (Jelburg te Baarn, Kopse Hof te Nijmegen en Middeloo te Amersfoort) beschikken niet over een eigen gymnastieklokaal.

In de leerplannen, die op dit punt enige verschillen vertonen, zijn opgenomen: lichamelijke oefening en sport, theorie van lichamelijke oefening en sport, zwemmen, ritmiek en dans.

In het algemeen wordt in de genoemde leervakken les gegeven door bezitters van de middelbare akte lichamelijke oefening.

Instituten voor de opleiding van gezinsverzorgsters

Deze opleiding wordt gegeven in samenwerking tussen het internaat en een in de nabijheid daarvan gelegen nijverheidsschool voor meisjes.

De internaten beschikken niet over een eigen gymnastieklokaal. Of bij deze opleiding onderwijs in de lichamelijke oefening wordt gegeven, is afhankelijk van de situatie op dit punt aan de nijverheidsschool voor meisjes.

c. Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs

In verband met de sinds lang bestaande wettelijke regeling van het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs en als gevolg van sinds 1945 getroffen maatregelen is de situatie, wat betreft de personele en materiële voorzieningen, bij deze scholen gunstig te noemen. Tekort aan bevoegd personeel doet zich bij de lichamelijke oefening in tegenstelling tot vrijwel alle andere vakken bij deze tak van onderwijs niet voor, terwijl de accommodatie waarover de scholen beschikken, behoudens in uitzonderingsgevallen, toereikend is om het wettelijk verplichte onderwijs in de lichamelijke oefening op een passende wijze tot zijn recht te doen komen.

De hierna volgende gegevens geven een beeld van de stand van zaken per 16 september 1958.

Materiële voorzieningen

Gymnastieklokalen

Van de 436 scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs zijn er slechts 2 die niet de beschikking hebben over een gymnastieklokaal. De overige 434 scholen hebben gezamenlijk de beschikking over 329 respectievelijk 40 tot de scholen behorende gymnastieklokalen en noodgymnastieklokalen en maken daarnaast gebruik van 333 respectievelijk 31 niet tot de eigen school behorende gymnastiek- en noodgymnastieklokalen.

Van de 329 tot de scholen behorende permanente gymnastieklokalen zijn er 111 na 1945 gebouwd. Voorts zij in dit verband nog opgemerkt, dat tot 1 juli 1959 in totaal 159 vergunningen voor de bouw van gymnastieklokalen ten behoeve van v.h.m.o.-scholen zijn verleend, waaruit kan worden afgeleid, dat ook na september 1958 nog tal van gymnastieklokalen zijn gebouwd of alsnog in aanbouw zijn.

Voor uitvoerige gegevens betreffende de in gebruik zijnde gymnastieklokalen zij verwezen naar tabel 21, waarin tevens bijzonderheden zijn opgenomen betreffende de afmetingen en het bouwjaar der permanente lokalen.

Neemt men in plaats van de gymnastieklokalen de scholen als uitgangspunt, dan blijkt dat van de 436 scholen er 272 (dat is 62,4%) één of meer tot de school behorende gymnastieklokalen in gebruik hebben. Onder deze 272 scholen zijn er 67 die daarnaast van niet tot de school behorende gymnastieklokalen gebruik maken. 111 scholen (dat is 25,5%) hebben uitsluitend de beschikking over één of meer niet tot de scholen behorende gymnastieklokalen. 38 scholen (dat is 8,7%) zijn uitsluitend op noodgymnastieklokalen aangewezen. Bij 13 scholen (dat is 3,0%) doen zich ten aanzien van het gebruik diverse combinaties voor, terwijl zoals reeds is opgemerkt, in 2 gevallen (dat is 0,4%) de scholen in het geheel niet over een gymnastieklokaal kunnen beschikken. In tabel 22 zijn gedetailleerde gegevens over het bovenstaande per-provincie opgenomen.

Voor 15 400 (dat is 87%) van de 17 679 wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, die volgens de geldende voorschriften en met inachtneming van de normale klasse-combinatiemogelijkheden moeten worden gegeven, kan over al dan niet tot de scholen behorende gymnastieklokalen of noodgymnastieklokalen worden beschikt.

Van de resterende 2279 wekelijks te geven lessen worden er 685 niet gegeven wegens het ontbreken van overdekte en

niet-overdekte accommodatie, terwijl door de gezamenlijke scholen voor 1594 lessen (dat is 9%) uitsluitend gebruik gemaakt wordt van andere accommodaties dan gymnastieklokalen. Voor verdere gegevens zij verwezen naar tabel 23.

Uit het voorgaande blijkt, dat de situatie bij het v.h.m.o. in het algemeen gunstig kan worden genoemd. Bij elke nieuwe school worden een of meer gymnastieklokalen gebouwd. Voorzover de vele v.h.m.o.-scholen die de laatste jaren gesticht zijn, thans nog niet over een permanent gebouw beschikken, is het echter duidelijk, dat zij in dit stadium ook nog niet over één of meer eigen gymnastieklokalen beschikken.

De ondergetekenden menen dat, voor zover in verband met de weersomstandigheden geen gebruik kan worden gemaakt van niet-overdekte accommodaties, in een aantal gevallen de behoefte aan overdekte oefenruimte kan worden gedekt door opvoering van het aantal gebruiksuren der aanwezige lokaliteiten en het aanbrengen van daarmee samenhangende roosterwijzigingen. Voorts vestigen zij er de aandacht op, dat, indien zich bij een bepaalde school een situatie voordoet waarbij voor een gering aantal lessen geen overdekte oefenruimte beschikbaar is, bezwaarlijk tot de bouw van een tweede of derde gymnastieklokaal kan worden overgegaan. Bij handhaving van het huidige bouwtempo zal in de komende jaren in voldoende mate in de behoefte aan gymnastieklokalen ten behoeve van de v.h.m.o.-scholen kunnen worden voorzien.

Voor zover nodig zullen in de komende jaren langs wegen van geleidelijkheid thans in gebruik zijnde noodlokalen en te klein geworden gymnastieklokalen door nieuwe kunnen worden vervangen. Eveneens zal bij handhaving van het huidige bouwtempo het medegebruik van niet tot v.h.m.o.-scholen behorende gymnastieklokalen geleidelijk kunnen worden verminderd.

Overige gegevens over de materiële voorzieningen

In tabel 24 zijn gedetailleerde en provinciegewijs gerangschikte gegevens vermeld over de sport- en speelterreinen, die bij scholen voor voorbereidend hoger- en middelbaar onderwijs in gebruik zijn.

Daaruit blijkt onder andere, dat van de 436 scholen er 378 (dat is 87%) voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kunnen maken van één of meer al dan niet tot de school behorende sport- of speelterreinen. Het totaal aantal bij v.h.m.o.-scholen in gebruik zijnde terreinen bedraagt 466.

Op de peildatum behoorden 174 terreinen tot v.h.m.o.-scholen. 105 dezer terreinen (dat is 60%) zijn na 1945 aangelegd. Voorts zij opgemerkt dat er thans 25 nieuwe sportterreinen in aanleg zijn. Uit deze gegevens blijkt derhalve, dat na 1945 een omvangrijke activiteit is ontwikkeld om v.h.m.o.-scholen zoveel mogelijk over eigen sport- en speelvelden te doen beschikken.

Ook aan het onderhoud van de terreinen wordt veel zorg besteed. Enige jaren geleden is door de eerste ondergetekende een overeenkomst getroffen met het Nederlandsch Olympisch Comité inzake door de genoemde organisatie uit te oefenen controle op de toestand van de bij rijks- en gesubsidieerde bijzondere scholen in gebruik zijnde terreinen het uitbrengen van adviezen inzake het onderhoud daarvan. Deze taak van het Nederlandsch Olympisch Comité is thans overgenomen door de Nederlandse Sport Federatie.

Inzake het onderhoud van de tot de genoemde scholen behorende terreinen wordt tweemaal en over de door deze scholen gehuurde terreinen wordt éénmaal per jaar een deskundig advies uitgebracht.

De hierbedoelde door de bijzondere scholen vrijwillig aanvaarde controle heeft betrekking op in totaal 195 sportterreinen.

Uit de ondergetekenden ter beschikking staande gegevens blijkt voorts, dat 368 van de 436 scholen (dat is 84%) kunnen beschikken zowel over één of meer gymnastieklokalen als over één of meer sportterreinen. 66 scholen (dat is 15%) hebben wel de beschikking over een lokaal, doch niet over een terrein. Eén school (dat is 1%) beschikt niet over een lokaal, doch wel

over een terrein en één school heeft noch een lokaal noch een sportterrein ter beschikking.

Wat het gebruik van overdekte zweminrichtingen door v.h.m.o.-scholen betreft, kan worden opgemerkt, dat dit slechts in een gering aantal gevallen voorkomt. Ten aanzien van het gebruik van niet-overdekte zweminrichtingen staan geen gegevens ter beschikking.

Personeel

Ten aanzien van de personele voorzieningen doen zich bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs geen moeilijkheden voor. Er zijn bij deze tak van onderwijs 723 vakleraren werkzaam die in het bezit zijn van de vereiste bevoegdheid (akte m.o. lichamelijke oefening), en er is geen tekort aan bevoegd personeel.

§ 3. Noodzakelijke voorzieningen

a. Materieel

Uit de bovenvermelde gegevens betreffende de bij het voortgezet onderwijs voor de lichamelijke oefening beschikbare accommodatie blijkt, dat met name in de sectoren van het v.g.l.o., het u.l.o. en het n.o. nog sprake is van een, overigens niet onrustbarende, behoefte aan gymnastieklokalen. De behoefte aan deze lokalen bij het v.g.l.o. en het u.l.o. is reeds verdisconteerd in de aantallen lokalen, die alsnog zullen moeten worden gebouwd om in de behoefte aan overdekte oefenruimte bij de scholen voor g.l.o., v.g.l.o. en u.l.o. te voorzien (zie § 2 van hoofdstuk 3 van deze titel).

Het aantal lokalen, dat op korte termijn ten behoeve van het n.o. zal moeten worden gebouwd, bedraagt, zoals in § 2 van dit hoofdstuk is uiteengezet, 80, terwijl bij het v.h.m.o. niet van een achterstand aan gymnastieklokalen kan worden gesproken.

De ondergetekenden menen, dat bij handhaving van de gedragslijn die thans bij de bouw van gymnastieklokalen ten behoeve van het n.o. en het v.h.m.o. wordt gevolgd, binnen afzienbare tijd en op afdoende wijze in de behoefte aan overdekte oefenruimte zal zijn voorzien.

Wat het n.o. betreft, wordt, indien per week 12—20 lessen in de lichamelijke oefening moeten worden gegeven, de bouw van een (hulp)gymnastieklokaal, tevens overblijflokaal, toegestaan. Indien 20—40 lessen per week moeten worden gegeven, kan een gymnastieklokaal worden gebouwd, indien vaststaat, dat dit lokaal door medegebruik gedurende ten minste 30 lessen per week zal worden benut. Indien 54 of meer lessen per week moeten worden gegeven, kan tot de bouw van een tweede gymnastieklokaal worden overgegaan.

Ten aanzien van het bouwen van gymnastieklokalen ten behoeve van v.h.m.o.-scholen wordt een soortgelijke gedragslijn gevolgd. In beginsel wordt uitgegaan van het standpunt, dat elke school over een gymnastieklokaal dient te beschikken. De bouw van een tweede lokaal wordt toegestaan, indien vaststaat, dat er ten minste 54 wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening moeten worden gegeven, terwijl tot bouwen van een derde gymnastieklokaal toestemming wordt verleend bij 108 wekelijks te geven lessen in de lichamelijke oefening.

Wat de voor het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de scholen voor voortgezet onderwijs nodige speelterreinen betreft, wordt er in de sector van het v.h.m.o. naar gestreefd de scholen zoveel mogelijk over een eigen sportterrein te doen beschikken. Aangezien de andere scholen voor voortgezet onderwijs in de regel een geringer aantal leerjaren omvatten en veelal door een kleiner aantal leerlingen worden bezocht, ligt het voor de hand, dat deze scholen voor v.g.l.o., u.l.o. en n.o. ook in de toekomst in veel sterker mate aangewezen zullen zijn op medegebruik van ter plaatse reeds aanwezige of nieuw aan te leggen voor algemeen gebruik bestemde terreinen.

De behoefte aan speelterreinen ten behoeve van het onderwijs in het algemeen en van het voortgezet onderwijs in het bijzonder kan bezwaarlijk in aantallen worden uitgedrukt.

De ondergetekenden zijn van mening, dat aan de hand van de plaatselijke situatie door gemeente- en schoolbesturen dient

te worden nagegaan op welke wijze in de behoefte aan sport- en speelterreinen ten behoeve van het onderwijs kan worden voorzien en welke maatregelen ter zake dienen te worden getroffen. Zij achten het niet mogelijk hunnerzijds ter zake een algemene gedragslijn aan te geven, hoewel het naar hun mening duidelijk is, dat zoveel mogelijk zal moeten worden gestreefd naar de aanleg van al dan niet verharde sport- en speel-terreinen, waarvan zowel door scholen als door verenigingen kan worden gebruik gemaakt.

De ondergetekenden hebben reeds eerder opgemerkt, dat er naar hun mening naar dient te worden gestreefd, dat bij alle scholen voor voortgezet onderwijs drie lessen per week en per klasse aan de lichamelijke oefening zullen worden besteed. Zij realiseren zich zeer wel, dat de huidige stand van zaken met betrekking tot de accommodatie en voor bepaalde scholen ook de urentabel een belemmering vormen voor een spoedige invoering van een derde lesuur over de gehele breedte van het voortgezet onderwijs. Zij menen, dat de oplossing van de met invoering van een derde lesuur voor lichamelijke oefening samenhangende accommodatieproblemen in hoofdzaak zal moeten worden gevonden door de aanleg van voor de scholen zo gunstig mogelijk gelegen oefengelegenheden in de openlucht.

b. Personeel

In § 1 van dit hoofdstuk hebben de ondergetekenden gesteld, dat naar hun mening voor het geven van leiding aan de lichamelijke oefening bij alle tot het voortgezet onderwijs te rekenen schooltypen in principe slechts bezitters van de akte m.o. lichamelijke oefening in aanmerking behoren te komen. Dit doel zal, naar het zich laat aanzien, slechts geleidelijk kunnen worden verwezenlijkt, terwijl er rekening mee dient te worden gehouden, dat inschakeling van dit type leraar bij kleine geïsoleerd gelegen scholen waarschijnlijk moeilijk zal blijven.

De behoefte aan vakleraren tot wier aanstelling geleidelijk, in samenhang met het gereedkomen der voor de lichamelijke oefening nodige accommodatie bij het voortgezet onderwijs, zal moeten worden overgegaan, bedroeg per 1 juli 1958, blijkens de in de vorige paragraaf vermelde gegevens, in totaal 337.¹⁾

Wat de raming van de in de komende jaren bij het voortgezet onderwijs voor vervanging en uitbreiding nodige aantallen vakleraren voor de lichamelijke oefening betreft, menen de ondergetekenden, op grond van ten departemente uitgevoerde berekeningen en ramingen, dat met de in het hierna volgende overzicht vermelde aantallen dient te worden rekening gehouden.

Raming van het jaarlijks bij het voortgezet onderwijs voor vervanging en uitbreiding benodigde aantal nieuwe m.o.-leraren voor de lichamelijke oefening over de periode 1959 t/m 1970, berekend naar de volgens de thans geldende richtlijnen bij de verschillende scholen wekelijks te geven aantallen lessen in de lichamelijke oefening

Jaren	v.g.l.o.	u.l.o.	n.o.	v.h.m.o.	totaal
1959	5	125	155	135	420
1960	5	140	240	100	485
1961	5	100	205	105	415
1962	5	70	145	75	295
1963	5	35	125	75	240
1964	5	20	120	75	210
1965	5	25	130	75	235
1966	5	30	100	75	210
1967	5	40	130	75	250
1968	5	40	135	75	255
1969	5	35	135	75	250
1970	5	40	135	75	255

¹⁾ De berekening van dit aantal is gebaseerd op 30 wekelijkse lesuren per leerkracht en op de 2 wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, die volgens de huidige richtlijnen aan de klassen van de scholen voor v.g.l.o., u.l.o. en n.o. dienen te worden gegeven.

Bij de beoordeling van deze ramingen dient rekening ermee te worden gehouden, dat zij aan de hoge kant zijn, aangezien zij zijn gebaseerd op een veronderstelde situatie waarin bij alle scholen voor voortgezet onderwijs onderricht in de lichamelijke oefening wordt gegeven, hetgeen, zoals in § 2 van dit hoofdstuk is vermeld, vooral bij vele n.o.-scholen nog niet het geval is.

De te verwachten totale jaarlijkse behoefte aan bezitters van de akte m.o. lichamelijke oefening wordt mede bepaald door de vervangings- en uitbreidingsbehoefte bij andere schooltypen (kweekscholen en scholen voor buitengewoon onderwijs), waarbij eveneens m.o.-leraren werkzaam zijn, alsmede door de voor leraren op het gebied van de lichamelijke oefening steeds toenemende mogelijkheden voor het vervullen van andere betrekkingen dan die van leraar bij het onderwijs.

Rekening houdend met het bovenstaande, alsmede met de noodzaak tot geleidelijke voorziening in de bestaande behoefte aan vakleraren bij het buitengewoon onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs, uitgebreid lager onderwijs en nijverheids- onderwijs, verwachten de ondergetekenden, dat de totale jaarlijkse behoefte aan akte-m.o.-bezitters zich tot en met 1962 zal bewegen tussen 300 en 450 en dat zich in de daarna volgende jaren een vrij constante behoefte aan 250 tot 300 leraren per jaar zal voordoen. Bij deze raming is geen rekening gehouden met de eventuele vervanging van thans bij het g.l.o. werkzame leraren m.o. lichamelijke oefening.

Bij geleidelijke invoering van drie wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening over de gehele breedte van het voortgezet onderwijs zal de behoefte aan vakleraren dienovereenkomstig toenemen.

Hoewel verwacht mag worden, dat uitbreiding van de arbeidsmogelijkheden in de sector van het voortgezet onderwijs ertoe zal leiden, dat een aantal thans bij scholen voor gewoon lager onderwijs werkzame leraren m.o. lichamelijke oefening naar het voortgezet onderwijs zal overgaan, zal toch in hoofdzaak door opleiding van nieuwe leraren in de te verwachten behoefte moeten worden voorzien.

Zoals de ondergetekenden in § 1 van dit hoofdstuk reeds hebben betoogd, zal er, in verband met de bestaande en in de komende jaren te verwachten behoefte aan m.o.-leraren niet aan kunnen worden ontkomen om, zoals ook reeds thans geschiedt, bezitters van lagere bevoegdheden (de lagere akte lichamelijke oefening en de akte Ngy) bij bepaalde, tot het voortgezet onderwijs te rekenen schooltypen, in te schakelen. Met name denken zij daarbij aan het voortgezet gewoon lager onderwijs, het uitgebreid lager onderwijs en het lager nijverheids- onderwijs. Zoals reeds eerder in deze nota is vermeld, zijn zij voornemens de opleiding voor de lagere akte te stimuleren en ook voor personen die in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid voor lager nijverheids- onderwijs, de mogelijkheid tot het behalen van de lagere akte lichamelijke oefening te openen. In dit verband zij nog opgemerkt, dat leerkrachten in

het bezit van de lagere akte lichamelijke oefening of van de akte Ngy, die reeds in de sector van het voortgezet onderwijs werkzaam zijn of in de toekomst in deze sector zullen worden te werk gesteld, bij de categorie scholen waarvoor hun bevoegdheid geldt, werkzaam moeten kunnen blijven.

Een volledige en definitieve oplossing van het vraagstuk zal echter slechts kunnen worden bereikt door maatregelen die gericht zijn op vergroting van de belangstelling voor de studie voor de m.o.-bevoegdheid, alsmede op verruiming van de voor deze akte bestaande opleidingsmogelijkheden.

De ondergetekenden bevorderen reeds de belangstelling voor deze vakstudie door aan studerende voor de bevoegdheid m.o. lichamelijke oefening dezelfde faciliteiten (studietoelagen) te verlenen als die welke aan studerende voor andere middelbare onderwijsbevoegdheden worden toegekend.

§ 4. De opleiding

a. De akte m.o. lichamelijke oefening

De opleiding voor deze akte, welke dient te geschieden op basis van een programma dat in theoretisch-wetenschappelijk opzicht aan redelijk te stellen eisen voldoet en waarbij in ruime mate rekening dient te worden gehouden met de technische en praktisch-opvoedkundige kanten van het beroep van leraar in de lichamelijke oefening, vindt thans plaats aan een vijftal particuliere instituten, waarvan één op rooms-katholieke en één op protestants-christelijke grondslag.

Deze instituten, die gevestigd zijn in de gemeenten Amsterdam, 's-Gravenhage, Groningen, 's-Hertogenbosch en Arnhem, dienen over een behoorlijke accommodatie te beschikken om hun steeds omvangrijker wordende taak op een passende wijze te verrichten.

Door de ondergetekenden wordt dan ook reeds zoveel mogelijk medewerking verleend bij de totstandkoming van deze accommodatie.

De huisvesting van het instituut te 's-Hertogenbosch is uitstekend te noemen. Voor het instituut te Groningen wordt thans gebouwd, terwijl zo spoedig mogelijk zal worden overgegaan tot uitvoering van het plannen voor de bouw en de aanleg van een passende accommodatie voor de instituten te Arnhem, te Amsterdam en te 's-Gravenhage.

Ten einde deze particuliere instellingen in staat te stellen hun werkzaamheden ten behoeve van de opleiding zo goed mogelijk te verrichten, ontvangen zij alle jaarlijks een belangrijk subsidie (100% van het tekort op de goedgekeurde uitgaven). Dit subsidie bedroeg in de jaren 1950 t/m 1952 circa f 30 000. Sindsdien is het zeer sterk gestegen: 1953: f 84 000; 1954: f 221 070; 1955: f 297 300; 1956: f 402 000; 1957: f 521 000; 1958: f 562 600; 1959: f 645 500; 1960: f 840 000.

Jaar	Totaal aantal bij de instituten ingeschreven leerlingen			Aantal deelnemers aan het examen voor de akte m.o. lichamelijke oefening	Aantal geslaagden voor het examen voor de akte m.o. lichamelijke oefening
	mannelijk	vrouwelijk	totaal		
1950	259	175	434	129	101
1951	257	197	454	114	83
1952	291	225	516	116	91
1953	277	273	550	152	112
1954	336	253	589	161	125
1955	345	270	615	157	131
1956	400	285	685	155	128
1957	444	341	785	177	143
1958	532	389	921	158	144
1959	615	440	1055	127 ¹⁾	108 ¹⁾

¹⁾ De daling van het aantal deelnemers en het aantal geslaagden t.o.v. 1958 is een gevolg van door enkele instituten ingevoerde verlenging van de duur der opleiding van drie tot vier jaar. Het aantal deelnemers aan het in 1960 af te nemen examen zal vermoedelijk 180 tot 200 bedragen.

De duur van de door de instituten verzorgde opleiding is vier jaren. In het vorenstaande overzicht zijn gegevens opgenomen betreffende de bij de gezamenlijke instituten ingeschreven aantallen leerlingen, alsmede betreffende de aantallen deelnemers aan en de geslaagden voor de examens voor de m.o.-bevoegdheid over de jaren 1950 tot en met 1959.

Uit deze gegevens blijkt, dat zowel het aantal leerlingen der instituten als het aantal personen dat de akte m.o. lichamelijke oefening heeft verkregen, de laatste jaren duidelijk is toegenomen. Hoewel verwacht mag worden, dat zich ook in de eerstkomende jaren een geleidelijke toeneming dezer aantallen zal voordoen, menen de ondergetekenden in verband met de snel toenemende vraag naar leraren in het bezit van de middelbare akte, dat verruiming van de opleidingsmogelijkheid niet achterwege zal kunnen blijven. Ten dele zal deze verruiming kunnen worden verkregen door opvoering van de opleidingscapaciteit der bestaande inrichtingen; daarnaast zou de stichting van een nieuw opleidingsinstituut kunnen worden overwogen.

De hier te lande bij het onderwijs werkzame vakleraren voor de lichamelijke oefening zijn, behoudens uitzonderingen, uitsluitend bevoegd tot het geven van onderricht in de lichamelijke oefening. De consequentie daarvan is, dat zij zich in de regel genoodzaakt zien hun beroep te blijven uitoefenen tot de pensioengerechtigde leeftijd is bereikt. In verband met de eisen die het beroep, bij goede uitoefening, in psychisch en fysiek opzicht stelt, brengt dit — naar de praktijk leert — voor vele leraren van gevorderde leeftijd, alsmede voor het onderwijs, tal van bezwaren en moeilijkheden met zich. Deze zouden ten dele tot een oplossing kunnen worden gebracht, indien de leraren in de lichamelijke oefening er zich meer op zouden gaan toeleggen een dubbele bevoegdheid te behalen. Indien zij tevens onderwijsbevoegdheid bezitten voor een ander vak, wordt daarmee de mogelijkheid geschapen voor een geleidelijke overschakeling naar dat andere vak, waaraan de leraar zich op latere leeftijd geheel of nagenoeg geheel kan wijden.

De hier bedoelde combinatie van bevoegdheden kan voor verschillende takken van onderwijs van betekenis zijn. De noodzakelijke samenhang en coördinatie der verschillende vakken en het wederzijds begrip der leraren voor elkanders werk zullen erdoor worden bevorderd.

Wat de aard van de tweede bevoegdheid betreft, kan worden gedacht aan een bevoegdheid voor moderne talen, hoewel ook andere vakken niet uitgesloten behoeven te zijn. Ten einde de totale studieduur niet al te zeer te rekken, zou in het algemeen, wat de tweede bevoegdheid betreft, met een A-akte kunnen worden volstaan.

b. De opleiding voor de lagere akte lichamelijke oefening voor bezitters van een onderwijsbevoegdheid voor het lager nijverheidsonderwijs

Zoals reeds eerder is opgemerkt, menen de ondergetekenden te moeten bevorderen, dat voor personen die in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid voor het lager nijverheids- of afzonderlijke cursussen, gericht op het verwerven van de lagere akte lichamelijke oefening, zullen worden ingesteld. In verband daarmee ligt het in hun voornemen naast het examenprogramma voor de huidige lagere akte lichamelijke oefening, die uitsluitend kan worden behaald door bezitters van de akte van bekwaamheid als onderwijzer, een examenprogramma van gelijk niveau te ontwerpen, waarvan de inhoud zal zijn afgestemd op het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de scholen voor lager nijverheidsonderwijs, welk examenprogramma tevens dat van de huidige akte Ngy zal kunnen vervangen.

§ 5. Taak van de inspecties van het voortgezet onderwijs

Het behoort tot de taak van de onderscheidene inspecties van het voortgezet onderwijs om hunnerzijds zoveel mogelijk bij te dragen tot een gunstige ontwikkeling van de lichamelijke

vorming en, naast het uitoefenen van toezicht op het onderwijs, de terzake nodige stimulerende en adviserende arbeid te verrichten.

Ten einde het de onderwijsinspectie mogelijk te maken deze taak te verrichten, zijn aan deze inspecties een aantal op het gebied van de lichamelijke vorming deskundige ambtenaren toegevoegd. Voor wat het voortgezet gewoon lager onderwijs en het uitgebreid lager onderwijs betreft, worden de met de lichamelijke vorming verband houdende werkzaamheden in hoofdzaak verricht door de consultants, vermeld in § 5 van het hoofdstuk over de „Lichamelijke vorming bij het basis-onderwijs”.

Aan de inspecties van het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs en van het nijverheidsonderwijs zijn respectievelijk een inspecteur en drie (hoofd)consultanten voor de lichamelijke opvoeding toegevoegd.

HOOFDSTUK 5

Lichamelijke vorming bij het buitengewoon onderwijs

Zeer vele op buitengewoon onderwijs aangewezen kinderen beschikken in aanzienlijk geringere mate dan normaal over hun lichamelijke vermogens. De ervaring heeft geleerd, dat vrijwel elke vorm van onvolwaardigheid gepaard gaat met een onvoldoende, een vertraagde of een gestoorde motorische ontwikkeling. Dit ervaringsfeit, alsmede het inzicht dat er veelal nauwe relaties bestaan tussen de motorische ontwikkeling aan de ene kant en het niveau van het op verstandelijk, praktisch en sociaal gebied bereikbare aan de andere kant, heeft ertoe geleid, dat in de kring dergenen, die zich beroepshalve bezighouden met de opvoeding van het op buitengewoon onderwijs aangewezen kind, de belangstelling voor de lichamelijke vorming in sterke mate is toegenomen.

In ruime kring wordt thans ingezien, dat een verantwoorde toepassing ervan bij het buitengewoon onderwijs, zowel om redenen van hygiënische als van heilpedagogische aard, ten volle op haar plaats is; een aan de aard en de graad der onvolwaardigheid aangepaste lichamelijke oefening is onmisbaar voor het bereiken van zo gunstig mogelijke resultaten bij de totale opvoeding der leerlingen.

Voor zover daaraan geen medische of organisatorische bezwaren in de weg staan, is er, naar de mening van de ondergetekenden, alle aanleiding zoveel mogelijk te bevorderen, dat bij de tot het buitengewoon onderwijs te rekenen schooltypen dagelijks ten minste één les voor de lichamelijke oefening op de lesrooster wordt uitgetrokken en dat de daartoe nodige materiële en personele voorzieningen zullen worden getroffen. Thans worden 2 à 3 lessen per week gegeven.

Voorts ligt het voor de hand dat, voor elke vorm van buitengewoon onderwijs in het algemeen en voor elke afzonderlijke school in het bijzonder, richtlijnen voor de lichamelijke vorming der leerlingen dienen te worden opgesteld, welke richtlijnen zorgvuldig behoren te zijn afgestemd op de na te streven doeleinden, alsmede op de aanwezige behoeften en mogelijkheden.

Naar de mening van de ondergetekenden zullen de leiders der betrokken scholen, en ook de inspectie, hun taak te dezen slechts dan naar behoren kunnen vervullen, indien zij daarbij worden gesteund door de resultaten van op de praktijk gericht wetenschappelijk onderzoek op het onderhavige gebied, ten aanzien waarvan zowel door de universiteiten als door de pedagogische centra in samenwerking met de inspectie voor het buitengewoon onderwijs, nuttig werk kan worden verricht.

Tabel 25 geeft een overzicht van door de consultant voor de lichamelijke opvoeding bij het buitengewoon onderwijs, naar de toestand op 1 juli 1958, verstrekte gegevens die betrekking hebben op de materiële en personele voorzieningen voor de lichamelijke oefening bij 438 tot deze tak van onderwijs behorende scholen.

Daaruit blijkt, dat op de aangegeven datum 361 scholen (82%) konden beschikken over een al dan niet tot de school behorend gymnastieklokaal en dat 350 scholen (80%) voor het onderwijs in de lichamelijke oefening in de openlucht gebruik konden maken van een sport- of speelterrein of van een verharde oefenplaats; voorts blijkt dat door 277 scholen (63%) gebruik werd gemaakt van de aanwezige mogelijkheid om de leerlingen te doen deelnemen aan zwemonderwijs en dat 28 scholen (6%) over geen enkele accommodatie voor het onderwijs in de lichamelijke oefening konden beschikken.

Om alle klassen van de scholen voor buitengewoon onderwijs dagelijks in de gelegenheid te kunnen stellen tot het deelnemen aan een les in de lichamelijke oefening, zullen naar taxatie van de bovenvermelde consulent nog ten minste 200 gymnastieklokalen moeten worden gebouwd. Met de bouw van deze lokaliteiten en met de aanleg van de nog ontbrekende oefengelegenheden in de openlucht zal uiteraard nog geruime tijd gemoed zijn. De ondergetekenden menen, dat in de bestaande behoefte in een tijdvak van vijftien jaren kan worden voorzien. Ten einde dit te kunnen bereiken, zullen naar hun mening jaarlijks 20 gymnastieklokalen ten behoeve van deze tak van onderwijs dienen te worden gebouwd, in welk aantal de voor nieuw te bouwen scholen te treffen voorzieningen zijn begrepen.

Meer nog dan voor andere geledingen van het onderwijs is het voor het buitengewoon onderwijs gewenst, dat de lichamelijke vorming der leerlingen in het geheel der opvoeding, voor zover die door de school wordt gegeven, is geïntegreerd.

Voor bepaalde schooltypen, met name voor de scholen voor debielen en imbecielen, dient er naar de mening van de ondergetekenden, op grond van opvoedkundige overwegingen, de voorkeur aan te worden gegeven, dat de zorg voor de lichamelijke oefening der leerlingen berust bij de klasse-onderwijzers. Voor de meeste andere schooltypen is echter inschakeling van ter zake gespecialiseerde vakleerkrachten, met bijzondere belangstelling voor dit speciale werk, noodzakelijk te achten om de lichamelijke vorming der leerlingen op een verantwoorde wijze tot haar recht te doen komen. In een aantal gevallen dienen deze leerkrachten tevens te beschikken over een bevoegdheid op het gebied van heilgymnastiek en massage.

Bij ongeveer 25% der scholen zijn thans voor alle of voor een deel der lessen in de lichamelijke oefening vakleerkrachten ingeschakeld. Vele van deze scholen zijn echter scholen voor zwakzinnigen, waar naar de mening van de ondergetekenden het onderwijs in de lichamelijke oefening in principe door de klasse-onderwijzer dient te worden verzorgd. Bij andere categorieën van scholen voor buitengewoon onderwijs, waar behoefte bestaat aan door specialisten verzorgd vakonderwijs, in totaal circa 30% der scholen, zou in deze behoefte kunnen worden voorzien door inschakeling van de thans bij de scholen voor debielen en imbecielen werkzame vakonderwijzers.

Voor zover de klasse-onderwijzers bij het buitengewoon onderwijs kunnen worden belast met de zorg voor de lichamelijke oefening hunner leerlingen — en dat is naar de ondergetekenden menen bij circa 70% der scholen het geval — dienen zij uiteraard zorgvuldig ook op dit gedeelte van hun taak te zijn voorbereid. Deze voorbereiding kan, zoals de ervaring reeds heeft geleerd, het best geschieden in het kader van de voortgezette vakstudie en van de bijzondere cursussen, welke in toenemende mate voor reeds als zodanig werkzame en toekomstige leerkrachten bij het buitengewoon onderwijs plegen te worden georganiseerd.

Ten einde de vele en dikwijls allermint eenvoudige vraagstukken van theoretische, praktische en technische aard, welke zich bij de lichamelijke vorming bij deze gecompliceerde tak van onderwijs voordoen, te kunnen oplossen, is het gewenst dat directeur en hoofden van scholen, alsmede het onderwijzend personeel, gebruik kunnen maken van de diensten van terzake kundige adviseurs.

In verband met de groei van het buitengewoon onderwijs en de aard van de onderhavige problematiek is kortgeleden overgegaan tot aanstelling van een tweede consulent voor de lichamelijke opvoeding.

TITEL III

TAAK VAN DE UNIVERSITEITEN EN HOGESCHOLEN MET BETREKKING TOT DE LICHAMELIJKE VORMING EN DE SPORT

HOOFDSTUK I

Lichamelijke vorming en sportbeoefening bij het hoger onderwijs

In het „Rapport van de Adviescommissie voor te treffen voorzieningen ten behoeve van studenten“ (commissie-Rutten) is een uitvoerige beschouwing aan dit onderwerp gewijd¹⁾ en zijn een aantal desiderata kenbaar gemaakt waarmede de ondergetekenden zich zeer wel kunnen verenigen.

De eerste ondergetekende heeft in de Tweede Nota inzake voorzieningen ten behoeve van studenten zijn standpunt met betrekking tot dit rapport, o.a. ten aanzien van de lichamelijke vorming en de sport bij het hoger onderwijs, ten behoeve van de Tweede Kamer der Staten-Generaal nader uiteengezet²⁾.

De lichamelijke vorming is zijns inziens te beschouwen als een noodzakelijk aspect van de vorming van de student. De omstandigheid, dat de aard van het hoger onderwijs in Nederland met zich brengt, dat deze vorming bezwaarlijk in het studieprogramma kan worden geïncorporeerd, doet hieraan niets af. Zoveel mogelijk zal van overheidswege de totstandkoming van de voor de lichamelijke vorming nodige personele en materiële voorzieningen moeten worden bevorderd. Op overeenkomstige wijze als bij andere takken van onderwijs, waar de kosten van de lichamelijke vorming een integrerend deel van dit onderwijs uitmaken, zal de overheid ook in de sector van het hoger onderwijs meer dan tot nu toe in de kosten van de lichamelijke vorming moeten bijdragen.

De omvang van de studenten-sportbeoefening was vóór 1940 betrekkelijk gering; zij vond uitsluitend plaats onder auspiciën van een beperkt aantal door de studenten zelf gevormde sportverenigingen of sportafdelingen van gezelligheidsverenigingen; door de universiteiten en hogescholen werd aan de lichamelijke oefening der studenten in het geheel geen aandacht geschonken.

Na de oorlog echter zijn geleidelijk bij alle instellingen van hoger onderwijs ten behoeve van de lichamelijke vorming en de sportbeoefening der studenten stichtingen of commissies in het leven geroepen, waarin meestal zowel de studenten als de universitaire autoriteiten zijn vertegenwoordigd. Voorts zijn thans bij alle instellingen van hoger onderwijs deskundige instructeurs aangesteld die, in samenwerking met de genoemde commissies of stichtingen, met het organiseren en leiden der oefeningen zijn belast. Mede dank zij de door deze stichtingen, commissies en sportleiders ontwikkelde activiteit, is het aantal studenten dat aan de lichamelijke oefening en de sportbeoefening in universitair verband deelneemt, geleidelijk toegenomen.

In het navolgende overzicht zijn de aantallen bij de universiteiten en hogescholen werkzame hoofdsportleiders en hulp-sportleiders, alsmede de aantallen aan de lichamelijke oefening en sportbeoefening deelnemende studenten, naar de toestand op 1 januari 1960 vermeld.

De voor de lichamelijke oefening en de sportbeoefening der studenten nodige accommodatie laat over het geheel bezien nog veel te wensen over, wat stellig een rem betekent voor een verdere gunstige ontwikkeling. De instellingen van hoger onderwijs te Utrecht, Amsterdam-V.U., Nijmegen, Rotterdam en Eindhoven beschikken in het geheel niet over eigen accommodatie en zijn derhalve uitsluitend aangewezen op medegebruik van ter plaatse aanwezige gymnastieklokalen en speelvelden, die veelal niet aan redelijk te stellen eisen voldoen en bovendien op weinig geschikte uren beschikbaar zijn. Met uitzondering van de Technische Hogeschool te Delft is ook bij de overige universiteiten en hogescholen de situatie van de

¹⁾ Hoofdstuk VII, blz. 97—107; hoofdstuk XIV, blz. 164—165.

²⁾ Gedrukte stukken II, zitting 1959 — 5601, nr. 1, blz. 4 en blz. 12—13.

Universiteiten en Hogescholen	Leiden	Utrecht	Gro- ningen	Amsterdam		Nij- megen	Delft	Wage- ningen	Rotter- dam	Tilburg	Eind- hoven	Totaal
				G.U.	V.U.							
Hoofdsportleider	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11
Hulp­sportleider ¹⁾	6	6	8	10	3	3	6	2	3	1	—	48
Deelnemers (inclusief dubbel- tellingen)	1 575	1 812	2 190	2 000	469	570	3 970	345	404	447	200	13 982

¹⁾ De meeste functionarissen hebben slechts een gedeeltelijke dagtaak.

beschikbare oefengelegenheden onbevredigend en is men ook daar in het algemeen grotendeels op medegebruik van niet tot de instelling behorende oefengelegenheden aangewezen. Slechts bij de Technische Hogeschool te Delft is het tot dusverre mogelijk geweest, voornamelijk dank zij een royale gift van particuliere zijde, een aan de eisen beantwoordende sporthal te bouwen van zodanige omvang dat, naar verwacht mag worden, de thans beschikbare oefenruimten ook toereikend zullen zijn bij de te verwachten toeneming van het aantal studenten.

In Delft is duidelijk gebleken, dat de aanleg van goede sportaccommodatie een sterke stijging van de deelneming van studenten aan de georganiseerde sportbeoefening tot gevolg heeft. Reeds bij de inrichting van een beperkte oefengelegenheid stegen in Delft in de jaren 1953 tot 1958 de deelnemingen met \pm 1300, terwijl na de ingebruikneming van de nieuwe sporthal in één jaar tijd het aantal deelnemingen met 800 opliep (van rond 3200 tot bijna 4000).

Globaal kan worden gesteld dat, met uitzondering van de Technische Hogeschool te Delft, bij alle universiteiten en hogescholen in de komende jaren voor de lichamelijke oefening en de sportbeoefening uitgebreidere voorzieningen zullen dienen te worden getroffen.

Hoewel een meer nauwkeurige raming van de aan het treffen van de nodige voorzieningen verbonden kosten eerst mogelijk zal zijn, nadat de plannen voor de bouw, aanleg en inrichting ervan gereed zullen zijn gekomen, menen de ondergetekenden, uitgaande van de kosten van de sporthal in Delft, dat met de totstandbrenging van de voor de lichamelijke oefening en de sportbeoefening in universitair verband nodige accommodatie in de volgende 15 jaren een bedrag van circa f 15 000 000 zal zijn gemoeid.

Niettegenstaande de omvangrijke investeringen, welke in de naste toekomst ten behoeve van hoger onderwijs en wetenschap nodig zijn, zullen de ondergetekenden jaarlijks de opening van gelden voor de bouw en aanleg van accommodatie voor de lichamelijke oefening en sport bij de instellingen van hoger onderwijs op de begroting van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zoveel mogelijk bevorderen. Gezien de hoogte der overige investeringen, zullen de bedragen vereist voor de bouw en inrichting van geschikte sportlokaliteiten en voor de aanleg van sportvelden slechts geleidelijk ter beschikking kunnen komen. Mochten ook in de toekomst, evenals dat voor Delft is geschied, van particuliere zijde belangrijke bedragen voor dat doel beschikbaar worden gesteld, dan zal dat uiteraard een snellere totstandkoming der vereiste accommodatie ten zeerste bevorderen.

Behalve in de kosten van de bedoelde bouwvoorzieningen en van de aanleg van sportvelden zal het Rijk moeten bijdragen in de personele en in de overige materiële lasten ten behoeve van de lichamelijke vorming van de student. Reeds thans worden de personele voorzieningen — behoudens bij de gemeentelijke universiteit te Amsterdam — geheel voor rekening van de rijksoverheid genomen. In de gebruikelijke materiële uitgaven wordt door het Rijk tot ten hoogste 50% bijgedragen, terwijl voor extra uitgaven, o.a. kostbare aanschaffingen, incidenteel een rijkstegemoetkoming kan worden verleend. Naar het oordeel van de ondergetekenden zullen in de

komende jaren het aantal leraren in de lichamelijke oefening (sportleiders) en het hulppersoneel moeten worden uitgebreid, evenals de materiële voorzieningen. Naar hun mening zal in de kosten op dezelfde basis door het Rijk kunnen worden bijgedragen als tot nu toe.

Met de commissie-Rutten zijn de ondergetekenden ten slotte van oordeel, dat de studenten voor hun sportbeoefening gratis gebruik dienen te kunnen maken van de diensten van het door de instelling van hoger onderwijs voor de lichamelijke oefening aangestelde personeel, dat voor het gebruik maken van de materiële voorzieningen een geldelijke bijdrage van de studenten kan worden verlangd en dat de bijkomende aan de sportbeoefening verbonden kosten in principe geheel door de studenten dienen te worden gedragen.

HOOFDSTUK 2

Wetenschappelijke benadering van met de lichamelijke vorming en de sport samenhangende problemen en academische vorming van specialisten op het gebied van de lichamelijke vorming

De ondergetekenden zijn overtuigd van de wenselijkheid, dat de universiteiten zich hier te lande, evenals dat elders het geval is, in toenemende mate zullen gaan bezighouden met de wetenschappelijke benadering van de met de lichamelijke vorming en de sport samenhangende problematiek.

Voorts komt het hun voor, dat er in ons land op beperkte schaal behoefte bestaat aan wetenschappelijk gevormde specialisten op het onderhavige gebied. Zo verdient het bijvoorbeeld aanbeveling functies als die van inspecteur voor de lichamelijke opvoeding of van docent aan een opleidingsinstituut, voor zover zij niet reeds een academische opleiding hebben genoten, door breder gevormde specialisten te doen vervullen.

Zij, die een wetenschappelijke opleiding op het gebied van de lichamelijke vorming wensen te ontvangen en academische diploma's in deze studierichting willen verkrijgen, zijn thans genoodzaakt daarvoor naar een buitenlandse universiteit te gaan. De ondergetekenden zijn van mening, dat deze situatie als minder wenselijk moet worden beschouwd. Ook achten zij het gewenst, dat bepaalde categorieën studenten — zij denken in dit verband vooral aan toekomstige leraren in andere vakken dan de lichamelijke oefening, toekomstige artsen, psychologen, sociologen, theologen enz. — in de gelegenheid zullen worden gesteld zich een redelijke mate van kennis en inzicht met betrekking tot de voor hen in aanmerking komende aspecten van de lichamelijke vorming en de sport te verwerven. Ten einde ter zake een verantwoorde beslissing te kunnen nemen heeft de eerste ondergetekende de „Commissie Universitaire Studie Lichamelijke vorming” in het leven geroepen, die tot taak heeft hem van advies te dienen over de vraag, of en, zo ja, op welke wijze de wetenschappelijke studie van de lichamelijke vorming en/of bestudering van op de lichamelijke vorming betrekking hebbende vraagstukken in universitair verband kan worden ingepast. ¹⁾

¹⁾ Zie voor noot blz. 23 (1e kolom).

TITEL IV

LICHAMELIJKE VORMING BUITEN SCHOOL- VERBAND

HOOFDSTUK 1

Inleiding

Het valt niet te ontkennen, dat de jeugdigen die voortgezet onderwijs volgen, zich uit dien hoofde, wat hun lichamelijke vorming betreft, in een gunstiger positie bevinden dan zij die na het einde van de leerplichtige leeftijd direct in het arbeidsproces zijn opgenomen. Afgezien van de gevallen waarin door bedrijven aan jeugdige en/of volwassen werknemers gelegenheid tot deelneming aan lessen in de lichamelijke oefening wordt geboden, zijn de in het arbeidsproces opgenomen jeugdigen voor hun lichamelijke vorming in hoofdzaak aangewezen op de bijdragen die daaraan kunnen worden geleverd door het verenigingsleven (jeugd- en sportverenigingen), door het clubhuiswerk en in de laatste jaren ook door de vormingsinstituten voor de leerplichtvrije jeugd.

De hiernavolgende beschouwingen hebben achtereenvolgens betrekking op de lichamelijke vorming en de sportbeoefening bij de vormingsinstituten, in het jeugdwerk, in het clubhuiswerk en bij de kampen en internaten voor sociale jeugdzorg.

HOOFDSTUK 2

Vormingsinstituten

De ondergetekenden verheugen zich er over, dat het bij een groot aantal vormingsinstituten voor de leerplichtvrije jeugd mogelijk is gebleken uiteenlopende vormen van lichamelijke oefening, sport en spel in de cursusprogramma's op te nemen.

Bij 198 (83 %) van de 241 vormingsinstituten waarvan gegevens over deze materie bekend zijn, is dit het geval. Uiteraard moet de hiervoor uitgetrokken tijd van beperkte omvang zijn, daar voor de belangrijke taak van deze instituten slechts een betrekkelijk gering aantal uren ter beschikking staat.

Ten aanzien van de accommodatie, waarover de vormingsinstituten voor de hier bedoelde doeleinden beschikken, kan worden vermeld, dat 40 van de 241 instituten niet over enige lokaliteit voor lichamelijke oefening, spel of sport de beschikking hebben. Door de overige instituten wordt gebruik gemaakt van 162 gehuurde gymnastieklokalen, 12 eigen en 45 gehuurde andere lokaliteiten. Wat de openluchtaccommodatie betreft, is gebleken, dat 134 van de 241 instituten geen speelveld beschikbaar hebben, terwijl door de overige instituten gebruik wordt gemaakt van 12 eigen, 55 gehuurde en 41 vrije speelgelegenheden.

Over de instructeurs, die bij de vormingsinstituten met het geven van leiding op het onderhavige gebied zijn belast, kan worden opgemerkt, dat de diploma's waarover zij beschikken, een grote verscheidenheid vertonen.

¹⁾ Deze commissie is ingesteld bij beschikking van 1 februari 1960, nr. 61653 I, afdeling H.O.W., van de eerste ondergetekende. De commissie is als volgt samengesteld. Lid en voorzitter: prof. dr. J. Jongbloed, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Utrecht;

leden: prof. P. J. Bouman, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Groningen;

prof. dr. F. J. J. Buytendijk, hoogleraar aan de rooms-katholieke universiteit te Nijmegen;

prof. dr. A. de Froe, voorzitter van de examencommissie m.o. lichamelijke opvoeding;

prof. dr. S. E. de Jongh, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Leiden; J. H. J. Korpershoek, voorzitter van de Vereniging van leraren en onderwijzers in de lichamelijke opvoeding in Nederland;

dr. J. Miedema, chef van de afdeling Lichamelijke Opvoeding en Sport van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen;

mr. J. Nittel, raadadviseur bij het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen;

prof. dr. H. W. F. Stellwag, hoogleraar aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam;

prof. dr. J. Waterink, hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam;

secretaris: mr. C. H. van Norden, referendaris bij het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Het aantal instituten, dat niet over een gediplomeerde instructeur beschikt, bedraagt 80. Bij 161 instituten zijn wel gediplomeerde instructeurs werkzaam. Gelet op de grote verscheidenheid der diploma's en de uiteenlopende waarde, die eraan kan worden toegekend, overwegen de ondergetekenden de wenselijkheid binnen afzienbare tijd een regeling voor de te verlangen bevoegdheden te treffen. Voorts hopen zij, dat ook de instituten die door gebrek aan materiële voorzieningen of om andere redenen tot nu toe aan de lichamelijke oefening en de spel- en sportbeoefening geen of weinig aandacht hebben kunnen besteden, hun pogingen zullen blijven voortzetten om de nog bestaande hinderpalen uit de weg te ruimen.

HOOFDSTUK 3

Jeugdwerk

Wat de lichamelijke oefening en de beoefening van spel en sport in het verband der jeugdorganisaties betreft, kan worden opgemerkt, dat vóór de tweede wereldoorlog door de jeugdbeweging aan de lichamelijke vorming der leden enige aandacht werd geschonken door het bieden van gelegenheid tot het deelnemen aan kamperen, wandelen, trekken en buitenspelen. Van een doelgerichte lichamelijke oefening der leden was in die periode nauwelijks sprake. Na de oorlog werd in steeds breder kring en in toenemende mate ingezien, dat aan de lichamelijke vorming van de leden van de jeugdbeweging in het verleden een te bescheiden plaats was toegekend. De ondergetekenden achten het een verheugend verschijnsel, dat thans een sterk toegenomen belangstelling voor dit aspect valt te constateren. Bij tal van organisaties zijn in de laatste jaren steeds meer vormen van lichamelijke activiteit in het werkprogramma opgenomen; de wijze waarop en de omvang waarin dit geschiedt, worden uiteraard mede bepaald door het historisch gegroeide karakter en de levens- en wereldbeschouwelijke achtergrond van de organisaties.

Hoewel de jeugdorganisaties in doelstelling en werkwijze sterk uiteenlopen, kan toch in het algemeen worden opgemerkt, dat daar waar lichamenlijk vormende activiteiten in de praktijk toepassing vinden, vrijwel steeds wordt getracht deze activiteiten in het geheel van het vormingswerk te integreren. In veel geringer mate komt het voor, dat aan bepaalde vormen van lichamelijke oefening een afzonderlijke plaats in het programma wordt toegekend.

Tegen sportbeoefening door de leden in de vorm van regelmatige wedstrijden en competities bestaan bij een aantal jeugdorganisaties bezwaren van principiële en bij vrijwel alle organisaties bezwaren van organisatorische aard. Wel trachten de jeugdorganisaties op andere wijze aan de sportbeoefening van hun leden in het programma hunner activiteiten een passende plaats te geven.

Vele jeugdorganisaties passen een werkwijze toe, welke hen in staat stelt een waardevolle bijdrage tot de lichamelijke vorming van de jeugd te leveren. Men denke in dit verband aan de hygiënische en vormende waarde van trekken en kamperen, van speur- en opdrachttochten, van beoefening van watersport en openluchtspel; voorts aan de betekenis van volksdans en lekespel. De mate waarin en de wijze waarop de onderscheidene jeugdorganisaties van deze middelen gebruik maken, varieert sterk. Voor zover een verantwoorde toepassing van bepaalde activiteiten relatief hoge eisen stelt aan technische vaardigheid, kennis en inzicht van de leiding, zoals dat bijvoorbeeld het geval is bij het zwemmen en bij voor oudere leeftijdscategorieën geschikte spelvormen, vindt beoefening daarvan slechts op beperkte schaal plaats.

De belangrijkste remmen voor een gunstige ontwikkeling van de lichamelijke vorming in het verband der jeugdorganisaties zijn stellig het gebrek aan voldoende geschoold kader en de behoefte aan de nodige oefen- en speelruimte.

Met de bedoeling een bijdrage te leveren aan de opheffing van het tekort aan geschoold kader zijn reeds gedurende een aantal jaren door de ondergetekenden geldmiddelen ter beschikking gesteld van de „Stichting voor Lichamelijke Opvoe-

ding, Spel en Sport in het Jeugdwerk", welke stichting zich ten doel stelt een beter inzicht in de hier aangevoerde vraagstukken te verbreiden en aan het kader der jeugdorganisaties de nodige technische scholing te bieden. Deze stichting, die in 1948 werd opgericht door een aantal protestants-christelijke en niet-confessioneel gebonden jeugdorganisaties, heeft haar waarde ten volle bewezen.

Gedurende de jaren 1948 tot en met 1957 hebben ruim 13.000 jeugdleiders aan door de genoemde stichting georganiseerde kadercursussen deelgenomen. In verband met het buitengewoon sterke verloop onder het vrijwillig kader, waarop de jeugdbeweging in hoofdzaak is aangewezen, kan worden aangenomen, dat van dit aantal aan het einde van 1957 slechts ongeveer één vierde deel in de praktijk van het jeugdwerk werkzaam was.

Het is bekend, dat de voorlichtende, stimulerende en instruerende arbeid welke thans wordt verricht, door de belanghebbende jeugdorganisaties zeer wordt gewaardeerd, zodat er alle aanleiding is de tot dusverre voor dit werk verleende financiële steun voort te zetten.

Overigens kan worden verwacht, dat de belanghebbende organisaties steeds meer aandacht zullen schenken aan de lichamelijke vorming in het jeugdwerk en een eigen bijdrage zullen leveren tot de oplossing der daarmee samenhangende vraagstukken.

Door de „Commissie Spel en Sport" van de Katholieke Jeugd-raad wordt er in toenemende mate naar gestreefd ten behoeve van de bij de genoemde jeugd-raad aangesloten organisaties de met de lichamelijke vorming, spel- en sportbeoefening in het jeugdwerk samenhangende vraagstukken tot een oplossing te brengen.

HOOFDSTUK 4

Clubhuizen

Naar blijkt uit de ondergetekenden ter beschikking staande gegevens, die betrekking hebben op 289 clubhuizen, wordt ook door vele van deze instellingen, die veelal worden bezocht door niet-georganiseerde jongeren, gelegenheid tot deelneming aan lichamelijke oefening, spel- en sportbeoefening geboden. Dit is bij 254 clubhuizen óf gedurende het gehele jaar óf gedurende een bepaald gedeelte daarvan het geval.

Wat de accommodatie betreft, kan worden medegedeeld, dat van de 289 vermelde clubhuizen er 89 voor dit doel niet over een lokaliteit en 92 niet over een oefen- en speelgelegenheid in de openlucht kunnen beschikken. In de overige gevallen wordt ten dele van eigen, ten dele van gehuurde lokalen en terreinen, dan wel van vrije speelgelegenheden gebruik gemaakt.

Bij 183 clubhuizen blijkt men voor het geven van leiding aan de lichamelijke oefening, de spel- en de sportbeoefening niet over op dit gebied geschoold personeel te kunnen beschikken.

Evenals voor de vormingsinstituten geldt voor de overige clubhuizen, dat de diploma's van de voor het geven van leiding ingeschakelde instructeurs een grote verscheidenheid vertonen.

Aangezien door de clubhuizen in hoofdzaak niet-georganiseerde jongeren worden bereikt, achten de ondergetekenden het des te belangrijker, dat ook de instellingen die tot dusverre geen gelegenheid tot deelneming aan lichamelijke oefening, spel- en sportbeoefening konden bieden, hun pogingen om daartoe te geraken zullen blijven voortzetten.

HOOFDSTUK 5

Kampen en internaten voor sociale jeugdzorg

Van de circa 1200 meisjes en jongens, die verblijven in de 13 internaten en de 17 kampen voor sociale jeugdzorg zijn er ongeveer 500 van de leerplichtige leeftijd en 700 ouder (15 tot 21 jaar) die een vakopleiding ontvangen. De verblijfperiode voor de jongeren bedraagt meestal ongeveer drie maanden; voor de ouderen is de verblijfperiode veelal een jaar.

Aan de beoefening van sport en spel wordt in de kampen en internaten grote aandacht besteed. Voor zover de omstan-

digheden het toelaten, wordt er dagelijks een uur lichamelijke oefening in het programma opgenomen. Wat de aard der toegepaste activiteiten betreft, is er meer overeenkomst met de jeugdorganisaties en de clubhuizen dan met de scholen. Aangezien sport en spel in de eerste plaats als opvoedingsmiddel worden gehanteerd, nemen groepsspelen, wegens hun sociaal vormende invloed, een grotere plaats in dan individuele activiteiten. Voorts is het programma gericht op het afleggen van eenvoudige vaardigheidsproeven en wordt in alle kampen en internaten gelegenheid geboden tot deelneming aan zwemmen.

Wat de voor de beoefening van sport en spel beschikbare accommodatie betreft, kan worden opgemerkt, dat door ongeveer de helft der kampen en internaten kan worden beschikt over, in enkele gevallen gehuurde, gymnastieklokalen of noodlokalen. In verband met de aard der toegepaste activiteiten levert het gemis aan overdekte oefengelegenheden in het algemeen geen ernstige bezwaren op.

Behoudens in één geval hebben alle kampen en internaten de beschikking over een eigen dan wel een gehuurd sport- of speelterrein. In een aantal gevallen voldoen de kwaliteit en de outillage dezer terreinen echter niet aan de gestelde eisen, zodat voor verbetering dezer accommodaties dient te worden zorggedragen.

Door 5 kampen en 1 internaat kan voor het zwemmen van een overdekte inrichting worden gebruik gemaakt; in de overige gevallen is men aangewezen op niet-overdekte zweminrichtingen.

In enkele grote kampen wordt aan de beoefening van sport en spel leiding gegeven door volledig gekwalificeerde sportleiders. In de overige kampen en in de internaten wordt de leiding verzorgd door kampeiders en -leidsters, die bereid en in staat zijn deze taak voor hun rekening te nemen en die tweemaal per jaar deelnemen aan speciaal voor hen georganiseerde instructiecursussen.

Voorts is in het programma voor de cursussen kinderbescherming A en B, die de meeste kampeiders volgen, lichamelijke oefening en spel opgenomen. Zowel deze lessen als de bovenvermelde instructiecursussen worden geleid door een leraar m.o. lichamelijke oefening, die bovendien de verschillende kampen en internaten regelmatig bezoekt en met het uitvoeren van toezicht op de spel- en sportbeoefening is belast.

TITEL V

SPORT

HOOFDSTUK 1

Inleiding

In de Algemene Beschouwingen van de memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk VI van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1960¹⁾ heeft de eerste ondergetekende erop gewezen, dat de sport een der vormen van vrije tijdsbesteding is, welke een steeds belangrijker plaats in de Nederlandse samenleving gaat innemen. Reeds eerder had hij in breder verband de betekenis van het verschijnsel van de toeneming van de vrije tijd in het licht gesteld.²⁾

Het is niet de bedoeling van de ondergetekenden in deze nota een volledige analyse te geven van het complexe verschijnsel vrije tijd. Wel achten zij het in het bijzonder voor een juiste benadering van het verschijnsel sport noodzakelijk dit te beschouwen tegen de sociaal-culturele achtergrond van de huidige maatschappij, waarin de vrije tijd een essentieel element vormt. Gaarne brengen zij daarom enige aspecten van dit verschijnsel naar voren.

Steeds meer wordt in bredere kringen de vrije tijd gezien niet alleen als van belang voor rust en ontspanning, doch tevens als een belangrijke mogelijkheid voor een veelzijdige en harmonische ontplooiing van de menselijke persoon.

¹⁾ Gedrukte stukken, zitting 1959—1960 — 5700, blz. 23.

²⁾ Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot vaststelling van Hoofdstuk VI der rijksbegroting voor het dienstjaar 1956 (Gedrukte stukken, zitting 1955—1956 — 4100, VI, nr. 2, blz. 17 en 18 § 2).

De vrije tijd biedt bij uitstek de mogelijkheid tot een vrije keuze, die zich telkens opnieuw kan verwerklijken naar de behoefte en het inzicht van ieder persoonlijk. Daardoor speelt de vrije tijdsbesteding een bijzondere rol in de zelfontplooiing van de mens. Meer en meer heeft zich de gedachte baangebrosen, dat tot deze zelfontplooiing het spel in de ruimste zin van het woord in belangrijke mate kan bijdragen. Is deze opvatting enerzijds bevorderd door nieuwe inzichten in opvoeding en vorming, waarin onder meer het musische en het bewegingselement een veel grotere rol zijn gaan spelen dan vroeger, ook verschillende ontwikkelingen van technische, economische en sociale aard — met name de ver doorgevoerde rationalisatie en mechanisatie — zijn daarop van invloed.

De bovendien steeds toenemende urbanisatie met haar dikwijls massificerende tendens heeft er samen met de juist genoemde verschijnselen toe bijgedragen, dat de behoefte aan „niet-verplichte”, ontspannende en met name recreatieve activiteiten sterk is gestegen. Men kan constateren, dat zowel de drang naar als de mogelijkheid tot bevrediging van deze behoeften (en meer in het bijzonder van de spelbehoefte) in de vrije tijd in belangrijke mate is toegenomen.

Zo is de situatie ontstaan, dat de besteding van de vrije tijd in steeds toenemende mate een duidelijk complementaire functie ten opzichte van de arbeid is gaan vervullen.

Dat het aantal organisaties en instellingen op het zeer gevarieerde terrein van de vrije-tijdsbesteding vooral in de laatste jaren opvallend stijgt en dat de belangstelling voor velerlei activiteiten, waaronder de beoefening van spel en sport in en buiten groeps- en organisatieverband, zó sterk toeneemt dat veelal kader, ruimte en materiaal ontbreken om aan allen de gevraagde mogelijkheden te bieden, wijst duidelijk op de bovengeschetste ontwikkeling.

Tevens blijkt daaruit, dat de sportbeoefening als een der belangrijkste vormen van vrije tijdsbesteding moet worden beschouwd. Het steeds groeiende aantal sportbeoefenaars en de grote belangstelling voor de sport als kijkspel bevestigen deze conclusie.

Behalve de hierboven aangeduide oorzaken, is tot de sterke ontwikkeling van de sport tevens bijgedragen door de toegenomen welvaart, door de ontwikkeling van het verkeer en de massa-communicatiemiddelen, alsmede door het ontstaan van meer begrip voor de betekenis van goede sportbeoefening voor de gezondheid.

Mede als gevolg van de sterke publiciteit is de aandacht van het publiek in sterke mate gericht op de georganiseerde wedstrijd-sportbeoefening, die op zichzelf zeker haar waarde en betekenis heeft. Echter mag niet uit het oog worden verloren, dat grote groepen van de bevolking sport beoefenen buiten organisatieverband of deelnemen aan andere aan spel en sport verwante vormen van actieve openlucht recreatie.

HOOFDSTUK 2

Niet-georganiseerde sportbeoefening en aan spel en sport verwante vormen van actieve openlucht recreatie

De niet-georganiseerde sportbeoefening is in de laatste decennien in zeer sterke mate toegenomen. Talloos velen beoefenen in hun vrije tijd, in werkpauses, na school- of arbeidstijd of gedurende de weekeinden, zonder zich te binden aan enige organisatie, takken van sport als zwemmen, wandelen, schaatsenrijden, tennis, verschillende vormen van watersport en dergelijke.

Het spreekt vanzelf, dat bij de beoordeling van maatregelen, die ten behoeve van de sport dienen te worden getroffen, met de belangen van deze categorie sportbeoefenaars evenzeer dient te worden rekening gehouden als met de belangen dergenen, die sport beoefenen in georganiseerd verband.

Eveneens dient ruime aandacht te worden besteed aan de grote groepen van deelnemers aan andere vormen van actieve openlucht recreatie, die wellicht niet als sport in de strikte zin van het woord zijn aan te merken, doch die daarmee toch een zekere mate van verwantschap vertonen. In dit verband dient te worden gedacht aan het trekken en kamperen, alsmede aan de steeds meer gezochte recreatie te water, die zowel voor

jeugdigen als volwassenen gedurende de weekeinden en de vakanties een toenemende rol gaan spelen. De mogelijkheid, die deze vormen van vrije-tijdsbesteding bieden voor het behoud en de versteviging van de gezinsband, is als een waardevol aspect ervan te beschouwen.

Het ruimte- en accommodatieprobleem is ook in dit verband een vraagstuk van betekenis. Jeugdherbergen, vakantieverblijven, kampeercentra en -terreinen en dergelijke accommodaties zullen in de naaste toekomst op ruimere schaal dienen te worden gebouwd en aangelegd. Ook vrije speelgelegenheden, niet-overdekte zweminrichtingen en vrije wandel terreinen zijn in dit kader van belang.

De interdepartementale coördinatie-commissie voor de openlucht recreatie is een der instanties, die de regering op dit terrein van advies dienen. De ondergetekenden hopen, dat het voor 1960 — voor de eerste maal — op de begroting van hun ministerie voor deze doeleinden opgevoerde bedrag van f 600 000 tot het bevorderen van de openlucht recreatie zal kunnen bijdragen.

HOOFDSTUK 3

Georganiseerde sportbeweging

Vele der hier te lande bestaande sportorganisaties hebben zich sinds hun opkomst verdienstelijk gemaakt door het scheppen van ruime en goede ontspanningsmogelijkheden voor de zeer velen, die zich tot deze vorm van vrije tijdsbesteding voelden aangetrokken. Zij hebben belangrijk bijgedragen tot de lichamelijke vorming van de jeugd en van volwassenen en hebben uit een oogpunt van volksgezondheid veel en waardevolle arbeid verricht.

De sterke groei en differentiatie van de sportbeweging heeft zich hier te lande in hoofdzaak na 1900 gemanifesteerd. Bedroeg in dat jaar het aantal georganiseerde sportbeoefenaars nog slechts 23 000, dit aantal was per 1 januari 1959 gestegen tot 1 328 500. Er dient rekening mee te worden gehouden, dat in dit aantal „dubbeltellingen” zijn begrepen. Velen beoefenen immers meer dan één tak van sport. Exacte gegevens hieromtrent staan echter niet ter beschikking. Ruim 29 % van het totaal aantal sportbeoefenaars zijn vrouwen en meisjes. Uit de beschikbare gegevens kan voorts worden afgeleid, dat de sportbeweging iets minder meisjes dan jongens tot zich trekt en dat door volwassen vrouwen op aanzienlijk beperkter schaal dan door volwassen mannen aan de sportbeoefening wordt deelgenomen.

In de tabellen 26 en 27 zijn gedetailleerde gegevens hieromtrent vermeld, welke gegevens evenals de hiervoor genoemde zijn ontleend aan de statistiek van de vrije jeugdvorming 1950 t/m 1959, uitgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Hieruit blijkt, dat bij sommige organisaties het ledental ongeveer constant blijft en dat de regelmatige groei zich vooral voordoet bij sporten als hockey, honkbal, jiu jitsu en judo, korfbal, turnen, voetbal, wandelen en zwemmen. Tevens volgt uit de cijfers, dat het merendeel van de sportbeoefenaars turnt of voetbalt (namelijk te zamen 743 400 tegenover een totaal van 1 328 500). Wat de voetbalsport betreft, moet rekening worden gehouden met het feit dat de toename waarschijnlijk mede een gevolg is van het toetreden tot een vereniging van diegenen, die niet actief voetballen doch door hun toetreding de gelegenheid krijgen om aan de K.N.V.B.-voetbalpool deel te nemen.

Gegevens over de bij de voornaamste landelijke sportorganisaties aangesloten jeugd- en oudere leden zijn verwerkt in tabel 28. Uit deze gegevens, welke door de sportorganisaties zijn verstrekt, blijkt duidelijk, dat de door deze organisaties gehanteerde leeftijdsgrens tussen jeugd- en oudere leden een grote variatie vertoont. Het aantal jeugdleden van de sportorganisaties belooft 40% van het totaal aantal georganiseerde sportbeoefenaars.

Ook de publieke belangstelling voor de sport als kijkspel is in de loop der jaren sterk gegroeid. Volgens de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek werden voor het publiek toegankelijke sportevenementen in 1958 door circa 15 536 000 toeschouwers bijgewoond. Na de bioscoop, die in

dat zelfde jaar 61 788 000 bezoekers trok, blijkt bij het publiek de sport de meeste belangstelling te trekken. Meer uitvoerige gegevens betreffende het bezoek aan sportevenementen en de daaraan bestede bedragen, welke zijn ontleend aan de C.B.S.-publicaties over het bezoek aan gemakkelijksinstellingen over de jaren 1939 tot en met 1958, zijn opgenomen in tabel 29.

De sportbeoefening vindt in hoofdzaak plaats onder auspiciën van landelijke organisaties, waarbij in totaal, volgens recente gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek, 16 221 verenigingen zijn aangesloten. Het aantal in confessionele bonden georganiseerde sportbeoefenaars bedroeg in 1954 een kwart van het totaal. Ongeveer de helft hiervan was georganiseerd in verenigingen die, behalve bij de confessionele, tevens bij de neutrale landelijke bonden waren aangesloten. Nieuwere gegevens hieromtrent staan niet ter beschikking.

Het ligt voor de hand, dat over de betekenis en de plaats van de sportbeoefening in onze samenleving en over een aantal aspecten van de sport als maatschappelijk verschijnsel, in verschillende levensbeschouwelijke kringen op uiteenlopende wijze wordt gedacht. De omvang der sportbeoefening en de aard der problemen welke zij opwerpt, hebben ertoe geleid dat men zich in toenemende mate en in steeds ruimer kring bezint op het waarom, het wat en het hoe der sportbeoefening.

De sportbeweging is hier te lande voortgekomen uit particulier initiatief en heeft zich vrij kunnen ontwikkelen. De ondergetekenden achten het op zijn plaats hier uitdrukking te geven aan hun gevoelens van waardering voor de activiteit der zeer velen, die op ideële gronden bereid gebleken zijn een veelal groot gedeelte van hun vrije tijd te offeren voor het geven van leiding aan het zo sterk gegroeide sportverenigingsleven. Het ligt naar de mening van de ondergetekenden op de weg van de overheid door het verrichten van adviserende en stimulerende arbeid, alsmede door het verlenen van steun en diensten, een voortgezette gunstige ontwikkeling van de sportbeweging zoveel mogelijk te bevorderen. Uiteraard betekent dit niet, dat de ondergetekenden bij de bepaling van hun beleid zich niet mede zouden laten leiden door hun opvattingen en inzichten ten aanzien van bepaalde aspecten en ontwikkelingen waardoor de huidige sportbeoefening wordt gekenmerkt. Zo menen zij bijvoorbeeld, dat financiële steunverlening hunnerzijds in principe beperkt dient te blijven tot de sportbeoefening op amateuristische grondslag.

Overigens achten de ondergetekenden het een gelukkig verschijnsel, dat de besturen van de landelijke en de plaatselijke sportorganisaties in toenemende mate blijken te geven in te zien, dat het sportverenigingsleven mede dienstbaar kan worden gemaakt aan de algemene vorming van de jeugd. In Hoofdstuk 3 van Titel IV is reeds opgemerkt, dat bij vele jeugdorganisaties een sterk toegenomen belangstelling voor de lichamelijke vorming der leden valt te constateren. Deze groeiende wederzijdse belangstelling van sport- en jeugdorganisaties voor elkaars primaire taken zal wellicht kunnen leiden tot een nauwere samenwerking op landelijk, regionaal en plaatselijk niveau. Voor zover dit in het kader van hun bemoeiingen wenselijk en mogelijk blijkt, zijn de ondergetekenden gaarne bereid aan de hier bedoelde ontwikkeling die zij met belangstelling volgen, steun te verlenen. Gaarne zullen zij in het hunnerzijds ten aanzien van de sport- en de jeugdbeweging te voeren beleid rekening houden met concrete plannen die hun door de belanghebbende organisaties zullen worden voorgelegd.

Vele sportorganisaties worden in hun ontwikkeling geremd door moeilijkheden van personele, materiële en financiële aard. Het ligt voor de hand, dat de aandacht van de overheid primair en in hoofdzaak op deze aspecten van het sportvraagstuk dient te zijn gericht.

HOOFDSTUK 4

Personele voorzieningen

a. Bestuurs- en andere verenigingsfunctionarissen

De snelle groei welke de sportbeweging heeft doorgemaakt, heeft in de loop der jaren een sterk toegenomen vraag naar bekwaame leidinggevende functionarissen met zich gebracht.

De praktijk heeft uitgewezen, dat de georganiseerde sportbeoefening zich slechts gunstig kan ontwikkelen, indien de sportbonden, de regionale onderdelen ervan en de erbij aangesloten plaatselijke verenigingen in voldoende mate kunnen beschikken over voor hun taak berekende bestuursfunctionarissen, juryleden, scheidsrechters, verenigingsinstructeurs en jeugdsportleiders. Vooral na 1945 is de behoefte aan leidinggevende personen sterk gestegen. De ondergetekenden hebben de indruk, dat het in menige sector van de sport steeds moeilijker wordt om in deze behoefte te voorzien. Dit kan samenhangen met het ook in andere sectoren van het verenigingsleven gesignaleerde verschijnsel, dat de bereidheid om niet-gehonoreerde verenigingstaken op zich te nemen, een dalende lijn vertoont.

De problemen, waarvoor de sportbeweging zich ziet geplaatst bij de voorlichting en de opleiding van het met bepaalde taken belaste of in de toekomst te belasten verenigingskader, houden enerzijds verband met de geldmiddelen, de accommodatie en het personeel waarover de organisaties moeten kunnen beschikken om het hierbedoelde vormingswerk op voldoende ruime schaal ter hand te kunnen nemen, anderzijds met de aantallen personen, die zich melden voor deelneming aan speciaal daartoe georganiseerde cursussen en bijeenkomsten.

Aangezien voor een behoorlijk functioneren van de georganiseerde sportbeoefening en met name van de wedstrijd-sportbeoefening voldoende juryleden en scheidsrechters ter beschikking moeten zijn, is aan de opleiding van deze categorieën functionarissen reeds van ouds door tal van sportorganisaties de nodige zorg besteed. Uit door de landelijke sportbonden verstrekte gegevens is gebleken, dat het aantal door of onder auspiciën van deze organisaties in 1957 georganiseerde cursussen en bijeenkomsten, gericht op de opleiding van juryleden en scheidsrechters, 258 heeft bedragen en dat in totaal 3734 personen aan deze cursussen hebben deelgenomen. In het jaar 1958 bedroegen de totale aantallen cursussen en deelnemers respectievelijk 281 en 4086.

In tabel 30 zijn meer gedetailleerde gegevens opgenomen betreffende de opleiding van deze voor de sport onmisbare functionarissen, die in het algemeen en veelal gedurende een lange reeks van jaren een belangrijk deel van hun vrije tijd offeren om aan de groep der actieve sportbeoefenaars hun nuttige diensten te bewijzen.

Het in een aantal gevallen op levensbeschouwelijke grondslag plaatsvindende opleidingswerk der sportorganisaties, dat is gericht op de voorlichting en de scholing van bestuurskader, is in het algemeen van jongere datum en is vooral de laatste jaren sterker tot ontwikkeling gekomen. Door het in omvang toenemende verenigingsleven worden steeds hogere eisen gesteld aan kennis en inzicht van de bestuursleden ten aanzien van de organisatie, de administratie en de technische aspecten van het sportverenigingswerk. Voorts wordt thans, mede in verband met de sterke toevloed van jeugdige leden, door tal van sportbonden de noodzaak gevoeld om de verenigingsbestuursleden op een passende wijze voor te lichten omtrent de opvoedkundige aspecten van hun taak en de verantwoordelijkheden, welke zij in dit verband hebben te dragen.

Het aantal op bestuurskadervorming gerichte cursussen en bijeenkomsten, die door of onder auspiciën van de landelijke sportbonden werden georganiseerd, bedroeg in 1957 96 en in 1958 124, terwijl in de genoemde jaren respectievelijk 5145 en 9017 personen aan deze cursussen hebben deelgenomen. Het laat zich aanzien, dat in de komende jaren door de gezamenlijke sportorganisaties in toenemende mate aandacht en zorg aan de bestuurskadervorming zal worden besteed, welke ontwikkeling door de ondergetekenden ten zeerste zal worden toegejuicht. Meer gedetailleerde gegevens over de op bestuurskadervorming gerichte activiteiten zijn verwerkt in tabel 31.

b. Sportinstructeurs

Meer nog dan ten aanzien van de reeds behandelde categorieën van leidinggevende functionarissen het geval is, doet zich bij de sportbeweging een sterke behoefte voor aan goed

geschoolde sportinstructeurs. Deze dienen, behalve over kennis van de voornaamste theoretische aspecten van hun vak, tevens te beschikken over voldoende pedagogisch-didactische bekwaamheid en praktisch-technische ervaring om met succes als verenigingsleider werkzaam te kunnen zijn.

Gegevens betreffende de aantallen hier te lande werkzame sportinstructeurs en de bevoegdheden waarover zij beschikken, zijn niet bekend en zijn ook uiterst moeilijk te verkrijgen. Vooral onder de amateur-sportinstructeurs zijn er stellig nog velen, die zich niet door het volgen van een cursus op hun taak hebben voorbereid. Zowel als gevolg van het toenemende opleidingswerk van de sportorganisaties als van de eisen die in toenemende mate door verhuurders van accommodaties (i.c. dikwijls de gemeentelijke overheden) aan de verenigingsleiding worden gesteld, wordt de omvang van de categorie der onbevoegde instructeurs echter geleidelijk kleiner.

In een aantal gevallen hebben de instructeurs, die leiding geven aan de sportbeoefening, bevoegdheid voor het geven van onderwijs in de lichamelijke oefening in schoolverband. Waren vóór 1940 vrij grote aantallen bezitters van de hier bedoelde bevoegdheden in de sportsector werkzaam, thans is dit in veel geringere mate het geval. De na 1945 ontstane verruiming van de arbeidsmogelijkheden bij het onderwijs, de in technisch opzicht steeds hogere speciale eisen, welke op verschillende gebieden van de sport aan de verenigingsleiders worden gesteld, en het feit, dat de opleiding voor de onderwijsbevoegdheden geheel is ingesteld op latere werkzaamheid bij het onderwijs en zich bezwaarlijk leent voor de vorming van specialisten op sportgebied, zijn enkele der vermoedelijk aan deze ontwikkeling ten grondslag liggende oorzaken.

Een steeds toenemend aantal sportinstructeurs is in het bezit van diploma's, welke door de landelijke sportorganisaties zijn uitgereikt.

Reeds vóór 1940 werden door enkele sportbonden examens

ingesteld voor in de betrokken tak van sport gespecialiseerde instructeurs en in sommige gevallen ten behoeve van de examenkandidaten ook cursussen georganiseerd, welke door de bedoelde examens werden afgesloten. Vooral na 1945 is dit opleidingswerk op ruimere schaal tot ontwikkeling gekomen. Thans worden door of onder auspiciën van tal van landelijke sportbonden meer of minder regelmatig en in een aantal gevallen op levensbeschouwelijke grondslag instructeurscursussen georganiseerd, die wat inhoud, duur en gehalte betreft, een sterke variatie vertonen.

Sommige van deze cursussen zijn gericht op de vorming van volwaardige gespecialiseerde sportinstructeurs of jeugdsportleiders. Andere cursussen hebben ten doel assistent-instructeurs te kweken of zijn gericht op aanvullende scholing of herscholing van instructeurs, die reeds als zodanig in de praktijk werkzaam zijn.

Uit enige jaren geleden door een aantal sportbonden verstrekte gegevens kan worden geconcludeerd, dat in het tijdvak van 1950 tot 1955 door op de vorming van volwaardige sportinstructeurs gerichte cursussen 5 à 6000 personen werden bereikt en dat door ongeveer de helft van dit aantal cursisten met goed gevolg werd deelgenomen aan de afsluitende examens. Onder de in de praktijk werkzame instructeurs doet zich een sterk verloop voor; op grond van destijds door de bonden verstrekte informatie kon worden aangenomen, dat ongeveer de helft van het via de bondscursussen opgeleide aantal instructeurs, meestal gedurende een beperkt aantal uren per week, inderdaad als zodanig werkzaam was.

Door de sportbonden verstrekte gegevens over de aantallen in 1957 en 1958 georganiseerde cursussen, de aantallen cursisten en de examenresultaten, zijn opgenomen in het hiernavolgende overzicht, alsmede in de tabellen 32 en 33, waar de gegevens per sportbond zijn vermeld. Samengevat komen deze gegevens op het navolgende neer.

Gegevens betreffende in 1957 en 1958 door of onder auspiciën der landelijke sportbonden georganiseerde cursussen, gericht op de vorming van instructeurs, de aantallen deelnemers aan die cursussen, de aantallen deelnemers aan de examens, waarmede de cursussen worden afgesloten, en de aantallen der voor die examens geslaagde kandidaten

	1957				1958			
	Aantal cursussen	Aantal deelnemers aan de cursussen	Aantal deelnemers aan de examens	Aantal geslaagde kandidaten	Aantal cursussen	Aantal deelnemers aan de cursussen	Aantal deelnemers aan de examens	Aantal geslaagde kandidaten
Cursussen voor opleiding van verenigingsleiders, verenigingsinstructeurs, bondsleraren, oefenmeesters, zwemonderwijzers e.d.	82	1 334	809	552	82	1 504	809	508 + ¹⁾
Cursussen voor opleiding van hulp- of assistentleiders, voorturners, hulpen van de zwemonderwijzers e.d.	41	551 + ²⁾	505 + ²⁾	453 + ²⁾	50	677 + ²⁾	558 + ²⁾	498 + ²⁾
Cursussen voor opleiding van jeugdsportleiders, verenigingskleuterleidsters e.d. .	63	1 315	474	416	72	1 585	598	515
Herscholingscursussen, weekendcursussen voor technische leiders e.d.	55	1 835 + ³⁾	26 + ⁴⁾	119 + ⁴⁾	61	2 150 + ³⁾	70 + ⁴⁾	82 + ⁴⁾

¹⁾ Het aantal geslaagde kandidaten van de Koninklijke Nederlandse Federatie van Landelijke Rijverenigingen is niet bekend;

²⁾ Het aantal deelnemers/kandidaten van de Nederlandse Basketball Bond is niet bekend;

³⁾ Het aantal deelnemers van de Nederlandse Basketball Bond en van de Nederlandse Volleybal Bond is niet bekend;

⁴⁾ Het aantal deelnemers van de Nederlandse Katholieke Bond van Landelijke Rijverenigingen is niet bekend, wèl het aantal geslaagde kandidaten;

⁵⁾ Het aantal deelnemers van de Nederlandse Volleybal Bond is niet bekend.

Hoewel, naar uit het bovenstaande moge blijken, de door of onder auspiciën der sportbonden plaatsvindende kader-vorming reeds een respectabele omvang heeft, menen de ondergetekenden met de sportorganisaties, dat verdere uitbouw van dit belangrijke werk noodzakelijk is om in de nog steeds toenemende behoefte aan leidinggevende functionarissen te voorzien. De peiling van de van bond tot bond variërende behoefte dient door de sportorganisaties zelf te geschieden.

Voortbouwend op de sinds 1955 ter zake gevolgde gedragslijn, menen de ondergetekenden deze ontwikkeling zoveel mogelijk te moeten bevorderen door het toekennen van subsidies aan de daarvoor in aanmerking komende landelijke organisaties. Zij houden er rekening mede, dat in de komende jaren steeds hogere bedragen voor deze doeleinden ter beschikking dienen te worden gesteld.

Aan het streven der organisaties naar kwaliteitsverbetering der cursussen en niveauverheffing der examens verlenen zij steun door het desverlangd verstrekken van deskundige adviezen en door het doen uitoefenen van toezicht door rijksgecommiteerden op door de sportbonden georganiseerde instructeursexamens.

De ondergetekenden achten het begrijpelijk, dat zowel bij de kortgeleden opgerichte Nederlandse Sport Federatie als bij vele nationale sportbonden de wens leeft om te geraken tot de stichting van een of meer behoorlijk ingerichte voor verschillende doeleinden geschikte en zo gunstig mogelijk gelegen opleidingscentra, waarvan onder andere ten behoeve van het op kader- en leidersvorming gerichte cursuswerk op zeer nuttige wijze gebruik zou kunnen worden gemaakt.

Voor zover dat noodzakelijk mocht blijken, zijn zij bereid te gelegener tijd de mogelijkheden tot het verlenen van steun bij de realisering dezer wensen onder ogen te zien.

Behalve aan de gespecialiseerde instructeurs, die via de vermelde bondscursussen ter beschikking komen, heeft de sportbeweging, zij het op beperkter schaal, tevens behoefte aan breder geschoolde sportleiders, die in staat zijn tot het geven van leiding aan de lichamelijke oefening en de sportbeoefening buiten schoolverband in ruimere zin.

Mede op grond van gepleegd overleg met een aantal belanghebbende sportorganisaties is in 1948 door de toenmalige ambtsvoorganger van de eerste ondergetekende besloten tot de oprichting van een „Centraal Instituut voor de Opleiding van Sportleiders”, welke instelling in de gemeente Bloemendaal is gevestigd. Het gebouw, waarvan door deze onderwijsinstelling, waaraan tevens een internaat is verbonden, gebruik wordt gemaakt, werd aanvankelijk gehuurd en is enige jaren geleden met de erbij behorende terreinen door het Rijk aangekocht. De accommodatie, waarover het C.I.O.S. beschikt, zal binnenkort een noodzakelijk gebleken uitbreiding ondergaan door de bouw van een sporthal, een recreatiezaal en enkele theorielokalen.

De uitsluitend ten behoeve van mannelijke leerlingen door het instituut verzorgde opleiding duurt twee jaren en biedt in het tweede studiejaar gelegenheid tot specialisatie. Tot dusverre kon aan 426 kandidaten het einddiploma worden uitgereikt.

In tabel 34 zijn gedetailleerde gegevens opgenomen over de aantallen tot dusverre afgestudeerde leerlingen. Tabel 35 geeft een overzicht van de functies waarin degenen, wier opleiding vóór september 1958 was beëindigd, werkzaam zijn.

Van 252 vóór september 1958 afgestudeerde leerlingen zijn gegevens over hun inkomen beschikbaar. Deze gegevens zijn in het hiernavolgende overzicht opgenomen. De lagere inkomens komen veelal voor bij hen, die nog studeren voor andere bevoegdheden.

Naast de algemene cursus wordt door het C.I.O.S., voor zover nodig, tevens zorggedragen voor de opleiding van sportinstructeurs ten behoeve van het gevangeniswezen, de politie, de douanedienst en andere diensten en instellingen. Tot dusverre werden 25 daarop gerichte bijzondere cursussen, in duur variërend van zes tot negen maanden, georganiseerd; in totaal werd door 192 personen met gunstig resultaat aan deze cursussen deelgenomen.

Voorts worden gedurende vakanties en weekeinden sportorganisaties zoveel mogelijk door het C.I.O.S. in de gelegenheid gesteld van de beschikbare accommodatie gebruik te maken voor cursussen en trainings- of andere bijeenkomsten. Over het tijdvak 1 september 1948 tot 1 september 1958 werd de C.I.O.S.-accommodatie gedurende 32 761 mandagen voor dergelijke doeleinden ter beschikking van derden gesteld.

Op die gebieden van de sport, welke zich in het bijzonder lenen tot beoefening door vrouwen en meisjes, doet zich eveneens een toenemende behoefte voor aan goed opgeleide sportleidsters.

Ten einde een bijdrage te leveren aan de voorziening in deze behoefte, is door de ondergetekenden opgericht een „Centraal Instituut voor de Opleiding van Sportleidsters”, welk opleidingsinstituut in de gemeente Arnhem is gevestigd.

Met de opleiding van de eerste groep leerlingen is in september 1959 een aanvang gemaakt. De duur dezer opleiding is eveneens vastgesteld op twee jaren, terwijl het jaarlijks toe te laten aantal leerlingen voorlopig op 25 is gesteld. Eerst nadat enige ervaring zal zijn opgedaan met de opleiding en de tewerkstelling van dit type sportleidster, zal kunnen worden beoordeeld of aan het aantal cursisten enige uitbreiding dient te worden gegeven.

Het aantal personen dat hier te lande beroepshalve, in hoofd- of nevenberoep, als instructeur op het gebied van de lichamelijke vorming en de sport buiten schoolverband werkzaam is, neemt geleidelijk toe en zal, naar het zich laat aanzien, in de komende jaren nog aanzienlijk stijgen. In verband daarmee achten de ondergetekenden het wenselijk na te gaan, hoe het is gesteld met de sociale voorzieningen voor sportinstructeurs, die als zodanig in hoofdberoep werkzaam zijn. Ook dient onder ogen te worden gezien of er aanleiding is en mogelijkheden zijn om tot enige vorm van beroepsbescherming voor deze personen te geraken. Aangezien dizelfde geldt voor velen die werkzaam zijn op het gebied van jeugdvorming en volksontwikkeling, overwegen de ondergetekenden deze vraagstukken voor te leggen aan de Raad voor de Jeugdvoorming. Tevens menen zij, dat het op de weg zou kunnen liggen van de overkoepelende sportorganisaties, en met name op die van de Nederlandse Sport Federatie, om deze vraagstukken in samenwerking met vakorganisaties van sportleiders in studie te nemen.

Voor zover dat nodig en mogelijk zal blijken zijn zij bereid hun medewerking aan de oplossing dezer vraagstukken te verlenen.

HOOFDSTUK 5

Materiële voorzieningen

De vooral in de jaren na 1945 in omvang sterk toegenomen georganiseerde sportbeoefening, waarover in hoofdstuk 3 van deze titel reeds een en ander is opgemerkt, heeft vanzelfsprekend een eveneens sterk toegenomen behoefte aan accommodatie met zich gebracht.

Evenals de sportorganisaties zijn ook de ondergetekenden ervan overtuigd, dat ondanks de vooral na 1945 in grote aantallen tot stand gekomen sportaccommodaties op dit ogen-

Inkomen in guldens per jaar	tot 2 000	2 000—4 000	4 000—6 000	6 000—8 000	8 000 en meer
Aantallen afgestudeerden	16	12	48	81	95

blik nog een belangrijke behoefte aan overdekte en niet-overdekte accommodatie voor vele takken van sport bestaat.

Ten einde zich een beeld te kunnen vormen van de situatie op dit gebied hebben de ondergetekenden, op basis van gepleegd overleg met vertegenwoordigers van verschillende instanties en organisaties, aan het Centraal Bureau voor de Statistiek opgedragen een onderzoek in te stellen naar de hier te lande aanwezige accommodaties waarvan door de georganiseerde sportbeweging gebruik wordt gemaakt.

De resultaten van dit onderzoek zijn vastgelegd in een publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek, waarvan een exemplaar bij deze nota is gevoegd.

Mede aan de hand van de uitkomsten van het door het C.B.S. ingestelde onderzoek, menen de ondergetekenden over de gymnastieklokalen en sporthallen, de overige overdekte sportinrichtingen, de zweminrichtingen en de sportparken (terreinen) waarvan voor sportdoeleinden wordt gebruik gemaakt, het navolgende te kunnen opmerken.

a. Gymnastieklokalen en sporthallen

Uit de door het C.B.S. gepubliceerde gegevens blijkt, dat per 1 september 1959 in Nederland aanwezig waren 3293 gymnastieklokalen en 47 sporthallen, waarvan er 10 als zodanig zijn gebouwd en ingericht.

Wat de gymnastieklokalen betreft, zijn in het navolgende overzicht enkele gegevens betreffende gebruik en oppervlak vermeld.

Gymnastieklokalen gebruikt door:	Met een oppervlak van:	Aantal	Totaal aantal per groep
Scholen	minder dan 160 m ²	407	671 (20 %)
	160—180 m ²	97	
	meer dan 180 m ²	167	
Scholen en verenigingen	minder dan 160 m ²	1 170	2 557 (78 %)
	160—180 m ²	662	
	meer dan 180 m ²	725	
Verenigingen	minder dan 160 m ²	40	65 (2 %)
	160—180 m ²	12	
	meer dan 180 m ²	13	

Totaal 3 293 (100 %)

Voor gegevens per provincie wordt verwezen naar tabel 36, waarin tevens een opgave van de aantallen sporthallen is opgenomen. De spreiding der hier te lande aanwezige gymnastieklokalen over de gemeenten is op kaart 1 in beeld gebracht.

In verband met de grote behoefte aan overdekte oefenruimte, waarover plaatselijke gymnastiek- en sportverenigingen dienen te kunnen beschikken om hun taak op een passende wijze te verrichten, achten de ondergetekenden het zeer gewenst, dat de gymnastieklokalen in die gevallen waarin zij uitsluitend door scholen worden benut, tevens zoveel mogelijk tegen betaling van redelijke huurprijzen aan gymnastiek- en sportverenigingen in medegebruik worden gegeven. Ter bevordering daarvan is kort geleden de medewerking van alle gemeente- en schoolbesturen ten aanzien van deze aangelegenheid ingeroepen. Hierbij is tevens gewezen op de wenselijkheid om deze lokalen uitsluitend dan aan gymnastiek- en sportverenigingen ter beschikking te stellen, indien vaststaat, dat de oefeningen in het lokaal onder bevoegde leiding plaatsvinden.

Onder verwijzing naar hetgeen in titel II van deze nota is opgemerkt over de in de verschillende sectoren van het onderwijs bestaande behoefte aan gymnastieklokalen, welke behoefte ligt in de orde van grootte van 2000, herhalen de ondergetekenden te dezer plaatse, dat zij voornemens zijn de totstandkoming van gymnastieklokalen ten behoeve van het onderwijs zoveel mogelijk te bevorderen.

De gedragslijn welke zij daarbij zullen volgen, is reeds in de verschillende hoofdstukken van titel II van deze nota aangeduid. Een geleidelijke voorziening in de bestaande behoefte aan gymnastieklokalen zal tevens in zeer belangrijke mate tegemoetkomen aan de behoefte aan overdekte oefenruimte van gymnastiek- en sportverenigingen. Zoals reeds werd medegedeeld, is bij de samenstelling van de nieuwe richtlijnen voor de bouw dezer lokaliteiten zoveel mogelijk rekening gehouden met de belangen van groeperingen die op medegebruik ervan zijn aangewezen.

De ondergetekenden menen in het verband van deze beschouwingen niet onvermeld te moeten laten, dat sinds 1948 circa 1000 gymnastieklokalen ten behoeve van het onderwijs zijn gebouwd, waaruit kan worden afgeleid, dat het aantal hier te lande aanwezige gymnastieklokalen na de tweede wereldoorlog met ruim een derde is toegenomen.

Terwijl voor de rijksoverheid in de toekomst nog een belangrijke taak is weggelegd bij de financiering van de bouw van gymnastieklokalen en het toewijzen van bouwvolume, is dat bij de bouw van sporthallen in veel geringere mate het geval.

De ondergetekenden realiseren zich, dat als gevolg van de toenemende belangstelling voor die takken van sport, voor de beoefening waarvan grotere overdekte ruimten nodig zijn dan gymnastieklokalen van normale afmetingen, de behoefte aan dergelijke overdekte oefen- en speelruimte stijgt. Naar hun mening dient het echter allereerst aan het particuliere initiatief en eventueel aan de gemeentebesturen te worden overgelaten of en op welke wijze in de behoefte aan deze lokaliteiten zal worden voorzien. De ondergetekenden zijn bereid in daarvoor in aanmerking komende gevallen steun te verlenen aan bij de minister van volkshuisvesting en bouwnijverheid in te dienen verzoeken om bouwvolume voor sporthallen.

In aansluiting op de bovenstaande beschouwingen laten de ondergetekenden hier nog een overzicht volgen van de aantallen gymnastieklokalen en sporthallen in een aantal West-Europese landen.

	Totaal aantal gymnastieklokalen en sporthallen	Aantal inwoners per accommodatie
Denemarken	2 930	1 518
West-Duitsland ¹⁾	4 659	8 062
Italië	2 593	19 111
Luxemburg	90	3 484
Noorwegen	850	4 166
Zweden	2 970	2 489
Zwitserland	1 768	2 666
Nederland	3 340	3 377

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op de volgende „Länder“: Berlijn-West, Bremen, Hamburg, Hessen, Neder-Saksen, Noordrijn-Westfalen, Rijnland-Pfalz, Sleeswijk-Holstein, Saarland.

Deze gegevens zijn gebaseerd op inlichtingen van een aantal West-Europese landen, nadat hun in 1959 was gevraagd om de meest recente cijfers over het aantal aanwezige gymnastieklokalen en sportaccommodaties te verstrekken. Deze inlichtingen zijn ook gebruikt bij de opstelling van andere vergelijkende staten, welke in de verdere tekst van deze nota zijn opgenomen. De gegevens zijn opgevraagd aan België, Denemarken, Engeland, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Noorwegen, Oostenrijk, West-Duitsland, Zweden en Zwitserland. Voorzover een of meer van deze landen niet in de vergelijkende staten zijn opgenomen, konden zij de betreffende gegevens niet verschaffen. Het bleek onmogelijk te zijn de gegevens van de verschillende landen te verkrijgen naar de toestand op dezelfde peildatum. Aangezien de meeste gegevens verstrekt zijn op basis van de feitelijke situatie in 1958 en 1959, achten de ondergetekenden het wel verantwoord om de vergelijkende staten in deze nota op te nemen.

*b. Andere overdekte sportaccommodaties
(exclusief zweminrichtingen)*

Naar uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek verzamelde gegevens blijkt, wordt hier te lande ten behoeve van een tiental verschillende sporten, al dan niet naast gymnastieklokalen en sporthallen, gebruik gemaakt van andere overdekte accommodaties. In het hiernavolgende overzicht zijn de aantallen dezer accommodaties per tak van sport vermeld.

Tak van Sport	Aantal overdekte accommodaties
Schermen	12
Kegelen	166
Judo en jiu jitsu	55
Boksen	9
Krachtsport (worstelen en gewichtheffen)	10
Tafeltennis	46
Badminton	6
Ruitersport	26
Schietsen	49
Volleybal	11
Combinatie van bovenstaande sporten	40
Totaal	430

In tabel 37 is een gedetailleerd overzicht dezer accommodaties per provincie opgenomen.

Aangezien zeer vele der tot deze categorie behorende accommodaties zijn gesticht en — al dan niet op commerciële basis — worden geëxploiteerd door particuliere personen, verenigingen of stichtingen, zijn de ondergetekenden van mening, dat de overheid in het algemeen niet of slechts zeer zijdelings bemoeiingen dient te hebben met deze accommodaties, hoe belangrijk zij overigens voor de sportbeoefening mogen zijn.

De ondergetekenden beschikken niet over voldoende gedetailleerde gegevens van andere landen om ten aanzien van deze categorie overdekte accommodaties een afzonderlijk overzicht te kunnen verstrekken.

c. Zweminrichtingen

Naar uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde gegevens blijkt, waren per 1 september 1959 hier te lande aanwezig 491 zweminrichtingen¹⁾, die in het navolgende overzicht gespecificeerd zijn vermeld.

Overdekte zweminrichtingen met één of meer bassins	32
Combinatie-inrichtingen	9
Afzonderlijk gelegen overdekte schoolinstructiebaden	6
Totaal der overdekte inrichtingen	47
Niet-overdekte gegraven inrichtingen met één of meer bassins	253
Niet-overdekte inrichtingen in open water	182
Afzonderlijk gelegen niet-overdekte schoolinstructiebassins	9
Totaal der niet-overdekte inrichtingen	444

¹⁾ Onder een zweminrichting wordt hier verstaan een gelegenheid tot zwemmen, welke als zodanig is bedoeld en geoutilleerd; dit houdt o.m. in de aanwezigheid van toezicht en de voorziening met kleedruimten.

Meer gedetailleerde gegevens per provincie, die betrekking hebben op de aantallen inrichtingen, de aantallen bassins, de oppervlakte der bassins en de bassins voor schoolinstructie zijn opgenomen in tabel 38. De spreiding der zweminrichtingen over de verschillende gemeenten is op de kaarten 2 en 3 in beeld gebracht. Volledigheidshalve zij hier nog opgemerkt,

dat naast de bovenbedoelde zweminrichtingen hier te lande 51 zeebadbedrijven bestaan.

Zowel uit nuttigheidsoverwegingen als met het oog op de waterbeschaving en de recreatie der bevolking verrichten de zweminrichtingen een belangrijke functie. Zij worden in het algemeen zeer intensief benut.

De meeste dezer inrichtingen zijn na de eerste wereldoorlog tot stand gekomen; vooral het particulier initiatief heeft zich voor de bouw en de exploitatie ervan zeer verdienstelijk gemaakt. In verband met de sterk gestegen bouw- en exploitatiekosten zijn echter na 1945 de meeste plannen voor de bouw van nieuwe inrichtingen van gemeentelijke zijde afkomstig geweest, zodat een duidelijke tendens tot verschuiving van het particulier naar het overheidsinitiatief valt te constateren.

Met betrekking tot de zweminrichtingen kan voorts worden opgemerkt, dat met name vele van de niet-overdekte zweminrichtingen in open water, naar de mening van de Pharmaceutische Hoofdingspectie van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid, niet meer voldoen aan de eisen, die thans terzake van hygiëne en veiligheid aan zweminrichtingen behoren te worden gesteld. Voorts bevinden zich ook vele niet-overdekte gegraven inrichtingen in een zodanige staat, dat verbetering en vernieuwing noodzakelijk moet worden geacht.

Door de „commissie bad- en zweminrichtingen”, die door de minister van sociale zaken en volksgezondheid is ingesteld en waarin ook de ondergetekenden zijn vertegenwoordigd, is berekend welk totaal bedrag jaarlijks gemoeid zou zijn met het kwalitatief op peil brengen en houden van de bestaande zweminrichtingen en met de uitbreiding van het aantal dezer inrichtingen die nodig is om de groeiende bevolking op dezelfde schaal gelegenheid tot zwemmen te bieden als thans het geval is.

Deze raming belooft voor de eerstvolgende tien jaren in totaal 8,6 miljoen gulden per jaar, waarvan 4,9 miljoen gulden voor de niet-overdekte en 3,7 miljoen gulden voor de overdekte zweminrichtingen.

Bij de berekening van deze bedragen is echter geen rekening gehouden met de nog steeds groeiende behoefte aan zwemaccommodatie, die een gevolg is van de in de laatste decennien sterk toenemende belangstelling voor het zwemmen.

Een zeer duidelijke aanwijzing voor deze nog steeds toenemende belangstelling is het feit, dat in de laatste jaren bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten circa 200 verzoeken om advies over door gemeentebesturen ontworpen plannen voor de bouw of verbetering van zweminrichtingen zijn ingediend.

Ook zonder dat de ondergetekenden op dit moment beschikken over exacte gegevens op grond waarvan de juiste behoefte aan zweminrichtingen zou kunnen worden vastgesteld, zijn zij met talrijke bij deze materie geïnteresseerde officiële instanties en particuliere organisaties van mening, dat in de eerstvolgende jaren de totstandkoming van zweminrichtingen zoveel mogelijk dient te worden bevorderd, opdat voor de beoefening van het zwemmen in het algemeen en van het zwemmen in school- en verenigingsverband in het bijzonder op ruimere schaal dan thans het geval is, gelegenheid zal kunnen worden geboden.

In verband hiermede hebben zij de minister van sociale zaken en volksgezondheid verzocht de totstandkoming van nieuwe zweminrichtingen zoveel mogelijk te bevorderen.

Wat betreft het aantal zweminrichtingen dat na de tweede wereldoorlog in Nederland tot stand gekomen is, kunnen de ondergetekenden mededelen, dat uit hun door de Pharmaceutische Hoofdingspectie van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid verstrekte gegevens blijkt, dat in juni 1947 40 overdekte en 362 niet-overdekte inrichtingen aanwezig waren, waaruit kan worden afgeleid, dat het aantal zweminrichtingen sinds 1947 met ongeveer een vierde is toegenomen.

Uit het hiernavolgende overzicht moge blijken, hoeveel overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen in verschillende Westeuropese landen aanwezig zijn.

	Overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen		Niet-overdekte zweminrichtingen ¹⁾		Overdekte zweminrichtingen	
	Aantal	Aantal inwoners per zweminrichting ²⁾	Aantal	Aantal inwoners per niet-overdekte zweminrichting	Aantal	Aantal inwoners per overdekte zweminrichting
België	228	39 591	187	48 272	41	220 165
Denemarken	68	65 418	56	79 436	12	370 700
West-Duitsland ²⁾	1 966	19 106	1 796	20 914	170	220 954
Italië	100	495 558	72	688 275	28	1 769 849
Luxemburg	8	39 198	6	52 264	2	156 794
Noorwegen	101	35 059	51	69 431	50	70 820
Zweden	285	25 940	230	32 143	55	134 416
Zwitserland	505	9 337	501	9 411	4	1 178 750
Nederland	491	22 969	444	25 401	47	239 958

¹⁾ De aandacht zij erop gevestigd, dat in enkele der in dit overzicht opgenomen landen de grootte van het aantal niet-overdekte zweminrichtingen mede een gevolg is van toeristische factoren.

²⁾ De gegevens hebben betrekking op de volgende „Länder”: Berlijn-West, Bremen, Hamburg, Hessen, Neder-Saksen, Noordrijn-Westfalen, Rijnland-Pfalz, Sleeswijk-Holstein, Saarland.

³⁾ Zie ook beeldstatistiek E.

d. Niet-overdekte sportaccommodaties (exclusief zweminrichtingen)

In vroeger jaren konden de veldsportbeoefenende verenigingen veelal zelf, al dan niet met medewerking van particuliere zijde, in de behoefte aan speel- en oefengelegenheden in de openlucht voorzien. Dit is thans in het algemeen veel moeilijker in verband met de problemen van financiële en ruimtelijke aard, die zich bij de aanleg en de exploitatie van sportvelden en -banen in toenemende mate zijn gaan voordoen. Reeds vóór 1940 zijn vele gemeentebesturen ertoe overgegaan voor de aanleg van de hierbedoelde accommodaties zorg te dragen en deze met of zonder opstellen, tegen meestal matige huurprijzen ter beschikking te stellen van de lokale sportverenigingen. Deze ontwikkeling heeft zich na 1945 in versterkte mate voortgezet. In vele gemeenten zijn na de oorlog, zoals uit het hiernavolgende zal blijken, tal van niet-overdekte sportaccommodaties tot stand gekomen. Dank zij het door het Centraal Bureau voor de Statistiek verrichte onderzoek, kan thans over vele gegevens op dit terrein worden beschikt.

Het aantal hier te lande aanwezige sportparken (sportterreinen) ¹⁾ bedroeg op 1 september 1959 volgens de telling van het C.B.S. 3491, waarvan 2843 als specifieke ²⁾ en 648 als niet-specifieke ²⁾ sportparken zijn te beschouwen.

Het totale bruto-oppervlak der niet-specifieke sportparken is niet bekend, aangezien het om technische redenen niet mogelijk is gebleken de voor de vaststelling daarvan nodige gegevens te verzamelen. Op grond van ten departemente uitgevoerde berekeningen kan echter het totale bruto-oppervlak van alle sportparken te zamen worden getaxeerd op 7400 à 7500 ha (circa 6,6 m² per hoofd van de bevolking), waarbij zij opgemerkt, dat de niet-specifieke sportvliegvelden hier buiten beschouwing zijn gelaten.

Wat het netto-oppervlak der gezamenlijke sportparken betreft, kan op grond van uitgevoerde berekeningen worden aangenomen, dat dit in totaal bedraagt circa 5000 ha (met dezelfde restrictie als is gemaakt voor het totale bruto-oppervlak), zodat per inwoner circa 4,4 m² netto-oppervlak beschikbaar kan worden geacht.

Van de vermelde aantallen specifieke en niet-specifieke sportparken zijn er respectievelijk 1525 (54%) en 371 (57%), dat is in totaal 1896 (54%), in of na 1945 tot stand gekomen, terwijl in 174 respectievelijk 1 geval(len) (5%) reeds vóór 1945 bestaande sportparken na de tweede wereldoorlog uitbreidingen hebben ondergaan.

Wat de eigendom betreft van de percelen waarop de sportparken zijn gelegen, zijn in het hiernavolgende overzicht de daarvoor in aanmerking komende landelijke gegevens vermeld.

Eigendom percelen	Specifieke sportparken	Niet-specifieke sportparken	Totaal	Procenten van het totaal	Bruto-oppervlak der specifieke sportparken in ha	Procenten van het bruto-oppervlak der specifieke sportparken
Rijk	39	24	63	2	441	6
Gemeenten	1 316	145	1 461	42	4 021	57
Andere openbare lichamen	22	13	35	1	63	1
Sportorganisaties	171	24	195	6	408	6
Particulieren	1 255	438	1 693	48	1 957	28
Gemengd	40	4	44	1	153	2
Totaal	2 843	648	3 491	100	7 043	100

Het totale bruto-oppervlak der specifieke sportparken bedraagt 7043 ha, hetgeen neerkomt op ongeveer 6,2 m² per hoofd van de bevolking.

¹⁾ Een sportpark, in het spraakgebruik ook „sportterrein” genoemd, is een perceel, waarop één of meer sportvelden en/of banen zijn gelegen, welke regelmatig voor georganiseerde sportbeoefening worden gebruikt.

²⁾ Specifieke sportparken zijn percelen, welke als zodanig bedoeld en ingericht, uitsluitend voor sportbeoefening worden gebruikt. Niet-specifieke sportparken zijn percelen, welke een of meer andere bestemmingen hebben (zoals bijvoorbeeld weiden), maar tevens enigermate geschikt zijn gemaakt als sportveld en als zodanig regelmatig worden gebruikt.

Aan deze gegevens kan worden ontleend, dat circa 46% der sportparken eigendom is van enige overheidsinstantie en circa 54% eigendom van particuliere personen of sportorganisaties. Voor nadere gegevens hieromtrent wordt verwezen naar staat 4 van de C.B.S.-publikatie.

Wat de eigendom betreft van de grond — uitgedrukt in hectaren — waarop de specifieke sportparken zijn gelegen, zijn deze percentages respectievelijk 65 en 35.

Wat betreft de eigendom van de opstellen, die zich op de sportparken bevinden, zijn uitgebreide gegevens vermeld in staat 5 van de C.B.S.-publikatie.

Als meest sprekend feit blijkt uit deze gegevens, dat de sportorganisaties in 195 gevallen eigenaar zijn van een perceel, waarop een sportpark is gevestigd, en in 1435 gevallen de eigendom hebben van de zich op een sportpark bevindende opstallen.

Ten aanzien van de tot de sportparken behorende velden en banen zijn in tabel 39 per tak van sport de belangrijkste gegevens vermeld, die betrekking hebben op de aantallen velden en banen waarover kan worden beschikt, op het hoofden nevengebruik dat van de velden en banen wordt gemaakt, alsmede op de aantallen der thans aanwezige velden en banen, die in of na 1945 tot stand zijn gekomen.

Daaruit blijkt, dat in totaal 7621 velden of banen aanwezig zijn, waarvan 6901 (90,6%) als specifieke en 720 (9,4%) als niet-specifieke accommodaties zijn te beschouwen. Van het totaal aantal velden of banen blijken er 6090 (79,9%) enkelvoudig (voor de beoefening van één tak van sport) te worden benut; van 1531 velden of banen (20,1%) wordt een meervoudig gebruik gemaakt (bijvoorbeeld een voetbalveld dat tevens voor beoefening van de handbalsport wordt gebruikt). Deze 1531 meervoudig gebruikte velden of banen leveren te zamen 1474 gevallen van nevengebruik¹⁾ op. Bovendien vindt „overig gebruik” van sportvelden en -banen plaats voor onderwijs- en andere doeleinden, waaromtrent nadere gegevens in staat 7 van de C.B.S.-publicatie zijn vermeld.

Voorts blijkt uit de in tabel 39 verwerkte gegevens, dat in de na-oorlogse jaren 852 velden of banen zijn vervallen (hoofdzakelijk voetbal-, tennis- en korfbalvelden). Daar staat tegenover, dat van het thans aanwezige aantal velden of banen er 4196 (55%) in of na 1945 tot stand zijn gekomen. In absolute cijfers staan ook hier de voetbal-, tennis- en korfbalvelden bovenaan, op de voet gevolgd door de hockeyvelden.

In de tabellen 1 t/m 19 van de C.B.S.-publicatie zijn de op de sportvelden en banen betrekking hebbende gegevens per provincie vermeld. De spreiding der sportvelden en banen over de verschillende gemeenten is op kaart 4 in beeld gebracht.

In het hiernavolgende overzicht zijn opgenomen de door enkele Westeuropese landen verstrekte gegevens, voor zover deze zich voor vergelijking leenden, die betrekking hebben op de aanwezige aantallen sportvelden, sintelbanen en tennisbanen.

Uit het grondmateriaal voor de C.B.S.-publicatie kan worden afgeleid, dat van de 4196 in of na 1945 aangelegde velden

¹⁾ Onder nevengebruik wordt in dit verband verstaan het gebruik van een sportveld of baan ten behoeve van een andere tak van sport dan die waarvoor het sportveld of de baan in eerste aanleg is bestemd. Voorbeeld: tennisbanen die worden benut als ijsbaan.

of banen er 2590 (61,7%) op gemeentegrond gelegen zijn en dat daarnaast 68 dezer velden of banen (1,6%) deel uitmaken van sportparken waarvan de grond gedeeltelijk gemeentelijk eigendom is. Deze gegevens vormen een indicatie voor de omvang van de ter zake door de gezamenlijke gemeentebesturen ontwikkelde activiteit.

Wat de bijdrage van het Rijk bij de totstandkoming dezer velden en banen betreft, verwijzen de ondergetekenden naar tabel 40, waarin onder andere een overzicht gegeven is van de aantallen accommodaties, aan de totstandkoming waarvan medewerking is verleend door de „Rijksdienst voor Uitvoering van Werken” en sinds 1954 door de „Directie voor de Arbeidsvoorziening” van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid¹⁾. Uit deze gegevens kan worden afgeleid, dat mede door de zorg van de genoemde instanties sinds 1945 en tot 1 januari 1959 1253 nieuwe accommodaties voor diverse takken van sport tot stand zijn gekomen en dat op 1 januari 1959 nog 318 nieuwe voor sportbeoefening bestemde objecten in uitvoering waren. Daarnaast werd in het kader van de aanvullende werkgelegenheid in het aangegeven tijdvak en op de vermelde datum nog medewerking verleend aan de verbetering en/of uitbreiding van 202 respectievelijk 6 objecten.

In een beoordeling van de huidige situatie ten aanzien van de niet-overdekte sportaccommodatie dient, naar de ondergetekenden menen, mede te worden betrokken de vraag, welke de stand van zaken is met betrekking tot de toekomstige bestemming van de grond waarop de sportparken zijn gelegen, in de bestemmingsplannen der gemeenten.

In het overzicht op blz. 33 zijn enkele aan de C.B.S.-gegevens ontleende cijfers vermeld, die op de bestemming der sportparken betrekking hebben.

De ondergetekenden menen uit het bovenstaande te moeten concluderen, dat het zowel voor de gemeentebesturen als voor andere daarvoor in aanmerking komende overheidsinstanties aanbeveling verdient te bevorderen, dat de thans voor sportdoeleinden benutte grond waarvoor nog geen bestemming is vastgesteld, zoveel mogelijk definitief voor sportdoeleinden zal worden gereserveerd. Voorts menen zij dat er, gelet op de grote behoefte aan sportaccommodatie, alleszins aanleiding is voor de bovenaangeduide instanties de voor andere doeleinden bestemde gronden, die thans voor sportdoeleinden worden benut, zo lang mogelijk voor het huidige gebruik ter beschikking

¹⁾ De werkzaamheden worden uitgevoerd in het kader van de aanvullende werkgelegenheidsbeleid, op basis van adviezen die onder andere worden uitgebracht door de „Centrale Adviescommissie voor de aanleg van sport- en speelterreinen”, welke commissie is ingesteld door het Nederlandsch Olympisch Comité en thans ressorteert onder de Nederlandse Sport Federatie.

Landen	Aantal sportvelden ¹⁾	Aantal sintelbanen (atletiek)	Aantal tennisbanen	Aantal inwoners per sportveld ²⁾	Aantal inwoners per sintelbaan ³⁾	Aantal inwoners per tennisbaan ⁷⁾
België	50	.	.	180 535	.
Denemarken	3 485	410	565	1 276	110 850	7 873
West-Duitsland	11 560 ²⁾	1 117 ³⁾	3 005 ²⁾	3 249	24 569	12 500
Italië	4 847	130	2 000	10 224	381 198	24 778
Luxemburg	131	5	8	2 394	62 717	39 198
Noorwegen	2 771	.	526	1 278	.	6 732
Zweden	4 050	700	2 000	1 825	10 561	3 696
Zwitserland	5 190	148	.	908	31 858	.
Nederland	5 342	106 ⁴⁾	1 737	2 111	106 396	6 493

¹⁾ Bedoeld zijn hier velden voor voetbal, hockey, handbal, honkbal, cricket, korfbal, golf, basketball, volleybal, badminton en hippische sport.

²⁾ Deze gegevens hebben betrekking op de „Länder”: West-Berlijn, Bremen, Hamburg, Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen, Hessen, Rijnland-Pfalz, Sleeswijk-Holstein en Saarland.

³⁾ Deze gegevens hebben betrekking op de „Länder”: West-Berlijn, Bremen, Hamburg, Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen en Saarland.

⁴⁾ Waaronder 44 sprintbanen.

⁵⁾ Zie ook beeldstatistiek F.

⁶⁾ Zie ook beeldstatistiek G.

⁷⁾ Zie ook beeldstatistiek H.

Bestemming	Absolute aantallen			Percentages			Bruto-oppervlakder specifieke sportparken	
	specifiek	niet-specifiek	totaal	specifiek	niet-specifiek	totaal	absoluut	percentage
Tot sportpark	1 569	135	1 704	55	21	49	5 037	71
Andere bestemming	749	306	1 055	26	47	30	1 247	18
Zonder bestemming	525	207	732	19	32	21	759	11
Totaal	2 843	648	3 491	100	100	100	7 043	100

te laten en tijdig voor vervanging der voor verdwijning in aanmerking komende sportparken zorg te dragen.

De ondergetekenden achten het zeer gewenst dat, voor zover dat niet reeds geschiedt, bij de opstelling van streekplannen en van gemeentelijke uitbreidings- en bestemmingsplannen in voldoende mate rekening zal worden gehouden met de regionale en de plaatselijke behoeften aan accommodatie voor de verschillende takken van sport. In verband met de moeilijkheden, die zich in tal van gemeenten bij het reserveren van de voor sportbeoefening nodige ruimte voordoen, achten zij het verheugend, dat de op verhoging van de bespelingsintensiteit van sportvelden gerichte toepassing van bepaalde procédés hoopgevende resultaten oplevert. Tal van overheidsinstanties en belanghebbende particuliere organisaties schenken steeds meer aandacht aan de in de toepassing van de hierbedoelde procédés schuilende mogelijkheden tot ruimtebesparing. De ondergetekenden achten het voorts van groot belang, dat zowel over de aanleg als over het onderhoud van sportvelden en banen in toenemende mate deskundigen adviezen worden ingewonnen. Het is de ondergetekende bekend, dat in dit verband de wensen van de sportorganisaties, meer in het bijzonder die van de Nederlandse Sport Federatie, uitgaan naar de totstandkoming van een proefstation waar researchwerk ten behoeve van aanleg en onderhoud van sportvelden e.d. zou kunnen worden verricht.

Zij erkennen het belang van dergelijk researchwerk. Indien binnen afzienbare tijd mocht blijken, dat de voor de stichting en de exploitatie van het bovenbedoelde proefstation nodige gelden niet op een andere wijze zullen kunnen worden gevonden, zijn zij bereid hunnerzijds de totstandkoming daarvan te bevorderen. Hierbij valt te denken aan een nauwe samenwerking met de Landbouw Hogeschool te Wageningen.

e. Conclusies

1. De aanwezigheid van 3293 gymnastieklokalen, 47 sporthallen (waarvan 10 specifiek), 47 overdekte en 444 niet-overdekte zweminrichtingen, 430 andere overdekte sportaccommodaties, 3491 sportparken, bevattende 7621 velden en/of banen, wijst uit, dat hier te lande over een niet onaanzienlijk aantal accommodaties ten behoeve van de sportbeoefening kan worden beschikt.

2. Het feit, dat in de na-oorlogse jaren het aantal gymnastieklokalen met circa 1000 is vermeerderd, dat het aantal overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen met respectievelijk 7 en 82 is toegenomen en dat 4196 der thans aanwezige 7621 sportvelden of banen zijn tot stand gekomen, toont duidelijk aan, dat er sinds 1945 een zeer aanzienlijke uitbreiding van het aantal der bij sportorganisaties in gebruik zijnde accommodaties heeft plaatsgehad.

3. Een vergelijking van de in Nederland bestaande situatie met die in enkele andere Europese landen, voor zover een dergelijke vergelijking op basis der beschikbare gegevens mogelijk is gebleken, wijst uit, dat de situatie hier te lande relatief minder ongunstig is dan in de laatste jaren veelal is verondersteld. Dit moge eveneens blijken uit het navolgende

overzicht waarin de in enkele landen aanwezige sportaccommodaties zijn vermeld in absolute aantallen en waarin tevens deze aantallen sportaccommodaties zijn gerelateerd aan de grootte van de bevolking der desbetreffende landen.

Landen	Aantallen sportaccommodaties ¹⁾	Aantal inwoners per sportaccommodatie ²⁾
Denemarken	7 458	596
Zweden	10 005	739
Nederland	11 016	1 024
Luxemburg	242	1 296
West-Duitsland	13 614 ²⁾	2 016
Italië	9 670	5 125

¹⁾ Onder „sportaccommodaties” zijn in dit verband te verstaan: gymnastieklokalen en sporthallen, overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen, sportvelden, sintelbanen en tennisbanen.

²⁾ Deze gegevens hebben betrekking op de „Länder”: West-Berlijn, Bremen, Hamburg, Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen en Saarland.

³⁾ Zie ook beeldstatistiek C.

Dit overzicht wijst derhalve uit, dat Nederland, voor wat de absolute cijfers betreft, de tweede en voor wat de relatieve cijfers betreft, de derde plaats inneemt onder de zes in deze vergelijking betrokken landen.

Bij de beoordeling van de in deze paragraaf vermelde vergelijkende gegevens dient in het oog te worden gehouden, dat enkele in de vergelijkingen betrokken landen, waar de situatie gunstiger is dan hier, niet in de tweede wereldoorlog betrokken zijn geweest.

Daarnaast lijkt het in dit verband van betekenis op te merken, dat zowel de hierbedoelde landen als enkele andere een aanzienlijk geringere bevolkingsaanwas vertonen dan Nederland en derhalve relatief meer aandacht aan de totstandbrenging van sportaccommodaties hebben kunnen schenken dan Nederland.

4. Gezien de in deze paragraaf geschetste situatie, menen de ondergetekenden de verwachting te mogen uitspreken, dat in de eerstkomende 10 tot 20 jaar in grote mate zal kunnen worden voldaan aan de wensen, die blijkens de in mei 1959 door de Nederlandse Sport Federatie aangeboden nota bij de georganiseerde sportbeweging op het gebied der materiële voorzieningen leven.

De ondergetekenden baseren deze verwachting op het feit, dat sinds 1945, dus in een tijdvak van 14 jaar, van verschillende soorten accommodaties er jaarlijks gemiddeld meer nieuwe tot stand zijn gekomen dan de Nederlandse Sport Federatie voor de komende 25 jaar gemiddeld per jaar wenst gerealiseerd te zien.

Zij menen, dat indien de gemeentebesturen in de komende jaren op dezelfde voet zullen voortgaan met het zorgdragen voor de totstandkoming van sportaccommodaties, geleidelijk in de daaraan bestaande behoefte zal worden voorzien en dat van rijkswege aan de gemeentebesturen geen daartoe strekkende extra-geldmiddelen zullen behoeven te worden toegekend.

f. Accommodaties ten behoeve van de watersport

In de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gehouden enquête zijn om redenen van technische aard geen vragen opgenomen, die betrekking hebben op de accommodaties ten behoeve van de watersport (zeilen, roeien, motorboot- en kanosport). In verband daarmee is in het voorgaande de watersport buiten beschouwing gelaten.

De ondergetekenden menen echter hieromtrent, onder verwijzing naar de publikatie „Recreatie te Water” van de Rijksdienst voor het Nationale Plan¹⁾, toch nog enkele opmerkingen te moeten maken.

Hier te lande kan over een relatief groot wateroppervlak, dat zich leent voor de beoefening van de verschillende vormen van watersport, worden beschikt. In de nabije toekomst is door de uitvoering van de Zuiderzeewerken en de Deltawerken nog een belangrijke vergroting van dit wateroppervlak en een betere spreiding ervan te verwachten.

De mogelijkheden om een eventuele toekomstige groei van het aantal watersportbeoefenaars op te vangen zijn hier zeker aanwezig, mits de nodige maatregelen en voorzieningen worden getroffen om dit wateroppervlak daadwerkelijk voor de watersportbeoefening geschikt te maken. Deze maatregelen en voorzieningen zullen ten dele liggen op het terrein van de overheidsbemoeiing. Met name denken de ondergetekenden daarbij aan het toegankelijk en bevaarbaar maken van het watergebied en het treffen van ruimtelijke voorzieningen aan de oevers. Hoewel in bepaalde gevallen door gemeentebesturen wellicht ook zal kunnen worden bijgedragen aan de totstandkoming van andere voor de watersportbeoefening nodige voorzieningen (botenhuizen, bergplaatsen, werven e.d.), menen zij, dat het primair op de weg ligt van het particulier initiatief voor de hierbedoelde accommodaties zorg te dragen.

Hoewel omtrent de aantallen accommodaties ten behoeve van de watersport en de toeneming daarvan in de na-oorlogse jaren geen gegevens beschikbaar zijn, kan uit de toeneming van het aantal door de „Koninklijke Verbonden Nederlandse Watersport Vereenigingen” geregistreerde wedstrijdzeilboten (1955: 2800; 1959: 3600) en van het aantal door deze organisatie verrichte metingen van nieuw gebouwde wedstrijdzeilboten (1955: 194; 1959: ± 500) worden afgeleid, dat in de laatste jaren de belangstelling voor de beoefening van de georganiseerde zeilsport is toegenomen. Dat door het treffen van de bovenaangeduide maatregelen en voorzieningen de beoefening van de watersport in ruimere zin zal worden gestimuleerd, ligt — naar de ondergetekenden menen — voor de hand.

Door de interdepartementale coördinatiecommissie voor de openluchtrecreatie, die enige tijd geleden is ingesteld, wordt bereids aandacht geschonken aan de met de recreatie te water samenhangende problemen, die uiteraard verschillende ministeries regarderen.

De tweede ondergetekende heeft aan deze interdepartementale commissie verzocht bij de bestudering van deze problemen in het bijzonder rekening te houden met de in de Sportnota 1958 van het Nederlandsch Olympisch Comité voor de watersport kenbaar gemaakte wensen.

Ter afsluiting van wat in deze paragraaf over de materiële voorzieningen ten behoeve van de sport is opgemerkt, willen de ondergetekenden niet nalaten er hun waardering over uit te spreken, dat naast tal van particuliere organisaties ook de gemeentebesturen, de provinciale besturen en tal van planologische instanties, al dan niet in onderlinge samenwerking, in toenemende mate blijf hebben gegeven diligent te zijn ter zake van de oplossing van de met de aanleg van sportaccommodaties samenhangende vraagstukken.

Zij verwachten, dat ook in de komende jaren een grote activiteit in dit opzicht zal worden ontwikkeld.

HOOFDSTUK 6

Financiën

a. Kosten van de sportbeoefening voor de leden van sportverenigingen

Ten einde enig inzicht te verwerven in de kosten, die voor individuele leden van sportverenigingen aan de beoefening van hun sport zijn verbonden, is aan een groot aantal landelijke sportorganisaties verzocht een opgave te verstrekken van de contributies, welke jaarlijks door de onderscheidene categorieën verenigingsleden worden betaald, en een schatting aan te geven van de „overige kosten”, die per lid per jaar aan de sportbeoefening verbonden zijn (kosten voor sportkleding, -schoeisel en -materiaal; reiskosten; trainingskosten; kosten medische sportkeuring; kosten abonnement verenigingsblad; kosten rijwielstalling; kosten toegang gebouwen en terreinen e.d.).

Voor zover de gevraagde gegevens werden verstrekt en zich voor verwerking leenden, zijn zij opgenomen in tabel 41, terwijl tabel 42 een beeld geeft van de totale kosten, die voor jeugd- en oudere leden der in het overzicht vermelde organisaties aan de beoefening van de sport verbonden zijn.

Aangezien de in deze tabellen verwerkte gegevens voor een belangrijk deel, in het bijzonder voor wat de „overige kosten” betreft, berusten op ramingen, kan er, naar de ondergetekenden menen, weinig meer dan een oriënterende betekenis aan worden toegekend. Zij bevestigen de in brede kring bestaande mening, dat de aan sportbeoefening verbonden kosten vrij sterk verschillen naargelang de aard van de beoefende tak van sport en de organisatie waarvan men deel uitmaakt, en dat in het algemeen zowel voor jeugd- als voor oudere leden van sportverenigingen geldt, dat zij jaarlijks belangrijke en in een aantal gevallen relatief hoge bedragen aan de sportbeoefening besteden.

b. Plaatselijke sportverenigingen en de steun van de gemeentebesturen

De jaarlijkse uitgaven, waarvoor de besturen der sportverenigingen zich zien geplaatst, zijn sinds 1945 niet onbelangrijk toegenomen.

Met de materiële en personele voorzieningen, die vele verenigingen moeten treffen om de sportbeoefening voor de leden mogelijk te maken, zijn in het algemeen vrij hoge bedragen gemoeid. De stijging van het algemene prijspeil en vooral de sterk toegenomen aanwas van jeugdige leden, die in het algemeen geringere contributiebedragen inbrengen dan van oudere leden kunnen worden gevraagd, brengen met zich, dat de verenigingsbesturen over steeds meer geldmiddelen moeten kunnen beschikken om de verenigingsactiviteiten op gang te houden en verder tot ontwikkeling te brengen.

Afgezien van het relatief beperkte aantal sportverenigingen, die meer of minder regelmatig op bijzondere inkomsten (wedstrijdrecettes, deelneming aan de K.N.V.B.-voetbal-pool e.d.) kunnen rekenen, zijn de meeste sportclubs, wat hun inkomsten betreft, in hoofdzaak aangewezen op de contributies van hun leden.

De ondergetekenden realiseren zich zeer wel, dat de bonds- en verenigingsbesturen bij de vaststelling der contributies, die overigens na 1945 over de gehele lijn meer of minder sterk zijn gestegen, met vele factoren hebben rekening te houden, dat deze contributies zich in zeer vele gevallen op een nog juist haalbaar niveau bevinden en zodanige bedragen aan inkomsten opleveren, dat sportverenigingen slechts met moeite voor een sluitende begroting kunnen zorg dragen, en dat in vele gevallen een tekort aan geldmiddelen een belemmering vormt voor een in kwantitatief en kwalitatief opzicht gezonde uitbouw van de verenigingsactiviteit. Zij menen, dat het op de weg der gemeentebesturen ligt om te beoordelen, of het gewenst en mogelijk is, door het verlenen van financiële steun dan wel door indirecte vormen van steunverlening, zoals het

¹⁾ Rijksdienst voor het Nationale Plan: Publikatie nr. 10 „Recreatie te Water”, Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1956.

ter beschikking stellen van accommodatie tegen matige huurprijzen, aan de plaatselijke sportverenigingen de helpende hand te bieden. Zij achten het een verheugend verschijnsel, dat sinds de tweede wereldoorlog een sterk toegenomen daadwerkelijke belangstelling voor en hulp aan de sportbeoefening van de zijde der gemeentebesturen valt te constateren.

Deze toegenomen en nog steeds groeiende belangstelling, die wordt gestimuleerd en gesteund door de voorlichtende activiteit van de „Landelijke Contactraad voor de gemeentelijke bemoeiingen met de lichamelijke opvoeding en de sport”, waarbij zeer vele gemeentebesturen zijn aangesloten, en door de omvangrijke adviserende arbeid, welke sinds enkele jaren wordt verricht door de „Vereniging van Nederlandse Gemeenten”, komt op tal van wijzen tot uiting. Zij blijkt onder andere uit het steeds toenemend aantal gemeenten waar overlegorganen voor de lichamelijke vorming en de sport in het leven worden geroepen en/of waar gemeentelijke diensten dan wel deskundige ambtelijke functionarissen met de dagelijkse zorg voor deze materie worden belast. Zij blijkt voorts uit de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek betreffende de bedragen, welke door de gezamenlijke gemeentebesturen over een reeks van jaren aan de lichamelijke vorming en de sportbeoefening buiten het verband der scholen zijn besteed.

De tabellen 43 tot en met 45 geven een overzicht van de over de jaren 1948 tot en met 1957 door gemeentebesturen aan sportverenigingen verstrekte subsidies, alsmede van de netto-uitgaven en van de kapitaalsuitgaven der gemeenten voor sportterreinen en gymnastieklokalen, voor zover deze niet vallen onder de onderwijs hoofdstukken der gemeentebegrotingen. Uit deze gegevens, die in tabel 46 op overzichtelijke wijze zijn gegroepeerd, blijkt naar de mening der ondergetekenden zeer duidelijk, dat de jaarlijkse netto-uitgaven voor de gemeentelijke accommodaties, de kapitaalsuitgaven voor de bouw en aanleg daarvan en de subsidies ten behoeve van de lichamelijke opvoeding en de sportbeoefening buiten het verband der scholen, vooral de laatste jaren een belangrijke stijging vertonen en dat door de gezamenlijke gemeentebesturen voor deze doeleinden aanzienlijke bedragen ter beschikking worden gesteld. Ter illustratie zij hier vermeld, dat de totale uitgaven van de gemeentelijke overheden in 1957 ruim f 31 000 000 hebben belopen.

De ondergetekenden hopen, dat de bovengesignaleerde ontwikkeling van de directe en indirecte steun van gemeentebesturen aan de plaatselijke sportbeweging zich in de komende jaren zal kunnen voortzetten.

Indien dat het geval is, zal naar hun mening langs wegen van geleidelijkheid een situatie worden bereikt, waarbij in voldoende mate in de behoeften der plaatselijke sportverenigingen zal worden voorzien.

c. Landelijke sportorganisaties en de steun van het Rijk

Terwijl over de jaren 1946 tot en met 1954 aan een aantal daarvoor in aanmerking komende landelijke sportbonden ten laste van de begroting van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen jaarlijks bescheiden subsidiebedragen werden toegekend als bijdrage in de kosten verbonden aan de opleiding van sportinstructeurs, is in het jaar 1955 door de eerste ondergetekende een aanvang gemaakt met het verstrekken van subsidie aan landelijke sportorganisaties op ruimere schaal en voor uiteenlopende doeleinden.

In de memories van antwoord op het voorlopig verslag der Tweede Kamer nopens hoofdstuk VI van de rijksbegroting voor de dienstjaren 1955 en 1956¹⁾, heeft de eerste ondergetekende uiteengezet welke gedragslijn hij ten aanzien van het verlenen van financiële steun aan de sportbeweging meende te moeten volgen, en heeft hij omtrent de doeleinden waarvoor subsidie werd verstrekt, nadere mededelingen gedaan. In de laatstbedoelde memorie van antwoord heeft hij erop gewezen,

dat de sterke differentiatie in vrijwel ieder opzicht, de geringe homogeniteit der sportbeweging, het sterk uiteenlopen van doelstellingen, middelen en kwaliteit van het werk der onderscheidene organisaties een subsidiëring op de grondslag van maatstaven, welke voor alle bonden dezelfde zijn, voorshands onmogelijk maakten.

Voorts heeft de eerste ondergetekende medegedeeld, dat hij er, op grond van te plegen overleg met de door hem ingestelde subsidie-adviescommissie¹⁾ naar zou streven zo spoedig mogelijk te komen tot vaststelling van normen voor de verdeling der beschikbare gelden.

De vermelde subsidie-adviescommissie is in februari 1956 met haar werkzaamheden aangevangen en heeft sindsdien jaarlijks, na bestudering der ingekomen subsidie-aanvragen, haar advies over de verdeling der subsidiegelden uitgebracht. Voorts heeft de commissie nagegaan, of en, zo ja, welke normen bij de verdeling der beschikbare gelden zouden kunnen worden toegepast. Aan de hand van de met betrekking tot de subsidiëring der sportbonden opgedane ervaringen en verworven inzichten is zij tot de conclusie gekomen, dat door de grote verschillen tussen de voor subsidie in aanmerking komende organisaties het hanteren van elke strakke formule tot onrechtvaardigheid of ondoeltreffende verdeling leidt. Zij is ervan overtuigd, dat elke poging om de vaststelling van het subsidiebedrag tot een in hoofdzaak automatisch hanteren van bepaalde regels terug te brengen, zal stranden op de variabiliteit der sportorganisaties.

De adviescommissie heeft zich dan ook bepaald tot het ontwerpen van voor intern gebruik bestemde richtlijnen voor de vaststelling der subsidies, die zowel door de commissie als door de betrokken afdeling van het ministerie met omzichtigheid en met oog voor niet erin verwerkte omstandigheden worden gehanteerd.

In een recent door de subsidie-adviescommissie uitgebracht rapport is over deze richtlijnen onder andere het navolgende opgemerkt:

„Voor de beoordeling van de activiteiten en de bepaling van het voor elke categorie maximale subsidiepercentage gebruikt de commissie sinds enkele jaren interne richtlijnen. Hiermede zijn gunstige resultaten verkregen, welke echter naar het oordeel van de commissie mede te danken zijn aan het feit, dat het slechts interne richtlijnen waren en geen voorschriften waaraan enige organisatie rechten kan onttelen. Aan de hand daarvan stelt de commissie zich voor zich in de komende jaren van haar adviserende taak te kwijten.

Over de vraag of het gewenst is deze richtlijnen te algemener kennis te brengen is de commissie tot de slotsom gekomen, dat dit voorshands niet gewenst is. Het is uiteraard niet te vermijden, dat door het vóóroverleg van de inspecteurs met de organisaties deze een indruk van de gehanteerde richtlijnen verkrijgen. Hiertegen bestaat geen bezwaar; de richtlijnen behoeven niet als „geheim” te worden behandeld. Doch het maakt een groot verschil of men kennis draagt van intern gehanteerde richtlijnen dan dat men kan uitgaan van officieel gepubliceerde richtlijnen, die daardoor een meer star karakter verkrijgen.

Eerst indien grotere subsidiebedragen beschikbaar komen, zodat de mogelijkheid ontstaat om aan alle redelijke verlangens tegemoet te komen, kan het publiceren van maatstaven voor subsidiëring naar het oordeel van onze commissie zonder bezwaar geschieden”.

Zoveel mogelijk rekening houdend met de in het bovenstaande door de adviescommissie kenbaar gemaakte wens, menen de ondergetekenden, wat de intern door de commissie gehanteerde richtlijnen betreft, te moeten volstaan met het volgende.

¹⁾ Vijf leden der commissie zijn gekozen uit voor deze functie door het Nederlandsch Olympisch Comité, de Nederlandse Katholieke Sportbond, de Nederlandse Christelijke Sport Unie en de Nederlandse Culturele Sportbond aanbevolen kandidaten; twee leden zijn gekozen uit daartoe door de overige commissieleden aanbevolen personen.

De commissie bestaat thans uit: prof. dr. ir. J. P. Mazure (voorzitter), mejuffrouw M. Th. Bertels en de heren C. Th. Bosselaar, P. C. van Houten, P. van Loenhout, C. van Oosterom en H. Stapel.

¹⁾ Gedrukte stukken II, zitting 1954—1955 — 3700, VI, nr. 16, pag. 35 e.v.

Gedrukte stukken II, zitting 1955—1956—4100, VI, nr. 15, 38 e.v.

De voorzieningen en activiteiten waarvoor subsidie wordt verstrekt zijn, op voorstel van de commissie, in een viertal rubrieken samengevat. Voor deze voorzieningen en activiteiten wordt subsidie toegekend tot een voor elke rubriek afzonderlijk vastgestelde maximumpercentage van het tekort op de door de organisaties voor de betrokken voorzieningen en activiteiten ingediende begrotingen. Deze percentages voor de verschillende rubrieken variëren van maximaal 90 tot maximaal 30.

De bedoelde rubrieken zijn de navolgende.

I. Voorzieningen en activiteiten, gericht op verbetering of versterking van de leiding.

(Voorbeelden: cursussen of bijeenkomsten, gericht op de opleiding en/of de verdere vorming van verenigingsleiders, scheidsrechters, bestuurskader e.d.; aanstelling van functionarissen met een overwegend vormende, niet specifiek op training of propaganda gerichte taak).

II. Voorzieningen en activiteiten, gericht op de vorming van de tot de landelijke organisaties behorende leden en eventuele andere daarvoor in aanmerking komende groepen personen.

(Voorbeelden: sportkampen, vaardigheidsproeven, op vorming gerichte bijeenkomsten).

III. Voorzieningen en activiteiten, gericht op propaganda, voorlichting en verbetering van de technische apparatuur.

(Voorbeelden: folders, brochures, bondsorgaan, films, lezingen, demonstraties e.d.; aanschaffing en uitbreiding van de centrale technische apparatuur).

IV. Het centrale administratieve apparaat.

(Kosten verbonden aan de personele en materiële voorzieningen).

Tabel 47 geeft een overzicht van de over de jaren 1955 tot en met 1959 aan de erin vermelde landelijke sportbonden toegewezen subsidiebedragen, terwijl in het onderstaande overzicht is aangegeven welke totaalbedragen aan de gezamenlijke gesubsidieerde organisaties zijn toegewezen voor de tot de bovenvermelde rubrieken te rekenen activiteiten en voorzieningen. Zie ook beeldstatistiek A.

Het ligt in het voornemen van de ondergetekenden zoveel mogelijk te bevorderen, dat in de eerstvolgende jaren met een geleidelijke verhoging van het voor de sportbonden bestemde subsidiebedrag zal worden voortgegaan, tot een duidelijk evenwicht tussen de behoeften aan financiële steun der sportorganisaties voor de subsidiabele voorzieningen en activiteiten en de mogelijkheden tot het verstrekken van subsidie zal zijn bereikt.

De ondergetekenden menen er in dit verband de aandacht op te moeten vestigen, dat tot dusverre aan de landelijke sportbonden geen subsidie is verstrekt ten behoeve van de organisatie van het sportwedstrijdwezen, welke beleidslijn zij ook in de toekomst willen blijven volgen.

Hoewel zij ervan overtuigd zijn, dat de organisatie van de wedstrijdsportbeoefening en wat daarmee samenhangt als een waardevolle en tevens als een der meest wezenlijke activiteiten der sportbonden moet worden beschouwd, menen zij met de subsidie-adviescommissie, dat in dit stadium niet tot subsidiëring van de wedstrijdsportbeoefening moet worden overgegaan.

Slechts voor het Nederlandsch Olympisch Comité achten zij het in dit stadium gewenst een uitzondering te maken; zij zijn voornemens na de Olympische Spelen van 1960 jaarlijks een nader vast te stellen bedrag voor het Nederlandsch Olympisch Comité op de begroting uit te trekken.

Voor zover de landelijke sportorganisaties hebben te kampen met een tekort aan geldmiddelen, die nodig zijn voor de financiering van het sportwedstrijdwezen en voor het deelnemen aan of het organiseren van internationale wedstrijden en deze geldmiddelen niet door de eigen organisatie en de erbij aangesloten leden kunnen worden opgebracht, menen zij, dat wellicht in de naaste toekomst voor deze doeleinden gelden ter beschikking zullen kunnen worden gesteld uit de opbrengst van sportprijzen.

d. Steun van het Rijk bij de bouw en aanleg van sportaccommodaties

Zoals reeds eerder in deze nota werd vermeld, is na 1945 door het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid,

Beschikbaar subsidiebedrag	Toegewezen maximumsubsidiebedrag	Toegewezen voor voorzieningen en activiteiten behorend tot rubriek I	Toegewezen voor voorzieningen en activiteiten behorend tot rubriek II	Toegewezen voor voorzieningen en activiteiten behorend tot rubriek III	Toegewezen voor voorzieningen en activiteiten behorend tot rubriek IV
1955 270 000	242 400 (100 %) + 25 000 ¹⁾	109 975 (45,4 %)	30 675 (12,6 %)	57 840 (23,9 %)	43 910 (18,1 %)
1956 320 000	293 050 (100 %) + 25 000 ¹⁾	109 530 (37,4 %)	39 325 (13,4 %)	64 750 (22,1 %)	79 445 (27,1 %)
1957 345 000	344 890 (100 %)	116 640 (33,8 %)	46 190 (13,4 %)	109 165 (31,7 %)	72 895 (21,1 %)
1958 250 000	249 800 (100 %)	104 287 (41,7 %)	29 280 (11,7 %)	69 219 (27,7 %)	47 014 (18,9 %)
1959 350 000	350 000 (100 %)	136 829 (39,1 %)	41 475 (11,9 %)	114 521 (32,7 %)	57 175 (16,3 %)

¹⁾ Het bedrag van f 25 000 is uitgekeerd aan het Nederlandsch Olympisch Comité als bijdrage aan het Olympisch Fonds.

Het heeft van de aanvang af in het voornemen gelegen het voor de sportbonden beschikbare subsidiebedrag geleidelijk op te voeren. Door de bestedingsbeperking, die in 1957 en vooral in 1958 haar invloed heeft doen gelden, is de gewenst geachte ontwikkeling vertraagd. Op de begroting voor het jaar 1960 is echter, overeenkomstig het voorstel van de subsidie-adviescommissie, een bedrag van f 500 000 voor de subsidiëring der sportbonden uitgetrokken, terwijl daarnaast een bedrag van f 100 000 is opgevoerd, welk bedrag is bestemd voor het Nederlandsch Olympisch Comité ter gedeeltelijke bestrijding van de kosten verbonden aan de voorbereiding en de uitzending van Nederlandse deelnemers aan de Olympische Spelen 1960.

ter bevordering van de werkgelegenheid, in belangrijke mate aan de totstandkoming van sportaccommodaties bijgedragen.

Volgens opgave van de „Directie voor de Arbeidsvoorziening” is sinds 1945 tot 1 januari 1959 in totaal een bedrag van f 28 066 000 besteed aan subsidie in de kosten verbonden aan de verbetering, uitbreiding en aanleg van sportaccommodaties, terwijl per 1 januari 1959 in totaal f 4 211 000 was bijgedragen in de kosten van de op die datum in uitvoering zijnde sportobjecten.

De bovenvermelde subsidies zijn hoofdzakelijk verleend ter bestrijding van de kosten van lonen en sociale lasten van de te werk gestelde werkloze arbeidskrachten (in de meeste ge-

vallen tot 100%), terwijl in een aantal gevallen eveneens in andere aan de aanleg van sportaccommodaties verbonden kosten is gesubsidieerd. Hierbij moet in het oog worden gehouden, dat deze subsidiëring slechts plaatsvond bij de totstandkoming van objecten, die zonder deze subsidiëring niet of slechts in een veel later stadium tot uitvoering zouden zijn gekomen. Uitvoering dezer objecten wordt slechts ter hand genomen, indien voldoende voor dit werk geschikte arbeidskrachten als werkloos bij de Gewestelijke Arbeidsbureaus staan ingeschreven.

In tabel 40 zijn gedetailleerde gegevens vermeld betreffende de bedragen die met de bovenvermelde steunverlening gemoeid zijn geweest.

Naar de mening van de ondergetekenden is de bovenvermelde door de Directie voor de Arbeidsvoorziening ontwikkelde activiteit voor de sport bijzonder waardevol. Zij vertrouwen, dat — voor zover ook in de toekomst voor aanvullende werkgelegenheid zal moeten worden zorggedragen — sportaccommodaties een belangrijk deel zullen vormen der voor uitvoering in aanmerking komende werken.

De ondergetekenden en hun ambtsvoorgangers hebben tot dusverre met betrekking tot de bouw, aanleg en inrichting van sportaccommodaties geen financiële steun verleend aan gemeentebesturen of particuliere organisaties. Een uitzondering is slechts gemaakt voor enkele in de ontwikkelingsgebieden tot stand gekomen accommodaties, waarmede over de jaren 1957 en 1958 in totaal een bedrag van f 200 000 gemoeid is geweest. Ook over het jaar 1959 is voor doeleinden van deze aard in enkele gevallen een bescheiden subsidie verleend. Zulks zal ook in de toekomst, in het kader van het ten aanzien van de nieuwe probleemgebieden te voeren beleid, voor deze probleemgebieden mogelijk zijn.

De ondergetekenden hebben overwogen of het op hun weg zou kunnen liggen in de eerstvolgende jaren bij te dragen in de kosten die aan de totstandkoming van primair voor de sportbeweging bestemde accommodaties (sportvelden, sporthallen en zweminrichtingen) zijn verbonden. Zij menen dat dit niet het geval is en dat aan de gemeentebesturen dient te worden overgelaten om te beoordelen of en in hoeverre hunnerzijds medewerking kan worden verleend aan de totstandkoming der hierbedoelde accommodaties, ook al zou zulks met zich brengen, dat de ene gemeente verhoudingsgewijs meer accommodaties heeft dan de andere. Temeer menen zij dit aan de gemeentebesturen te moeten overlaten nu de regering decentralisatie, zover die mogelijk is binnen het kader van het algemeen belang, voorstaat en zij voornemens is binnen dat kader de zelfstandigheid der gemeenten en provincies te bevorderen. De centrale overheid kan nauwelijks beoordelen of gemeente A wel een sportveld en gemeente B niet een sportveld dringend nodig heeft. Nog moeilijker kan door de centrale overheid een prioriteit worden bepaald in die zin, dat zij vaststelt of gemeente C een sportveld dringender nodig heeft dan gemeente D. Uit de reeds eerder vermelde uitgaven der gemeenten ten behoeve van de sport blijkt duidelijk, dat vele gemeentebesturen het reeds tot hun taak rekenen om voor de bouw en aanleg van sportaccommodaties zorg te dragen.

e. Sport en fiscus

In de Sportnota 1958 van het Nederlandsch Olympisch Comité¹⁾ is vermeld, dat in sportkringen zeer veel bezwaar bestaat tegen het heffen van vermakelijkheidsbelasting op door bezoekers van sportevenementen voor de bijwoning ervan betaalde bedragen.

De ondergetekenden vestigen er de aandacht op, dat de vermakelijkheidsbelasting door de gemeentebesturen wordt vastgesteld en geheven en dat derhalve plaatselijke sportverenigingen zich eventueel met verzoeken om vermindering of ontheffing daarvan dienen te wenden tot de gemeentebesturen.

Voorts wijzen zij erop, dat blijkens door het Centraal Bureau voor de Statistiek verstrekte gegevens betreffende de gemeentelijke inkomsten uit op sportevenementen geheven vermake-

lijkheidsbelasting de totaalbedragen dezer inkomsten over de jaren 1948 tot en met 1958 gemiddeld ruim 2½ miljoen gulden per jaar hebben belopen. Op grond van vergelijking van deze bedragen met die welke vooral de laatste jaren door de gezamenlijke gemeentebesturen aan de lichamelijke vorming en de sportbeoefening buiten het verband der scholen zijn besteed en in de bouw en aanleg van accommodaties zijn geïnvesteerd (in 1956 en in 1957 telkens ± f 31 000 000), zien de ondergetekenden geen aanleiding om hunnerzijds terzake van de vermakelijkheidsbelasting op wijzigingen aan te dringen.

Zowel in bovenvermelde Sportnota 1958 van het Nederlandsch Olympisch Comité als in een in mei 1959 door de Nederlandse Sport Federatie aan de Regering toegezonden nota wordt gepleit voor volledige vrijstelling van omzetbelasting voor de sport.

Wat deze door het Rijk geheven belasting betreft, merken de ondergetekenden op, dat in de Wet op de Omzetbelasting 1954 bij artikel 23, nr. 4, van omzetbelasting zijn vrijgesteld de diensten, welke worden verricht door verenigingen en organisaties, die zich de beoefening van sport of de bevordering daarvan ten doel stellen, mits met die diensten geen winst wordt beoogd of gemaakt; de vrijstelling geldt slechts voor de diensten, welke worden verleend aan de leden van de verenigingen of organisaties, met uitzondering van die bestaande uit het verlenen van toegang tot wedstrijden, demonstraties en dergelijke.

Wat betreft de toepassing van dit onderdeel van het bovenaangehaalde artikel, heeft de minister van financiën de navolgende aanwijzingen¹⁾ gegeven.

1. Ook de in artikel 23, nr. 4, van de wet vervatte vrijstelling voor bepaalde diensten, welke door sportverenigingen en organisaties worden verricht, kwam niet in het besluit voor. In tegenstelling met de bepaling van artikel 23, nr. 3, is hier uitdrukkelijk de eis gesteld, dat met de diensten geen winst wordt beoogd of gemaakt.

2. De vrijstelling is, mits aan de gestelde eisen is voldaan, van toepassing op de diensten, welke door sportbonden en -organisaties aan de daarbij aangesloten verenigingen worden bewezen. Over inleggelden voor competitiewedstrijden, kosten van behandeling van protesten, scheidsrechterskosten, vergoedingen voor administratieve lasten en dergelijke behoeft alsdan geen omzetbelasting te worden voldaan.

3. De vrijstelling ziet mede op de diensten, welke de verenigingen op hun beurt aan de eigen leden bewijzen. Te denken valt hierbij onder meer aan liggelden voor boten, vergoedingen voor het gebruik van douches, meeltonen enz. Van vrijstelling zijn uitdrukkelijk uitgezonderd de diensten, welke bestaan uit het verlenen van toegang tot wedstrijden, demonstraties en dergelijke. Nu over entree-gelden in het algemeen omzetbelasting is verschuldigd, heeft de wetgever geen aanleiding gevonden de bedragen, welke leden en donateurs voldoen uitsluitend om toegang tot de wedstrijden enz. te verkrijgen, wel van omzetbelasting vrij te stellen. Voor zover de leden en donateurs toegang tot de wedstrijden hebben, zonder daarvoor iets te betalen en zonder dat een gedeelte van de contributie daarvoor geacht moet worden de vergoeding te vormen, blijft uiteraard heffing van omzetbelasting achterwege. Verwezen zij in dat verband mede naar de terzake bestaande rechtspraak van de Tariefcommissie.

Het vorenstaande betekent, dat in de praktijk slechts omzetbelasting wordt geheven op door bezoekers van sportevenementen voor de bijwoning ervan betaalde bedragen.

De belasting bedraagt 4% van de totale recette na aftrek van de vermakelijkheidsbelasting. Uit de Wet op de Omzetbelasting 1954, artikel 21, tweede lid, blijkt voorts, dat als de jaarlijkse omzet een bedrag van f 2000 niet te boven gaat, de betrokken organisaties van het betalen van omzetbelasting zijn vrijgesteld.

Naar schatting is met de heffing van omzetbelasting op voor bijwoning van sportevenementen betaalde toegangsprijzen

1) Sportnota 1958 van het Nederlandsch Olympisch Comité, blz. 97.

1) Leidraad Omzetbelasting 1954, paragraaf 45.

jaarlijks in totaal een bedrag gemoeid van ongeveer f 500 000 waarbij in het oog moet worden gehouden, dat deze belasting mede betrekking heeft op sportevenementen waaraan wordt deelgenomen door beroeps- en semi-beroepssportlieden.

De ondergetekenden vinden geen aanleiding om te dezer zake op wijziging aan te dringen, daar aan een zodanige wijziging onder andere als consequentie zou zijn verbonden, dat soortgelijke belasting-ontheffende maatregelen zouden moeten worden overwogen met betrekking tot het bezoek aan andere tegen betaling toegankelijke evenementen, waarbij het hoofdaccent ligt op vermaak en ontspanning.

f. Steun aan de sport uit inkomsten van sportprijsvragen

Indien het ontwerp van wet tot wijziging van de Loterijwet, dat kortgeleden bij de Staten-Generaal is ingediend¹⁾, zal worden aangenomen, zullen de minister van justitie en de eerste ondergetekende van deze nota, met het oog op de belangen van instellingen werkzaam ten algemene nutte, in het bijzonder op het gebied van sport en lichamelijke vorming, aan één rechtspersoonlijkheid bezittende instelling voor een door hen te bepalen tijd vergunning kunnen verlenen tot het aanleggen en houden van sportprijsvragen onder personen, die als begunstigers der instelling door haar zijn geregistreerd.

De aan deze vergunning te verbinden voorwaarden zullen onder meer betrekking hebben op de bestemming van de opbrengst van elke gehouden prijsvraag.

Het ligt derhalve in de lijn van de verwachting dat na eventuele aanneming van het wetsontwerp door middel van te organiseren sportprijsvragen, geldmiddelen ter beschikking zullen komen die voor het verlenen van financiële steun voor doeleinden de sport en de lichamelijke vorming betreffende, zullen kunnen worden aangewend.

Het komt de ondergetekenden, nu de behandeling van het wetsontwerp nog niet is beëindigd, niet gewenst voor hun zienswijze ten aanzien van de besteding der in de toekomst eventueel ter beschikking komende geldmiddelen kenbaar te maken. Zij volstaan daarom in deze nota met de opmerking dat, naar zij verwachten, een belangrijk deel der bovenbedoelde geldmiddelen direct of indirect aan de georganiseerde sportbeweging ten goede zal komen.

HOOFDSTUK 7

Medische sportkeuring

Evenals de sportbeweging zelf is ook de medische sportkeuring hier te lande door particulier initiatief tot stand gekomen en tot ontwikkeling gebracht.

Waren bij de in 1930 opgerichte „Federatie van Bureaux voor Medische Sportkeuring in Nederland” in dat jaar nog slechts 7 plaatselijke keuringsbureaus aangesloten, die te zamen zorg droegen voor de keuring van 1626 personen, in 1958 bedroeg het aantal door de Federatie overkoepelde keuringsbureaus 158. Door de zorg van 872 aan deze plaatselijke instellingen verbonden artsen werden in dat jaar 140 140 personen aan een medische sportkeuring onderworpen.

De in tabel 48 opgenomen gegevens, welke door de Federatie zijn verstrekt, geven een beeld van de sterke groei, welke de medische sportkeuring de laatste jaren heeft doorgemaakt. Zij vormen een aanwijzing, dat in steeds breder kring wordt ingezien, dat een deugdelijke medische keuring aan sportbeoefening behoort vooraf te gaan en er belangrijk toe kan bijdragen om eventuele nadelige gevolgen van sportbeoefening voor de gezondheid van de individuele sportbeoefenaar zoveel mogelijk te voorkomen.

Behalve door de Federatie, de plaatselijke keuringsbureaus en de eraan verbonden artsen en administratieve functionarissen is in dit verband nuttig werk verricht door de geleidelijk in aantal toenemende sportorganisaties, die medische keuring voor hun leden verplicht hebben gesteld. De activiteit van de Federatie is er terecht op gericht het zoveel mogelijk daar-

heen te leiden, dat door alle landelijke sportbonden en de erbij aangesloten verenigingen van de individuele leden zal worden verlangd, dat zij zich aan periodiek herhaalde keuringen zullen onderwerpen. In verband met de geleidelijk toenemende doorvoering van daartoe strekkende maatregelen en tevens in samenhang met de groei van de sportbeweging als zodanig kan worden verwacht, dat het aantal medische sportkeuringen in de eerstkomende jaren een sterke stijging te zien zal geven. Het bestuur van de reeds meermalen vermelde Federatie houdt er rekening mede, dat het aantal te keuren personen in 1963 ongeveer 250 000 zal bedragen, en tracht zoveel mogelijk te bevorderen, dat in daarvoor in aanmerking komende gemeenten nieuwe bureaus voor medische sportkeuring in het leven worden geroepen.

Voor een gunstige ontwikkeling van de medische sportkeuring is het noodzakelijk de keuringstarieven zo laag mogelijk te houden. Behoudens voor bepaalde keuringen, waarvoor hogere tarieven gelden, wordt door de meeste bureaus per keuring een bedrag van f 2 tot f 3 in rekening gebracht, terwijl door een aantal bureaus voor de keuring van jeugdige personen slechts een bedrag van f 0,75 tot f 2 wordt gevraagd.

Van de thans bestaande 158 bureaus voor medische sportkeuring zijn er 14, die deel uitmaken van gemeentelijke instellingen, die op het gebied van de lichamelijke vorming en de sport werkzaam zijn.

Aan 23 andere bureaus wordt door de gemeentebesturen subsidie verstrekt. In 16 gevallen kunnen de sportkeuringsbureaus gratis gebruik maken van de lokaliteiten van de Gemeentelijke Geneeskundige Dienst, terwijl aan 16 bureaus voor het keuringswerk gratis particuliere lokaliteiten ter beschikking worden gesteld.

Het laat zich aanzien, dat het voor een verdere gunstige ontwikkeling van de medische sportkeuring in toenemende mate noodzakelijk zal zijn dat, in de gevallen waarin dat niet reeds geschiedt, van de zijde der gemeentebesturen steun zal worden verleend aan de plaatselijke keuringsbureaus, opdat deze in staat zullen zijn hun steeds omvangrijker wordende taak op een passende wijze te blijven verrichten.

Op de begroting van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen wordt jaarlijks een subsidiebedrag uitgetrokken voor de „Federatie van Bureaux voor Medische Sportkeuring”. Over het jaar 1958 is een subsidiebedrag ter grootte van f 43 500 aan de Federatie uitgekeerd. Voor het jaar 1959 is een subsidiebedrag van f 48 500 beschikbaar, terwijl op de begroting voor 1960 f 50 000 voor dit doel is uitgetrokken.

Van deze bedragen is f 5000 bestemd voor de Federatie zelf; het resterende bedrag wordt door de Federatie, naar rato van de aantallen verrichte keuringen, uitgekeerd aan de aangesloten bureaus op basis van een maximumbedrag van f 0,30 per verrichte keuring.

De ondergetekenden zijn voornemens ook in de toekomst het jaarlijks aan de Federatie uit te keren bedrag op het totale aantal door de plaatselijke bureaus te verrichten keuringen af te stemmen, zodat met een geleidelijke stijging van het aan de Federatie uit te keren subsidie dient te worden rekening gehouden.

TITEL VI

SLOTBESCHOUWINGEN

HOOFDSTUK 1

Inleiding

In de titels II tot en met V van deze nota hebben de ondergetekenden getracht de stand van zaken van de lichamelijke vorming en de sport zo duidelijk mogelijk te schetsen. Op grond van de in de afzonderlijke hoofdstukken verwerkte feitelijke gegevens kan naar hun mening als algemene conclusie worden gesteld, dat de lichamelijke vorming en de sport zich in volle ontwikkeling bevinden en dat zich dienaangaande sinds het einde van de tweede wereldoorlog vele belangrijke wijzigingen ten goede hebben voorgedaan.

¹⁾ Gedrukte stukken, zitting 1959—1960 — 5786.

Gelet op de zeer snelle groei die zowel het onderwijs als de sportbeweging na de bevrijding hebben doorgemaakt, alsmede op de vele moeilijkheden, verband houdend met de beschikbare financiën, arbeidskrachten en bouwmaterialen, waarvoor de achtereenvolgende sinds 1945 opgetreden kabinetten en ook de lagere overheden zich geplaatst hebben gezien, achten zij het alleszins begrijpelijk en tevens onvermijdelijk, dat zich ten aanzien van de materiële en de personele voorzieningen nog tekorten voordoen.

De ondergetekenden zijn van oordeel, dat op dit terrein zowel voor het particulier initiatief als voor de overheid, ten dele in onderlinge samenwerking, nog een omvangrijke taak valt te verrichten en dat daarmee een geruime tijd zal zijn gemoed.

Ten einde een globale indruk te geven van de ten laste van de overheidskassen (Rijk en gemeenten) komende uitgaven ten behoeve van de lichamelijke vorming en de sport, volgt hierna een overzicht van de voornaamste rubrieken van deze kosten.

I. In de ontwerp-rijksbegroting 1960 opgenomen posten, die speciaal op de lichamelijke vorming en de sport betrekking hebben ¹⁾

Art.	Omschrijving	Bedrag
<i>Afdeling Rijkschooltoezicht</i>		
39	Personeelsuitgaven. Salarissen inspecteurs en consultants voor de lichamelijke opvoeding	f 615 000
<i>Afdeling Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs</i>		
81	Subsidies ten behoeve van academies voor de lichamelijke opvoeding	840 000
86	Kosten van werkzaamheden en adviezen in verband met de keuring en het onderhoud van schoolsportvelden	29 000
<i>Afdeling Hoger Onderwijs en Wetenschappen</i>		
Onderafdeling II. Onderwijs en Wetenschap		
110	Personeelsuitgaven rijksuniversiteit te Leiden. Salarissen sportleiders	32 000
123	Subsidies op het terrein van de voorzieningen ten behoeve van studenten van de rijksuniversiteit te Leiden	
	1. Studentenorganisatie voor de lichamelijke opvoeding van studenten „Universitaire sportcommissie”	14 800
130	Personeelsuitgaven rijksuniversiteit te Utrecht. Salarissen sportleiders	48 000
135	Subsidies op het terrein van de voorzieningen ten behoeve van studenten van de rijksuniversiteit te Utrecht	
	1. Studentenorganisatie voor de lichamelijke opvoeding van studenten „Utrechtse Sportstichting”	11 100
144	Personeelsuitgaven rijksuniversiteit te Groningen. Salarissen sportleiders	24 000
148	Subsidies op het terrein van de voorzieningen ten behoeve van studenten van de rijksuniversiteit te Groningen	
	1. Studentenorganisatie voor de lichamelijke opvoeding van studenten „Academische Centrale voor Lichamelijke Opvoeding”	14 500

¹⁾ Daarnaast komen in verschillende andere posten (zowel van de gewone als van de buitengewone dienst) uitgaven voor ten dienste van de lichamelijke vorming en de sport. (Zie ook onder II en III.)

Art.	Omschrijving	Bedrag
151	Bijdrage in de exploitatiekosten van de Technische Hogeschool te Delft. Salarissen sportleiders	126 200
	Studentenorganisatie voor de lichamelijke opvoeding	12 000
153	Bijdrage in de exploitatiekosten van de Technische Hogeschool te Eindhoven. Salarissen sportleiders	26 000
	Studentenorganisatie voor de lichamelijke opvoeding	26 000
159	Voorzieningen ten behoeve van studenten van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam	
	1. Lichamelijke opvoeding	16 000
164	Voorzieningen ten behoeve van studenten van de bijzondere universiteiten en economische hogescholen	
	2a. Lichamelijke opvoeding	110 000

Afdeling Jeugdvorming en Volksontwikkeling

Onderafdeling IV. Algemene zaken

219	Subsidies aan instellingen ten dienste van de jeugdvorming en volksontwikkeling	
	b. Stichting Lichamelijke Opvoeding. Spel en Sport in het Jeugdwerk	73 000

Afdeling Lichamelijke Opvoeding en Sport

259 t/m 272	1 518 750
-------------	-------	-----------

Afdeling Rijksstudietoelagen

Onderafdeling II. Rijksstudietoelagen

425	Rijksstudietoelagen. Renteloze voorschotten aan instituten voor opleiding van sportleiders/sters	90 000
-----	--	--------

f 3 626 350

II. *Gymnastieklokalen en sportterreinen.*

De waarde van in 1959 tot stand gekomen nieuwbouw bedraagt rond f 20 miljoen (exclusief inrichting). Bouwvergunningen werden in 1959 uitgereikt voor 128 lokalen, waarvan de kosten kunnen worden geraamd op f 22 miljoen (exclusief inrichting).

Ter zake van rente en aflossing van leningen voor de bouw van gymnastieklokalen en de aankoop en de inrichting van sportterreinen bij scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, nijverheidsonderwijs en kweekschoolonderwijs, de exploitatiekosten van deze lokalen en terreinen, alsmede de huur van gymnastieklokalen en het gebruik van zweminrichtingen komt jaarlijks een bedrag van globaal f 8,5 miljoen ten laste van de overheidskassen. In dit bedrag zijn niet opgenomen de kosten van de gymnastieklokalen en sportterreinen van de rijkshogereburgerscholen. In 1959 werd ten behoeve van deze scholen voor nieuwbouw en voor aankoop en aanleg van sportterreinen uitgegeven een bedrag van f 1 360 000. De exploitatiekosten van de lokalen en terreinen bij deze scholen kunnen worden gesteld op f 200 000 per jaar.

Voorts komt jaarlijks een aanzienlijk bedrag ten laste van de gemeenten ter zake van de bouw, inrichting en exploitatie van gymnastieklokalen en terreinen bij scholen voor openbaar en bijzonder lager onderwijs. Gegevens omtrent de grootte van dit bedrag staan momenteel niet ter beschikking.

In 1957 werd (zie Bijlage, tabel 46) voorts door de gezamenlijke gemeenten voor de bouw, aanleg en exploitatie van lokalen en terreinen ten behoeve van de sport in totaal een bedrag van ongeveer f 30 miljoen uitgegeven, waarvan ruim

f 17,5 miljoen kapitaalsuitgaven. Daarnaast werd nog ruim f 1 miljoen aan subsidies aan plaatselijke sportverenigingen verstrekt.

III. Onderwijzend personeel.

De ten laste van de overheidskassen komende kosten van salarissen van docenten bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, nijverheidsonderwijs, kweekschoolonderwijs en de opleidingsscholen voor kleuterleidsters kunnen worden gesteld op per jaar rond f 15,5 miljoen.

Hiernaast komt nog een aanzienlijk bedrag ten laste van de gemeenten voor de salariëring van de vakonderwijzers in lichamelijke oefening bij het openbaar en bijzonder lager onderwijs, omtrent de grootte waarvan momenteel echter geen gegevens ter beschikking staan.

HOOFDSTUK 2

Taak van de overheid

In hoofdstuk 3 van titel I hebben de ondergetekenden reeds hun zienswijze kenbaar gemaakt ten aanzien van de verantwoordelijkheden van de overheid op het terrein van de lichamelijke vorming en de sport en de taak van de overheid te dezen in grote lijnen geschetst. In aansluiting daarop willen zij te dezer plaatse over de taak van de overheid nog het navolgende opmerken.

§ 1. Taak van de gemeentelijke overheid

De taak van de gemeentelijke overheid op het gebied van de lichamelijke vorming en de sport achten de ondergetekenden uiterst belangrijk.

Voor zover de gemeenten scholen in stand houden en zij derhalve als schoolbestuur optreden, zal de zorg voor de lichamelijke vorming en de in dit verband te treffen personele en materiële voorzieningen hun rechtstreeks aangaan. De taak van de gemeenten t.a.v. de lichamelijke vorming bij het bijzonder onderwijs is in de onderwijswetten geregeld. Wettelijk is die taak beperkt tot het beschikbaar stellen van de voor het kleuter- en lager onderwijs benodigde gelden.

Voor wat de lichamelijke vorming en de sportbeoefening buiten het verband der scholen betreft, menen de ondergetekenden dat de gemeentebesturen ten aanzien van de totstandkoming van de daarvoor nodige accommodaties eveneens een zeer belangrijke taak hebben. Zij menen echter tevens, dat het aan de gemeentebesturen zelf moet worden overgelaten om te beoordelen of en in hoeverre van gemeentewege medewerking kan worden verleend bij de totstandkoming van deze accommodaties. In vele gevallen zullen de gemeentebesturen zich genoodzaakt zien tot het verrichten of doen verrichten van planologisch en sociografisch onderzoek, met de resultaten waarvan bij de opstelling van gemeentelijke uitbreidingsplannen rekening kan worden gehouden.

Voorts dient, naar de ondergetekenden menen, door de gemeentebesturen te worden beoordeeld of en in hoeverre directe of indirecte financiële, dan wel andere steun kan worden verleend aan plaatselijke bureaus voor medische sportkeuring.

Naar de mening van de ondergetekenden zal het beleid van de gemeentebesturen er op gericht dienen te zijn de zelfverantwoordelijkheid en de zelfwerkzaamheid van de plaatselijke sportorganisaties zoveel mogelijk te bevorderen.

Overleg en samenwerking tussen gemeentelijke overheid en het plaatselijk verenigingsleven zijn uiteraard noodzakelijk. In tal van gemeenten zijn met het oog daarop reeds overlegorganen in het leven geroepen, die uiterst nuttig werk verrichten. Gezien de opvattingen van de ondergetekenden ten aanzien van de bemoeiingen van de overheid met lichamelijke vorming en sport ligt het voor de hand, dat zij zodanige organen primair gedragen zouden willen zien door het particulier initiatief.

§ 2. Taak van de provinciale overheid

Tot de taak van de provinciale overheid ten aanzien van de lichamelijke vorming en de sport kan, naar de ondergetekenden menen, in de eerste plaats worden gerekend het zoveel mogelijk verlenen van medewerking aan de gemeentebesturen om hun taak zo goed mogelijk te vervullen. Daarnaast zal de taak van de provinciale overheid betrekking kunnen hebben op het verrichten, doen verrichten of het verlenen van medewerking aan planologisch en sociografisch onderzoek, waarvan de uitkomsten kunnen worden verwerkt in provinciale en streekplannen. Voorts zal het beleid van de provincies gericht kunnen zijn op het eventueel verlenen van financiële steun aan regionale ten behoeve van lichamelijke vorming, sport en spel werkzame organisaties, ter gedeeltelijke bestrijding van de kosten verbonden aan het verrichten van in pedagogisch, hygiënisch en recreatief opzicht waardevolle taken.

§ 3. Taak van de rijksoverheid

Naar de mening van de ondergetekenden ligt het op de weg van de rijksoverheid, en meer in het bijzonder op die van de ondergetekenden, om, met inachtneming van de bestaande wettelijke voorschriften, in algemene en ruime zin de belangen van de lichamelijke vorming en de sport te behartigen, zonder daarbij te treden in de rechten en de plichten van de lagere overheden en zonder zich te mengen in de interne aangelegenheden van de zich op dit terrein bewegende particuliere organisaties en instellingen.

Zij rekenen o.a. tot hun taak:

1. het bevorderen van de lichamelijke vorming in schoolverband, onder andere door het treffen van regelingen betreffende de inrichting van leerplannen, de opleiding van leerkrachten, de bevoegdheden en de examens, de bouw en aanleg van accommodaties en het toezicht op het onderwijs in de lichamelijke oefening, een en ander uiteraard met inachtneming van hun speciale taak ten aanzien van het openbaar en met name het rijksonderwijs, alsmede met eerbiediging van de positie van het bijzonder onderwijs;

2. het bevorderen van de lichamelijke vorming en de sportbeoefening in het verband van de universiteiten en hogescholen;

3. het, voor zover mogelijk, verlenen van medewerking aan de provinciale en gemeentebesturen inzake de bouw en aanleg van accommodaties ten behoeve van de lichamelijke vorming en de sport;

4. het doen verrichten van sociografisch en statistisch onderzoek in verband met de personele en materiële voorzieningen op het onderhavige gebied;

5. het bevorderen van de wetenschappelijke bestudering van de problematiek van de lichamelijke vorming en de sport en het bieden van steun aan voor dit gebied van belang zijnde onderzoekingen van pedagogische, medische of technische aard;

6. het verlenen van steun en medewerking aan landelijke organisaties, die werkzaam zijn op het gebied van de lichamelijke vorming, de sport en de medische sportkeuring;

7. het bevorderen van de opleiding van sport- en spellers door het verlenen van steun aan organisaties, die zich deze opleiding ten doel stellen, en door instandhouding van daartoe bestemde instituten.

HOOFDSTUK 3

Overzicht der maatregelen ter bevordering van de lichamelijke vorming en de sport

In titel II tot en met V van deze nota hebben de ondergetekenden een reeks van maatregelen genoemd, die door hen reeds getroffen zijn of die alsnog zullen worden genomen, ten einde een gunstige ontwikkeling op het gebied van de lichamelijke vorming en de sport te bevorderen en te versnellen.

Zoals hierboven reeds werd aangegeven, kunnen de ondergetekenden het tempo van de uitvoering van verschillende dezer maatregelen niet nauwkeurig aangeven: zo worden de bouwvoorzieningen uiteraard beïnvloed door de spanning op de bouwmarkt, terwijl een aantal financiële consequenties ieder jaar bij de vaststelling der begrotingen van Rijk en gemeenten moeten worden bezien. De ondergetekenden menen goed te doen dit algemene voorbehoud nog eens nadrukkelijk vast te leggen, alvorens zij hieronder een samenvatting laten volgen van de voornaamste in deze nota besproken maatregelen.

Bij het geven van deze samenvatting volgen zij ter wille van de overzichtelijkheid de indeling van de besproken onderwerpen, zoals die in de titels II t/m V is gegeven.

Lichamelijke vorming in schoolverband

Algemeen

1. De ondergetekenden zijn voornemens zoveel mogelijk te bevorderen, dat bij de kleuterscholen, voor zover dat niet reeds het geval is, per schooltijd voor elke klas tijd zal worden uitgetrokken voor een les in de lichamelijke oefening en dat op den duur bij de scholen voor basis-onderwijs en voortgezet onderwijs drie wekelijkse lessen en bij de scholen voor buitengewoon onderwijs een dagelijkse les in de lichamelijke oefening zullen worden gegeven.

2. Door het Rijksschooltoezicht zullen in samenwerking met daarvoor in aanmerking komende instanties, richtlijnen worden ontworpen voor de samenstelling van leerplannen voor het onderwijs in de lichamelijke oefening bij de rijksscholen voor basis-onderwijs en voortgezet onderwijs; de ondergetekenden zullen zoveel mogelijk bevorderen, dat deze richtlijnen ook bij het overig openbaar onderwijs worden nageleefd, terwijl zij de hoop uitspreken, dat ook de daarvoor in aanmerking komende instanties en functionarissen van het bijzonder onderwijs zich zoveel mogelijk daaraan zullen oriënteren.

3. Binnenkort zal worden overgegaan tot publikatie van herziene „Richtlijnen voor de bouw en inrichting van gymnastieklokalen en voor de aanleg van oefenplaatsen en speel-terreinen”.

Kleuteronderwijs

1. Bij kleuterscholen waar speellokalen, speelwerklokalen of speelplaatsen ontbreken of niet aan redelijk te stellen eisen voldoen, zal waar mogelijk en langs wegen van geleidelijkheid in de behoefte aan deze accommodaties worden voorzien.

2. De enkele bij de scholen tot opleiding van kleuterleidsters werkzame niet-bevoegde leraren in de lichamelijke oefening zullen geleidelijk moeten worden vervangen door leraren in het bezit van de akte m.o. lichamelijke oefening.

3. De ondergetekenden zijn voornemens een zodanige wijziging van het Besluit opleiding kleuterleidsters (29 november, *Stb.* 1957, nr. 480) te bevorderen, dat bij de A-afdelingen der scholen tot opleiding van kleuterleidsters twee wekelijkse op de eigen vorming der leerlingen gerichte lessen in de lichamelijke oefening in de uren tabellen zullen worden uitgetrokken en dat ook voor de praktijklessen spel en spelleiding meer tijd ter beschikking zal komen.

4. Voor hoofdleidsters bij het kleuteronderwijs zullen cursussen worden georganiseerd ten einde haar te bekwamen voor het geven van onderwijs aan opleidingsscholen voor kleuterleidsters in de theorie, de didactiek en de methodiek van de lichamelijke vorming van kleuters.

Basisonderwijs

1. Binnen een tijdvak van 15 tot 20 jaar zal zoveel mogelijk worden voorzien in de bij de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs, uitgebreid lager onderwijs en buitengewoon onderwijs bestaande behoefte aan gymnastieklokalen; voorts zal worden getracht een oplossing te vinden voor de bij deze onderwijsinstellingen nog bestaande behoefte aan openluchtaccommodatie.

2. Bij voorrang en op zo kort mogelijke termijn zal worden voorzien in het bij de kweekscholen bestaande tekort aan accommodaties voor het onderwijs in de lichamelijke oefening.

3. Bij de kweekscholen voor onderwijzers zullen in de uren tabellen voor de eerste vier leerjaren drie wekelijkse lessen voor de lichamelijke oefening worden uitgetrokken; ook de leerlingen van het vijfde leerjaar van de kweekschool zullen wekelijks enkele lessen in de lichamelijke oefening ontvangen.

4. Bij de scholen voor gewoon lager onderwijs zal de zorg voor de lichamelijke oefening zoveel mogelijk worden opgedragen aan de klasse-onderwijzer.

5. Reeds als zodanig werkzame klasse-onderwijzers zullen, voor zover nodig en op basis van vrijwillige deelneming, ook in de toekomst in de gelegenheid worden gesteld deel te nemen aan applicatie-cursussen.

6. Aan onderwijzers zal gelegenheid worden geboden deel te nemen aan cursussen voor het geven van leiding bij het schoolzwemmen.

7. Het behalen van de lagere akte lichamelijke oefening door onderwijzers zal krachtig worden gestimuleerd.

Voortgezet onderwijs

1. De gedragslijn, die thans ten aanzien van de bouw van gymnastieklokalen ten behoeve van het nijverheids-onderwijs en het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs wordt gevolgd, zal worden gehandhaafd.

2. *a.* Op den duur zal bij alle tot het voortgezet onderwijs te rekenen scholen de zorg voor de lichamelijke vorming moeten worden opgedragen aan leraren, die de akte m.o. lichamelijke oefening bezitten.

b. Aangezien het sub *a* gestelde niet op korte termijn uitvoerbaar is, zullen de regelingen, volgens welke onderwijzers in het bezit van de lagere akte lichamelijke oefening en akte Ngy-bezitsters bevoegd zijn voor het geven van onderwijs in de lichamelijke oefening bij bepaalde tot het voortgezet onderwijs te rekenen scholen, worden gehandhaafd.

c. Om dezelfde reden zal de mogelijkheid tot het behalen van een lagere akte lichamelijke oefening worden opengesteld voor personen, die in het bezit zijn van een bevoegdheid voor het lager nijverheids-onderwijs, terwijl het examenprogramma voor deze bevoegdheid tevens dat van de huidige akte Ngy zal vervangen.

3. Op zo kort mogelijke termijn zal moeten worden voorzien in de behoefte aan vakleraren voor de lichamelijke oefening bij de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs, uitgebreid lager onderwijs, nijverheids-onderwijs en buitengewoon onderwijs; de thans in de sector van het nijverheids-onderwijs tijdelijk werkzame niet-bevoegde leraren lichamelijke oefening zullen zo spoedig mogelijk door bevoegde krachten moeten worden vervangen.

4. *a.* De mogelijkheden tot opleiding voor de akte m.o. lichamelijke oefening zullen worden verruimd.

b. Nagegaan zal worden of en op welke wijze een mogelijkheid kan worden geschapen de studie voor de middelbare akte lichamelijke oefening te combineren met die voor een andere middelbare bevoegdheid.

5. Onderzocht zal worden, of het gewenst is de leerlingen van de onderscheidene scholen voor voortgezet onderwijs, in verband met hun deelneming aan de lichamelijke oefening, aan een medische keuring te onderwerpen.

6. Eveneens zal worden nagegaan, welke regelingen kunnen worden getroffen ter verbetering van de lichamelijke vorming bij de scholen voor sociaal-pedagogisch onderwijs.

Lichamelijke vorming bij het hoger onderwijs

1. Zodanige maatregelen zullen worden genomen, dat binnen een tijdvak van 15 jaren zal worden voorzien in de bij de universiteiten en hogescholen bestaande behoefte aan accommodatie voor de lichamelijke vorming en de sportbeoefening der studenten.

2. De eerste ondergetekende heeft een „Commissie universitaire studie lichamelijke vorming” in het leven geroepen, die tot taak heeft hem van advies te dienen over de vraag, of en, zo ja, op welke wijze de wetenschappelijke studie van de lichamelijke vorming en/of bestudering van op de lichamelijke vorming betrekking hebbende vraagstukken in universitair verband kan worden ingepast.

Lichamelijke vorming buiten schoolverband

1. Voor zover nodig, zal de bouw en aanleg van gymnastieklokalen en speelterreinen ten behoeve van de vormingsinstituten voor de leerplichtvrije jeugd en voor de kampen en internaten voor sociale jeugdzorg worden bevorderd.

2. Nagegaan zal worden, of het gewenst is een regeling te treffen ten aanzien van de bevoegdheden der instructeurs die bij de vormingsinstituten voor de leerplichtvrije jeugd zijn belast met het geven van leiding aan de lichamelijke vorming.

3. Bij maatregelen die ten behoeve van de sportbeoefening worden getroffen, en meer in het bijzonder bij die welke verband houden met de materiële voorzieningen, zal tevens rekening worden gehouden met de belangen van de lichamelijke vorming in het kader van de jeugdvorming, alsmede met die van de niet georganiseerde sportbeoefening en de aan sport en spel verwante vormen van actieve openlucht recreatie.

Sport

1. Bij de bouw van gymnastieklokalen ten behoeve van het onderwijs zal zoveel mogelijk rekening worden gehouden met de belangen van gymnastiek- en sportverenigingen die op medegebruik van deze lokalen zijn aangewezen.

2. In daarvoor in aanmerking komende gevallen zullen de ondergetekenden steun verlenen aan bij de minister van volkshuisvesting en bouwnijverheid in te dienen verzoeken om bouwvolume voor sporthallen.

3. Door overleg met de minister van sociale zaken en volksgezondheid zullen de ondergetekenden trachten de totstandkoming van nieuwe zweminrichtingen in het algemeen en van zweminstructiebassins in het bijzonder te bevorderen.

4. De interdepartementale coördinatie-commissie voor de openlucht recreatie zal bij de bestudering van de met de recreatie te water samenhangende problemen rekening houden met de door de georganiseerde sportbeweging voor de watersport kenbaar gemaakte wens.

5. a. De ondergetekenden zullen aan landelijke organisaties, die leiding geven aan de georganiseerde sportbeoefening, desgewenst adviserende medewerking en financiële steun verlenen,

opdat de noodzakelijke kadervorming door deze organisaties op voldoende ruime schaal ter hand zal kunnen worden genomen.

b. De aan de landelijke sportorganisaties te verlenen financiële steun zal geleidelijk worden opgevoerd, tot een duidelijk evenwicht zal zijn bereikt tussen de behoefte aan financiële steun dezer organisaties voor de in deze nota vermelde voor subsidie in aanmerking komende voorzieningen en activiteiten en de mogelijkheden tot verstrekking van subsidie.

6. Ook na de Olympische Spelen van 1960 zal jaarlijks een subsidiebedrag voor het Nederlandsch Olympisch Comité op de begroting worden opgevoerd.

7. De grootte van het jaarlijks aan de Federatie van Bureaux voor Medische Sportkeuring verleende subsidiebedrag zal ook in de toekomst zijn afgestemd op het aantal onder auspiciën van deze organisatie plaatsvindende medische sportkeuringen.

8. De opbrengst van in de toekomst eventueel te organiseren sportprijsvragen zal bij voorrang ten goede komen aan met de sportbeoefening samenhangende doeleinden.

9. Indien daarin niet op andere wijze zal kunnen worden voorzien, zal van rijkswege steun worden verleend bij de totstandbrenging van door de georganiseerde sportbeweging te benutten oefen- en opleidingscentra.

10. Indien zou blijken, dat de daartoe nodige geldmiddelen niet op andere wijze kunnen worden gevonden, zullen de ondergetekenden aan de totstandkoming van een proefstation, waar researchwerk ten behoeve van aanleg en onderhoud van sportvelden e.d. zou kunnen worden verricht, financiële steun verlenen.

11. De vraagstukken verband houdend met de beroepsbescherming en de sociale voorzieningen ten behoeve van sportinstructeurs, die als zodanig in hoofdberoep werkzaam zijn, zullen in studie worden genomen en, voor zover nodig en mogelijk, zullen de ondergetekenden medewerking aan de oplossing dezer vraagstukken verlenen.

*De minister van onderwijs, kunsten
en wetenschappen,*
J. CALS.

*De staatssecretaris van onderwijs, kunsten
en wetenschappen,*
Y. SCHOLTEN.

*De staatssecretaris van onderwijs, kunsten
en wetenschappen,*
G. C. STUBENRAUCH.

TABELLEN 1 TOT EN MET 48
KAARTEN 1 TOT EN MET 4
EN
BEELDSTATISTIEKEN A TOT EN MET H
BEHOREND BIJ DE
NOTA BETREFFENDE LICHAAMELIJKE VORMING EN SPORT

Gegevens per provincie over de tijd, die bij de kleuterscholen gemiddeld per dag en per klasse wordt besteed aan lichamelijke de toestand op

Provincie	Aantal kleuterscholen	Aantal kleuter- klassen	Aantal kleuterklassen, dat bewegings- onderwijs ontvangt (geleid spel, kleuter- gymnastiek, kleuterritmiek) en het aantal minuten dat daaraan gemiddeld per dag en per klasse wordt besteed				Aantal speellokalen, dat bij de kleuter- scholen in gebruik is met een vloer- oppervlak van				Totaal aantal speel- lokalen, dat bij de kleuter- scholen in gebruik is
			minder dan 30 min.	30-60 min.	meer dan 60 min.	tijd niet opgege- ven	minder dan 84 m ²	84-120 m ²	meer dan 120 m ²	opper- vlak niet op- gegeven	
Groningen	240	419	27	117	244	31	76	25	7	5	113
Friesland	197	368	11	156	197	4	81	22	4	2	109
Drenthe	169	263	12	99	149	3	48	12	—	1	61
Overijssel	267	608	85	213	308	2	97	28	4	1	130
Gelderland	465	1 081	120	532	412	17	151	9	7	5	172
Utrecht	233	624	71	354	184	15	63	9	3	11	86
Noordholland	603	1 946	193	1 145	554	54	372	97	21	7	497
Zuid-Holland	809	2 485	445	1 331	631	78	437	75	21	14	547
Zeeland	160	297	18	137	128	14	49	17	2	—	68
Noord-Brabant	478	1 539	222	768	430	119	184	42	13	6	245
Limburg	321	870	219	427	187	37	111	34	17	2	164
NEDERLAND	3 942	10 500	1 423	5 279	3 424	374	1 669	370	99	54	2 192

oefening, alsmede over de speellokalen, de speelwerklokalen en de speelplaatsen, waarover de kleuterscholen beschikken, naar 1 januari 1959

Aantal speelwerklokalen, dat bij de kleuterscholen in gebruik is met een vloeroppervlak van	Totaal aantal speel- werkloka- len, dat bij de kleuter- scholen in gebruik is	Aantal kleuterscholen, dat de beschik- king heeft over			Aantal kleu- terscholen, dat noch de beschikking heeft over een speello- kaal, noch over een speelwerk- lokaal	Aantal kleuterscholen, dat de beschikking heeft over een speelplaats met een oppervlak van			Aantal kleu- terscholen, dat niet de beschikking heeft over een speel- plaats			
		minder dan 70 m ²	70-120 m ²	meer dan 120 m ²		opper- vlak niet op- gegeven	uitsluitend één of meer speellokalen	uitsluitend één of meer speelwerk- lokalen		één of meer speellokalen en één of meer speel- werklokalen	minder dan 200 m ²	200 m ² of meer
193	36	—	6	235	56	125	40	19	53	163	18	6
99	32	—	5	136	84	83	23	7	54	136	4	3
100	31	1	4	136	43	89	18	19	16	141	11	1
139	55	5	1	200	76	98	40	53	29	218	8	12
400	208	2	2	612	107	259	47	52	77	337	22	29
227	71	1	10	309	52	109	29	43	28	171	15	19
314	106	—	17	437	263	151	84	105	105	431	22	45
833	201	4	26	1 064	261	293	183	72	149	572	42	46
129	31	—	3	163	54	92	13	1	48	99	9	4
410	234	3	9	656	150	209	60	59	74	345	27	32
107	71	—	14	192	127	77	28	89	46	235	20	20
2 951	1 076	16	97	4 140	1 273	1 585	565	519	679	2 848	198	217

Gegevens per provincie (in procenten) over de tijd, die bij de kleuterscholen gemiddeld per dag en per klasse wordt besteed aan naar de toestand

Provincie	Aantal kleuterscholen	Aantal kleuter- klassen	Aantal kleuterklassen, dat bewegingsonderwijs ontvangt (geleid spel, kleutergymnastiek, kleu- terrhythmiek) en het aantal minuten, dat daaraan gemiddeld per dag en per klasse wordt besteed in procenten van het aantal kleuterklassen per provincie				Aantal speellokalen, in procenten van het aantal speellokalen per provincie, dat bij de kleu- terscholen in gebruik is met een vloeroppervlak van			
			minder dan 30 minuten	30-60 mi- nuten	meer dan 60 minu- ten	tijd niet opgegeven	minder dan 84 m ²	84-120 m ²	meer dan 120 m ²	oppervlak niet opgegeven
Groningen	240	419	6,4	27,9	58,3	7,4	67,3	22,1	6,2	4,4
Friesland	197	368	2,9	42,4	53,6	1,1	74,4	20,2	3,6	1,8
Drenthe	169	263	4,5	37,7	56,7	1,1	78,7	19,7	—	1,6
Overijssel	267	608	14,0	35,0	50,7	0,3	74,6	21,5	3,1	0,8
Gelderland	465	1 081	11,1	49,3	38,1	1,5	87,8	5,2	4,1	2,9
Utrecht	233	624	11,3	56,8	29,5	2,4	73,3	10,4	3,5	12,8
Noordholland	603	1 946	9,9	58,9	28,5	2,7	74,9	19,5	4,2	1,4
Zuid-Holland	809	2 485	17,9	53,6	25,4	3,1	80,0	13,7	3,8	2,5
Zeeland	160	297	6,0	46,2	43,1	4,7	72,1	25,0	2,9	—
Noord-Brabant	478	1 539	14,4	49,9	28,0	7,7	75,2	17,1	5,3	2,4
Limburg	321	870	25,2	49,1	21,5	4,2	67,7	20,8	10,3	1,2
NEDERLAND	3 942	10 500	13,6	50,3	32,6	3,5	76,2	16,9	4,5	2,4

Lichamelijke oefening, alsmede over de speellokalen, de speelwerklokalen en de speelplaatsen, waarover de kleuterscholen beschikken, op 1 januari 1959

Aantal speelwerklokalen, in pro- centen van het aantal speelwerk- lokalen per provincie, dat bij de kleuterscholen in gebruik is met een vloeroppervlak van	Aantal kleuterscholen, in pro- centen van het aantal kleuter- scholen per provincie, dat de beschikking heeft over	Aantal kleuterscholen, in pro- centen van het aantal kleuter- scholen per provincie, dat niet de beschikking heeft over een speellokaal en over een speelwerk- lokaal	Aantal kleuterscholen, in pro- centen van het aantal kleuter- scholen per provincie, dat de beschikking heeft over een speelplaats met een oppervlak van	Aantal kleuterscholen, in procenten van het aantal kleuterscholen per provincie, dat niet de beschikking heeft over een speelplaats							
					minder dan 70 m ²	70-120 m ²	meer dan 120 m ²	opper- vlak niet op- gegeven	uitslui- tend één of meer speel- lokalen	uitslui- tend één of meer speel- werk- lokalen	één of meer speello- kalen en één of meer speel- werk- lokalen
82,2	15,3	—	2,5	23,4	52,1	16,6	7,9	22,1	68,0	7,5	2,4
72,9	23,5	—	3,6	42,7	42,2	11,6	3,5	27,4	69,1	2,0	1,5
73,6	22,8	0,7	2,9	25,5	52,7	10,6	11,2	9,4	83,5	6,5	0,6
69,5	27,5	2,5	0,5	28,5	36,7	15,0	19,8	10,9	81,6	3,0	4,5
65,4	34,0	0,3	0,3	23,0	55,7	10,1	11,2	16,5	72,6	4,7	6,2
73,5	23,0	0,3	3,2	22,3	46,9	12,4	18,4	12,0	73,5	6,4	8,1
71,9	24,2	—	3,9	43,7	25,0	13,9	17,4	17,4	71,6	3,6	7,4
78,3	18,9	0,4	2,4	32,3	36,2	22,6	8,9	18,4	70,7	5,2	5,7
79,2	19,0	—	1,8	33,8	57,5	8,1	0,6	30,0	61,9	5,6	2,5
62,6	35,7	0,4	1,3	31,4	43,8	12,5	12,3	15,5	72,2	5,6	6,7
55,7	37,0	—	7,3	39,6	24,0	8,7	27,7	14,3	73,3	6,2	6,2
71,3	26,0	0,4	2,3	32,3	40,2	14,3	13,2	17,2	72,3	5,0	5,5

Gegevens over het aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, het aantal wekelijkse praktijklessen in spel en spelleiding bij de scholen tot opleiding van leidsters bij het kleuteronderwijs en de voor deze lessen ter beschikking zijnde gymnastiek- en speellokalen naar de toestand op 1 januari 1959

	Aantal scholen	Aantal klassen		Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening		Aantal wekelijkse praktijklessen in spel en spelleiding	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening (Afd. A en B) en het aantal wekelijkse praktijklessen in spel en spelleiding, dat wordt gegeven in een				Aantal wekelijkse lessen, dat wegens het ontbreken van een gymnastiek- of speellokaal niet kan worden gegeven		
		Afd. A ¹⁾	Afd. B ²⁾	Afd. A	Afd. B		Afd. A	gymnastieklokaal		speellokaal		Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening	Aantal wekelijkse praktijklessen in spel en spelleiding
								Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening	Aantal wekelijkse praktijklessen in spel en spelleiding	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening	Aantal wekelijkse praktijklessen in spel en spelleiding		
Nederland . .	44	125	122	127	127	135½	243	65	11	70½	—	4	

¹⁾ Afd. A: opleiding kleuterleidsters.

²⁾ Afd. B: opleiding kleuterhoofdleidsters.

TABEL 4

Gegevens per provincie over de gymnastieklokalen in gebruik bij scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs		Aantal klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs		Aantal gymnastieklokalen, dat aan redelijk te stellen eisen voldoet		Aantal gymnastieklokalen, dat niet aan redelijk te stellen eisen voldoet		Aantal noodgymnastieklokalen (verenigingsgebouwen, parochiehuizen enz.), dat aan redelijk te stellen eisen voldoet		Aantal noodgymnastieklokalen (verenigingsgebouwen, parochiehuizen enz.), dat niet aan redelijk te stellen eisen voldoet		Aantal gymnastieklokalen, dat in aanbouw is		Aantal gymnastieklokalen, dat naar schatting nog gebouwd zal moeten worden om 2 lessen in de lichamelijke oefening per week per klasse in een overdekte oefenruimte mogelijk te maken ¹⁾	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal
Groningen . . .	514	5,8	2 222	4,3	110	6,4	12	2,1	13	8,6	2	0,7	1	3,1	45	3,1
Friesland . . .	604	6,8	2 391	4,7	89	5,2	67	11,7	6	4,0	28	9,0	4	12,5	158	11,0
Drenthe	377	4,2	1 546	3,0	52	3,0	1	0,2	8	5,3	7	2,3	3	9,4	29	2,0
Overijssel . . .	703	7,9	3 639	7,1	80	4,7	35	6,1	6	4,0	20	6,4	3	9,4	102	7,1
Gelderland . . .	1 026	11,5	5 655	11,1	155	9,0	57	9,9	35	23,2	59	19,0	2	6,3	134	9,3
Utrecht	512	5,8	3 038	6,0	73	4,3	66	11,5	5	3,3	8	2,6	0	0,0	49	3,4
Noordholland .	1 306	14,7	8 891	17,4	445	25,9	75	13,1	7	4,6	43	13,8	4	12,5	203	14,1
Zuid-Holland .	1 722	19,4	11 575	22,7	455	26,5	125	21,8	13	8,6	46	14,8	5	15,6	316	22,0
Zeeland	304	3,4	1 258	2,5	18	1,0	33	5,7	8	5,3	39	12,5	0	0,0	60	4,2
Noord-Brabant .	1 110	12,5	6 865	13,4	178	10,3	43	7,5	32	21,2	34	10,9	10	31,2	196	13,6
Limburg	714	8,0	3 994	7,8	64	3,7	60	10,4	18	11,9	25	8,0	0	0,0	147	10,2
NEDERLAND	8 892	100 %	51 074	100 %	1719	100 %	574	100 %	151	100 %	311	100 %	32	100 %	1 439	100 %

¹⁾ Exclusief het aantal gymnastieklokalen, dat in aanbouw is; inclusief het aantal, dat nodig is ter vervanging van de noodgymnastieklokalen.

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, dat voor alle lessen, voor een deel van de lessen dan wel voor geen van de lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal, dat aan redelijk te stellen eisen voldoet, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor alle op de lesrooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal klassen, dat slechts voor een deel van de op de lesrooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal klassen, dat geen gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie
Groningen	442	5,9	1 798	4,2	853	47,4	219	12,2	726	40,4
Friesland	540	7,2	1 984	4,7	684	34,5	268	13,5	1 032	52,0
Drenthe	343	4,5	1 332	3,1	390	29,3	24	1,8	918	68,9
Overijssel	620	8,2	3 026	7,1	618	20,4	397	13,1	2 011	66,5
Gelderland	885	11,7	4 757	11,2	1 671	35,1	707	14,9	2 379	50,0
Utrecht	412	5,5	2 457	5,8	1 391	56,6	231	9,4	835	34,0
Noordholland	1 064	14,1	7 154	16,8	4 362	61,0	1 029	14,4	1 763	24,6
Zuid-Holland	1 437	19,0	9 619	22,6	4 944	51,4	1 746	18,2	2 929	30,4
Zeeland	274	3,6	1 081	2,5	144	13,3	120	11,1	817	75,6
Noord-Brabant	933	12,3	5 915	13,9	1 805	30,5	1 118	18,9	2 992	50,6
Limburg	605	8,0	3 418	8,1	799	23,4	85	2,5	2 534	74,1
NEDERLAND	7 555	100 %	42 541	100 %	17 661	41,5	5 944	14,0	18 936	44,5

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats en/of van een sport- en speelterrein (groot of klein), en het aantal klassen, dat voor de bedoelde lessen noch gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats, noch van een sport- of speelterrein, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een speelterrein		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening noch gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats, noch van een sport- of speelterrein (groot of klein)	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie
Groningen . . .	442	5,9	1 798	4,2	1 265	70,3	1 270	70,6	264	14,7
Friesland . . .	540	7,2	1 984	4,7	1 510	76,1	696	35,1	373	18,8
Drenthe . . .	343	4,5	1 332	3,1	989	74,3	198	14,9	630	47,3
Overijssel . . .	620	8,2	3 026	7,1	2 645	87,4	641	21,2	459	15,2
Gelderland . . .	885	11,7	4 757	11,2	2 509	52,7	399	8,4	1 122	23,2
Utrecht . . .	412	5,5	2 457	5,8	1 341	54,6	175	7,1	474	19,3
Noordholland . .	1 064	14,1	7 154	16,8	1 834	25,6	937	13,1	681	9,5
Zuid-Holland . .	1 437	19,0	9 619	22,6	5 528	57,5	796	8,3	356	3,7
Zeeland . . .	274	3,6	1 081	2,5	800	74,0	282	26,1	108	10,0
Noord-Brabant .	933	12,3	5 915	13,9	4 890	82,7	1 341	22,7	624	10,5
Limburg . . .	605	8,0	3 418	8,1	3 171	92,8	495	14,5	358	10,5
NEDERLAND .	7 555	100 %	42 541	100 %	26 482	62,3	7 230	17,0	5 449	12,8
									10 948	25,7

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid schoolverband geschikte, overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen, naar de toestand op 1 juli 1958, alsmede gegevens over de aan de leerlingen van de

Provincie	Aantallen scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs				Aantallen klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs				Aantallen klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs, dat deelneemt aan het zwemmen in schoolverband in overdekte zweminrichtingen				Aantallen klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs, dat deelneemt aan het zwemmen in schoolverband in niet-overdekte zweminrichtingen			
	(elke 2e regel % van het landelijk totaal)				(elke 2e regel % van het landelijk totaal)				(elke 2e regel % van het aantal klassen van de provincie)				(elke 2e regel % van het aantal klassen van de provincie)			
	glo	vglo	ulo	totaal	glo	vglo	ulo	totaal	glo	vglo	ulo	totaal	glo	vglo	ulo	totaal
Groningen	442	10	62	514	1 798	38	386	2 222	114	10	0	124	561	23	293	877
	5,9	3,5	5,9	5,8	4,2	3,1	5,3	4,3	6,3	26,3	0,0	5,6	31,2	60,5	75,9	39,5
Friesland	540	7	57	604	1 984	35	372	2 391	140	0	0	140	101	5	76	182
	7,2	2,4	5,4	6,8	4,7	2,9	5,1	4,7	7,1	0,0	0,0	5,8	5,1	14,3	20,4	7,6
Drenthe	343	2	32	377	1 332	5	209	1 546	0	0	0	0	211	5	162	378
	4,5	0,7	3,0	4,2	3,1	0,4	2,8	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,8	100	77,5	24,4
Overijssel	620	16	67	703	3 026	73	540	3 639	92	4	54	150	563	64	263	890
	8,2	5,6	6,4	7,9	7,1	6,1	7,4	7,1	3,0	5,5	10,0	4,1	18,6	8,8	48,7	24,5
Gelderland	885	37	104	1 026	4 757	164	734	5 655	387	18	55	460	496	23	221	740
	11,7	13,0	9,9	11,5	11,2	13,6	10,0	11,1	8,1	11,0	7,5	8,1	10,4	14,0	30,1	13,1
Utrecht	412	25	75	512	2 457	106	475	3 038	172	25	4	201	179	31	78	288
	5,5	8,7	7,1	5,8	5,8	8,8	6,4	6,0	7,0	23,6	0,8	6,6	7,3	29,2	16,4	9,5
Noordholland	1 064	61	181	1 306	7 154	276	1 461	8 891	912	58	125	1 095	244	6	30	280
	14,1	21,3	17,2	14,7	16,8	22,9	20,0	17,4	12,7	21,0	8,5	12,3	3,4	2,2	2,0	3,1
Zuid-Holland	1 437	50	235	1 722	9 619	204	1 752	11 575	1 169	29	77	1 275	691	21	217	929
	19,0	17,5	22,4	19,4	22,5	16,9	24,0	22,7	12,1	14,2	4,4	11,0	7,2	10,3	12,4	8,0
Zeeland	274	4	26	304	1 081	13	164	1 258	0	0	0	0	104	9	16	129
	3,6	1,4	2,5	3,4	2,5	1,1	2,2	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	69,2	9,7	10,2
Noord-Brabant	933	38	139	1 110	5 915	178	772	6 865	300	14	31	345	384	38	155	577
	12,3	13,3	13,2	12,5	13,9	14,8	10,5	13,4	5,1	7,8	4,0	5,0	6,5	21,3	20,0	8,4
Limburg	605	36	73	714	3 418	113	463	3 994	158	24	40	222	155	16	33	204
	8,0	12,6	7,0	8,0	8,1	9,4	6,3	7,8	4,6	21,2	8,6	5,5	4,5	14,1	7,1	5,1
NEDERLAND	7 555	286	1 051	8 892	42 541	1 205	7 328	51 074	3 444	182	386	4 012	3 689	241	1 544	5 474
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	8,1	15,1	5,3	7,6	8,7	20,0	21,1	10,7

lager onderwijs, dat deelneemt aan het zwemmen in schoolverband in overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen en het aantal voor het zwemmen in vorenbedoelde scholen in de jaren 1955, 1956 en 1957 uitgereikte zwemdiploma's (zwemproef, geoefend zwemmer en zwemvaardigheidsdiploma I)

Aantal voor het zwemmen in schoolverband geschikte zweminrichtingen	Aantal uitgereikte zwemdiploma's aan de leerlingen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs samen (hierin zijn tevens begrepen de diploma's, uitgereikt aan de leerlingen van de scholen voor buitengewoon onderwijs)										Totaal aantal uitgereikte zwemdiploma's in de jaren 1955, 1956 en 1957 aan de leerlingen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs			
	(elke 2e regel % van het landelijk totaal)		(elke 2e regel % van het landelijk totaal)									(elke 2e regel % van het landelijk totaal)		
	overdekt	niet-overdekt	zwemproef			geoefend zwemmer			zwemvaardigheidsdiploma I			1955	1956	1957
2	30	1 731	1 474	1 567	1 186	1 066	1 136	146	100	133	3 063	2 640	2 836	
4,4	11,1	5,2	4,9	3,5	5,8	5,1	4,1	5,7	3,5	3,4	5,4	4,9	3,7	
1	15	1 951	1 563	1 874	1 037	1 031	1 128	191	190	203	3 179	2 784	3 205	
2,2	5,6	5,9	5,2	4,2	5,1	5,0	4,1	7,5	6,7	5,2	5,7	5,2	4,2	
0	18	251	0	453	118	0	96	54	0	8	423	0	557	
0,0	6,7	0,7	0,0	1,0	0,6	0,0	0,3	2,1	0,0	0,2	0,7	0,0	0,7	
3	30	1 719	568	1 517	709	454	687	71	61	126	2 499	1 083	2 330	
6,7	11,1	5,2	1,9	3,4	3,5	2,2	2,6	2,8	2,2	3,3	4,5	2,0	3,0	
3	53	3 235	2 210	5 287	1 658	1 405	2 612	225	958	1 265	5 118	4 573	9 164	
6,7	19,6	9,8	7,3	11,7	8,2	6,8	9,4	8,8	34,1	32,7	9,1	8,5	12,0	
2	16	1 431	1 437	2 154	913	796	1 127	144	125	142	2 488	2 358	3 423	
4,4	5,9	4,3	4,7	4,8	4,5	3,8	4,1	5,6	4,4	3,7	4,4	4,4	4,5	
14	27	8 831	9 082	13 150	7 000	7 956	11 068	672	580	953	16 503	17 618	25 171	
31,1	10,0	26,7	30,0	29,2	34,4	38,4	40,0	26,3	20,6	24,7	29,5	32,8	32,9	
14	36	8 717	9 123	10 803	5 238	5 432	5 793	820	637	777	14 775	15 192	17 373	
31,1	13,3	26,3	30,2	24,0	25,7	26,2	20,9	32,1	22,6	20,1	26,4	28,3	22,7	
0	7	464	298	519	170	112	190	9	4	7	643	414	716	
0,0	2,6	1,5	1,0	1,1	0,8	0,5	0,7	0,3	0,2	0,2	1,2	0,8	0,9	
3	26	2 566	3 086	5 570	1 009	1 652	2 395	32	41	77	3 607	4 779	8 042	
6,7	9,6	7,7	10,2	12,4	4,9	8,0	8,7	1,3	1,5	2,0	6,4	8,9	10,5	
3	12	2 218	1 388	2 137	1 328	802	1 409	189	118	175	3 735	2 308	3 721	
6,7	4,5	6,7	4,6	4,7	6,5	4,0	5,1	7,5	4,2	4,5	6,7	4,2	4,8	
45	270	33 114	30 229	45 031	20 366	20 706	27 641	2 553	2 814	3 866	56 033	53 749	76 538	
100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
		108 374			68 713			9 233			186 320			

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening alléén gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal, of van een groot of klein speelterrein, of van een doelmatig verharde oefenplaats, of van een overdekte, hetzij niet-overdekte zweminrichting, en over het aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening over geen enkele accommodatie beschikt, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat alléén gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal (derhalve niet van een sport- of speelterrein, een verharde oefenplaats of een zweminrichting)		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening alléén gebruik kan maken van een sport- of speelterrein		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening alléén gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats		Aantal klassen, dat alléén gebruik kan maken van een zweminrichting		Aantal klassen, dat over geen enkele accommodatie beschikt voor het onderwijs in de lichamelijke oefening					
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie		
Groningen . .	442	5,9	1 798	4,2	633	35,2	257	14,3	28	1,5	258	14,3	0	0,0	16	0,9	0	0,0
Friesland . . .	540	7,2	1 984	4,7	96	4,8	166	8,4	258	13,0	651	32,8	0	0,0	0	0,0	2	0,1
Drenthe	343	4,5	1 332	3,1	12	0,9	10	0,7	114	8,6	91	6,8	0	0,0	0	0,0	29	2,2
Overijssel . . .	620	8,2	3 026	7,1	0	0,0	10	0,3	8	0,3	795	26,3	0	0,0	0	0,0	4	0,1
Gelderland . . .	885	11,7	4 757	11,2	322	6,8	44	0,9	125	2,6	1 021	21,5	0	0,0	0	0,0	84	1,8
Utrecht	412	5,5	2 457	5,8	454	18,5	13	0,5	72	2,9	480	19,5	0	0,0	55	2,2	13	0,5
Noordholland . .	1 064	14,1	7 154	16,8	3 662	51,2	294	4,1	147	2,1	705	9,9	265	3,7	68	0,9	350	4,9
Zuid-Holland . .	1 437	19,0	9 619	22,6	4 638	48,2	196	2,0	57	0,6	1 284	13,3	139	1,4	8	0,1	359	3,7
Zeeland	274	3,6	1 081	2,5	34	3,1	16	1,5	7	0,6	216	20,0	0	0,0	0	0,0	30	2,8
Noord-Brabant.	933	12,3	5 915	13,9	364	6,1	102	1,7	59	1,0	1 148	19,4	22	0,4	18	0,3	202	3,4
Limburg	605	8,0	3 418	8,1	188	5,5	219	6,4	66	1,9	1 289	37,7	0	0,0	0	0,0	208	6,1
NEDERLAND	7 555	100 %	42 541	100 %	10 403	24,4	1 327	3,1	941	2,2	7 938	18,7	426	1,0	165	0,4	1 281	3,0

TABEL 9

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening is aangewezen op een klasseleerkracht – niet vakleerkracht lichamelijke oefening –, dat de lessen in de lichamelijke oefening normaliter ontvangt van een vakleerkracht en dat de lessen in de lichamelijke oefening werkelijk ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening, benevens een opgave van het aantal bij het gewoon lager onderwijs, het voortgezet gewoon lager onderwijs en het uitgebreid lager onderwijs in functie zijnde vakleerkrachten, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening is aangewezen op een klasseleerkracht – niet vakleerkracht lichamelijke oefening		Aantal klassen, dat de lessen in de lichamelijke oefening normaliter ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening		Aantal klassen, dat de lessen in de lichamelijke oefening werkelijk ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening		Aantal bij het gewoon lager onderwijs, het voortgezet gewoon lager onderwijs en het uitgebreid lager onderwijs in functie zijnde vakleerkrachten in het bezit van				
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	de akte m.o. lichamelijke oefening	de akte l.o. lichamelijke oefening	de akte van bekwamheid als onderwijzer met de aantekening lichamelijke oefening	een niet erkend diploma	Totaal aantal
Groningen	442	5,9	1 789	4,2	1 369	76,1	429	23,9	429	23,9	46	3	5	—	54
Friesland	540	7,2	1 984	4,7	1 896	95,5	88	4,5	88	4,5	26	1	6	—	33
Drenthe	343	4,5	1 332	3,1	1 261	94,7	116	8,7	71	5,3	26	1	—	1	28
Overijssel	620	8,2	3 026	7,1	2 884	95,3	203	6,7	142	4,7	53	—	7	—	60
Gelderland	885	11,7	4 757	11,2	4 551	95,7	236	5,0	206	4,3	87	5	1	—	93
Utrecht	412	5,5	2 457	5,8	2 180	88,7	407	16,6	277	11,3	59	—	3	—	62
Noordholland	1 064	14,1	7 154	16,8	3 620	50,6	3 914	54,7	3 534	49,4	330	48	55	5	438
Zuid-Holland	1 437	19,0	9 619	22,6	6 542	68,1	3 799	39,5	3 077	31,9	313	13	26	—	352
Zeeland	274	3,6	1 081	2,5	1 059	97,9	27	2,5	22	2,1	17	1	—	—	18
Noord-Brabant	933	12,3	5 915	13,9	5 792	97,9	138	2,3	123	2,1	85	10	4	—	99
Limburg	605	8,0	3 418	8,1	3 385	99,0	33	1,0	33	1,0	39	15	6	—	60
NEDERLAND	7 555	100 %	42 541	100 %	34 539	81,2	9 390	22,1	8 002	18,8	1 087	97	113	6	1 297

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs, dat voor alle lessen, voor een deel van de lessen, dan wel voor geen van de lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal, dat aan redelijk te stellen eisen voldoet, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor alle op de lesrooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal klassen, dat slechts voor een deel van de op de lesrooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal klassen, dat geen gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie
Groningen	10	3,5	38	3,1	30	78,9	5	13,2	3	7,9
Friesland	7	2,4	35	2,9	35	100	0	0,0	0	0,0
Drenthe	2	0,7	5	0,4	3	60,0	2	40,0	0	0,0
Overijssel	16	5,6	73	6,1	44	60,3	5	6,8	24	32,9
Gelderland	37	13,0	164	13,6	117	71,3	18	11,0	29	17,7
Utrecht	25	8,7	106	8,8	65	61,3	2	1,9	39	36,8
Noordholland	61	21,3	276	22,9	218	79,0	20	7,2	38	13,8
Zuid-Holland	50	17,5	204	16,9	161	79,0	7	3,4	36	17,6
Zeeland	4	1,4	13	1,1	0	0,0	0	0,0	13	100
Noord-Brabant	38	13,3	178	14,8	110	61,8	9	5,1	59	33,1
Limburg	36	12,6	113	9,4	41	36,3	7	6,2	65	57,5
NEDERLAND	286	100 %	1 205	100 %	824	68,4	75	6,2	306	25,4

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor uitgebreid lager onderwijs, dat voor alle lessen, voor een deel van de lessen, dan wel voor geen van de lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal, dat aan redelijk te stellen eisen voldoet, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor uitgebreid lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor alle op de lesrooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal klassen, dat slechts voor een deel van de op de lesrooster vermelde lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal klassen, dat geen gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie
Groningen	62	5,9	386	5,3	287	74,3	41	10,6	58	15,1
Friesland	57	5,4	372	5,1	352	94,6	0	0,0	20	5,4
Drenthe	32	3,0	209	2,8	151	72,2	27	13,0	31	14,8
Overijssel	67	6,4	540	7,4	398	73,7	21	3,9	121	22,4
Gelderland	104	9,9	734	10,0	505	68,8	145	19,8	84	11,4
Utrecht	75	7,1	475	6,4	395	83,1	9	1,9	71	15,0
Noordholland	181	17,2	1 461	20,0	1 320	90,3	64	4,4	77	5,3
Zuid-Holland	235	22,4	1 752	24,0	1 452	82,9	176	10,0	124	7,1
Zeeland	26	2,5	164	2,2	50	30,5	18	11,0	96	58,5
Noord-Brabant	139	13,2	772	10,5	648	83,9	55	7,1	69	9,0
Limburg	73	7,0	463	6,3	178	38,4	22	4,8	263	56,8
NEDERLAND	1 051	100 %	7 328	100 %	5 736	78,3	578	7,9	1 014	13,8

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats en/of van een sport- of speelterrein (groot of klein), en het aantal klassen, dat voor de bedoelde lessen noch gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats, noch van een sport- of speelterrein, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een speelterrein		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening noch gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats, noch van een sport- of speelterrein (groot of klein)			
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie		
Groningen	10	3,5	38	3,1	33	86,8	5	13,2	14	36,8	0	0,0
Friesland	7	2,4	35	2,9	0	0,0	35	100	0	0,0	0	0,0
Drenthe	2	0,7	5	0,4	2	40,0	2	40,0	0	0,0	3	60,0
Overijssel	16	5,6	73	6,1	57	78,1	51	69,9	4	5,5	0	0,0
Gelderland	37	13,0	164	13,6	72	43,9	9	5,5	68	41,5	65	39,7
Utrecht	25	8,7	106	8,8	18	17,0	15	14,2	26	24,5	48	45,3
Noordholland	61	21,3	276	22,9	35	12,7	106	38,4	35	12,7	116	42,0
Zuid-Holland	50	17,5	204	16,9	102	50,0	34	16,7	0	0,0	76	37,3
Zeeland	4	1,4	13	1,1	8	61,5	8	61,5	2	15,4	0	0,0
Noord-Brabant	38	13,3	178	14,8	127	71,3	34	19,1	25	14,0	40	22,5
Limburg	36	12,6	113	9,4	88	77,9	10	8,8	25	22,1	10	8,8
NEDERLAND	286	100 %	1 205	100 %	542	45,0	309	25,6	199	16,5	358	29,7

TABEL 13

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor uitgebreid lager onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats en/of van een sport- of speelterrein (groot of klein) en het aantal klassen, dat voor de bedoelde lessen noch gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats, noch van een sport- of speelterrein, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor uitgebreid lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een speelterrein		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening noch gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats, noch van een sport- of speelterrein (groot of klein)			
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie		
Groning	62	5,9	386	5,3	310	80,3	30	7,8	84	21,8	60	15,5
Friesland	77	5,4	372	2,8	27	7,3	338	90,9	31	8,3	0	0,0
Drenthe	32	3,0	209	2,8	97	46,4	139	66,5	57	27,3	0	0,0
Overijssel	67	6,4	540	7,4	274	50,7	345	63,9	47	8,7	29	5,4
Gelderland	104	9,9	734	10,0	295	40,2	129	17,6	230	31,3	243	33,1
Utrecht	75	7,1	475	6,4	99	20,8	177	37,3	93	19,6	156	32,8
Noordholland	181	17,2	1 461	20,0	46	3,1	577	39,5	161	11,0	699	47,8
Zuid-Holland	235	22,4	1 752	24,0	836	47,7	352	20,1	119	6,8	596	34,0
Zeeland	26	2,5	164	2,2	37	22,6	119	72,6	0	0,0	27	16,5
Noord-Brabant	139	13,2	772	10,5	402	52,1	296	38,3	146	18,9	206	26,7
Limburg	73	7,0	463	6,3	285	61,5	87	18,8	129	27,9	72	15,5
NEDERLAND	1 051	100 %	7 328	100 %	2 708	36,9	2 589	35,3	1 097	15,0	2 088	28,5

TABEL 14

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening alléén gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal, of van een groot of klein speelterrein, of van een doelmatig verharde oefenplaats, of van een overdekte, hetzij niet-overdekte zweminrichting, en over het aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening over geen enkele accommodatie beschikt, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat alléén gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal (derhalve niet van een sport- of speelterrein, een verharde oefenplaats of een zweminrichting)		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening alléén gebruik kan maken van een sport- of speelterrein		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening alléén gebruik kan maken van een doelmatig verharde oefenplaats		Aantal klassen, dat alléén gebruik kan maken van een zweminrichting		Aantal klassen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening over geen enkele accommodatie beschikt					
							groot (ten minste 6000 m ²)	klein (2400 m ² — 6000 m ²)			overdekt	niet-overdekt						
	Aan- % van het tal landelijk totaal	Aan- % van het tal landelijk totaal	Aantal % van het aantal klassen van de provincie	Aantal % van het aantal klassen van de provincie	Aantal % van het aantal klassen van de provincie	Aantal % van het aantal klassen van de provincie	Aantal % van het aantal klassen van de provincie	Aantal % van het aantal klassen van de provincie	Aantal % van het aantal klassen van de provincie									
Groningen . . .	10	3,5	38	3,1	4	10,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0		
Friesland . . .	7	2,4	35	2,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0		
Drenthe	2	0,7	5	0,4	3	60,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0		
Overijssel . . .	16	5,6	73	6,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0		
Gelderland . . .	37	13,0	164	13,6	12	7,3	0	0,0	3	1,8	0	0,0	0	0,0	4	2,4		
Utrecht	25	8,7	106	8,8	34	32,0	0	0,0	2	1,9	16	15,1	3	2,8	0	0,0		
Noordholland .	61	21,3	276	22,9	121	43,8	9	3,3	0	0,0	3	1,1	10	3,6	6	2,2		
Zuid-Holland .	50	17,5	204	16,9	100	49,0	4	2,0	0	0,0	11	5,4	0	0,0	2	1,0		
Zeeland	4	1,4	13	1,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0		
Noord-Brabant.	38	13,3	178	14,8	14	7,9	0	0,0	0	0,0	21	11,8	5	2,8	9	5,0		
Limburg	36	12,6	113	9,4	3	2,6	5	4,4	9	8,0	21	18,6	3	2,6	3	2,6		
NEDERLAND	286	100%	1 205	100%	291	24,1	18	1,5	14	1,2	75	6,2	13	1,1	14	1,2	22	1,8

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs, dat

- a) voor de lessen in de lichamelijke oefening is aangewezen op een klasseleerkracht - niet vakleerkracht lichamelijke oefening - ;
 b) de lessen in de lichamelijke oefening normaliter ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening ;
 c) de lessen in de lichamelijke oefening werkelijk ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening ;
 naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening is aangewezen op een klasseleerkracht - niet vakleerkracht in de lichamelijke oefening		Aantal klassen, dat de lessen in de lichamelijke oefening normaliter ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening		Aantal klassen, dat de lessen in de lichamelijke oefening werkelijk ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie
Groningen	10	3,5	38	3,1	4	10,5	32	84,2	32	84,2
Friesland	7	2,4	35	2,9	0	0,0	35	100	35	100
Drenthe	2	0,7	5	0,4	0	0,0	5	100	5	100
Overijssel	16	5,6	73	6,1	13	17,8	60	82,2	46	63,0
Gelderland	37	13,0	164	13,6	31	18,9	119	72,6	60	36,6
Utrecht	25	8,7	106	8,8	32	30,2	104	98,1	68	64,1
Noordholland	61	21,3	276	22,9	66	23,9	253	91,7	196	71,0
Zuid-Holland	50	17,5	204	16,9	36	17,6	204	100	158	77,4
Zeeland	4	1,4	13	1,1	8	61,5	5	38,5	5	38,5
Noord-Brabant	38	13,3	178	14,8	60	33,7	131	73,6	84	47,2
Limburg	36	12,6	113	9,4	77	68,1	113	100	36	31,0
NEDERLAND	286	100 %	1 205	100 %	327	27,1	1 061	88,0	725	60,2

Gegevens per provincie over het aantal klassen van de scholen voor uitgebreid lager onderwijs, dat

- a) voor de lessen in de lichamelijke oefening is aangewezen op een klasseleerkracht - niet vakleerkracht lichamelijke oefening - ;
 b) de lessen in de lichamelijke oefening normaliter ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening ;
 c) de lessen in de lichamelijke oefening werkelijk ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening ;
 naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal scholen voor uitgebreid lager onderwijs		Aantal klassen		Aantal klassen, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening is aangewezen op een klasseleerkracht - niet vakleerkracht in de lichamelijke oefening		Aantal klassen, dat de lessen in de lichamelijke oefening normaliter ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening		Aantal klassen, dat de lessen in de lichamelijke oefening werkelijk ontvangt van een vakleerkracht in de lichamelijke oefening	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie	Aantal	% van het aantal klassen van de provincie
Groningen	62	5,9	386	5,3	13	3,4	373	96,6	373	96,6
Friesland	57	5,4	372	5,1	10	2,7	372	100	359	96,5
Drenthe	32	3,0	209	2,8	19	9,1	190	90,9	176	84,2
Overijssel	67	6,4	540	7,4	19	3,5	540	100	476	88,1
Gelderland	104	9,9	734	10,0	4	0,5	690	94,0	616	83,9
Utrecht	75	7,1	475	6,4	13	2,7	475	100	412	86,7
Noordholland	181	17,2	1 461	20,0	12	0,8	1 461	100	1 388	95,0
Zuid-Holland	235	22,4	1 752	24,0	97	5,5	1 752	100	1 637	93,4
Zeeland	26	2,5	164	2,2	4	2,4	164	100	132	80,5
Noord-Brabant	139	13,2	772	10,5	7	0,9	769	99,6	678	87,8
Limburg	73	7,0	463	6,3	63	13,6	463	100	366	79,0
NEDERLAND	1 051	100 %	7 328	100 %	261	3,6	7 249	98,9	6 613	90,2

Gegevens per provincie over de gymnastieklokalen in gebruik

Provincie	Aantal dagnijverheidsscholen, waarop de gegevens betrekking hebben		Aantal dagnijverheidsscholen, dat voor alle der volgens de richtlijnen te geven lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal dagnijverheidsscholen, dat voor een deel der volgens de richtlijnen te geven lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal		Aantal dagnijverheidsscholen, dat geen gebruik kan maken van een aan redelijk te stellen eisen voldoende gymnastieklokaal		Aantal dagnijverheidsscholen met een tot de school behorend gymnastieklokaal dat	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal
Groningen . . .	46	5,6	16	34,8	16	34,8	14	30,4	7	15,2
Friesland . . .	54	6,5	37	68,5	8	14,8	9	16,7	9	16,7
Drenthe . . .	31	3,7	10	32,3	12	38,7	9	29,0	4	12,9
Overijssel . . .	80	9,7	20	25,0	30	37,5	30	37,5	10	12,5
Gelderland . . .	102	12,4	32	31,4	40	39,2	30	29,4	19	18,6
Utrecht . . .	42	5,1	28	66,7	8	19,0	6	14,3	10	23,8
Noordholland . . .	105	12,7	47	44,8	46	43,8	12	11,4	26	24,8
Zuid-Holland . . .	149	18,1	67	45,0	59	39,6	23	15,4	32	21,5
Zeeland . . .	30	3,6	19	63,3	6	20,0	5	16,7	4	13,3
Noord-Brabant . . .	121	14,7	36	29,7	52	43,0	33	27,3	21	17,4
Limburg . . .	65	7,9	18	27,7	28	43,1	19	29,2	13	20,0
NEDERLAND . . .	825	100%	330	40,0	305	37,0	190	23,0	155	18,8

TABEL 19

Gegevens per provincie over de sport- en speelsterren en de zweminrichtingen in gebruik bij de dagnijverheidsscholen, naar de toestand op 1 juli 1958, alsmede gegevens over de aan de leerlingen van deze scholen in de jaren 1955 tot en met 1957 uitgereikte zwemdiploma's

Provincie	Aantal dagnijverheidsscholen, waarop de gegevens betrekking hebben		Aantal dagnijverheidsscholen, dat over een tot de school behorend sport- of speelsterren beschikt		Aantal dagnijverheidsscholen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik maakt van een sport- of speelsterren		Aantal dagnijverheidsscholen, dat behalve van een gymnastieklokaal tevens gebruik maakt van een sport- of speelsterren		Aantal dagnijverheidsscholen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik maakt van een overdekte zweminrichting		Aantal dagnijverheidsscholen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een overdekte zweminrichting	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal		
Groningen . . .	46	5,6	0	19	41,3	15	32,6	4	8,7	12	26,1	0
Friesland . . .	54	6,5	0	23	42,6	23	42,6	0	0,0	13	24,1	0
Drenthe . . .	31	3,7	0	19	61,3	16	51,6	0	0,0	17	54,8	0
Overijssel . . .	80	9,7	0	44	55,0	32	40,0	5	6,3	25	31,3	1
Gelderland . . .	102	12,4	1	43	42,1	31	30,4	10	9,8	33	32,3	0
Utrecht . . .	42	5,1	2	16	38,1	16	38,1	1	2,4	9	21,4	0
Noordholland . . .	105	12,7	0	40	38,1	40	38,1	35	33,3	13	12,4	2
Zuid-Holland . . .	149	18,1	0	47	31,5	47	31,5	40	26,8	25	16,8	5
Zeeland . . .	30	3,6	0	14	46,7	14	46,7	0	0,0	6	20,0	0
Noord-Brabant . . .	121	14,7	0	36	29,7	27	22,3	9	7,4	20	16,5	2
Limburg . . .	65	7,9	1	25	38,5	21	32,3	12	18,5	4	6,1	1
NEDERLAND . . .	825	100%	4	326	39,5	282	34,2	116	14,1	177	21,5	11

Aantal uitgereikte zwemdiploma's in de jaren 1955, 1956 en 1957: *zwemproef:* 1955: 2 076 1956: 1 770 1957: 2 877 *geoeffend zwemmer:* 1955: 1 397 1956: 1 348 1957: 1 893 *zwemvaardigheidsdiploma I:* 1955: 303 1956: 486 1957: 678

TABEL 18

bij dagnijverheidsscholen, naar de toestand op 1 juli 1958

Aantal dagnijverheidsscholen, dat voor alle of voor een deel der volgens de richtlijnen te geven lessen in de lichamelijke oefening gebruik maakt van niet tot de dagnijverheidsscholen behorende gymnastieklokalen of noodgymnastieklokalen		Aantal gymnastieklokalen of noodgymnastieklokalen, dat niet tot de dagnijverheidsscholen behoort en waarvan door deze scholen wel gebruik wordt gemaakt		Aantal tot de dagnijverheidsscholen behorende gymnastieklokalen, dat sinds 1 mei 1945 is gebouwd		Aantal gymnastieklokalen, dat ten behoeve van de dagnijverheidsscholen in aanbouw is of is aanbesteed		Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat bij dagnijverheidsscholen volgens het ontbreken van een gymnastieklokaal niet kan worden gegeven		Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat bij de dagnijverheidsscholen volgens de richtlijnen dient te worden gegeven	
Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het landelijk totaal
24	52,2	22	4,8	6	4,3	3	4,6	301	35,7	842	4,7
27	50,0	28	6,1	9	6,4	4	6,2	229	24,4	940	5,2
19	61,3	19	4,1	4	2,8	3	4,6	239	38,2	625	3,5
46	57,5	40	8,7	9	6,4	4	6,2	395	27,5	1 435	8,0
46	45,1	46	9,9	20	14,2	6	9,2	448	22,0	2 038	11,4
24	57,1	25	5,4	8	5,7	4	6,2	142	16,0	888	4,9
54	51,4	72	15,6	17	12,1	9	13,8	739	26,3	2 812	15,7
71	47,7	93	20,1	27	19,1	12	18,5	1 416	36,2	3 910	21,8
17	56,7	19	4,1	4	2,8	3	4,6	148	32,3	458	2,5
67	55,4	62	13,4	24	17,0	11	16,9	942	36,8	2 561	14,4
38	58,5	36	7,8	13	9,2	6	9,2	385	27,7	1 422	7,9
433	52,5	462	100%	141	100%	65	100%	5 384	30,0	17 931	100%

TABEL 20

Gegevens per provincie over de bij de dagnijverheidsscholen bevoegd en niet-bevoegd gegeven lessen in de lichamelijke oefening en het aantal alsnog bij deze scholen aan te stellen bevoegde leerkrachten, naar de toestand op 1 juli 1958

Provincie	Aantal dagnijverheidsscholen, waarop de gegevens betrekking hebben		Aantal volgens de richtlijnen bij dagnijverheidsscholen te geven wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening		Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, gegeven door bevoegde leraren in de lichamelijke oefening		Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, gegeven door niet-bevoegde leraren in de lichamelijke oefening		Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat niet wordt gegeven		Aantal bevoegde leraren in de lichamelijke oefening, dat alsnog bij dagnijverheidsscholen zal moeten worden te werk gesteld (inclusief vervanging der werkzame onbevoegde leraren ¹⁾)	
	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het landelijk totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het provinciaal totaal	Aantal	% van het landelijk totaal
Groningen . . .	46	5,6	842	4,7	461	54,7	80	9,5	301	35,8	(19) 13	5,0
Friesland . . .	54	6,5	940	5,2	395	42,0	291	31,0	254	27,0	(27) 18	7,0
Drenthe . . .	31	3,7	625	3,5	282	45,1	104	16,7	239	38,2	(17) 11	4,4
Overijssel . . .	80	9,7	1 435	8,0	689	48,0	351	24,5	395	27,5	(38) 25	10,0
Gelderland . . .	102	12,4	2 038	11,4	1 248	61,2	342	16,8	448	22,0	(40) 27	10,4
Utrecht . . .	42	5,1	888	4,9	600	67,7	107	12,1	179	20,2	(14) 9	3,6
Noordholland . . .	105	12,7	2 812	15,7	1 698	60,4	360	12,8	755	26,8	(56) 37	14,5
Zuid-Holland . . .	149	18,1	3 910	21,8	2 155	55,1	287	7,3	1 469	37,6	(88) 59	22,8
Zeeland . . .	30	3,6	458	2,5	266	58,1	34	7,4	158	34,5	(10) 7	2,6
Noord-Brabant . . .	121	14,7	2 561	14,4	1 517	59,2	102	4,0	942	36,8	(52) 35	13,5
Limburg . . .	65	7,9	1 422	7,9	924	65,0	113	8,0	385	27,0	(24) 16	6,2
NEDERLAND . . .	825	100%	17 931	100%	10 235	57,1	2 171	12,1	5 525	30,8	(385) 257	100%

¹⁾ Uitgegaan is van een weektaak van 30 lessen; bij een weektaak van 20 lessen zijn de aantallen als tussen haakjes is aangegeven.

Gegevens per provincie over de gymnastieklokale in gebruik bij de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs
(waarbij de gymnastieklokale als uitgangspunt zijn genomen), naar de toestand op 16 september 1958

Provincie	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	Aantal tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende gymnastieklokale	Aantal tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende noodgymnastieklokale	Aantal gymnastieklokale, dat niet tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behoort en waarvan door deze scholen wel gebruik wordt gemaakt	Aantal noodgymnastieklokale, dat niet tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behoort en waarvan door deze scholen wel gebruik wordt gemaakt	Overzicht van het vloeroppervlak van de tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende gymnastieklokale, alsmede van het bouwjaar								
						vloeroppervlak < 162 m ²			vloeroppervlak 162-252 m ²			vloeroppervlak > 252 m ²		
						gebouwd			gebouwd			gebouwd		
						vóór 1920	in 1920-1945	na 1945	vóór 1920	in 1920-1945	na 1945	vóór 1920	in 1920-1945	na 1945
Groningen	19	14	—	6	1	1	2	—	4	5	2	—	—	—
Friesland	16	13	1	14	—	2	—	—	1	4	5	—	—	1
Drenthe	8	7	1	2	—	—	1	—	2	1	2	—	—	1
Overijssel	28	16	3	22	1	1	—	1	1	6	5	—	—	2
Gelderland	47	24	3	34	3	1	1	1	4	10	5	—	1	1
Utrecht	29	28	5	19	2	3	4	—	1	10	10	—	—	—
Noordholland	84	68	7	97	9	8	4	—	8	25	15	2	—	6
Zuid-Holland	94	90	8	90	4	6	11	—	13	29	25	—	3	3
Zeeland	12	9	1	7	—	—	1	—	1	5	2	—	—	—
Noord-Brabant	57	35	8	28	4	4 ¹⁾	1	2	—	12	13	—	—	2
Limburg	42	25	3	14	7	6	5	1	—	7	5	—	—	1
NEDERLAND	436	329	40	333	31	32	30	5	35	114	89	2	4	17

1) Van één school zijn geen gegevens verstrekt over het vloeroppervlak en het bouwjaar.

Gegevens per provincie over de gymnastieklokalen in gebruik bij de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (waarbij deze scholen als uitgangspunt zijn genomen), naar de toestand op 16 september 1958

Provincie	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening gebruik kan maken van een of meer tot de school behorende gymnastieklokalen	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening uitsluitend gebruik kan maken van een of meer niet tot de school behorende gymnastieklokalen	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening naast een of meer tot de school behorende gymnastieklokalen van een of meer niet tot de school behorende gymnastieklokalen gebruik kan maken	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening naast een of meer tot de school behorende gymnastieklokalen en/of een of meer niet tot de school behorende gymnastieklokalen bovendien gebruik kan maken van een of meer noodgymnastieklokalen	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening uitsluitend is aangewezenen op een of meer noodgymnastieklokalen	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening niet de beschikking heeft over een gymnastieklokaal
Groningen . . .	19	14	4	(2)	—	1	—
Friesland . . .	16	11	4	(5)	—	1	—
Drenthe . . .	8	6	1	—	—	1	—
Overijssel . . .	28	15	9	(4)	—	4	—
Gelderland . . .	47	26	17	(8)	(2)+1	3	—
Utrecht . . .	29	22	4	(6)	(5)+2	—	1
Noordholland . . .	84	50	23	(15)	(5)+6	5	—
Zuid-Holland . . .	94	67	18	(21)	(3)+1	8	—
Zeeland . . .	12	9	2	(2)	—	1	—
Noord-Brabant . . .	57	31	17	(2)	(3)+1	8	—
Limburg . . .	42	21	12	(2)	(2)+2	6	1
NEDERLAND . . .	436	272	111	(67 dubbeltellingen) dit aantal scholen is reeds geteld bij de vorengenoemde 272 scholen	(20 dubbeltellingen)+13	38	2

TABEL 23

Gegevens per provincie over het aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening aan de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs,

- a) dat wordt gegeven in al dan niet tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende gymnastieklokalen en noodgymnastieklokalen;
 b) waarvoor uitsluitend wordt gebruik gemaakt van andere accommodaties dan gymnastieklokalen;
 c) dat wegens het ontbreken van daarvoor noodzakelijke accommodaties niet kan worden gegeven;
 naar de toestand op 16 september 1958

Provincie	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat volgens de geldende voorschriften en met inachtneming van de normale klasse-combinatiemogelijkheden moet worden gegeven	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat wordt gegeven in de tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende gymnastieklokalen	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat wordt gegeven in niet tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende gymnastieklokalen	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat wordt gegeven in noodgymnastieklokalen	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, waarvoor uitsluitend wordt gebruik gemaakt van andere accommodaties dan gymnastieklokalen	Aantal wekelijkse lessen in de lichamelijke oefening, dat niet wordt gegeven, omdat geen enkele accommodatie (sport- of speelrein, zweminrichting e.d.) beschikbaar is
Groningen . . .	719	528	93	20	50	28
Friesland . . .	536	396	107	33	—	—
Drenthe . . .	335	284	16	18	12	5
Overijssel . . .	1 180	516	292	89	179	104
Gelderland . . .	1 670	949	412	111	83	115
Utrecht . . .	1 375	803	199	188	133	52
Noordholland . . .	3 814	2 072	967	318	246	211
Zuid-Holland . . .	4 363	2 933	682	336	371	41
Zeeland . . .	412	312	51	46	3	—
Noord-Brabant . . .	1 945	1 111	281	201	271	81
Limburg . . .	1 330	783	111	142	246	48
NEDERLAND . . .	17 679	10 687	3 211	1 502	1 594	685

Gegevens per provincie over

- a) de tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs
 b) de oppervlakten van deze terreinen en het jaar, waarin zij zijn
 c) de niet tot de genoemde scholen behorende sport- en speelsterreinen, hetzij geheel hetzij gedeeltelijk kunnen beschikken;
 naar de toestand op 16 september 1958

Provincie	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening de beschikking heeft over een tot de school behorend sport- of speelsterrein	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening de beschikking heeft over een niet tot de school behorend sport- of speelsterrein	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening hetzij geheel hetzij gedeeltelijk de beschikking heeft over een niet tot de school behorend sport- of speelsterrein	Aantal scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, dat voor de lessen in de lichamelijke oefening niet de beschikking heeft over een sport- of speelsterrein	Aantal tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende sport- of speelsterreinen
Groningen . . .	19	6	(2)	13	—	6
Friesland . . .	16	6	—	10	—	7
Drenthe	8	4	—	4	—	4
Overijssel . . .	28	8	(1)	16	4	10
Gelderland . . .	47	18	(3)	21	8	23
Utrecht	29	10	—	11	8	13
Noordholland . .	84	21	(3)	56	7	27
Zuid-Holland . .	94	23	(8)	58	13	27
Zeeland	12	5	(2)	6	1	7
Noord-Brabant .	57	26	(6)	19	12	34
Limburg	42	14	(2)	23	5	16
NEDERLAND .	436	141	(27 dubbeltellingen)	237	58	174

1) Van één school zijn geen gegevens over het oppervlak en het jaar van aanleg verstrekt.

behorende sport- en speelsterreinen;
 aangelegd;
 waarover deze scholen voor de lessen in de lichamelijke oefening

Overzicht van de oppervlakten van de tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende sport- of speelsterreinen, alsmede van het jaar, waarin deze terreinen zijn aangelegd						Aantal tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende sport- of speelsterreinen, dat al dan niet wordt medegebruikt door sportverenigingen		Aantal niet tot de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs behorende sport- en speelsterreinen, waarover deze scholen volledig dan wel gedeeltelijk kunnen beschikken	
oppervlakte < 5000 m ²		oppervlakte 5000-10000 m ²		oppervlakte > 10000 m ²		ja	neen	volledig	gedeeltelijk
aangelegd vóór 1945	na 1945	aangelegd vóór 1945	na 1945	aangelegd vóór 1945	na 1945				
1	—	1	1	2	1	5	1	5	9
— ¹⁾	—	2	4	—	1	3	4	—	10
— ¹⁾	—	—	2	1	—	1	3	1	3
—	1	2	3	1	3	3	7	4	17
8	2	4	6	3	—	—	23	6	24
2	2	—	4	—	5	1	12	2	10
7	5	5	6	2	2	11	16	9	62
3	13	1	4	3	3	5	22	15	56
—	1	1	3	—	2	1	6	—	7
3	6	5	14	2	4	3	31	8	17
3	4	4	3	2	—	2	14	4	23
27	34	25	50	16	21	35	139	54	238

Gegevens over de accommodatie en het onderwijzend personeel voor het onderwijs in de

Categorieën scholen	Aantal scholen ¹⁾	Aantal scholen, dat gebruik kan maken van een tot de school behorend gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal	Aantal scholen, dat gebruik kan maken van een niet tot de school behorend gymnastieklokaal of noodgymnastieklokaal	Aantal scholen, dat geen gebruik kan maken van een gymnastieklokaal	Aantal scholen, dat gebruik kan maken van een sport- of speelterrein of van een verharde oefenplaats	Aantal scholen, dat geen gebruik kan maken van een sport- of speelterrein of van een verharde oefenplaats
Scholen voor doofstommen	11	8	3	—	7	4
Scholen voor slechthorenden	12	6	3	3	8	4
Scholen voor blinden en slechtzienden	8	8	—	—	8	—
Scholen voor lichamelijk gebrekkigen	11	9	—	2	6	5
Scholen voor ziekelijken	19	6	3	10	19	—
Scholen voor epileptici	2	2	—	—	2	—
Scholen voor zwakzinnigen	297	155	93	49	245	52
Scholen voor moeilijk opvoedbaren	21	8	6	7	14	7
Scholen voor regerings- en voogdij- kinderen	20	15	2	3	19	1
Pedologische instituten	3	3	—	—	3	—
Scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden	34	16	15	3	19	15
	438	236	125	77	350	88

¹⁾ In dit overzicht zijn de scholen voor t.b.c.-patiënten niet opgenomen, aangezien in het algemeen aan deze scholen geen onderwijs in de lichamelijke oefening wordt gegeven.

Lichamelijke oefening bij de scholen voor buitengewoon onderwijs, naar de toestand op 1 juli 1958

Aantal scholen, dat gebruik maakt van een zweminrichting	Aantal scholen, dat van geen enkele accommodatie voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik kan maken	Aantal gymnastiek-, spel- en therapielokalen, dat na 1-5-1945 is gebouwd	Aantal gymnastieklokalen in aanbouw of aanbesteed	Aantal scholen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening beschikt over een vakleerkracht in het bezit van				Aantal scholen, dat voor het onderwijs in de lichamelijke oefening is aangewezen op de klasleerkracht
				overdekt	niet-overdekt	de akte m.o. lichamelijke oefening	de akte l.o. lichamelijke oefening	
8	—	—	1	5	—	—	5	6
7	1	—	—	6	1	—	7	5
3	2	—	—	6	1	—	7	1
3	1	—	4	9	1	1	11	—
7	2	3	—	7	—	—	7	12
—	—	—	2	1	—	—	1	1
163	29	25	67	37	5	4	46	251
14	2	—	2	5	1	—	6	15
10	2	—	5	2	—	—	2	18
2	—	—	—	2	—	—	2	1
19	2	—	3	14	1	3	18	16
236	41	28	83	94	10	8	112	326

Georganiseerde sportbeoefening, 1950—1959 ¹⁾ (ledental × 1000), naar de toestand op 1 januari (cijfers ontleend aan de „Statistiek van de vrije jeugdvorming”, publikatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek)

Tak van sport	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959 ²⁾
Atletiek	11,5	12,0	12,6	12,8	11,4	12,1	12,5	11,3	12,9	13,8
Autosport ³⁾	0,2	0,8	1,6	2,6	2,6	2,0	1,3	1,2	0,9	0,9
Badminton	•	•	•	•	•	•	•	•	•	2,9
Basketbal	1,5	2,1	3,4	3,8	4,0	4,6	3,4	4,3	4,1	4,0
Biljarten	14,6	13,3	13,8	13,3	12,2	11,6	11,9	12,1	12,2	12,5
Boksen	1,7	1,5	2,0	1,5	1,4	1,3	1,2	1,0	1,0	0,4
Cricket ⁴⁾	2,2	2,1	2,1	2,1	2,3	2,6	3,1	3,6	3,9	4,4
Draf- en rensport	0,6	0,6	0,6	1,1	0,3	0,3	•	•	•	•
Golf	2,6	2,8	2,8	2,6	2,8	2,7	2,9	2,8	2,8	2,9
Handbal ⁵⁾	14,4	19,5	20,2	19,8	21,8	24,7	27,7	31,4	28,7	30,6
Handboogschieten	10,0	10,2	6,1	9,1	6,1	7,1	6,1	9,5	9,7	11,6
Hengelen	66,6	74,3	82,0	88,3	95,5	95,0	100,3	109,8	81,1	108,5
Hippische sport	9,8	7,8	7,3	7,4	7,5	7,6	7,5	7,5	7,4	6,5
Hockey	14,4	14,1	15,2	16,3	17,9	19,2	20,2	21,9	23,2	25,2
Honkbal	2,5	2,9	3,0	3,0	3,6	4,2	4,1	4,0	4,5	4,6
Jagen	10,9	10,0	9,5	9,2	8,4	9,0	9,1	9,4	9,4	9,4
Jiu Jitsu en Judo ⁵⁾	3,0	3,5	4,0	5,5	5,7	7,8	8,9	8,6	9,0	17,9 ⁶⁾
Kaatsen ⁵⁾	7,8	8,0	7,5	7,0	6,7	6,3	5,9	5,9	11,1	11,2
Kanosport	1,1	1,1	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Kegelen (Holl. banen)	7,3	7,2	7,6	7,4	6,7	6,8	6,8	6,8	7,0	7,0
Kegelen (Patent-banen)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Klootschieten	1,4	1,4	•	•	•	•	•	•	•	•
Kolven	0,5	0,4	0,4	0,8	0,8	0,8	0,7	0,9	0,7	0,6
Korfbal ⁵⁾	27,5	30,3	31,1	30,4	34,6	37,4	37,2	39,4	42,1	43,1
Krachtsport	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1
Motorrijwielsport ³⁾	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,9	0,6	0,6
Roeien	8,5	8,5	8,9	7,4	8,8	8,9	9,8	9,4	9,6	10,2
Rolschaatsen	0,2	0,3	0,6	0,6	1,0	1,0	1,2	0,7	0,9	1,0
Rugby	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5	0,4	0,3	0,3
Schaatsenrijden ³⁾ ⁵⁾	0,5	0,5	0,4	0,3	0,5	4,0	7,5	6,6	5,0	7,9
Schermen	0,5	0,6	0,8	0,8	0,8	0,9	1,0	1,2	1,4	1,5
Scherpschieten	2,0	2,3	1,0	1,1	1,1	1,1	0,9	0,4	0,5	0,5
Skiën	1,0	1,0	0,9	1,1	1,0	1,1	1,3	1,4	1,7	2,1
Softbal	—	—	0,7	0,6	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	0,9
Squash-Rackets	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Tafeltennis ⁵⁾	7,3	10,0	11,5	12,3	14,5	15,1	15,7	15,3	15,0	14,3
Tennis (Lawn) ⁷⁾	51,8	52,7	55,2	55,2	34,1	35,9	37,2	39,9	42,2	44,6
Turnen	205,4	213,7	222,0	236,1	238,7	267,7	279,4	295,3	305,5	311,9
Vliedsport	1,0	1,0	2,6	2,7	6,0	5,4	5,9	7,0	7,5	7,6
Voetbal	304,3	325,0	325,0	320,7	320,9	328,7	336,0	368,1	421,1 ⁸⁾	431,5
Volleybal	3,0	8,1	11,9	11,3	13,1	15,5	17,6	20,5	21,0	22,9
Wandelen	23,7	10,2	8,7	24,7 ⁶⁾	20,4	22,6	25,4	25,7	31,6	41,5 ⁶⁾
Wielrensport ³⁾	2,0	2,6	2,9	2,7	2,8	3,2	3,1	2,9	3,0	2,6
IJshockey ²⁾	0,3	0,3	0,3	0,3	0,8	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1
Zeil- en motorbootsport ⁵⁾	23,3	23,4	24,0	24,0	24,7	24,7	25,0	25,0	25,0	26,2
Zwemmen	34,8	36,7	35,7	40,8	39,1	47,0	50,5	61,5	60,5	62,6
Zwemmend redden	9,1	8,5	8,5	7,4	6,4	6,2	7,3	9,1	9,6	17,5
Totaal	893,4	933,8	957,7	997,3	990,8	1056,7	1100,0	1186,0	1236,9	1328,5

¹⁾ Direct, dan wel indirect (via districtsorganen) aangesloten leden (inclusief dubbeltellingen).

²⁾ Voorlopige cijfers.

³⁾ Startbewijzen, startkaarten of licenties.

⁴⁾ Wedstrijdleden.

⁵⁾ Gedeeltelijk geschat door het C.B.S.

⁶⁾ In de telling zijn opgenomen de leden van een of meer organisaties, die in de voorafgaande jaren nog niet bestonden of niet in de telling waren opgenomen.

⁷⁾ Aangesloten bij de K.N.L.T.B. (Kon. Ned. Lawn Tennis Bond), exclusief een onbekend aantal niet bij de K.N.L.T.B. aangesloten parkleden sedert 1954 (± 20000?).

⁸⁾ Groei waarschijnlijk mede beïnvloed door de invoering van de voetbalpool van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond.

Ontwikkeling der ledenaantallen van de sportorganisaties, 1950—1959, naar de toestand op 1 januari (inclusief dubbeltellingen) (cijfers ontleend aan de „Statistiek van de vrije jeugdvorming”, publikatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek)

Jaar 1 januari	Aantal verenigingen	Sportbeoefenaars × 1000			Vrouwelijke leden in % van het totaal aantal sport- beoefenaars	Jeugdleden onder de sport- beoefenaars × 1000			Jeugdleden in % van het totaal aantal sportbeoefenaars
		mnl.	vrl.	totaal		mnl.	vrl.	totaal	
1950	•	656,8	236,7	893,5	26,5	•	•	•	•
1951	•	685,9	246,9	932,8	26,5	177,7	131,6	309,3	33,2
1952	•	705,5	255,5	961,0	26,6	178,4	139,8	318,2	33,1
1953	•	729,3	273,3	1002,6	27,3	188,3	156,5	344,9	34,4
1954	•	721,7	274,2	995,9	27,5	193,9	160,4	354,3	35,6
1955	14,241	759,5	306,4	1065,9	28,7	219,2	190,8	410,1	38,5
1956	14,357	774,2	325,8	1100,0	29,6	224,0	222,4	446,4	40,6
1957	14,650	837,0	348,9	1186,0	29,4	260,2	218,2	478,5	40,3
1958	14,903	873,6	363,4	1236,9	29,4	275,7	234,0	509,8	41,2
1959	16,221	940,9	387,6	1328,5	29,2	289,2	242,0	531,2	40,0

Zie voor tabel 28 bijgaand los blad.

Bezoek aan sportuitvoeringen en bioscopen (1939—1958)
(cijfers ontleend aan de publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek „Bezoek aan Vermakelijkheidsinstellingen” 1939—1958)

Jaar	Aantal verkochte toegangskarten				Door publiek bestede bedragen (in guldens)			
	sportuitvoeringen		bioscopen		sportuitvoeringen		bioscopen	
	abs. (× 1000)	per inw.	abs. (× 1000)	per inw.	abs. (× 1000)	per inw.	abs. (× 1000)	per inw.
1939	4 899	0,7	40 431	5,9	2 114	0,31	19 164	2,79
1946	15 013	1,8	85 891	10,5	10 809	1,32	68 968	8,43
1947	14 642	1,6	79 037	9,0	10 609	1,19	63 418	7,22
1948	17 447	1,8	75 257	7,7	12 264	1,26	62 714	6,45
1949	17 361	1,8	63 702	6,4	11 577	1,17	52 745	5,34
1950	16 475	1,6	63 898	6,3	11 019	1,08	52 545	5,15
1951	17 779	1,7	63 086	6,1	12 460	1,21	55 994	5,46
1952	16 281	1,6	63 425	6,1	11 583	1,12	57 943	5,61
1953	16 310	1,6	62 823	6,0	11 939	1,14	59 516	5,70
1954	14 949	1,4	64 101	6,1	11 966	1,13	67 459	6,39
1955	15 407	1,4	65 415	6,1	15 851	1,48	71 478	6,69
1956	15 737	1,5	68 823	6,4	16 293	1,50	79 984	7,38
1957	16 678	1,5	64 706	5,9	18 977	1,73	79 013	7,21
1958	15 536	1,4	61 788	5,5	18 140	1,62	79 273	7,09

TABEL 30

Aantal door of onder auspiciën van de vermelde landelijke sportorganisaties in de jaren 1957 en 1958 gehouden cursussen, gericht op de vorming van scheidsrechters en/of juryleden, alsmede het aantal deelnemers aan deze cursussen (gegevens verstrekt door de landelijke sportorganisaties)

Sportorganisaties	1957		1958	
	Aantal cursussen	Aantal deelnemers	Aantal cursussen	Aantal deelnemers
Koninklijke Nederlandsche Athletiek Unie	10	250	14	350
Nederlandsche Badminton Bond	1	18	1	14
Nederlandse Basketball Bond	8	133	10	175
Koninklijke Nederlandsche Biljart Bond	4	36	—	—
Nederlandse Boksbond	1	10	—	—
Nederlandsch Christelijk Gymnastiek Verbond	1	134	—	—
Nederlands Handbal Verbond	28	570	34	665
Koninklijke Nederlandsche Hockey Bond	84	571	102	659
Koninklijke Nederlandse Honkbalbond	1	10	1	10
Nederlandse Jiu Jitsu en Judo Bond	1	30	—	—
Koninklijke Nederlandse Korfbalbond	11	279	10	343
Christelijke Korfbal Bond In Nederland	7	87	7	74
Nederlandse Kruisboogbond	4	12	—	—
Nederlandsche Rugby Bond	1	22	1	25
Nederlandse Rolschaats Bond	1	8	1	8
Nederlandse Tafeltennis Bond	2	27	2	25
Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond	54	1010	56	1121
Nederlandse Volleybal Bond	20	259	26	354
Koninklijke Nederlandse Zwembond	8	110	7	125
Koninklijke Nederlandse Federatie van Landelijke Rijverenigingen	8	76	7	82
Nederlandse Katholieke Bond van Landelijke Rijverenigingen	2	58	1	32
Koninklijke Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding	1	24	1	24

Aantal door of onder auspiciën van de vermelde landelijke sportorganisaties in de jaren 1957 en 1958 gehouden cursussen en/of bijeenkomsten, gericht op de scholing, de ideële vorming en/of voorlichting van bestuurs- en ander kader (scheidsrechters, juryleden en verenigingsinstructeurs uitgezonderd) alsmede het aantal deelnemers aan deze cursussen en/of bijeenkomsten (gegevens verstrekt door de landelijke sportorganisaties)

Sportorganisaties	1957		1958	
	Aantal cursussen	Aantal deelnemers	Aantal cursussen	Aantal deelnemers
Koninklijk Nederlandsch Gymnastiek Verbond	10	515	8	329
Nederlandsch Christelijk Gymnastiek Verbond	14	526	19	752
Nederlandse Katholieke Gymnastiek Bond	5	302	6	307
Nederlands Handbal Verbond	7	194	19	504
Nederlandse Bond van Handboogschutterijen	2	108	2	114
Koninklijke Nederlandse Korfballbond	17	524	15	413
Christelijke Korfball Bond In Nederland	1	66	1	37
Nederlandse Kruisboog Bond	4	22	2	18
Nederlandsche Rugby Bond	2	32	4	80
Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijdersbond	—	—	3	214
Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond	26	1410	21	1957
Nederlandse Christelijke Wandelsport Bond	1	61	—	—
Nederlandse Christelijke Sport Unie	2	65	2	80
Koninklijke Nederlandse Federatie van Landelijke Rijverenigingen	1	40	1	40
Federatie van Nederlandsche Rijscholen	—	—	1	15
Koninklijke Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding	4	1280	20	4157

Gegevens over in 1957 door of onder auspiciën der vermelde landelijke sportorganisaties georganiseerde cursussen, gericht op de vorming van instructeurs, hulpinstructeurs, jeugdsportleiders e.d. (gegevens verstrekt door de landelijke sportorganisaties)

Sportorganisaties	Cursussen voor opleiding van verenigingsleiders, verenigingsinstructeurs, bondsleraren, oefenmeesters, zwemonderwijzers e.d.				Cursussen voor opleiding van hulp- en assistentleiders, voorturners, hulpen van zwemonderwijzers e.d.				Cursussen voor opleiding van jeugdsportleiders, verenigingskleuterleidsters e.d.				Herscholingscursussen, weekendcursussen voor technische leiders e.d.			
	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten
Kon. Ned. Athletiek Unie	—	—	—	—	—	—	—	—	4	40	22	20	12	484	—	—
Ned. Badminton Bond	1	10	10	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ned. Basketball Bond	—	—	—	—	1	1)	1)	1)	—	—	—	—	1	1)	—	
Ned. Boksbond	1	23	23	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Cricket Bond	—	—	—	—	—	—	—	—	1	20	3	3	—	—	—	
Kon. Ned. Gymnastiek Verbond	10	223	86	75	8	147	190 ²⁾	181 ²⁾	7	124	17	15	14	430	—	
Ned. Chr. Gymnastiek Verbond	7	135	42	39	3	49	38	37	—	—	10 ³⁾	9 ³⁾	6	428	—	
Ned. Kath. Gymnastiek Bond	7	110	110	93	3	40	40	40	1	14	—	—	2	26	26	
Ned. Handbal Verbond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	48	—	
Kon. Ned. Honkbalbond	1	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ned. Jiu Jitsu en Judo Bond	1	6	6	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Korfbalbond	4	80	56	31	—	—	—	—	7	152	—	—	1	40	—	
Chr. Korfbal Bond In Nederland	1	13	13	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Krachtsportbond	1	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ned. Kruisboogbond	6	27	—	—	—	—	—	—	4	26	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Ver. v. Luchtvaart	2	25	23	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ned. Roeibond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50	—	
Kon. Ned. Schaatsenrijdersbond	1	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ned. Tafeltennis Bond	1	7	7	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Lawn Tennis Bond	1	7	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Voetbalbond	2	35	17	10	10	142	93	80	21	698	377	333	1	21	—	
Ned. Volleybal Bond	4	83	54	31	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1)	—	
Kon. Ned. Zwembond	15	300	263	132	7	100	91	67	1	22	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Bond t. h. Redden v. Drenkel	4	32	27	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nederlandse Culturele Sportbond	5	28	28	25	7	53	53	48	1	79	—	—	3	118	—	
Stichting Ned. Chr. Sport Unie	—	—	—	—	1	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kon. Ned. Fed. v. Landel. Rijverenigingen	3	46	19	19	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Federatie van Nederl. Rijscholen	1	18	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ned. Kath. Bond v. Landel. Rijver.	3	26	8	4	—	—	—	—	16	140	45	36	12	190	1)	

1) Aantal niet bekend.

2) Hieronder zijn begrepen kandidaten, die de opleiding in 1956 hebben gevolgd.

3) De kandidaten hebben de opleiding in 1956 gevolgd.

Gegevens over in 1958 door of onder auspiciën der vermelde landelijke sportorganisaties georganiseerde cursussen, gericht op de vorming van instructeurs, hulpinstructeurs, jeugdsportleiders e.d. (gegevens verstrekt door de landelijke sportorganisaties)

Sportorganisaties	Cursussen voor opleiding van verenigingsleiders, verenigingsinstructeurs, bondsleraren, oefenmeesters, zwemonderwijzers e.d.				Cursussen voor opleiding van hulp- en assistentleiders, voorturners, hulpen van zwemonderwijzers e.d.				Cursussen voor opleiding van jeugdsportleiders, verenigingskleuterleidsters e.d.				Herscholingscursussen, weekendcursussen voor technische leiders e.d.			
	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten	aantal cursussen	aantal deelnemers aan de cursussen	aantal deelnemers aan de examens	aantal geslaagde kandidaten
Kon. Ned. Athletiek Unie	—	—	—	—	—	—	—	—	3	32	12	11	5	100	—	—
Ned. Badminton Bond	1	8	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ned. Basketball Bond	—	—	—	—	2	1)	1)	1)	—	—	—	—	1	38	—	—
Ned. Boksbond	1	18	18	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Gymnastiek Verbond	10	247	71	63	7	108	159	146	7	143	36	31	17	508	—	—
Ned. Chr. Gymnastiek Verbond	6	99	35	27	9	114	39	37	2	34	7	7	8	557	—	—
Ned. Kath. Gymnastiek Bond	10	185	28	27	9	152	152	152	1	14	14	12	2	70	70	70
Ned. Handbal Verbond	1	22	13	8	—	—	—	—	2	40	31	20	1	19	—	—
Kon. Ned. Honkbalbond	—	—	—	—	—	—	—	—	1	20	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Korfbalbond	3	60	48	28	—	—	—	—	10	184	—	—	—	—	—	—
Chr. Korfbal Bond In Nederland	1	13	— ²⁾	— ²⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Krachtsportbond	1	21	21	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ned. Kruisboogbond	4	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Ver. v. Luchtvaart	1	15	20	15	—	—	—	—	—	—	—	—	1	70	—	—
Ned. Roeibond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	500	—	—
Kon. Ned. Schaatsenrijdersbond	1	17	17	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ned. Ski Vereniging	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	9	—	—
Ned. Tafeltennis Bond	1	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Lawn Tennis Bond	1	11	11	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Voetbalbond	1	17	13	3	10	158	91	70	25	850	467	413	1	17	—	—
Ned. Volleybal Bond	3	64	33	12	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1)	—	—
Ned. Chr. Wandelsport Bond	1	110	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Zwembond	14	350	349	167	5	75	70	50	1	20	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Bond t.h. Redden v. Drenkel	3	37	34	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ned. Culturele Sportbond	7	34	34	28	7	47	47	43	1	82	—	—	4	112	—	—
Stichting Ned. Chr. Sport Unie	—	—	—	—	1	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kon. Ned. Fed. v. Landel. Rijver	7	87	12	1)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fed. v. Ned. Rijscholen	1	28	18	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ned. Kath. Bond v. Landel. Rijver	3	28	7	3	—	—	—	—	19	166	31	21	16	150	1)	12

1) Aantal niet bekend.

2) Examens in april 1959.

Overzicht van het aantal deelnemers aan en geslaagden voor de examens ter afsluiting van de over de jaren 1950

Cursussen	Algemeen examen		Examens ter afsluiting van het op specialisatie											
			Voetbal		Gymnastiek		Jiu jitsu en judo		Zwemmen		Atletiek		Handbal	
	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden
1-9-'48—1-9-'50	36	33	17	12	14	13	4	4	6	6	3	3	2	2
1-9-'49—1-9-'51	49	43	14	9	10	8	9	4	4	4	—	—	—	—
1-9-'50—1-9-'52	49	47	12	12	16	13	10	10	5	4	—	—	—	—
1-9-'51—1-9-'53	42	37	18	12	11	10	3	3	5	4	—	—	—	—
1-9-'52—1-9-'54	35	31	12	11	11	10	2	2	7	7	—	—	—	—
1-9-'53—1-9-'55	51	47	10	8	12	10	6	5	8	8	1	1	—	—
1-9-'54—1-9-'56	50	45	17	15	14	14	8	6	5	5	—	—	—	—
1-9-'55—1-9-'57	50	44	7	6	12	10	13	10	5	4	—	—	—	—
1-9-'56—1-9-'58	60	51	10	10	18	17	12	8	4	3	—	—	—	—
1-9-'57—1-9-'59	55	48	11	10	12	9	12	8	7	7	—	—	—	—
Totaal van 1-9-'50—1-9-'59	477	426	128	105	130	114	79	60	56	52	4	4	2	2

Overzicht van de functies, waarin de bezitters van het diploma van het

Jaar waarin is afge-studeerd	Aantal afge-studeerden	Aantal afge-studeerden van wie geen gegevens bekend zijn	Aantal afge-studeerden, dat een ander beroep heeft gekozen	Aantal afgestudeerden, dat als sportleider enz. werkzaam is							
				niet in overheidsdienst, semi-overheidsdienst of bij bedrijven				wel in overheidsdienst, semi-overheidsdienst of bij bedrijven			
				leider sportvereniging ¹⁾	eigen sportinstituut, tennis-park enz.	assistent bij een sportinstituut enz.	kampen voor sociale jeugd-zorg, rijks-tucht- en opvoedingswezen	school-zwemmen	gemeentelijke functies verband houdend met de sport	levensscholen, P.T.T., staatsmijnen, hoogovens, scheepvaart-bedrijven, politie, brandweer	
1950	33	6	2	10	3	1	1	1	7	6	
1951	43	8	6	9	5	1	2	2	6	7	
1952	47	6	1	31	10	1	4	2	7	8	
1953	37	10	2	13	2	—	—	1	5	6	
1954	31	10	—	20	4	—	—	3	4	4	
1955	47	7	1	26	9	1	1	5	—	6	
1956	45	2	1	26	7	1	1	5	3	12	
1957	44	—	—	12	6	3	1	—	1	5	
1958	51	6	—	13	2	1	—	—	1	2	
Totaal	378	55	13	160	48	9	10	19	34	56	

¹⁾ In een aantal gevallen tevens werkzaam als tijdelijke leerkracht bij het nijverheids onderwijs

opleiding aan het „Centraal Instituut voor de Opleiding van Sportleiders" te Overveen (C.I.O.S.), tot en met 1959

gerichte deel van de opleiding														Sportmassage	
Schermen		Tennis		Basketball		Volleybal		Schoonspringen		Boksen		Badminton		Aantal	
deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden	deelnemers	geslaagden
4	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	28
—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	41
3	2	6	4	30	25	—	—	—	—	—	—	—	—	39	35
2	2	3	3	10	4	13	13	6	5	—	—	—	—	40	23
1	1	2	2	15	8	16	14	4	3	—	—	—	—	31	22
6	6	3	3	12	10	23	16	4	4	4	4	—	—	44	40
3	3	3	3	7	4	15	11	—	—	6	6	—	—	46	41
2	2	6	4	13	7	18	12	—	—	8	6	5	5	41	37
7	6	7	6	9	9	15	11	5	4	8	8	6	6	51	48
4	1	9	5	10	6	18	11	3	3	9	5	7	4	48	43
32	27	45	34	106	73	118	88	22	19	35	29	18	15	418	358

TABEL 35

„Centraal Instituut voor de Opleiding van Sportleiders" te Overveen werkzaam zijn

Aantal afgestudeerden, dat ter vervulling van dienstplicht in militaire dienst is en daarin werkzaam is		Aantal afgestudeerden, dat is geëmigreerd en in het buitenland werkzaam is		Aantal afgestudeerden, dat een hoofdbetrekking buiten de sport bekleedt en een nevenfunctie in de sport	Aantal afgestudeerden, dat werkzaam is als sportleider enz. en studeert voor de acte m.o.p., heilgymnastiek en massage of voor het examen bedoeld in art. 3 van het K.B. van 27-12-'34, Stb. 678
als sportinstructeur	niet als sportinstructeur	als sportleider enz.	niet als sportleider enz.		
—	—	1	—	4	7
—	—	4	3	4	4
—	—	2	—	2	10
—	—	6	—	2	9
—	—	2	1	1	10
4	—	2	—	3	8
3	—	2	1	3	11
18	1	1	—	—	5
31	2	1	—	1	—
56	3	21	5	20	64

Gegevens per provincie over

a) de gymnastieklokalen, die uitsluitend door scholen, door scholen en verenigingen en uitsluitend door verenigingen worden gebruikt;

b) het totaal aantal gymnastieklokalen;

c) het aantal inwoners per gymnastieklokaal;

d) de specifieke en niet specifieke sporthallen met een oppervlakte van 400 m² en meer;

naar de toestand op 1 september 1959 (gegevens ten dele ontleend aan de publikatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek „De Sportaccommodaties in Nederland, 1 september 1959”)

Provincie	Gymnastieklokalen gebruikt door									Totaal aantal gymnastieklokalen	Aantal inwoners per gymnastieklokaal	Sporthallen met een oppervlakte van 400 m ² en meer	
	scholen			scholen en verenigingen			verenigingen					niet specifiek	
	met een oppervlakte van												specifiek
	minder dan 160 m ²	160-180 m ²	meer dan 180 m ²	minder dan 160 m ²	160-180 m ²	meer dan 180 m ²	minder dan 160 m ²	160-180 m ²	meer dan 180 m ²				
Groningen	31	1	3	79	34	29	3	—	—	180	2621	—	5
Friesland	12	4	12	90	34	44	—	—	—	196	2422	—	4
Drenthe	4	—	2	26	22	24	2	—	—	80	3850	2	—
Overijssel	7	5	1	50	38	52 ¹⁾	1	—	1	155	5067	—	2
Gelderland	49	14	24	113	52	72	6	1	1	332	3766	1	7
Utrecht	10	4	3	106	31	54	—	—	1	209	3172	—	1
Noordholland	111	4	8	405	124	111	8	1	4	776	2626	1	5
Zuid-Holland	79	30	34	193	238	158	14	10	1	757	3525	4	5
Zeeland	18	2	3	35	21	8	1	—	—	88	3220	—	—
Noord-Brabant	44	19	44	46	49	117	3	—	5	327	4454	—	5
Limburg	42	14	33	27	19	56	2	—	—	193	4504	2	3
NEDERLAND	407	97	167	1170	662	725	40	12	13	3293	3425	10	37

¹⁾ Hierin zijn tevens begrepen 5 gymnastieklokalen, gelegen in de IJsselmeerpolders.

TABEL 37

Gegevens per provincie over de overdekte accommodaties, speciaal ten behoeve van de in deze tabel genoemde sporten in gebruik naar de toestand op 1 september 1959 (gegevens ontleend aan de publikatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek „De Sportaccommodaties in Nederland, 1 september 1959”)

Provincie	Schermen	Kege-len	Judo en Jiu-Jitsu	Bok-sen	Krachtsport (worstelen en gewicht-heffen)	Tafel-tennis	Bad-minton	Ruiter-sport	Schie-ten	Volley-bal	Combinaties van de in de vorige kolommen genoemde sporten
Groningen	—	9	3	—	1	—	—	1	—	1	2
Friesland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Drenthe	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Overijssel	—	17	1	1	3	—	—	—	2	1	3
Gelderland	—	20	1	—	—	3	1	6	13	—	3
Utrecht	1	6	5	—	—	3	3	3	3	1	2
Noordholland	2	10	13	4	4	8	—	9	4	—	17
Zuid-Holland	7	20	20	2	1	10	1	4	8	3	5
Zeeland	—	1	1	—	—	1	—	—	2	—	—
Noord-Brabant	2	16	8	2	1	16	1	2	15	4	5
Limburg	—	65	3	—	—	5	—	1	2	1	1
NEDERLAND	12	166	55	9	10	46	6	26	49	11	40

TABEL 38

Gegevens per provincie over

- a) de overdekte zweminrichtingen met 1 dan wel met 2 of meer bassins;
 b) de niet-overdekte gegraven zweminrichtingen met 1 dan wel met 2 of meer bassins;
 c) de niet-overdekte zweminrichtingen in open water;
 d) de combinatie-zweminrichtingen;
 e) de overdekte en niet-overdekte schoolinstructiebassins;
 f) de overdekte en niet-overdekte bassins, onderscheiden naar een oppervlakte van minder of meer dan 200 m² en 500 m²;
 naar de toestand op 1 september 1959 (gegevens ontleend aan de publikatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek „De Sportaccommodaties in Nederland, 1 september 1959”)

Provincie	Zweminrichtingen											bassins						
	overdekt			niet-overdekt gegraven			niet- overdekt in open water	combinatie- zwem- inrichtingen	bassins voor schoolinstructie									
	met 1 bas- sin	met 2 of meer bassins	totaal	met 1 bas- sin	met 2 of meer bassins	totaal			afzonderlijk gelegen			onderdelen van de in de kolommen 1, 2, 4, 5, 7 en 8 opgegeven zweminrich- tingen			minder dan 200 m ²	200 m ² en meer	minder dan 500 m ²	500 m ² en meer
							over- dekt	niet- over- dekt	totaal	overdekt								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Groningen	2	—	2	11	11	22	8	—	—	—	—	17	17	—	2	23	34	
Friesland	1	—	1	8	8	16	13	—	—	—	—	7	7	—	1	17	19	
Drenthe	—	—	—	5	13	18	6	—	1	1	—	11	11	—	—	22	18	
Overijssel ¹⁾	3	—	3	14	14	28	18	—	1	1	—	29	29	1	2	32	47	
Gelderland	2	—	2	13	25	38	30	1	1	2	1	28	29	—	3	38	81	
Utrecht	1	1	2	3	10	13	11	—	—	—	—	12	12	2	1	11	29	
Noordholland	9	1	10	5	21	26	35	2	1	2	3	8	18	1	13	42	62	
Zuid-Holland	6	3	9	17	22	39	34	3	3	1	4	2	27	29	6	14	69	
Zeeland	—	—	—	1	5	6	7	—	—	—	—	4	4	—	—	12	7	
Noord-Brabant	1	1	2	7	21	28	12	1	1	2	3	3	17	20	5	3	90	
Limburg	1	—	1	10	9	19	8	2	—	1	1	1	8	9	—	3	28	
NEDERLAND	26	6	32	94	159	253	182	9	6	9	15	15	178	194	15	42	289	484

¹⁾ Bij deze provincie zijn tevens vermeld de aantallen betrekking hebbend op de IJsselmeerpolders.

Gegevens per tak van sport over het aantal velden en banen, het hoofd- en nevengebruik daarvan en het aantal der thans aanwezige velden en banen, die in of na 1945 tot stand zijn gekomen, naar de toestand op 1 september 1959 (gegevens ontleend aan de publikatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek „De Sportaccommodaties in Nederland, 1 september 1959”)

Takken van sport	Aantal specifieke velden of banen	Aantal niet-specifieke velden of banen	Totaal aantal velden of banen	Aantal velden of banen in hoofd-gebruik		Aantal velden of banen in nevengebruik	Totaal aantal velden of banen in gebruik	Aantal velden of banen in of na 1945 vervallen	Aantal der thans aanwezige velden of banen, dat in of na 1945 is aangelegd	
				enkelvoudig gebruik	meervoudig gebruik				absoluut	in procenten van het totaal aantal thans aanwezige velden en banen
Voetbal	3562	390	3952	3043	909	60	4012	630	2373	60
Hockey	395	3	398	347	51	31	429	23	238	60
Korfbal	357	92	449	391	58	242	691	68	334	74
Handbal	158	6	164	118	46	411	575	21	111	68
Honkbal	8	—	8	6	2	107	115	—	7	88
Atletiek (velden) . . .	78	10	88	53	35	223	311	2	62	70
Atletiek (grasbanen) . .	31	2	33	33	—	—	33	.	.	.
Atletiek (sintelbanen) .	62	—	62	62	—	—	62	.	.	.
Atletiek (sprintbanen) .	42	2	44	44	—	—	44	.	.	.
Cricket	3	—	3	3	—	33	36	2	1	33
Volleybal	84	21	105	98	7	98	203	8	100	95
Tennis	1724	13	1737	1365	372	1	1738	70	704	41
Basketball	19	—	19	16	3	7	26	—	18	95
Badminton	—	1	1	1	—	3	4	—	1	100
Kaatsen	25	26	51	31	20	58	109	1	18	35
Schieten (niet mil.) . .	41	25	66	65	1	—	66	2	28	42
Handboogschieten . . .	65	11	76	75	1	—	76	3	25	33
Kruisboogschieten . . .	52	1	53	53	—	1	54	1	14	26
Wielrennen	11	—	11	10	1	11	22	1	6	55
Auto- en motorracen . .	—	2	2	1	1	14	16	—	2	100
Draf- en Rensport . . .	19	3	22	12	10	1	23	1	11	50
Hippische Sport	53	28	81	81	—	22	103	4	56	69
Schaatsen	71	62	133	125	8	89	222	15	58	44
Rolschaatsen	15	3	18	13	5	—	18	—	16	89
Golf	18	—	18	18	—	—	18	—	2	11
Sportvliegen	4	18	22	22	—	—	22	—	9	41
Overige sporten	4	1	5	4	1	62	67	—	2	40
Totaal	6901	720	7621	6090	1531	1474	9095 ¹⁾	852	4196	55

¹⁾ In dit aantal zijn 1474 dubbeltellingen begrepen.

Overzicht van de sinds 1945 tot 1 januari 1959 in het kader van de aanvullende werkgelegenheid gereedgekomen sportaccommodaties en de daaraan door de directie voor de arbeidsvoorziening van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid bestede bedragen, alsmede een overzicht van deze gegevens voor de objecten, die op 1 januari 1959 in uitvoering waren (gegevens verstrekt door de directie voor de arbeidsvoorziening)

Provincie	Overzicht van de tot 1 januari 1959 gereedgekomen objecten				
	V of T ¹⁾	Bedrag van het subsidie (in guldens)	Aantal sport-, speel- en oefenterreinen voor voetbal, korfbal, hockey, atletiek, handbal, kaatsen, cricket, volleybal, basketbal, golf en voor diverse doeleinden	Overige accommodaties (ijsbanen, tennisbanen, renbanen en maneges, wielbanen, sintelbanen, zwembaden, jachthavens en kanovijvers)	Totaal
Groningen	V	721 000	36	2	38
	T	6 975 000	221	24	245
Friesland	V	661 000	32	18	50
	T	2 614 000	125	39	164
Drenthe	V	232 000	21	7	28
	T	2 029 000	122	24	146
Overijssel	V	83 000	12	1	13
	T	595 000	43	7	50
Gelderland	V	26 000	6	1	7
	T	2 173 000	124	13	137
Utrecht	V	41 000	2	—	2
	T	1 386 000	63	1	64
Noordholland	V	303 000	15	1	16
	T	2 369 000	116	11	127
Zuid-Holland	V	83 000	16	—	16
	T	3 612 000	118	3	121
Zeeland	V	102 000	4	—	4
	T	1 615 000	63	5	68
Noord-Brabant	V	68 000	20	1	21
	T	4 083 000	236	56	292
Limburg	V	48 000	7	—	7
	T	615 000	35	6	41
NEDERLAND	V	2 368 000	171	31	202
	T	28 066 000	1266	189	1455
			Overzicht van de per 1 januari 1959 in uitvoering zijnde objecten		
Groningen	V	14 000	2	—	2
	T	450 000	32	11	43
Friesland	V	25 000	3	1	4
	T	71 000	7	1	8
Drenthe	V	—	—	—	—
	T	392 000	23	3	26
Overijssel	V	—	—	—	—
	T	21 000	5	—	5
Gelderland	V	—	—	—	—
	T	1 155 000	53	18	71
Utrecht	V	—	—	—	—
	T	27 000	7	—	7
Noordholland	V	—	—	—	—
	T	421 000	24	—	24
Zuid-Holland	V	—	—	—	—
	T	258 000	15	2	17
Zeeland	V	—	—	—	—
	T	537 000	27	3	30
Noord-Brabant	V	—	—	—	—
	T	845 000	60	22	82
Limburg	V	—	—	—	—
	T	34 000	11	—	11
NEDERLAND	V	39 000	5	1	6
	T	4 211 000	264	60	324

¹⁾ V = uitsluitend verbetering en/of uitbreiding.

T = totaal van aanleg met inbegrip van verbetering en/of uitbreiding.

Overzicht van de jaarcontributies en de door de landelijke sportorganisaties getaxeerde overige jaarlijkse kosten, verbonden aan de sportbeoefening door individuele leden van de vermelde landelijke sportorganisaties naar de toestand op 31 december 1958 (gegevens verstrekt door de landelijke sportorganisaties)

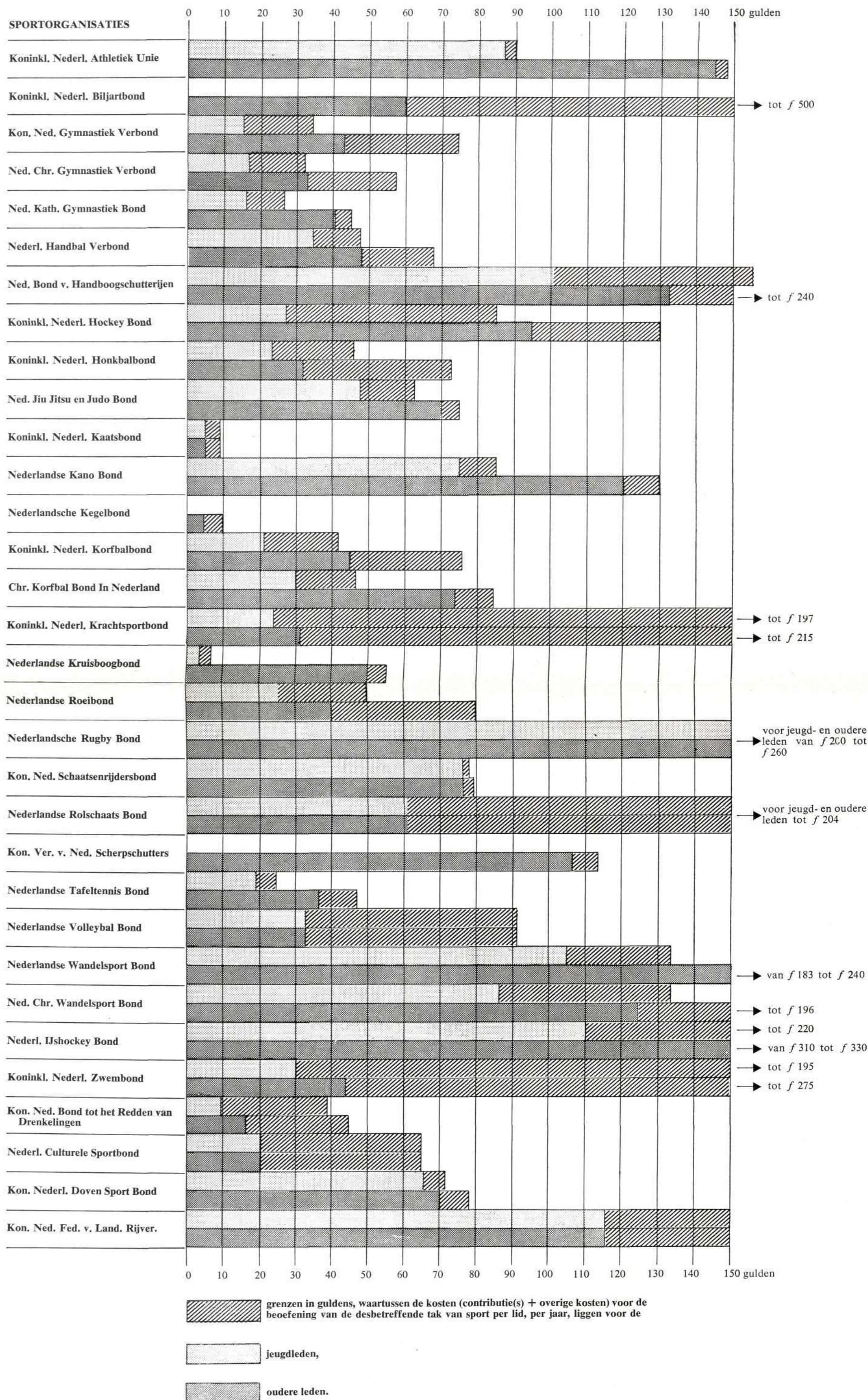
Sportorganisaties	Jaarlijkse contributies (in gulden)		Door de landelijke sportorganisaties geschatte overige kosten (in gulden) voor de sportbeoefening per lid per jaar	
	jeugdleden	oudere leden	jeugdleden	oudere leden
Koninklijke Nederlandsche Athletiek Unie	12,50 — 15,—	20,— — 22,50	75,—	125,—
Nederlandsche Badminton Bond	20,— — 40,—	25,— — 50,—	2) ¹⁾	2) ¹⁾
Nederlandse Basketball Bond	15,— — 20,—	25,— — 40,—	1) ¹⁾	1) ¹⁾
Koninklijke Nederlandsche Biljart Bond		10,— — 100,—		50,— — 400,—
Nederlandse Boksbond		50,— — 100,—		1) ¹⁾
Koninklijke Nederlandsche Cricket Bond		5,— — 75,—		1) ¹⁾
Nederlandsch Golf Comité	75,— — 100,—	150,— — 250,—	1) ¹⁾	1) ¹⁾
Koninklijk Nederlandsch Gymnastiek Verbond	7,— — 24,—	18,— — 48,—	8,— — 10,—	25,—
Nederlandsch Christelijk Gymnastiek Verbond	7,— — 16,50	12,50 — 37,50	10,— — 15,—	20,—
Nederlandse Katholieke Gymnastiek Bond	10,— — 16,—	16,— — 20,—	6,— — 10,—	25,—
Nederlands Handbal Verbond	7,75 — 20,75	20,— — 40,—	27,—	28,—
Nederlandse Bond van Handboogschutterijen	6,— — 60,—	12,— — 120,—	95,—	120,—
Nederlandsche Hippische Sportbond	15,—	15,—	1) ¹⁾	1) ¹⁾
Koninklijke Nederlandsche Hockey Bond	2,50 — 30,—	15,— — 50,—	25,— — 55,—	80,—
Koninklijke Nederlandse Honkbalbond	3,— — 26,—	12,— — 52,—	20,—	20,—
Nederlandse Jiu Jitsu en Judo Bond	7,50 — 12,50	10,— — 15,—	40,— — 50,—	60,—
Koninklijke Nederlandse Kaatsbond	1,50 — 5,—	1,50 — 5,—	4,—	4,—
Nederlandse Kano Bond	15,— — 25,—	20,— — 30,—	60,—	100,—
Nederlandsche Kegelbond		5,— — 10,—		
Koninklijke Nederlandse Korfbalbond	6,60 — 9,35	15,20 — 22,65	14,25 — 31,75	30,— — 53,—
Christelijke Korfbal Bond In Nederland	5,— — 12,—	14,— — 24,—	25,— — 35,—	60,—
Koninklijke Nederlandse Krachtsportbond	5,20 — 46,80	13,— — 65,—	18,— — 150,—	18,— — 150,—
Nederlandse Kruisboogbond	3,75 — 6,75	9,70 — 14,50		40,—
Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart	9,—	15,—	2) ¹⁾	2) ¹⁾
Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging		20,—	1) ¹⁾	1) ¹⁾
Nederlandse Roeibond	15,— — 40,—	30,— — 70,—	10,—	10,—
Nederlandsche Rugby Bond	40,— — 100,—	40,— — 100,—	160,—	160,—
Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijdersbond	1,50 — 2,50	1,50 — 3,50	75,—	75,—
Nederlandse Rolschaats Bond	1,25 — 3,75	1,25 — 3,75	60,— — 200,—	60,— — 200,—
Koninklijke Vereniging van Ned. Scherpschutters		6,— — 13,—		100,—
Nederlandse Ski Vereniging	2,50	6,—	1) ¹⁾	1) ¹⁾
Nederlandse Tafeltennis Bond	12,50 — 17,50	25,— — 35,—	6,—	12,—
Koninklijke Nederlandsche Lawn Tennis Bond	25,— — 85,—	25,— — 85,—	1) ¹⁾	1) ¹⁾
Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond	15,— — 50,—	15,— — 50,—	1) ¹⁾	1) ¹⁾
Nederlandse Volleybal Bond	18,— — 36,—	18,— — 36,—	15,— — 55,—	15,— — 55,—
Nederlandse Wandelsport Bond	5,— — 12,50	12,50 — 50,—	100,— — 120,—	170,— — 190,—
Nederlandse Christelijke Wandelsport Bond	8,— — 15,—	12,— — 24,—	78,— — 118,—	112,— — 172,—
Koninklijke Nederlandsche Motorboot Club		50,—		2) ¹⁾
Nederlandsche IJshockey Bond	10,— — 20,—	10,— — 30,—	100,— — 200,—	300,—
Koninklijke Nederlandse Zwembond	2,50 — 15,—	3,50 — 15,—	27,— — 180,—	40,— — 260,—
Kon. Ned. Bond tot het Redden van Drenkelingen	2,— — 5,—	3,50 — 9,—	8,— — 33,50	12,50 — 35,50
Nederlandse Culturele Sportbond	12,— — 30,—	12,— — 30,—	8,— — 35,—	8,— — 35,—
Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond	6,— — 12,—	10,— — 18,—	60,—	60,—
Kon. Ned. Federatie van Landelijke Rijverenigingen	15,— — 50,—	15,— — 50,—	100,—	100,—
Ned. Kath. Bond van Landelijke Rijverenigingen		12,50		1) ¹⁾

1) De overige kosten voor de sportbeoefening per lid per jaar kunnen niet worden geschat.

2) Over de overige kosten voor de sportbeoefening zijn door de desbetreffende organisaties geen gegevens verstrekt.

Zie voor tabel 42 bijgaand los bla 1.

Overzicht van de kosten van de sportbeoefening per lid per jaar, samengesteld aan de hand van de door de desbetreffende organisaties verstrekte gegevens, naar de toestand op 31 december 1958

Netto uitgaven der gemeenten in guldens voor sportterreinen en gymnastieklokalen ¹⁾ in de jaren 1948—1957

TABEL 43

A. per provincie (absolute getallen)

B. per provincie per inwoner

(gegevens verstrekt door het Centraal Bureau voor de Statistiek)

Provincie	1948		1949		1950		1951		1952		1953		1954		1955		1956		1957	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Groningen . . .	85 466	0,19	96 008	0,21	115 086	0,40	280 519	0,61	120 800	0,26	177 155	0,38	237 678	0,51	400 720	0,86	522 986	1,12	755 292	1,62
Friesland . . .	36 411	0,08	63 782	0,14	16 687	0,05	122 745	0,26	160 466	0,34	198 583	0,42	224 535	0,48	223 006	0,47	253 745	0,54	322 877	0,69
Drenthe . . .	5 544	0,02	28 844	0,10	18 327	0,06	24 294	0,08	69 058	0,24	57 812	0,20	57 217	0,19	163 420	0,55	296 534	0,99	324 137	1,08
Overijssel ²⁾	29 200	0,04	74 830	0,11	57 796	0,08	107 150	0,16	129 478	0,19	153 582	0,22	278 485	0,39	347 125	0,48	488 333	0,67	634 901	0,85
Gelderland . . .	57 027	0,05	79 519	0,07	213 449	0,20	218 258	0,20	122 046	0,11	200 778	0,18	393 921	0,34	506 407	0,43	419 424	0,35	722 718	0,60
Utrecht . . .	173 622	0,31	214 718	0,38	236 593	0,41	227 275	0,39	224 285	0,38	256 948	0,42	307 722	0,50	395 427	0,63	633 737	1,00	1 193 659	1,85
Noordholland . .	358 089	0,20	634 268	0,35	1 177 282	0,63	1 716 882	0,91	1 043 493	0,55	1 393 848	0,72	2 082 716	1,07	2 059 837	1,05	2 888 961	1,46	2 870 575	1,43
Zuid-Holland . .	749 077	0,32	791 639	0,33	945 811	0,39	1 354 421	0,56	1 283 526	0,52	1 575 136	0,63	1 696 336	0,67	1 714 470	0,67	2 096 167	0,81	2 774 984	1,06
Zeeland . . .	45 483	0,17	16 829	0,06	38 318	0,14	71 166	0,26	69 624	0,25	85 843	0,31	91 160	0,33	146 649	0,53	152 457	0,55	282 763	1,01
Noord-Brabant .	41 765	0,03	90 017	0,07	190 061	0,15	317 395	0,25	253 637	0,20	390 781	0,30	1 055 122	0,79	593 229	0,43	1 382 045	0,99	2 058 752	1,46
Limburg . . .	27 235	0,04	39 837	0,06	57 442	0,08	90 442	0,12	38 781	0,05	83 975	0,11	159 037	0,20	309 826	0,38	296 503	0,36	427 800	0,51
NEDERLAND .	1 608 919	0,16	2 110 617	0,21	3 066 852	0,30	4 530 547	0,44	3 915 638 ³⁾	0,38	4 574 441	0,44	6 583 929	0,62	6 860 116	0,64	9 124 583	0,84	12 368 458	1,12

¹⁾ Voor zover deze lokalen niet onder de onderwijshoofdstukken vallen.

²⁾ In de bedragen van deze provincie zijn tevens begrepen de bedragen, betrekking hebbende op de IJsselmeerpolders.

³⁾ Inclusief niet te verdelen f 400 444.

39

Gemeentelijke subsidies in guldens aan sportverenigingen in de jaren 1948—1957

TABEL 44

A. per provincie (absolute getallen)

B. per provincie per inwoner

(gegevens verstrekt door het Centraal Bureau voor de Statistiek)

Provincie	1948		1949		1950		1951		1952		1953		1954		1955		1956		1957	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Groningen . . .	8 309	0,02	2 245	0,00	5 578	0,01	13 758	0,03	6 352	0,01	13 344	0,03	19 739	0,04	28 248	0,06	28 449	0,07	46 747	0,10
Friesland . . .	12 989	0,03	4 095	0,01	5 420	0,01	6 226	0,01	9 205	0,02	20 108	0,04	14 121	0,03	32 411	0,07	23 115	0,05	28 462	0,06
Drenthe . . .	6 984	0,03	10 175	0,04	3 599	0,01	2 958	0,01	4 783	0,02	13 235	0,05	32 302	0,11	25 450	0,09	23 403	0,08	40 434	0,16
Overijssel ¹⁾	26 132	0,04	1 076	0,00	2 557	0,00	4 676	0,01	11 205	0,02	34 226	0,05	19 941	0,03	39 083	0,05	36 807	0,05	46 883	0,06
Gelderland . . .	27 373	0,03	3 039	0,00	10 269	0,01	7 010	0,01	12 035	0,01	15 134	0,01	20 286	0,02	31 360	0,03	67 767	0,06	74 299	0,06
Utrecht . . .	9 669	0,02	30 959	0,05	20 137	0,03	6 648	0,01	5 442	0,09	4 534	0,07	12 146	0,20	42 279	0,68	28 694	0,45	56 102	0,09
Noordholland . .	472 819	0,26	34 036	0,02	107 433	0,06	73 601	0,04	144 019	0,08	170 250	0,09	111 601	0,06	179 575	0,09	1 190 560	0,60	295 491	0,15
Zuid-Holland . .	113 367	0,05	32 961	0,01	135 275	0,06	85 643	0,04	122 490	0,05	25 715	0,01	158 569	0,06	293 040	0,11	126 636	0,05	252 754	0,10
Zeeland . . .	11 458	0,04	9 292	0,03	7 601	0,03	7 923	0,03	6 162	0,02	6 007	0,02	11 123	0,04	13 048	0,05	64 525	0,23	23 564	0,08
Noord-Brabant .	94 133	0,08	24 834	0,02	26 644	0,02	29 505	0,02	46 673	0,04	34 926	0,03	44 358	0,03	142 897	0,10	72 281	0,05	154 344	0,11
Limburg . . .	9 534	0,01	8 922	0,01	13 366	0,02	17 737	0,02	23 175	0,03	25 274	0,03	23 869	0,03	38 142	0,05	44 657	0,05	71 198	0,08
NEDERLAND .	792 767	0,08	161 634	0,02	337 879	0,03	255 685	0,02	391 541	0,04	362 753	0,03	468 055	0,04	865 533	0,08	1 706 894	0,16	1 090 278	0,10

¹⁾ In de bedragen van deze provincie zijn tevens begrepen de bedragen, betrekking hebbende op de IJsselmeerpolders.

Kapitaalsuitgaven der gemeenten in guldens voor sportterreinen en gymnastieklokalen ¹⁾ in de jaren 1948—1957:

A. per provincie (absolute getallen)

B. per provincie per inwoner

(gegevens verstrekt door het Centraal Bureau voor de Statistiek)

Provincie	1948		1949		1950		1951		1952		1953		1954		1955		1956		1957	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Groningen . . .	—	—	—	—	242 938	0,53	549 974	1,19	354 310	0,77	518 817	1,12	833 993	1,79	854 258	1,84	918 242	1,97	1 710 106	3,66
Friesland . . .	—	—	—	—	92 169	0,25	449 026	0,96	446 777	0,95	193 430	0,41	247 463	0,53	388 112	0,83	620 275	1,32	329 200	0,70
Drenthe . . .	—	—	—	—	97 015	0,34	198 080	0,69	133 392	0,46	439 250	1,50	180 760	0,61	417 305	1,41	556 410	1,87	435 867	1,45
Overijssel ²⁾ . . .	—	—	—	—	236 579	0,35	88 881	0,13	36 222	0,05	213 131	0,30	1 309 607	1,83	2 715 610	3,75	1 599 495	2,18	780 587	1,05
Gelderland . . .	—	—	—	—	413 263	0,38	115 786	0,10	51 817	0,05	960 820	0,84	202 579	0,17	820 406	0,70	1 675 915	1,40	1 083 250	0,90
Utrecht . . .	—	—	—	—	29 240	0,05	123 394	0,21	46 020	0,08	226 613	0,37	204 853	0,33	1 445 602	2,32	1 340 068	2,11	1 274 612	1,05
Noordholland . . .	—	—	—	—	497 190	0,27	297 779	0,16	1 006 807	0,53	823 169	0,43	1 248 136	0,64	3 615 721	1,84	4 043 710	2,04	3 018 511	1,51
Zuid-Holland . . .	—	—	—	—	1 055 840	0,44	1 119 511	0,46	859 681	0,35	1 504 224	0,60	3 325 414	1,32	2 594 169	1,02	5 628 738	2,18	4 548 898	1,74
Zeeland . . .	—	—	—	—	126 700	0,47	124 285	0,46	136 885	0,50	167 901	0,96	152 231	0,55	372 056	1,34	906 999	3,26	542 837	1,94
Noord-Brabant . . .	—	—	—	—	218 221	0,17	257 846	0,20	114 817	0,09	485 031	0,37	830 872	0,62	1 286 816	0,94	2 323 098	1,67	2 755 252	1,95
Limburg . . .	—	—	—	—	82 177	0,11	97 125	0,13	126 475	0,17	118 969	0,15	559 688	0,71	723 137	0,89	840 432	1,02	1 142 994	1,36
NEDERLAND . . .	—	—	2 741 924	0,28	3 091 332	0,31	3 421 687	0,33	3 313 203	0,32	5 651 355	0,54	9 095 596	0,86	15 233 192	1,42	20 453 382	1,88	17 622 114	1,60

¹⁾ Voor zover deze lokalen niet onder de onderwijshoofdstukken vallen.²⁾ In de bedragen van deze provincie zijn tevens begrepen de bedragen, betrekking hebbende op de IJsselmeerpolders.

TABEL 46

De uitgaven der gemeenten in guldens voor sportdoeleinden in de jaren 1948—1957 (gegevens verstrekt door het Centraal Bureau voor de Statistiek)

Jaar	Absolute getallen ¹⁾			Per inwoner		
	Netto uitgaven voor sportterreinen en gymnastieklokalen	Subsidies aan sportverenigingen	Kapitaalsuitgaven voor sportterreinen en gymnastieklokalen	Netto uitgaven voor sportterreinen en gymnastieklokalen	Subsidies aan sportverenigingen	Kapitaalsuitgaven voor sportterreinen en gymnastieklokalen
1948	1 608 919	792 767	—	0,16	0,08	—
1949	2 110 617	161 634	2 741 924	0,21	0,02	0,28
1950	3 066 852	337 879	3 091 332	0,30	0,03	0,31
1951	4 530 547	255 685	3 421 687	0,44	0,02	0,33
1952	3 915 638	391 541	3 313 203	0,38	0,04	0,32
1953	4 574 441	362 753	5 651 355	0,44	0,03	0,54
1954	6 583 929	468 055	9 095 596	0,62	0,04	0,86
1955	6 860 116	865 533	15 233 192	0,64	0,08	1,42
1956	9 124 583	1 706 894	20 453 382	0,84	0,16	1,88
1957	12 368 458	1 090 278	17 622 114	1,12	0,10	1,60

¹⁾ Zie ook beeldstatistiek B

Gegevens over de voor de jaren 1955 tot en met 1959 aan de vermelde landelijke sportorganisaties toegewezen maximumsubsidiebedragen

Gesubsidieerde sportorganisaties	1955	1956	1957	1958	1959
Koninklijke Nederlandsche Athletiek Unie	f 10 000	f 11 500	f 14 500	f 11 000	f 14 000
Nederlandsche Badminton Bond	—	—	1 580	780	900
Nederlandse Basketball Bond	5 000	6 500	7 000	1 575	2 250
Nederlandse Boksbond	—	2 000	2 200	1 750	—
Koninklijke Nederlandsche Cricket Bond	3 000	3 000	3 500	1 500	1 500
Koninklijk Nederlandsch Gymnastiek Verbond	29 500	32 650	35 750	28 855	37 500
Nederlandsch Christelijk Gymnastiek Verbond	10 000	12 500	14 000	11 500	15 400
Nederlandse Katholieke Gymnastiek Bond	10 000	12 500	14 000	11 500	15 050
Nederlands Handbal Verbond	14 000	17 400	18 500	16 800	21 500
Nederlandse Bond van Handboogschutterijen	1 500	1 500	1 750	1 250	1 200
Koninklijke Nederlandsche Hockey Bond	5 000	2 000	2 500	2 250	2 500
Koninklijke Nederlandse Honkbalbond	5 000	5 900	6 750	450	2 500
Nederlandse Jiu Jitsu en Judo Bond	2 000	2 000	2 000	1 500	1 700
Koninklijke Nederlandsche Kaatsbond	1 500	1 500	1 500	1 050	1 400
Nederlandse Kano Bond	5 000	5 000	2 000	—	—
Christelijke Korfbal Bond In Nederland	6 500	11 000	11 500	8 700	11 500
Koninklijke Nederlandse Korfbalbond	14 000	17 600	21 000	16 800	22 500
Koninklijke Nederlandsche Krachtsportbond	2 000	2 500	3 000	1 000	1 000
Nederlandse Kruisboogbond	—	—	1 000	—	—
Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart	12 500	12 500	14 500	10 000	10 000
Nederlandse Roeibond	5 000	5 200	5 200	4 000	6 000
Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijdersbond	5 000	6 500	8 000	6 400	6 400
Koninklijke Nederlandse Amateurs Schermbond	2 000	2 200	2 500	—	—
Koninklijke Vereniging van Nederlandsche Scherpschutters	—	—	2 500	—	—
Koninklijke Nederlandsche Lawn Tennis Bond	5 000	6 000	6 500	5 000	6 500
Nederlandse Volleybal Bond	6 000	8 500	10 000	8 750	12 000
Koninklijke Verbonden Nederlandsche Watersportverenigingen	2 100	2 000	5 000	3 500	4 700
Nederlandse Wandelsport Bond	—	3 000	3 400	2 000	3 400
Nederlandse Christelijke Wandelsport Bond	—	1 250	1 660	1 000	2 200
Koninklijke Nederlandse Zwembond	22 300	25 500	28 000	22 400	28 000
Nederlandse Christelijke Sport Unie	4 500	7 000	7 800	6 240	8 300
Nederlandse Culturele Sportbond	10 000	11 500	12 500	10 000	14 000
Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond	—	1 500	1 800	—	—
Nationale Vereniging tot Bevordering van Harmonische Lichaamsontwikkeling	—	2 000	2 000	1 250	1 500
Nederlandse Katholieke Sportbond	20 000	22 600	25 000	20 000	27 500
Bond van Nederlandse Militaire Oorlogsslachtoffers	—	—	10 000	6 000	7 000
Koninklijke Nederlandsche Bond tot het Redden van Drenkelingen	14 000	18 750	20 000	15 000	15 600
Nederlandsch Olympisch Comité (Olympisch Fonds)	25 000	25 000 ¹⁾	—	—	—
Nederlandsch Olympisch Comité (Afdeling Technische Zaken)	10 000	10 000	14 500	10 000	—
Nederlandse Sport Federatie	—	—	—	—	44 500
Totaal	f 267 400	f 318 050	f 344 890	f 249 800	f 350 000
Beschikbaar bedrag	270 000	320 000	345 000	250 000	350 000

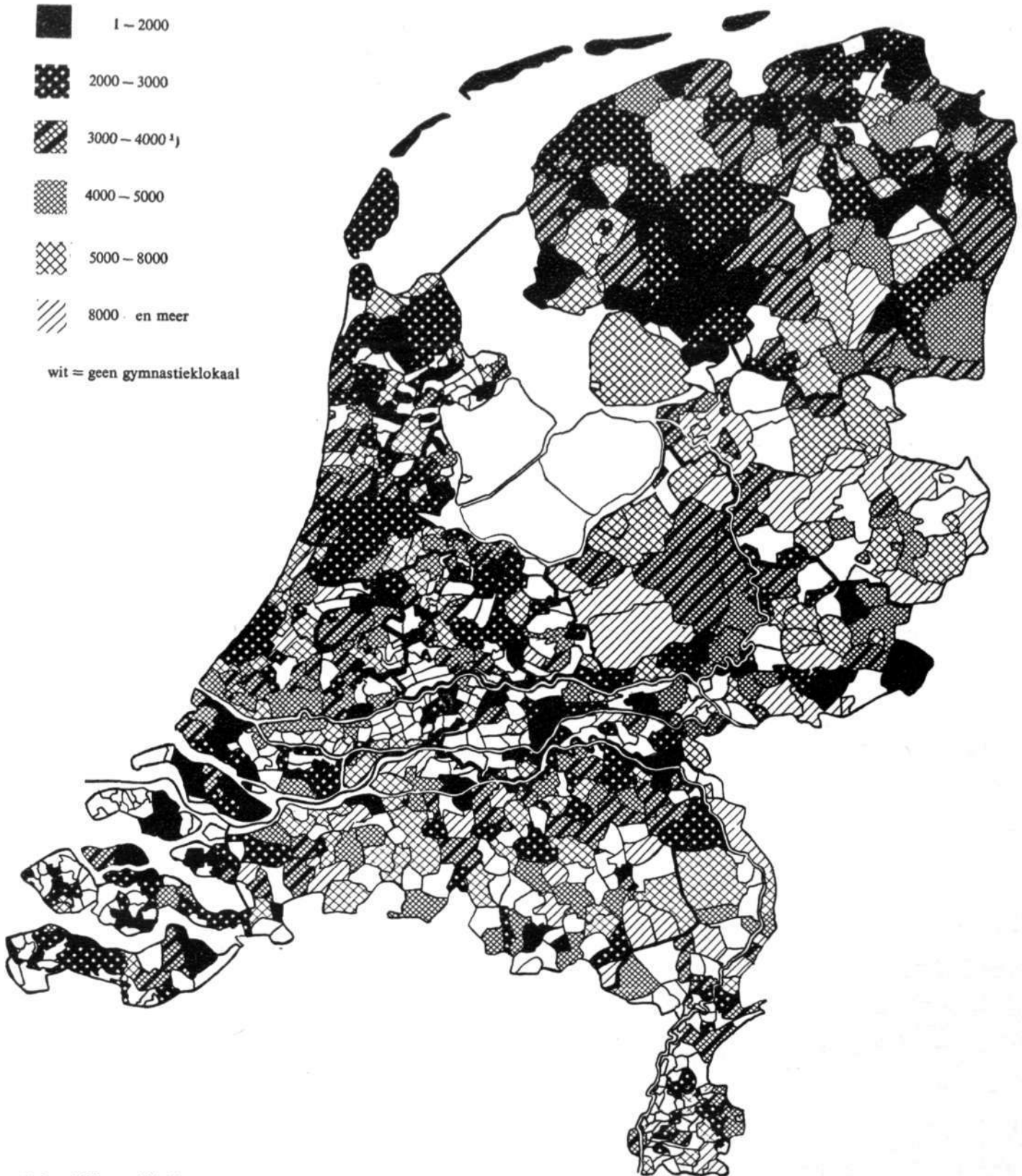
¹⁾ Bovendien extra toegewezen een bedrag van f 35000, zijnde een overschot van over 1955 door de overige gesubsidieerde landelijke sportorganisaties niet gebruikte subsidiegelden.

TABEL 48

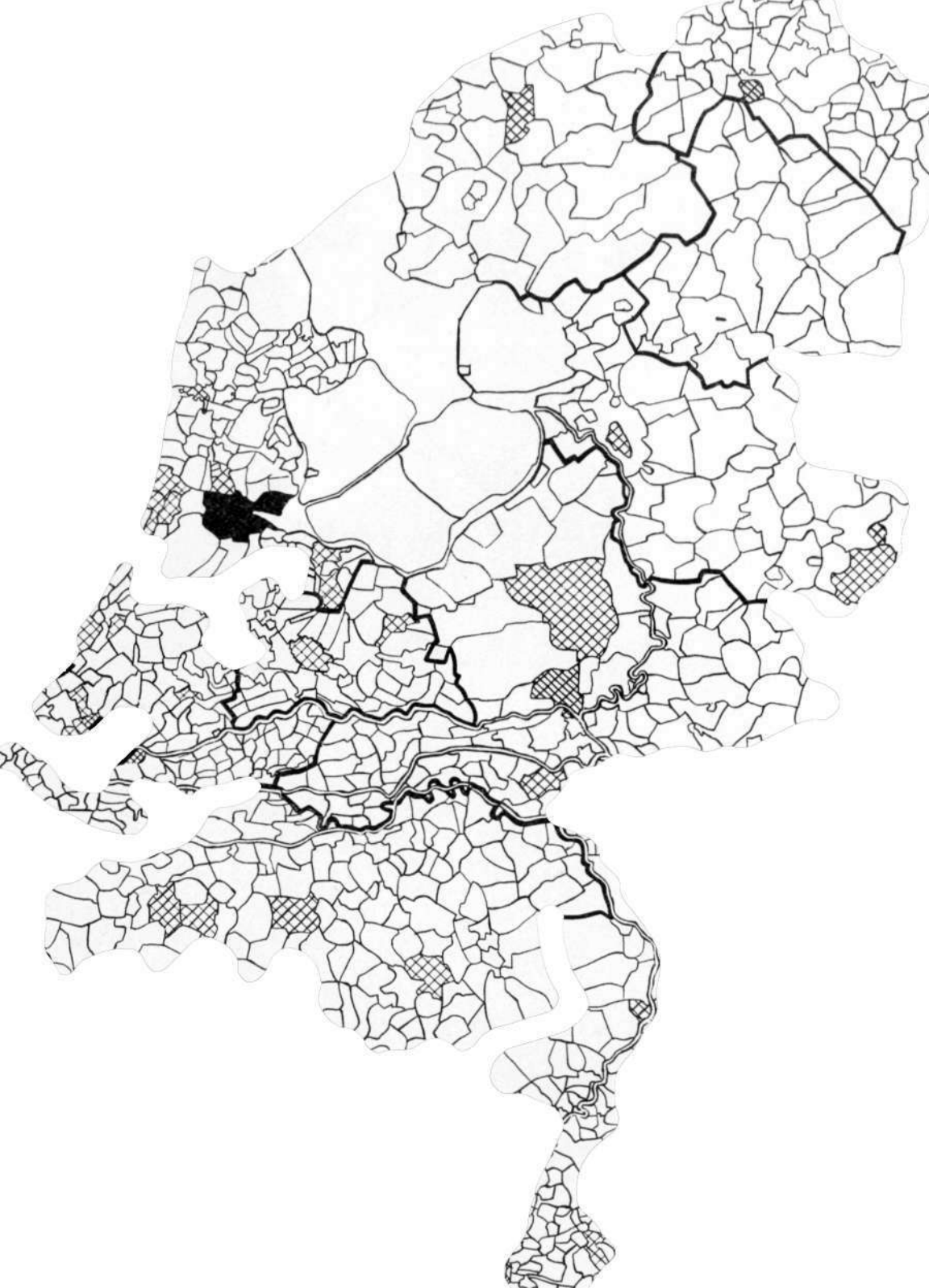
Gegevens betreffende de medische sportkeuring in de jaren 1952 tot en met 1958 (verstrekkt door de Federatie van Bureaux voor Medische Sportkeuring in Nederland)

Jaar	Aantal plaatselijke bureaus	Aantal keurende artsen	Aantal gekeurde personen				Aantal verrichte keuringen	Aantal goedkeuringen		Aantal voorlopige goedkeuringen		Aantal afkeuringen		Aantal voorlopige afkeuringen		
			t/m 18 jaar		19 jaar en ouder			Totaal	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
			mnl.	vrl.	mnl.	vrl.										
1952	122	639	42 303	12 445	20 181	9 433	84 362	87 827	82 300	93,7	3 047	3,5	828	0,9	1 652	1,9
1953	140	724	44 106	13 205	26 365	7 545	91 221	94 419	89 109	94,4	2 892	3,0	749	0,8	1 669	1,8
1954	135	737	45 574	13 093	25 858	9 831	94 356	97 947	93 282	95,3	2 577	2,6	717	0,7	1 371	1,4
1955	149	778	53 458	14 456	25 757	9 739	103 410	106 058	101 894	96,1	2 433	2,3	642	0,6	1 089	1,0
1956	155	820	60 731	15 459	32 063	11 522	119 775	123 371	118 068	95,7	3 167	2,5	972	0,9	1 164	0,9
1957	155	857	65 443	18 947	36 202	11 035	131 627	134 093	128 971	96,2	3 211	2,4	991	0,7	920	0,7
1958	158	872	71 327	19 695	35 676	13 442	140 140	143 489	138 369	96,4	3 113	2,2	991	0,7	1 016	0,7

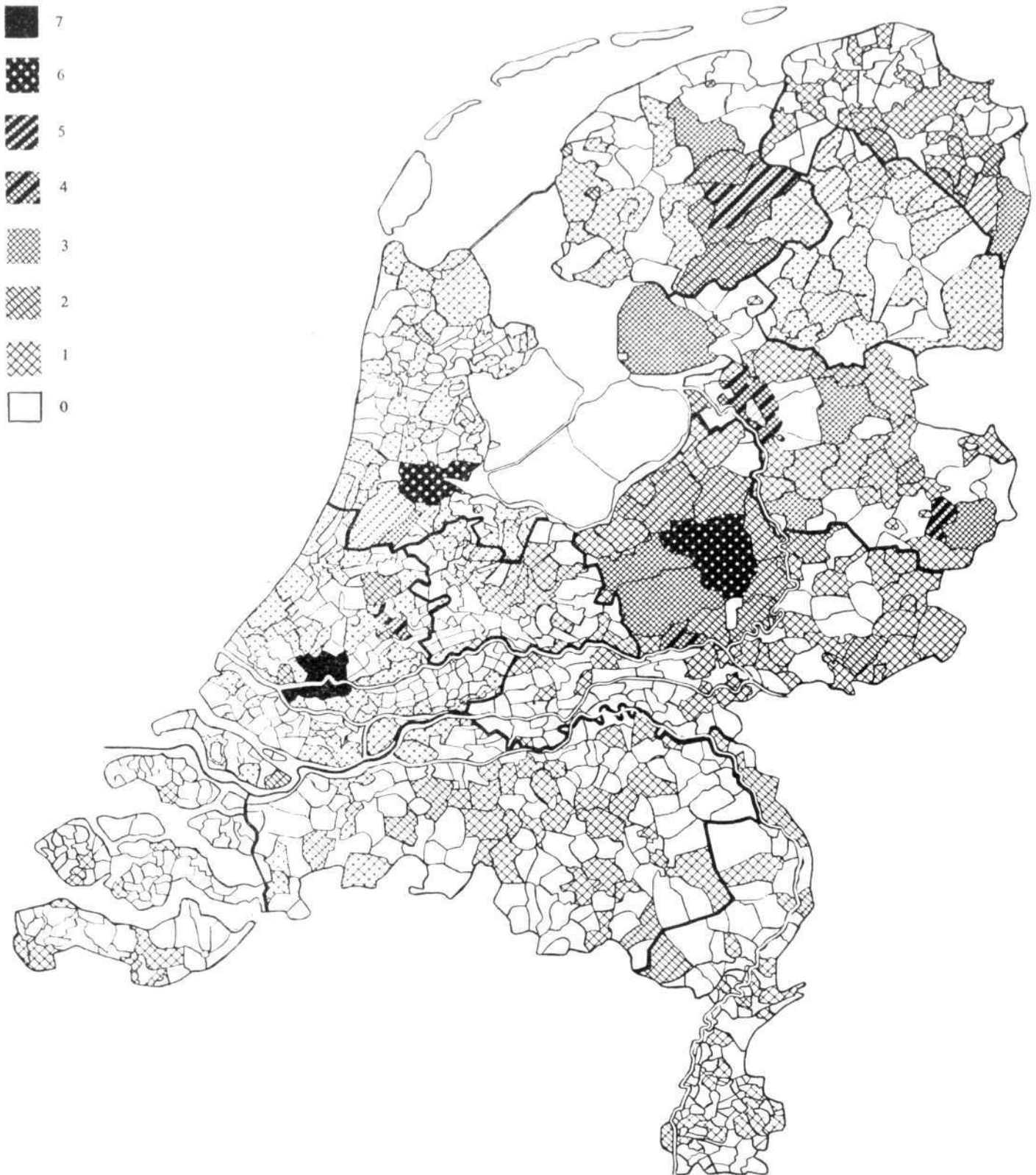
Aantal inwoners per gymnastieklokaal per gemeente

¹⁾ Landelijk gemiddelde.

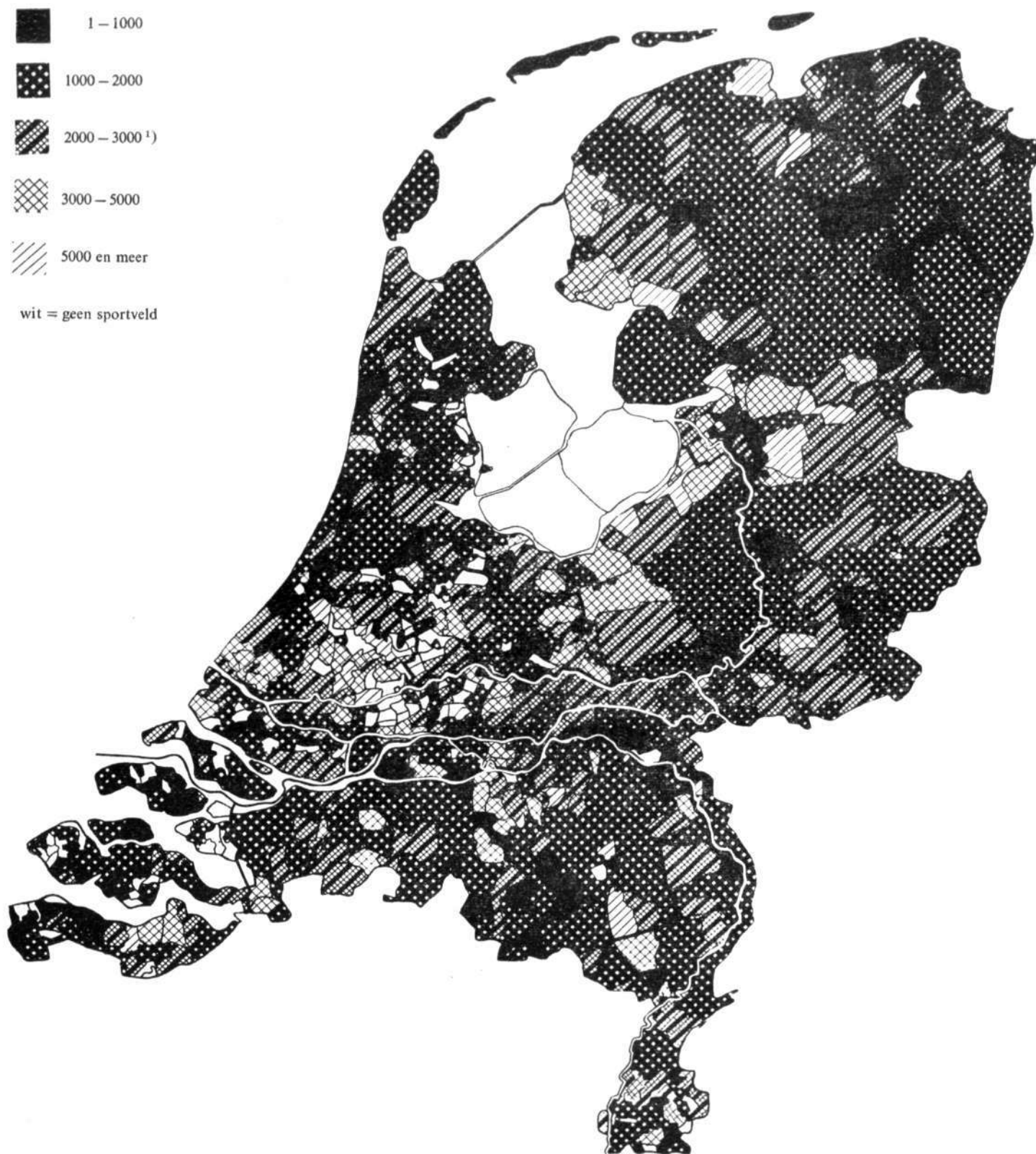

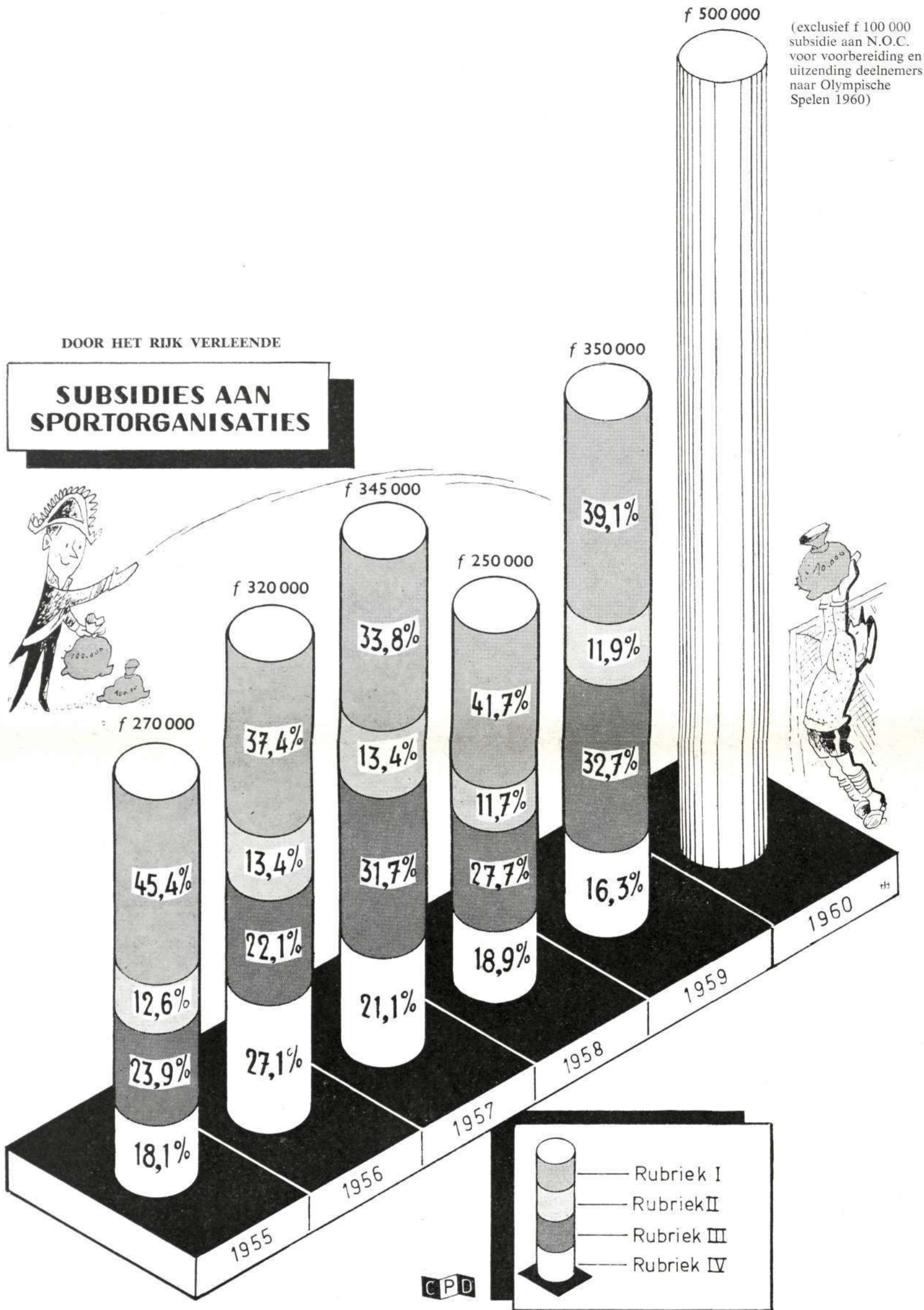
Aantal niet-overdekte zweminrichtingen per gemeente

Aantal inwoners per sportveld of baan per gemeente

(betrekking hebbend op velden en banen voor voetbal, hockey, korfbal, handbal, tennis, volleybal, kaatsen en schieten)

¹⁾ Landelijk gemiddelde.

Rubriek I: Voorzieningen en activiteiten, gericht op verbetering of versterking van de leiding.

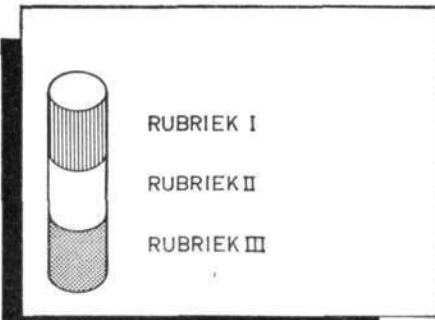
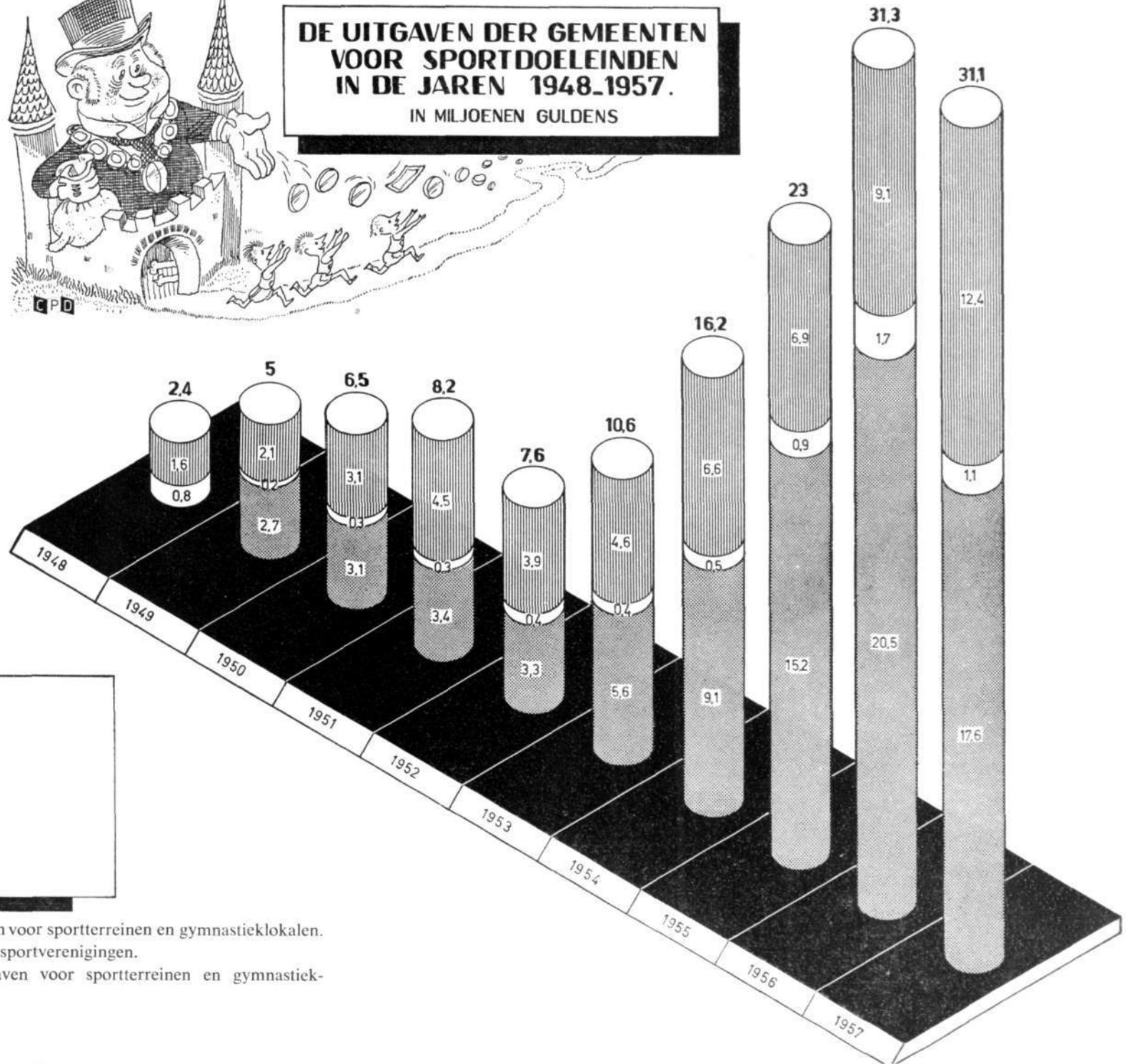
Rubriek II: Voorzieningen en activiteiten, gericht op de vorming van de tot de landelijke organisaties behorende leden en eventuele andere daarvoor in aanmerking komende groepen personen.

Rubriek III: Voorzieningen en activiteiten, gericht op propaganda, voorlichting en verbetering van de technische apparatuur.

Rubriek IV: Het centrale administratieve apparaat.

BEELDSTATISTIEK B

(Zie voor beeldstatistieken A en C bijgaande losse bladen)

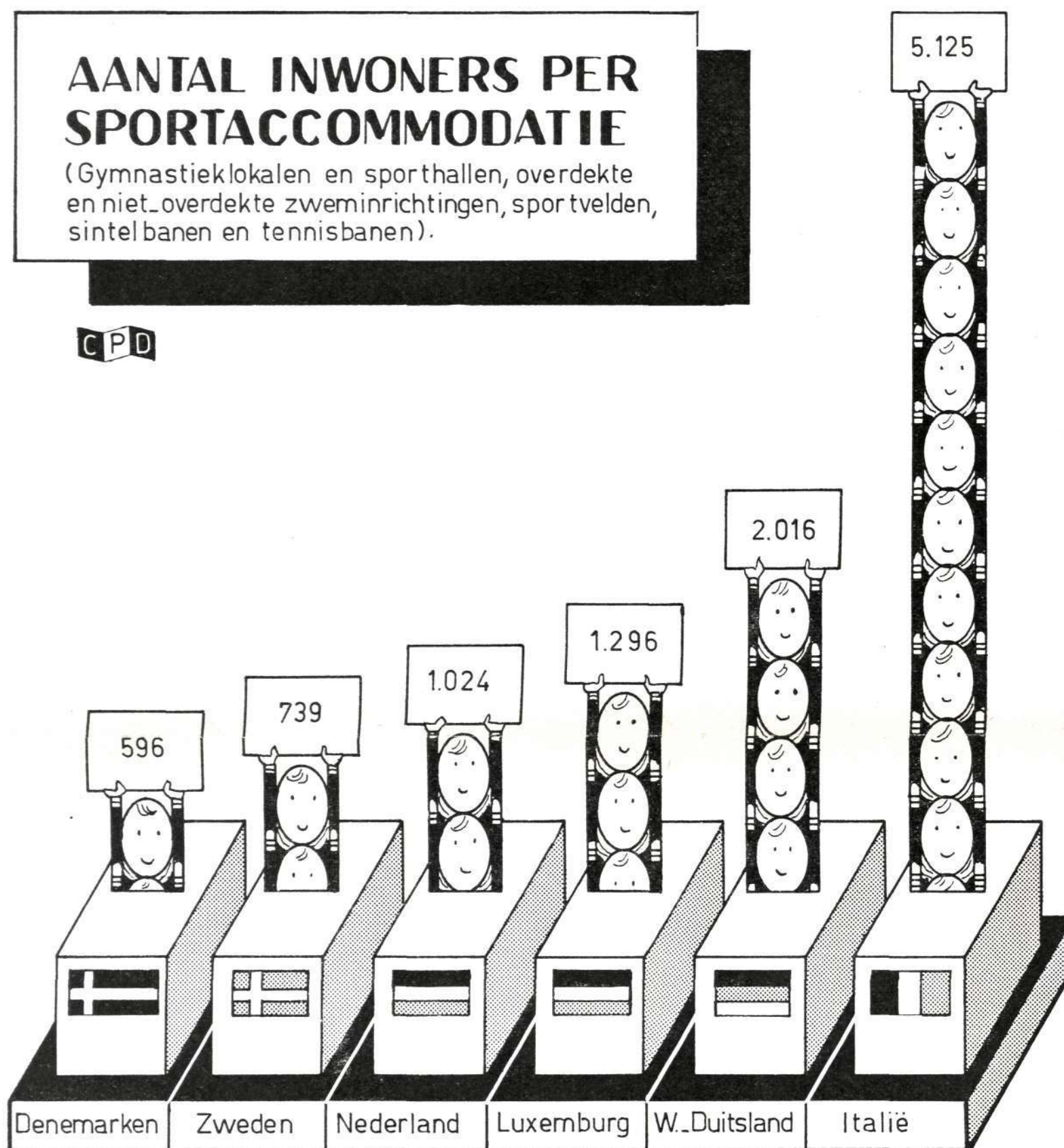
Rubriek I: Netto-uitgaven voor sportterreinen en gymnastieklokalen.
 Rubriek II: Subsidies aan sportverenigingen.
 Rubriek III: Kapitaalsuitgaven voor sportterreinen en gymnastieklokalen.

BEELDSTATISTIEK C

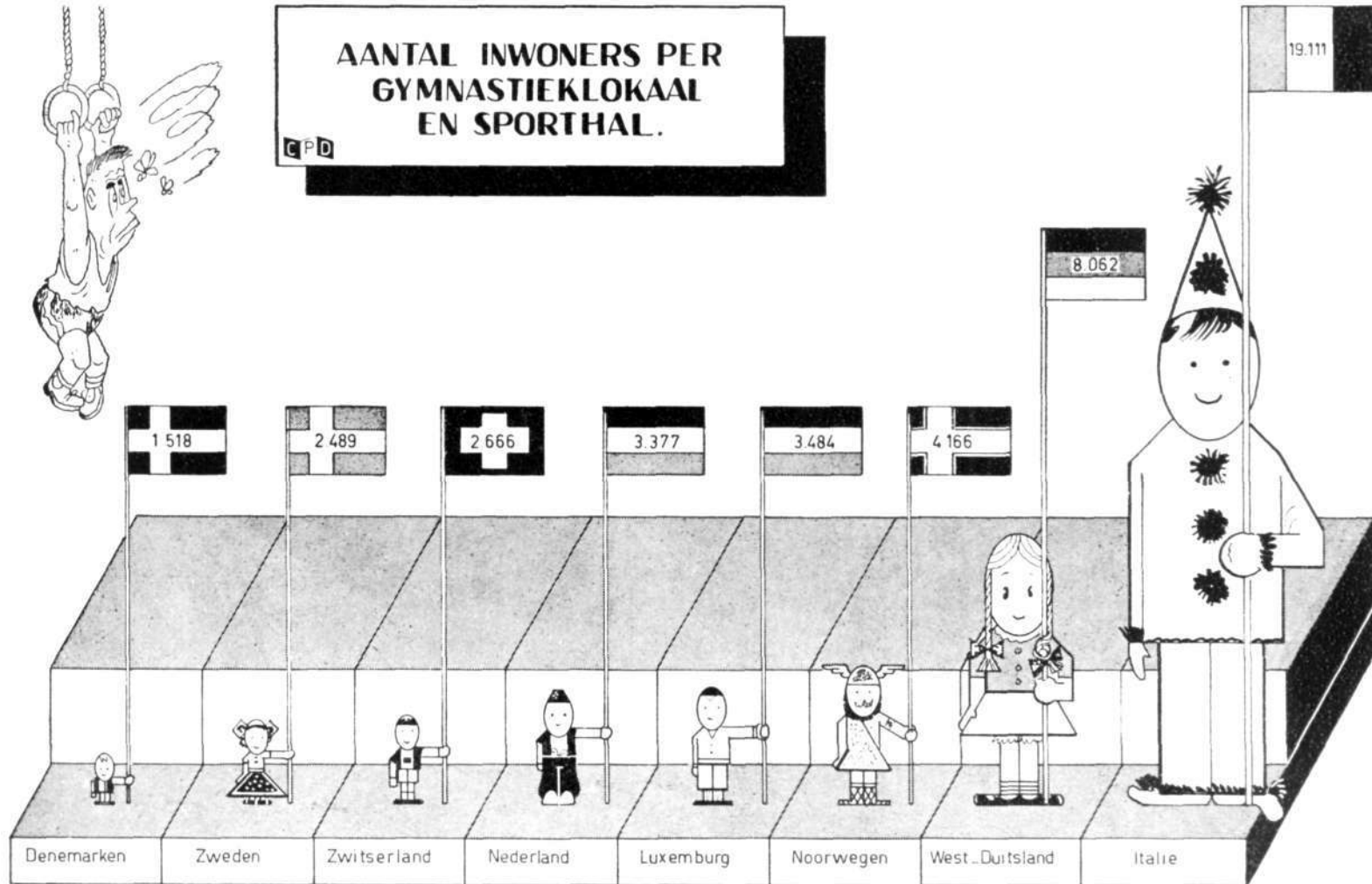
AANTAL INWONERS PER SPORTACCOMMODATIE

(Gymnastieklokalen en sporthallen, overdekte en niet-overdekte zweminrichtingen, sportvelden, sintelbanen en tennisbanen).

CPD

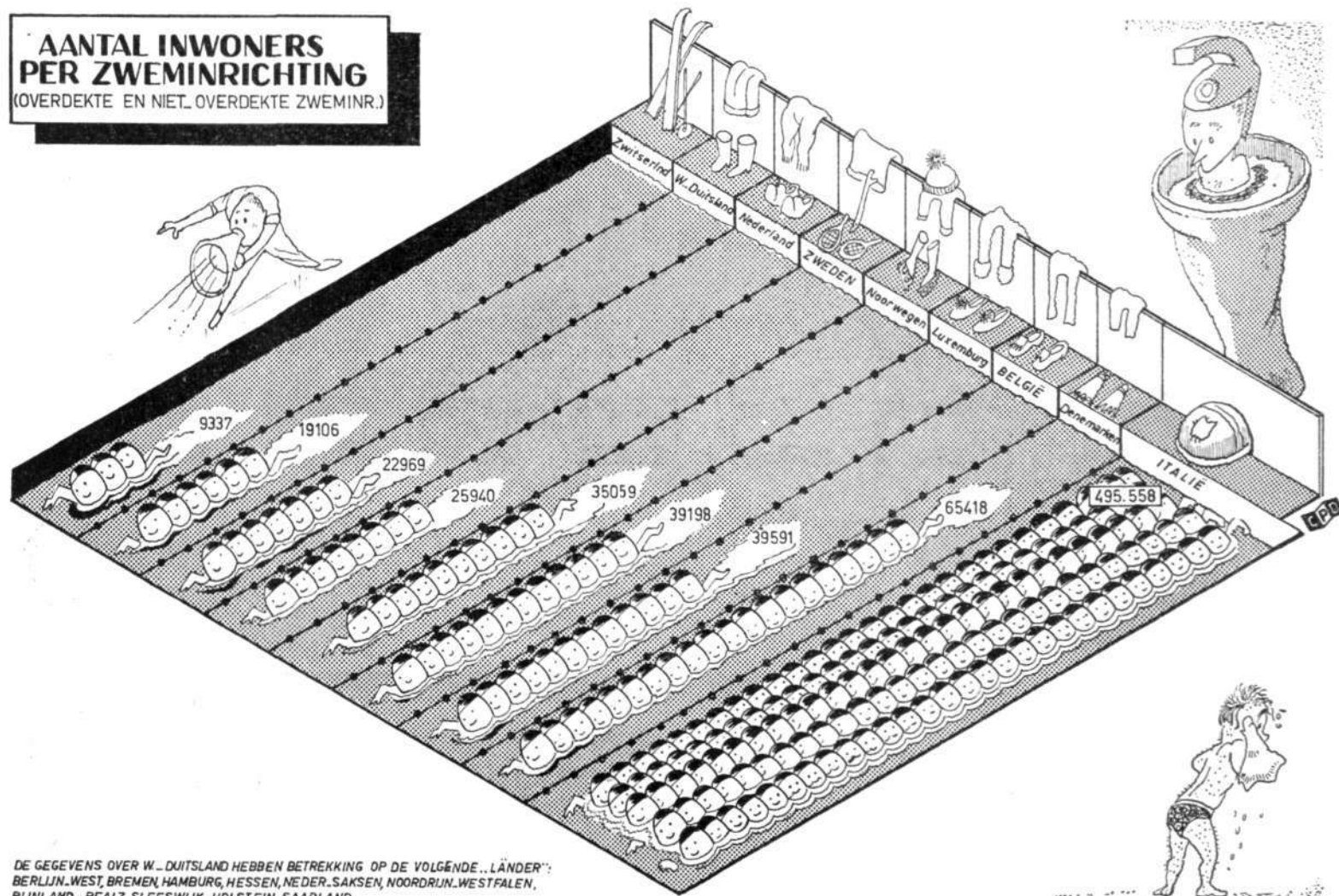

DE GEGEVENS OVER W.-DUITSLAND HEBBEN BETREKKING OP DE LÄNDER: W.-BERLIJN, BREMEN, HAMBURG, NEDERSAKSEN, NOORDRIJN-WESTFALEN EN SAARLAND

DE GEGEVENS OVER W.-DUITSLAND HEBBEN BETREKKING OP DE VOLGENDE „LÄNDER“: BERLIJN, WEST, BREMEN, HAMBURG, HESSEN, NEDER-SAKSEN, NOORDRIJN, WESTFALEN, RYJLAND, PFALZ, SLEESW., HOLSTEIN, SAARLAND.

**AANTAL INWONERS
PER ZWEMINRICHTING**
(OVERDEKTE EN NIET-OVERDEKTE ZWEMINR.)

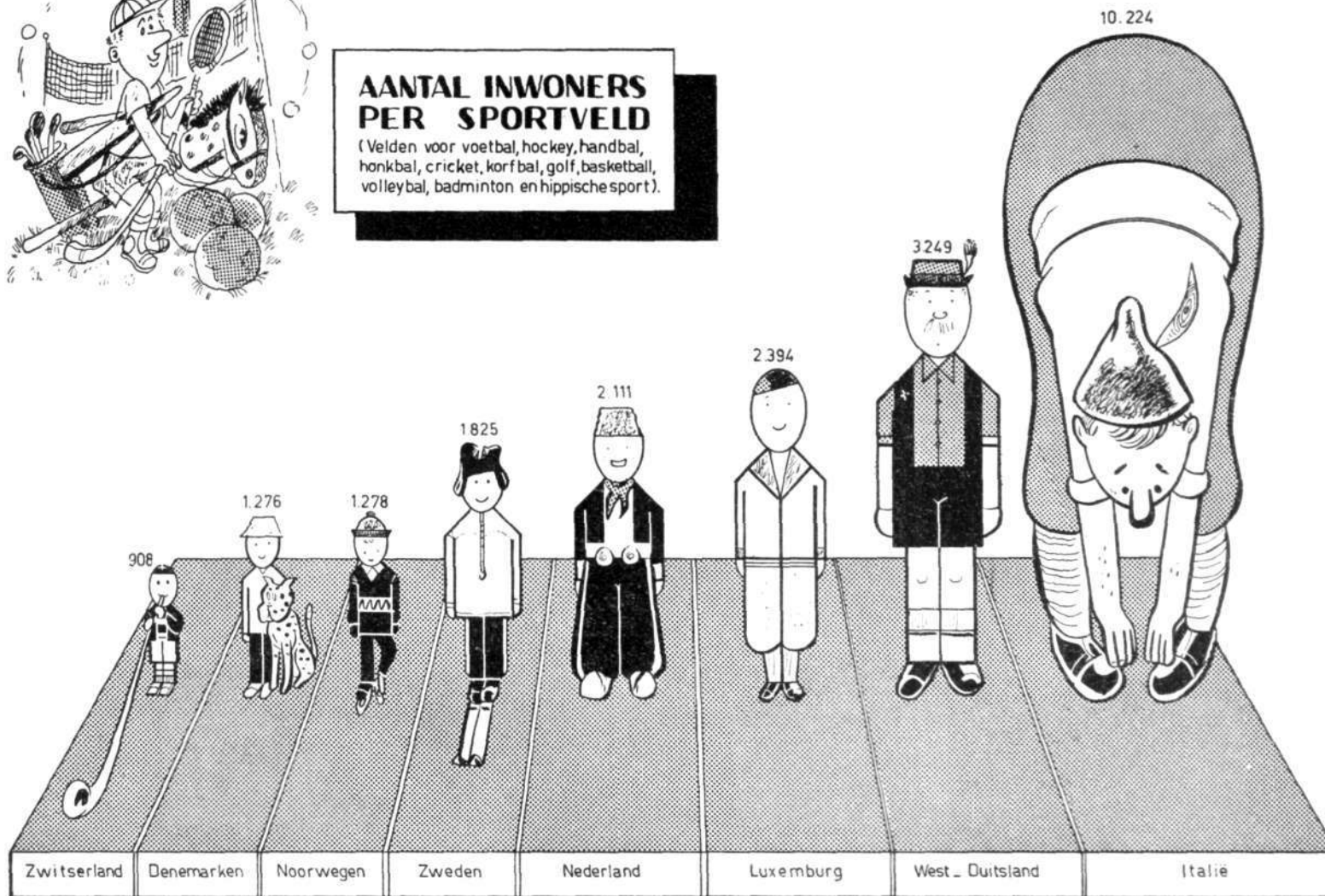

DE GEGEVENS OVER W.-DUITSLAND HEBBEN BETREKKING OP DE VOLGENDE „LÄNDER“:
BERLIJN-WEST, BREMEN, HAMBURG, HESSEN, NEDER-SAKSEN, NOORDRIJN-WESTFALEN,
RIJNLAND-PFALZ, SLEESWIJK-HOLSTEIN, SAARLAND.

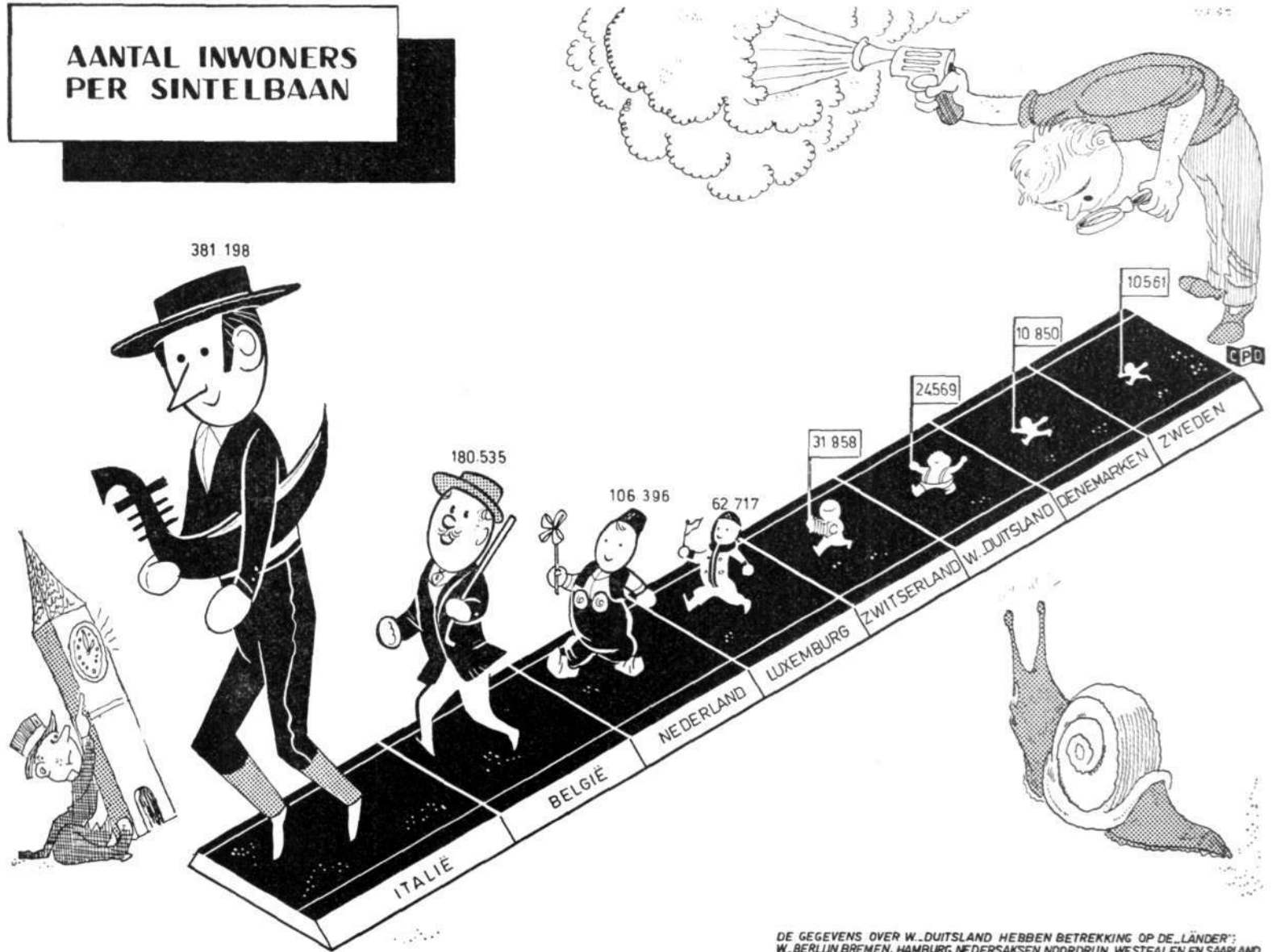
**AANTAL INWONERS
PER SPORTVELD**

(Velden voor voetbal, hockey, handbal, honkbal, cricket, korfbal, golf, basketball, volleybal, badminton en hippische sport).

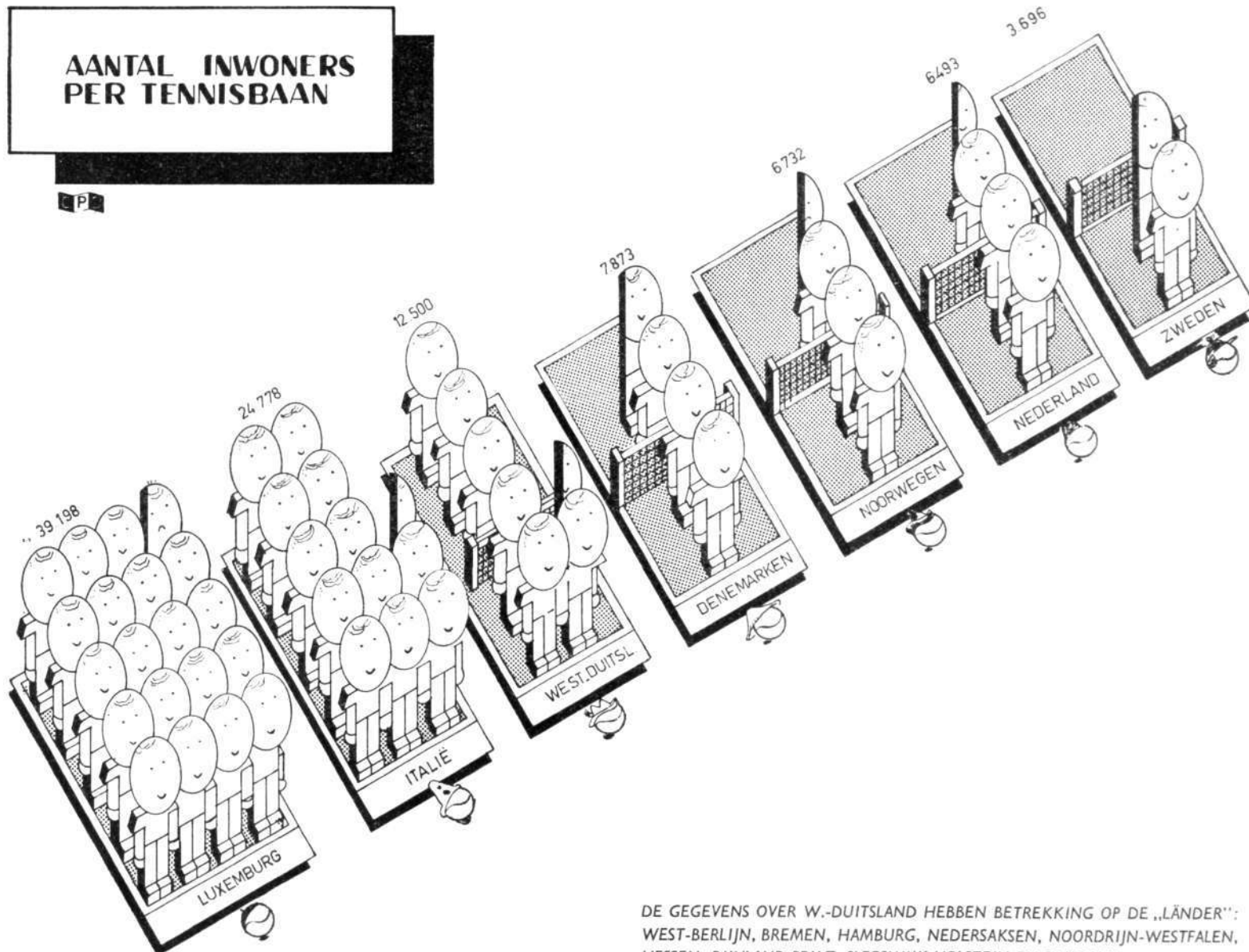
DE GEGEVENS OVER W.-DUITSLAND HEBBEN BETREKKING OP DE „LÄNDER“: WEST-BERLIJN, BREMEN, HAMBURG, NEDERSAKSEN, NOORDRIJN-WESTFALEN, HESSEN, RIJNLAND-PFALZ, SLEESWIJK-HOLSTEIN EN SAARLAND

AANTAL INWONERS
PER SINTELBAAN

DE GEGEVENS OVER W..DUITSLAND HEBBEN BETREKKING OP DE „LÄNDER“:
W..BERLIN, BREMEN, HAMBURG, NEDERSAKSEN, NOORDRIJN, WESTFALEN EN SAARLAND

AANTAL INWONERS
PER TENNISBAAN

DE GEGEVENS OVER W.-DUITSLAND HEBBEN BETREKKING OP DE „LÄNDER“:
WEST-BERLIJN, BREMEN, HAMBURG, NEDERSAKSEN, NOORDRIJN-WESTFALEN,
HESSEN, RIJNLAND-PFALZ, SLEESWIJK-HOLSTEIN EN SAARLAND